

DE BELGISCHE ECONOMIE

1950

KONINKRIJK BELGIE
MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN
ALGEMENE DIRECTIE VOOR STUDIEN EN DOCUMENTATIE

DE BELGISCHE ECONOMIE

in

1990

BRUSSEL

1991

België - Ministerie van Economische Zaken.

De Belgische economie in 1990.

Jaaroverzicht.

Brussel: Ministerie van Economische Zaken, Algemene Directie voor Studiën en Documentatie.

1991- XIV + 126 p. 20,5x28,5 cm.

ISSN 0771-7385

D/1991/1226

Prijs: 400 BEF.

Onderhavige analyse mag niet beschouwd worden als een standpunt van de Minister van Economische Zaken; ze engageert alleen de auteurs, economen van de ADSD.

Gegevens uit deze publicatie mogen overgenomen worden mits duidelijke bronvermelding.

VOORWOORD

In het jaarverslag over het Belgisch economisch verloop in 1989 vindt U vier grote delen: de macro-economische aggregaten, de vraagcomponenten en produktie, de sociale aspecten en tenslotte de monetaire en financiële factoren. In elk hoofdstuk wordt een bondige vergelijking opgenomen van het Belgisch verloop met dat bij de belangrijkste industrielanden.

Een accuraat jaaroverzicht van de Belgische economie samenstellen hangt nauw samen met het beschikbaar komen van de statistische gegevens. Ongelukkig treedt hierbij regelmatig beduidende vertraging op, zeker vergeleken met de prestaties in het buitenland. Nochtans menen de auteurs van dit overzicht dat een zo volledig mogelijk statistisch informatiepalet noodzakelijk is alvorens over te gaan tot de synthese en beoordeling van het Belgisch economisch verloop. De hierdoor opgetreden late verschijning, negen maanden na het afsluiten van het behandelde jaar, schaadt evenwel geenszins de bruikbaarheid van onderhavig werk voor de lezer die een goed inzicht in het Belgisch economisch verloop wil verwerven.

Brussel, augustus 1991.

VOORWAARDEN

In het jaar 1900 is de eerste editie van de Voorspellingen van de Nederlandsche Maatschappij van Wetenschappen uitgegeven. De eerste editie is nu uitverkocht en de tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk en zal in het jaar 1901 uitgegeven worden. De tweede editie is nu in de druk en zal in het jaar 1901 uitgegeven worden. De tweede editie is nu in de druk en zal in het jaar 1901 uitgegeven worden.

De tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk.

De tweede editie is nu in de druk.

INHOUD

Voorwoord	VI
Inhoudstafel	VII
Lijst van tabellen	X
Lijst van grafieken	XII
Lijst van gebruikte afkortingen	XIII
 1. MACRO ECONOMISCHE SYNTHESE	
1.1 DE INTERNATIONALE OMGEVING	3
1.2. ECONOMISCH VERLOOP IN BELGIE	6
A. De produktie	8
B. De buitenlandse handel	9
C. Het gezinsverbruik	10
D. De investeringen	10
E. De prijzen	11
F. De inkomens	12
F.1. De factorinkomens.	12
F.2. De inkomens van particulieren	12
G. Tewerkstelling	12
H. De overheid	13
 2. VRAAG EN PRODUKTIE	
2.1. INVESTERINGEN	17
2.1.1. Tragere groei in de OESO	17
2.1.2. De produktieve investeringen	18
2.1.3. Rentabiliteit, schuldenlast en investeringsgraad	21
2.1.4. Bouwnijverheid eerste slachtoffer van economische vertraging	24
2.2. GEZINSVERBRUIK	27
2.2.1. Internationale ontwikkeling	27
2.2.2. Aanhoudende, maar verzwakkende, Belgische consumptie	28
A. Goederenconsumptie	30
B. Dienstenverbruik	32
C. Conjunctuurenquêtes	33
2.3. BUITENLANDSE HANDEL	35
2.3.1. Vertraging van de wereldhandel	35
<i>Mislukking van de Uruguay round</i>	38

2.3.2.	Buitenlandse handel van de BLEU verzwakt	41
	A. Algemeen verloop van de goederenhandel	41
	B. Opsplitsing van de buitenlandse handel per bedrijfstak	43
	C. Geografische spreiding van de buitenlandse handel	46
	D. Buitenlandse prestaties van de BLEU en concurrentievermogen	51
2.3.3.	Betalingsbalans van de BLEU	54
	A. Algemeen	54
	B. De balans van de lopende verrichtingen	54
	C. De balans der kapitaalverrichtingen	56
2.4.	INDUSTRIELE PRODUKTIE	58
2.4.1.	Internationale productie verflauwt	58
2.4.2.	Belgische productie houdt redelijk stand	59
	A. Algemeen overzicht	59
	A. Industriële productie per goederengroep	60
	B. Industriële productie per bedrijfstak	61
	C. Regionale opsplitsing van de industriële productie	66
	D. Synthetische conjunctuurcurve	67
3.	ARBEIDSMARKT	
3.1.	TEWERKSTELLING	71
	3.1.1. Beroepsbevolking	71
	3.1.2. Tewerkstelling	72
3.2.	WERKLOOSHEID	75
3.3.	LOONVERLOOP	80
4.	FINANCIELE FACTOREN	
4.1.	OVERHEIDSFINANCIEN	85
	4.1.1. De Belgische financieringsbehoefte internationaal vergeleken	85
	4.1.2. De financieringsbehoefte van de Belgische Schatkist	88
	A. Het begrotingsbeleid in 1990	88
	B. De totale schatkistontvangsten	90
	C. De schatkistuitgaven	92
	D. Het netto te financieren saldo	95
	E. Het verloop van de Rijksschuld	98
	F. De stand van de Rijksschuld	103
4.2.	MONETAIRE FACTOREN	104
	4.2.1. Internationaal monetair beleid	104
	4.2.2. De Belgische geld en kapitaalmarkt	107

A. Wisselmarkt	107
<i>Afschaffing dubbele wisselmarkt</i>	107
B. Geldmarkt en renteverloop	108
C. Obligatiemarkt	110
D. Aandelenmarkt: forse koersdaling	112
 4.3. PRIJSVERLOOP	 115
4.3.1. Internationale versnelling van de inflatie	115
<i>Invloed van de Golfcrisis</i>	116
4.3.2. Belgisch prijsverloop blijft gematigd	119
A. Industriële prijzen	119
B. Landbouwprijzen	120
C. Consumptieprijzen	120
<i>Nieuwe berekening van de consumptieprijzen</i>	122
 VOETNOTEN	 126

LIJST VAN TABELLEN

1- BBP en inflatie in de OESO	3
2- Middelen en bestedingen; België	7
3- Bijdrage aan de BNP-groei	8
4- Geografische en categoriële indeling van de buitenlandse handel van de BLEU in 1990	9
5- Consumptieprijsen	11
6- Lopende verrichtingen van de particulieren	12
7- Verrichtingen van de gehele overheid	13
8- Bruto vaste kapitaalvorming (zonder woningbouw); internationale vergelijking	18
9- Indexcijfers van de vernieuwingsgraad der investeringen	19
10- Investerings volgens de BTW-aangiften	21
11- Investeringsgraad en rentabiliteitsratio	22
12- Investeringsgraad, schuldenlast en dekkingspercentage van de materiële vastleggingen	24
13- Bouwvergunningen en begonnen bouwwerken	25
14- Internationaal gezinsverbruik	27
15- Aantal afbetalingscontracten	29
16- Afbetalingscontracten: verleende bedragen	29
17- Omzet kleinhandel in volume	30
18- Relatief aandeel van de distributievormen in de kleinhandel	31
19- Inschrijving wagens	32
20- Procentsgewijs aantal gefinancierde nieuwe wagens en gemiddeld bedrag per contract	32
21- Omzet diensten	33
22- Wereldproductie en -handel van goederen	35
23- Prijzen van de wereldgoederenhandel	35
24- Saldi wereldhandelsbalansen FOB-FOB	40
25- Saldi lopende rekening van de betalingsbalansen	40
26- Internationale vergelijking van het prijs- en volumeverloop van de buitenlandse handel	42
27- Handelsbalans en dekkingscoëfficiënt	42
28- Opsplitsing van de buitenlandse handel per bedrijfstak, 1990	44
29- Geografische spreiding van de buitenlandse handel in 1990	50
30- Energiekosten	53
31- Algemene betalingsbalans op kasbasis	54
32- Goederen- en dienstenverkeer op kasbasis	55
33- Kapitaalbalans	56
34- Industriële productie, internationaal	58
35- Industriële productie per goederengroep	60
36- Industriële productie per bedrijfstak	62
37- Verwerkte en finale produkten van de ijzer- en staalnijverheid	63
38- Productie in de metaalverwerking	65
39- Beroepsbevolking en tewerkstelling	73
40- Volledig uitkeringsgerechtigde werkzoekende werklozen	76
41- Werkzoekende werklozen per gewest	76
42- Werkzoekende werklozen volgens inschrijvingsbasis	76
43- Werkzoekende werklozen volgens werkloosheidsduur	76
44- Werkzoekenden per bedrijfstak	77

45- Werkzoekenden per beroep: arbeiders	78
46- Werkzoekenden per beroep: bedienden	78
47- Werkzoekenden volgens leeftijdsgroep	78
48- Werkzoekenden volgens verrichte studies	79
49- Begunstigden van het programma tot opslorping van de werkloosheid	79
50- Loon- en inflatieverloop	81
51- Conventionele lonen van arbeiders en bedienden volgens bedrijfstak	81
52- Financieringsbehoefte of capaciteit van de overheid in EEG-perspectief	85
53- De Belgische overheidsschuld in EEG-perspectief	87
54- Financieringsbehoefte van de schatkist	88
55- Totale schatkistontvangsten	90
56- Middelen toegewezen voor de financiering van de gemeenschappen en gewesten	91
57- Ontvangsten van de gewesten en gemeenschappen	91
58- Verdeling van de totale schatkistontvangsten	92
59- Schatkistuitgaven van de nationale overheid	93
60- De kasuitgaven van gewesten en gemeenschappen	93
61- Intrestlasten van de rijksschuld	94
62- Groepering van een aantal departementale begrotingen	94
63- Het nationaal netto te financieren saldo	96
64- Het netto te financieren saldo van gewesten en gemeenschappen	96
65- Verdeling van het NFS per gewest en gemeenschap	97
66- Gecumuleerd NFS van gewesten en gemeenschappen	97
67- NFS van de centrale overheid	98
68- Het netto te financieren saldo en het schuldverloop	99
69- Het thesaurietekort en de financiering ervan	100
70- Stand van de rijksschuld	103
71- Rentevoeten in enkele landen	104
72- Verloop van de voornaamste internationale beursindexen	105
73- Obligatieuitgiften overheid in 1990	111
74- Returnindex per sector van de Belgische waarden op de Brusselse contantmarkt	114
<i>Aandeel petroleumprodukten in het indexcijfer der consumptieprijzen; internationale vergelijking</i>	117
75- Inflatieverloop OESO	118
76- Prijsindexcijfers van de industriële productie	119
77- Marktprijzen van land- en tuinbouwprodukten en index van de aankooprijzen van produktiemiddelen	120
78- Consumptieprijzen	121
<i>Wegingscoëfficiënten per categoriën en groepen</i>	123

LIJST VAN GRAFIEKEN

1- Inflatie in de OESO	4
2- Magisch vierkant van de Belgische economie	6
3- Bruto vaste kapitaalvorming, privé zonder woningbouw	17
4- Vernieuwingsgraad der investeringen	19
5- Investeringsgraad en rentabiliteitsratio in 1981 en 1988	23
6- Aantal begonnen nieuwe woningen	25
7- Aantal begonnen niet-woning gebouwen	26
8- Omzet kleinhandel, internationale vergelijking	27
9- Kleinhandelsomzet in volume en inschrijvingen van wagens	28
10- Financiële toestand van de gezinnen en belangrijke aankopen	34
11- Handelssaldi EEG, Verenigde Staten, Japan	37
12- Saldi van de handel in energieprodukten en in andere goederen	43
13- Handelssaldi van de BLEU met de industrielanden en met de EEG	47
14- Handelssaldi van de BLEU met Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland	48
15- Handelssaldi van de BLEU met de Verenigde Staten en Japan	51
16- Industriële produktie in de OESO-zone	58
17- Industriële produktie 1980 tot 1990	59
18- Industriële produktie per goederengroep	61
19- Synthetische conjunctuurcurve van de NBB	67
20- Tewerkstelling 1980-1990	71
21- Werkloosheidsgraad in de EEG, de US en Japan	75
22- Totale werkloosheid	77
23- Bezoldiging per tewerkgestelde en eenheidskost van de arbeid in de particuliere sector	80
24- Rijksschuld in internationaal perspectief	86
25- Fiscale en parafiscale heffing in de EEG	87
26- Inkomsten en uitgaven zonder rentelast	89
27- Netto te financieren saldo nationale overheid	95
28- Schuld per hoofd van de bevolking	99
29- Rijksschuld volgens looptijd	101
30- Rijksschuld in BEF en in deviezen	102
31- Verschil tussen korte en lange termijnrente: internationale vergelijking	105
32- Officiële wisselkoersen te Brussel	106
33- Lange en korte termijnrente in België	109
34- Verschil tussen de Belgische en Duitse rente	110
35- Maandelijkse omzet op de termijnmarkt	112
36- Beurs van Brussel, algemene indexen	113
37- Internationaal consumptieprijsverloop	115
38- Consumptieprijzen 1980-1990	121

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

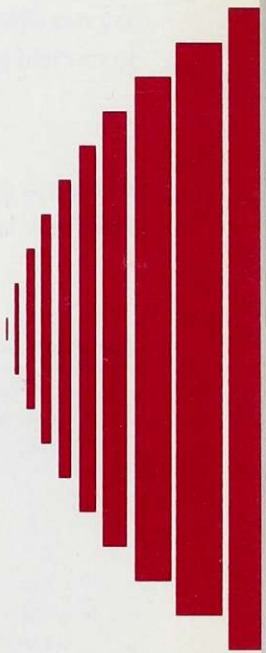
ADSD	Algemene Directie voor Studiën en Documentatie van het Ministerie van Economische Zaken
BBP	Bruto Binnenlands Produkt
BLEU	Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
BNP	Bruto Nationaal Produkt
BTW	Belasting op de Toegevoegde Waarde
CLIO	Input-output classificatie
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EEG-12	Europese Economische Gemeenschap, twaalf landen
EMS	Europees Monetair Stelsel
EOGFL	Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
HORECA	Hotels, restaurants en cafés
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IRES	Institut de Recherches Economiques et Sociales
MEZ	Ministerie van Economische Zaken
NACE	Nomenclatuur van de bedrijvigheid van de Europese Gemeenschap
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NBB	Nationale Bank van België
NFS	Netto te financieren saldo
NILA	Nieuwe Industrielanden van Zuid-Oost Azië
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek van het Ministerie van Economische Zaken
NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OBLICATS	Continue geautomatiseerde secundaire obligatiemarkt
OL	Ontwikkelingslanden
OLO	Lineaire obligatieuitgiften
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries
RIZIV	Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RTT	Regie voor Telegraaf en Telefonie
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening

De afkortingen van de landennamen en van de munten van die landen zijn deze die voorgesteld zijn door de Internationale Organisatie voor Standaardisatie:

BE	België
CA	Canada
CH	Zwitserland
DE	Duitse Bondsrepubliek
DK	Denemarken
ES	Spanje
FR	Frankrijk
GB	Verenigd Koninkrijk
GR	Griekenland
IE	Ierland
IT	Italië
JP	Japan
LU	Groothertogdom Luxemburg
NL	Nederland
PT	Portugal
US	Verenigde Staten

BEF	Belgische frank.
CAD	Canadese dollar
CHF	Zwitserse frank
DEM	Duitse mark.
DKK	Deense kroon.
ESP	Spaanse peseta.
FRF	Franse frank.
GBP	Pond sterling.
GRD	Griekse drachme.
IEP	Iers punt.
ITL	Italiaanse lire.
JPY	Japanse yen.
LUF	Luxemburgse frank
NLG	Nederlandse gulden.
PTE	Portugese escudo.
USD	Amerikaanse dollar.

1. MACRO- ECONOMISCHE SYNTHESE

The following table shows the number of persons employed in the various occupations in the manufacturing industries of the United States, 1900-1910.

100	Chief	100	Chief
101	Manager	101	Manager
102	Supervisor	102	Supervisor
103	Foreman	103	Foreman
104	Overseer	104	Overseer
105	Inspector	105	Inspector
106	Checker	106	Checker
107	Trainer	107	Trainer
108	Helper	108	Helper
109	Apprentice	109	Apprentice
110	Worker	110	Worker
111	Helper	111	Helper
112	Apprentice	112	Apprentice
113	Worker	113	Worker
114	Helper	114	Helper
115	Apprentice	115	Apprentice
116	Worker	116	Worker
117	Helper	117	Helper
118	Apprentice	118	Apprentice
119	Worker	119	Worker
120	Helper	120	Helper
121	Apprentice	121	Apprentice
122	Worker	122	Worker
123	Helper	123	Helper
124	Apprentice	124	Apprentice
125	Worker	125	Worker
126	Helper	126	Helper
127	Apprentice	127	Apprentice
128	Worker	128	Worker
129	Helper	129	Helper
130	Apprentice	130	Apprentice
131	Worker	131	Worker
132	Helper	132	Helper
133	Apprentice	133	Apprentice
134	Worker	134	Worker
135	Helper	135	Helper
136	Apprentice	136	Apprentice
137	Worker	137	Worker
138	Helper	138	Helper
139	Apprentice	139	Apprentice
140	Worker	140	Worker
141	Helper	141	Helper
142	Apprentice	142	Apprentice
143	Worker	143	Worker
144	Helper	144	Helper
145	Apprentice	145	Apprentice
146	Worker	146	Worker
147	Helper	147	Helper
148	Apprentice	148	Apprentice
149	Worker	149	Worker
150	Helper	150	Helper

MACRO-
ECONOMISCHE
SYNTHESE

1.

1.1. DE INTERNATIONALE OMGEVING

Het jaar 1990 werd gekenmerkt door twee gebeurtenissen die werkelijk doorslaggevend zijn voor 's werelds economische toekomst: de ineenstorting van de communistische regimes van Oost-Europa, hoofdzakelijk als gevolg van hun economische mislukking, met als symbool de onbekwaamheid om aan hun bevolking een gelijkaardige levensstandaard als in de Westerse landen te geven, en de weerstand van de geïndustrialiseerde wereld, met inbegrip van de USSR, tegen de Iraakse greep naar een strategisch gedeelte van 's werelds olievoorraden.

De overbrugging van de ideologische kloof tussen Oost en West leidde tot de opruiming van de laatste effecten van de tweede wereldoorlog in Europa, met als symbool de hereniging van Duitsland. De economische weerslag hiervan op Europa kan medio 1991 nog niet ten volle worden ingeschat.

Een van de positieve gevolgen was een toenemende vraag naar consumptiegoederen vanwege Duitsland bij zijn burenen, die tot uiting kwam in een aanzienlijke aangroei van hun uitvoer naar Duitsland tijdens het laatste kwartaal van 1990.

TABEL 1- BBP EN INFLATIE IN DE OESO

Wijziging in %, t/t-1.

LAND	BBP in volume		Consumptieprijs	
	1989	1990	1989	1990
<i>België</i>	4,0	3,5	3,1	3,5
Duitsland	3,8	4,6	2,8	2,7
Frankrijk	3,7	2,8	3,6	3,4
V. Koninkrijk	1,9	0,6	7,8	9,5
Nederland	4,1	3,3	1,1	2,5
Italië	3,2	2,0	6,6	6,1
Spanje	4,8	3,7	6,8	6,7
EEG 12	3,4	2,9	5,3	5,7
US (a)	2,5	0,9	4,8	5,4
Japan (a)	4,7	5,6	2,3	3,1
OESO	3,3	2,6	5,8	6,3

(a) BNP.

BRON : OESO, België : MEZ (ADSD).

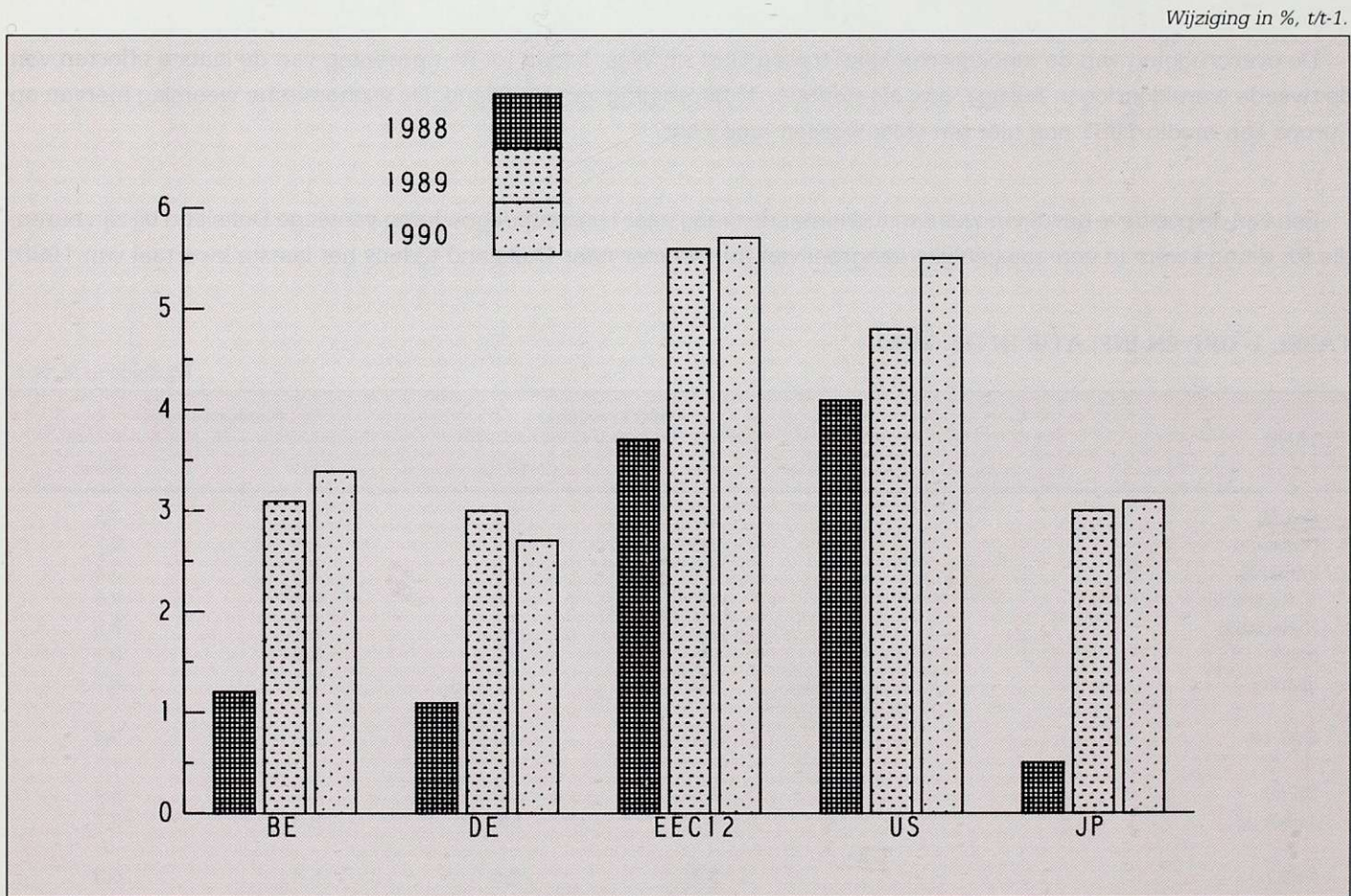
Een ander, eerder negatief, gevolg is de hoge prijs die voor die hereniging moet worden betaald en de weerslag ervan op de rentetarieven, niet alleen in Duitsland zelf maar ook in Europa, wegens de centrale positie van Duitsland binnen het Europees bouwwerk. Voorts is de weerstand van de industriewereld, ongeacht het continent, tegen een buitensporige Iraakse greep op 's werelds olievoorraden en tegen de dreiging die daarvan zou kunnen uitgaan op het economisch evenwicht van de energiebevoorrading, wellicht een aanwijzing dat de olie niet langer als politiek drukingsmiddel zal gebruikt worden.

Bijgevolg is het niet uitgesloten dat de prijzen van deze energiebron voortaan een evenwichtig peil bereiken, met betrekkelijk beperkte schommelingen, dat aan de wensen van zowel producerende als verbruikende landen beantwoordt, zodat de herhaaldelijke schokken en tegenschokken, die in de voorgaande twee decennia de economie ontwrichtten, niet meer zouden opduiken.

De economische weerslag van deze twee belangrijke gebeurtenissen op één jaar (1990) is onder menig opzicht moeilijk in te schatten. Zo was reeds voor de Golfcrisis de vertraging van de economische bedrijvigheid aan de orde in de OESO-regio.

Van een bepaald standpunt uit was deze groeivertraging welgekomen, nl. als verlichting van de inflatoire druk op het Westerse productiepotentieel, na de tegen-olieschok van 1986 en de monetaire opleving na de beurscrisis van oktober 1987.

GRAFIEK 1- INFLATIE IN DE OESO

BRON : OESO, MEZ (ADSD).

Van een ander oogpunt uit bleek, naarmate het jaar vorderde, dat deze afkoeling groter was dan verwacht voor sommige Angelsaksische landen, waaronder het belangrijkste op wereldvlak, de Verenigde Staten, waar vanaf het derde kwartaal het BNP in volume daalde t.o.v. het voorgaande kwartaal.

Medio 1990, dus voor de gebeurtenissen in de Perzische Golf en vooraleer de Duitse hereniging effect sorteerde, werd voor de OESO-zone een verzwakking van de BNP-toename tot 2,9 % in het vooruitzicht gesteld, na 3,6 % in 1989 (1).

De ramingen, opgesteld einde 1990, waarbij rekening werd gehouden met prijsverhogingen van de olieprodukten tot 27 USD/barrel in het tweede halfjaar, tegen gemiddeld 17 USD in 1989 en gemiddeld 20 USD in de eerste helft van 1990, stelden een BNP-toename met 2,8 % in 1990 voor de zone in het vooruitzicht. Wegens de vertraging van de bedrijvigheid had de verhoging van de olieprijs uiteindelijk maar weinig invloed op de economische groei van de industrielanden.

Bovendien hielden deze ramingen ook rekening met een recessie in enkele Angelsaksische landen (Verenigde Staten, Canada, Australië, Verenigd Koninkrijk), terwijl in Japan en West-Europa de BNP-groei nog matig positief zou blijven. De aanzienlijke behoeften die uitgaan van de gezinsvraag, de wederopbouw van de produktie-installaties en de vernieuwing van de openbare infrastructuur in Oost-Duitsland, waren krachtige stimuli voor de partnerlanden van de Bondsrepubliek.

Zo bleef de groei in West-Europa en meer bepaald in de EEG-landen zeer behoorlijk. Vooral de Belgische economie viel op door een BNP-groei (3,5 %), die hoger lag dan het communautair gemiddelde (2,8 %).

Bovendien kon de inflatiedreiging als gevolg van de duurdere olieprijsen in toom worden gehouden. Met een jaarstijging van de consumptieprijzen van 3,5 % behoort België tot de landen met een matige inflatie, na Nederland (+2,5 %), Denemarken (+2,6 %), de Duitse Bondsrepubliek (+2,7 %) en Japan (+3,1 %) en samen met Ierland (3,3 %), Frankrijk (+3,4 %) en Luxemburg (+3,7 %).

1.2. ECONOMISCH VERLOOP IN BELGIE

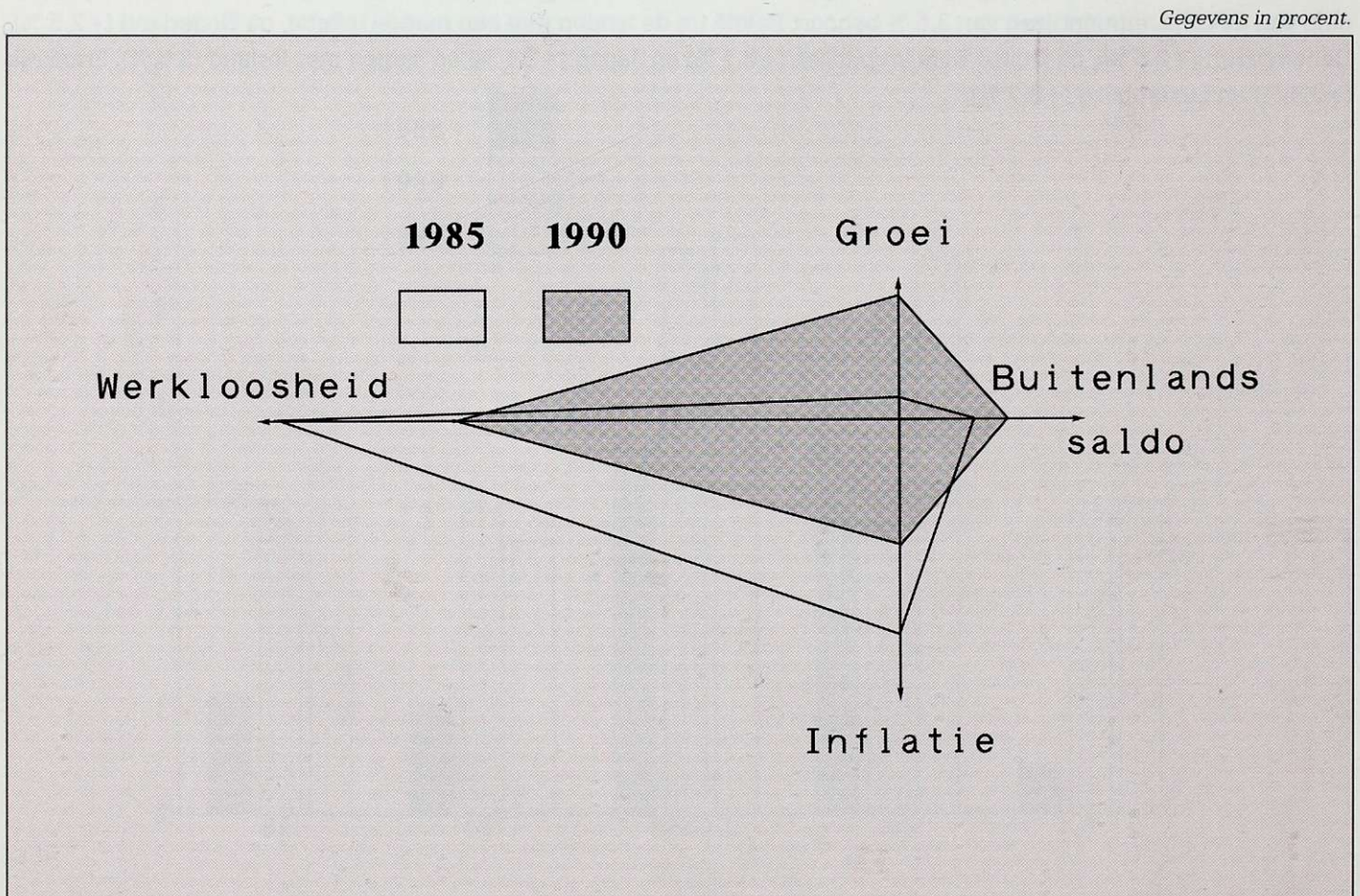
In het zevende jaar van ononderbroken groei komt de Belgische economie in 1990 wellicht terecht in een neergaande fase van een in 1985 ingezette conjunctuercyclus, nadat de overheid in 1982 een strikt macro-economisch beleid had ingeluid.

Na orde op zaken te hebben gesteld met een beheerste devaluatie van de Belgische frank om zo de uitvoer te verbeteren, na de aandacht van de sociale partners te hebben gevestigd op de noodzakelijke competitiviteit van de ondernemingen in een internationale samenhang van groeiende mededinging en met het besluit het toenemend tekort van de overheidsfinanciën aan te pakken, kon de overheid voordeel halen uit het internationaal herstel van de bedrijvigheid, in de hand gewerkt, zoals reeds hiervoren gezegd, door de daling van de olieprijs in het midden van de jaren '80 en door een aangepast monetair beleid na de beurscrash van oktober 1987.

Tijdens de opgaande jaren van de cyclus groeide het BNP geleidelijk en kwam in 1988 op een piek met 4,5 %, liep dan terug tot 4 % in 1989 en 3,5 % in 1990.

Zoals steeds in een traditionele cyclus, waren de private investeringen de doorslaggevende gangmakers van de globale groei, waarna die rol werd overgenomen door het gezinsverbruik, terwijl de overheidsconsumptie, wegens de noodzakelijke sanering, slechts matig toenam en de overheidsinvesteringen steeds meer aan belang inboetten.

GRAFIEK 2- MAGISCH VIERKANT VAN DE BELGISCHE ECONOMIE

BRON : MEZ (ADSD).

Zo was in 1990 de bijdrage van de private investeringen tot de BNP-groei gezakt tot 1,8 %, tegen nog 2,6 % in 1989, terwijl de bijdrage van het gezinsverbruik zou zijn opgelopen tot 2,7 %, tegen 2,5 % in 1989, waardoor het een overwegend aandeel in de economische expansie voor zijn rekening nam. Rekening houdend met de krachtig aantrekkende binnenlandse vraag en de vrij zwakke uitvoerprestaties, is de bijdrage van de buitenlandse handel tot de BNP-groei, zoals in 1989, duidelijk negatief gebleven (-0,8 %, tegen -1,0 % in 1989).

De fundamentele indicatoren van de economische gezondheid blijken overigens gunstiger bij de afloop van de cyclus dan op het tijdstip van het herstel. De groei was nog zeer aanzienlijk (het BNP steeg in 1990 met 3,5 %, tegen 0,6 % in 1985), de prijshausse was geringer (3,5 % tegen 5 % in 1985), het buitenlands overschot lijkt verzekerd (de netto uitvoer vertegenwoordigde 1,2 % van het BNP in 1990, tegen 0,8 % in 1985) en de werkloosheid daalde (de uitkeringsgerechtigde werkzoekenden vertegenwoordigen 9,8 % van de beroepsbevolking in 1990, tegen 13,6 % in 1985).

TABEL 2- MIDDELEN EN BESTEDINGEN; BELGIE

	Wijziging in %, volume		Waarde, mrd BEF	
	1989 (a)	1990 (b)	1989 (a)	1990 (b)
Private consumptie	3,8	3,7	3875	4158
Overheidsverbruik	- 0,7	- 0,3	930	981
Bruto vaste kapitaalvorming	13,6	8,2	1154	1287
- bedrijven	15,6	9,8	775	873
- woningen	18,9	8,8	290	327
- overheid	- 11,5	- 6,8	90	86
Binnenlandse bestedingen	4,8	3,9	5959	6426
Voorraadwijziging (c)	0,2	- 0,2	44	34
<i>TOTALE BINNENLANDSE VRAAG</i>	<i>5,0</i>	<i>3,7</i>	<i>6003</i>	<i>6460</i>
Uitvoer goederen en diensten	7,6	4,4	4498	4618
Invoer goederen en diensten	8,7	4,6	4320	4459
<i>BRUTO BINNENLANDS PRODUKT</i>	<i>4,0</i>	<i>3,5</i>	<i>6180</i>	<i>6618</i>
Netto factorinkomens van buitenland	0,0	0,1	- 58	- 53
<i>BRUTO NATIONAAL PRODUKT</i>	<i>4,0</i>	<i>3,6</i>	<i>6122</i>	<i>6565</i>
Prijsverloop				
Deflator van de private consumptie	3,4	3,5		
Impliciete BBP-deflator	4,5	3,5		

(a) Observaties.

BRON : MEZ (NIS, 1989 en ADSD, 1990).

(b) Ramingen.

(c) Eerste twee kolommen : in % van het BNP van het voorgaande jaar.

Dit laatstgenoemde aspect is uiteraard het minst bevredigend. De tewerkstelling is sedert 1985 weliswaar fors toegenomen (schepping van niet minder dan 194 000 banen), maar tegelijkertijd steeg de activiteitsgraad, o.m. door een grotere participatie van de vrouwen, zodat de ombuiging van de werkloosheidsgraad enige tijd vergde.

TABEL 3- BIJDRAGE AAN DE BNP-GROEI

	Wijziging in % van het BNP van het voorgaande jaar.	
	1989	1990
Private consumptie	2,5	2,4
Overheidsverbruik	- 0,1	0,0
Bruto vaste kapitaalvorming	2,6	1,7
- bedrijven	1,9	1,3
- woningen	0,8	0,5
- overheid	- 0,2	- 0,1
Binnenlandse bestedingen	5,1	3,9
Uitvoer goederen en diensten	6,2	3,2
TOTALE BESTEDINGEN	11,2	7,0
Invoer goederen en diensten	- 7,2	- 4,0
BBP-TOENAME	4,0	3,5
Netto factorinkomens van het buitenland	0,0	0,1
BNP-TOENAME	4,0	3,6

BRON : MEZ (NIS, 1989 en ADSD, 1990).

A. DE PRODUKTIE.

Volgens de BTW-aangiften steeg de omzet der bedrijven met 4,4 % in lopende prijzen t.o.v. het voorgaande jaar, toen hij met 13,2 % opliep. Daaruit blijkt duidelijk de economische groeivertraging die in de loop van het jaar nog duidelijker werd. Over 12 maanden genomen steeg de omzet nog met 7,3 % in het eerste kwartaal, slechts met 2,4 % in het laatste.

Deze vertraging is het gevolg van het autonome, cyclische, economische verloop en van de afwachtende houding van de economische agenten ten aanzien van de gebeurtenissen in het Midden-Oosten. Zij trof evenzeer de niet-industriële bedrijven (+ 4,8 %) als de nijverheidsondernemingen (+ 3,9 %), ook al ligt de nominale toename van de omzet iets hoger bij de niet-industriële sector dan bij de nijverheidssector.

Er moet immers rekening worden gehouden met een nagenoeg nulverloop van de industriële productieprijzen (+ 0,6 %) in 1990, terwijl de niet-industriële prijzen, waarvoor overigens geen specifiek indexcijfer als dat van de industrieprodukten bestaat, bepaald sterker zouden gestegen zijn. Een aanwijzing daarvoor is te vinden bij de consumptieprijzen die in 1990 met 3,5 % toenamen, meer bepaald die van de dienstverlening (+ 3,2 %).

Volgens het NIS-indexcijfer steeg de industriële produktie met 8,3 %, of meer dan in het voorgaande jaar (+ 3,8 %). Zonder de bouwnijverheid beliep de stijging 4,7 % (+ 3,4 % in 1989) (zie hoofdstuk 2.4.2).

Het forse gezinsverbruik wordt weerspiegeld in de produktietoename van duurzame goederen (+ 7,6 %, tegen + 7,1 % in 1989) en van niet-duurzame goederen (+ 3,4 %, tegen + 1,2 %).

De produktie van intermediaire goederen volgde de bescheiden toename van de bedrijvigheid (+ 3,5 %, tegen + 3,8 % in 1989), terwijl de produktie van investeringsgoederen (exclusief bouwnijverheid) zelfs iets afnam, in tegenstelling tot het verloop in het voorgaande jaar (-0,9 %, tegen + 11,8 %).

B. DE BUITENLANDSE HANDEL.

De lopende rekening van de BLEU-betalingsbalans (op kasbasis) vertoonde een iets groter overschot dan het reeds aanzienlijke dat in 1989 werd geboekt: 166 miljard tegen 147 miljard frank. Volgens de douanegegevens laat de handelsbalans daarentegen een tekort zien dat moeilijk kan in overeenstemming worden gebracht met het overschot op goederen van de lopende rekening: -59 miljard BEF, terwijl in 1989 een evengroot overschot werd opgetekend. Dit tekort blijkt allereerst te wijten aan het kleinere overschot op de handel in niet-energiehoudende producten, dat 86 miljard BEF lager was dan een jaar voordien, veeleer dan aan de verslechtering van het energietekort, al nam ook dit met 33 miljard BEF toe (zie hoofdstuk 2.3.2 en grafiek 12).

TABEL 4- GEOGRAFISCHE EN CATEGORIELE INDELING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU IN 1990

LAND OF LANDENGROEP	UITVOER			INVOER			Saldo (mrd. BEF)	
	Waarde (mrd. BEF)	% verschil (a)	In % van totaal	Waarde (mrd. BEF)	% verschil (a)	In % van totaal	1989	1990
EEG-12	2963,7	2,1	75,2	2932,9	5,8	73,3	130,5	30,8
waarvan:								
Frankrijk	797,7	- 1,1	20,2	635,5	9,9	15,9	228,4	162,2
Nederland	537,1	- 0,6	13,6	704,0	2,8	17,6	- 144,5	- 166,9
Duitsland	780,5	5,7	19,8	940,7	4,1	23,5	- 165,1	- 160,2
Italië	258,3	2,9	6,6	180,8	10,2	4,5	86,9	77,5
V. Koninkrijk	342,0	- 7,6	8,7	331,4	8,3	8,3	64,2	10,6
Spanje	90,7	- 1,3	2,3	53,9	- 1,8	1,3	37,1	36,8
Rest wereld	979,2	- 6,0	24,8	1069,1	- 3,9	26,7	- 71,3	- 89,9
waarvan:								
Verenigde Staten	170,3	- 10,3	4,3	179,3	- 2,2	4,5	6,5	- 9,0
Japan	52,6	2,1	1,3	83,8	- 5,0	2,1	- 36,7	- 31,2
ALGEMEEN TOTAAL	3942,9	0,0	100,0	4002,0	3,0	100,0	59,2	- 59,1
Energieproducten	154,4	- 0,3	3,9	346,1	10,2	8,6	- 159,1	- 191,7
Overige producten	3788,5	0,0	96,1	3655,9	2,4	91,4	218,3	132,6

(a) Vergeleken met 1989.

BRON : MEZ (NIS).

Deze ombuiging van de handelsbalans, op basis van de douanegegevens, is toe te schrijven aan de zwakke uitvoerprestaties in volume (+ 3 % volgens de Nationale Bank) en ook aan een minder goede ruilvoet tengevolge van een forsere prijsdaling bij uitvoer (-3 %) dan bij invoer (-1,9 %).

Daarbij mag evenwel niet uit het oog worden verloren dat de douanegegevens worden opgemaakt op basis van een verschillende statistische definitie voor de beide handelsstromen. De uitvoerwaarde omvat geen vervoer- en verzekeringskosten (FOB), terwijl deze wel in de invoerwaarde (CIF) opgenomen worden. Bij een identieke statistische basis zou het verschil tussen uit- en invoerwaarde van goederen ook volgens de douanestatistieken veel geringer zijn.

De daling van de prijzen in BEF is gedeeltelijk het gevolg van de opwaardering van de Belgische frank, o.m. ten opzichte van de USD. De effectieve wisselkoers van de BEF (de werkelijke wisselkoers, berekend door het IMF, en met een weging op basis van uit- en invoerbelangrijkheid) steeg met 6,3 %.

Op het eerste gezicht lijkt de geringe toename van het volume uitgevoerde goederen verrassend, te meer omdat het voornamelijk afzet ter bestemming van de EEG-landen geldt. Zij blijkt echter verband te houden met de structurele onevenwichtigheid tussen het aanbod van Belgische produkten, dat op intermediaire goederen is gericht, en de vraag vanwege de handelspartners, die in hoofdzaak consumptiegoederen betreft.

Uiteindelijk houdt deze mindere prestatie verband met de conjunctuurfase waarin de EEG-landen zich bevinden: er is vraag naar intermediaire goederen in een opgaande cyclusfase met het oog op de produktie van uitrustingsgoederen, terwijl de vraag naar consumptiegoederen te situeren is op de piek en de dalende fase van de cyclus.

Het volume van de in de BLEU ingevoerde goederen (+5,1 %) verloopt evenwijdig met de ontwikkeling van de totale vraag (+4,0 %) van de Belgische economie.

C. HET GEZINSVERBRUIK

De alweer aanzienlijke stijging van het reëel beschikbaar gezinsinkomen leidde tot een forse toename van de consumptie, hoewel de omvang ervan toch iets geringer was dan een jaar voordien.

Volgens de BTW-aangiften bedroeg de omzetgroei van de detailhandel 8,3 % in waarde (9,3 % in 1989), d.i. 4,5 % in volume (6 % in 1989). Bij de dienstverlening aan particulieren steeg de omzet met 10,2 % in waarde (13,9 % in 1989) en 5,9 % in volume (10,5 % in 1989).

De verzwakking van het gezinsverbruik, waarbij ook het effect van de Golf-crisis niet kan opzijgeschoven worden, blijkt uit de toename per kwartaal (t.o.v. het voorgaande jaar) van het volume van de omzet in de kleinhandel volgens de BTW-aangiften: +7,9 % in het eerste kwartaal, +5 % voor de beide volgende kwartalen en slechts +0,6 % voor het laatste (zie ook hoofdstuk 2.2.2 en grafiek 9).

De automarkt ten slotte was uitermate levendig, gezien het aantal inschrijvingen van nieuwe wagens met maar liefst 7,7 % steeg in 1990, tegen 3 % in 1989. Deze prestatie is wellicht te danken aan het tweejaarlijkse autosalon.

D. DE INVESTERINGEN.

Aan de hand van de BTW-aangiften groeiden, volgens het door het NIS berekende indexcijfer, de bedrijfsinvesteringen met 12,7 % in waarde, na 16,8 % in 1989 en 21,9 % in 1988. Ook hier was de vertraging zeer duidelijk te merken in het tweede halfjaar, toen de toename t.o.v. 1989 slechts 9,7 % bereikte tegen nog 16,4 % in de eerste helft van het jaar.

Hoewel de door de verwerkende nijverheid geboekte resultaten van het jaar nagenoeg gelijk blijven (een toename met 13 % zowel in 1990 als in 1989), trof de verzwakking vooral de investeringen van de niet-industriële bedrijven: +12,6 % in 1990 t.o.v. +20,1 % in 1989 (hoofdstuk 2.1.2 en grafiek 10). Hierbij valt echter op te merken dat het aandeel van de investeringen in het BNP weer een hoog peil bereikt: 13,4 %, tegen 12,9 % in 1989.

E. PRIJZEN.

De stijging van de consumptieprijzen bleef gematigd: +3,5 %, nauwelijks meer dan de 3,1 % van 1989. Uiteindelijk lag de prijshausse van de energieprodukten en meer bepaald de olie slechts iets hoger dan in 1989: +6,8 %, tegen +6,5 %. In feite waren het vooral de prijsverhogingen van voedingswaren en dienstverlening die de inflatie iets meer deden stijgen dan in 1989.

De onderliggende inflatie, d.w.z. zonder energie- en landbouwproducten, kwam van 2,7 % in 1989 op 2,9 % in 1990. In 1988 was zij tot 2,2 % gezakt. Zodoende is tijdens de jongste drie jaren de hausse van de consumptieprijzen in België uitermate stabiel gebleven (hoofdstuk 4.3.2 en grafiek 38).

Het lijkt geen twijfel dat de prijsdaling op de internationale goederenmarkten een doorslaggevende invloed heeft gehad op het lage inflatiepeil, terwijl de binnenlandse industriële productieproducten nauwelijks wijzigden.

Volgens het HWA-indexcijfer stegen de goederenproducten op de internationale markten, uitgedrukt in dollar, amper. Wanneer daarbij ook nog rekening wordt gehouden met de ontwaarding van de Amerikaanse munt t.o.v. de BEF (als jaargemiddelde -15 %), waren de prijzen van de in België ingevoerde goederen gemiddeld en uitgedrukt in BEF lager dan een jaar voordien. Ten slotte moet ook worden gewezen op het zeer gematigde verloop van de reële loonkosten, d.w.z. buiten indexering: +1,4 %.

De industriële productieproducten verrasten door hun stabiliteit: +0,6 % t.o.v. het voorgaande jaar voor de gezamenlijke index, tegen 5,7 % een jaar voordien. Behalve de energieprodukten (+4,4 %) en de investeringsgoederen (+2,7 %) bleven de prijzen in de andere groepen op een status quo (intermediaire goederen +0,5 %) of daalden zij (-1,7 % voor de consumptiegoederen). Dit verloop valt te verklaren door de daling van de invoerprijzen en de matiging van de loonontwikkeling.

TABEL 5- CONSUMPTIEPRIJZEN

	Wijziging in %, t/t-1 en bijdrage aan de totale stijging van het indexcijfer.			
	Wijziging		Bijdrage	
	1989	1990	1989	1990
Voedingsmiddelen	3,1	3,7	0,69	0,82
Niet-voeding	3,4	3,5	1,45	1,51
- energie	6,5	6,8	0,82	0,85
- overige	2,5	2,6	0,63	0,66
Diensten	2,6	3,2	0,73	0,92
Huur	3,7	3,2	0,24	0,20
ALGEMEEN INDEXCIJFER	3,1	3,5	3,11	3,45

BRON : MEZ (Administratie van de handel, berekeningen: ADSD).

F. DE INKOMENS.

F.1. De factorinkomens

Overeenkomstig het gewoonlijk tijdens de cycli waargenomen model van inkomenspreiding nam het gewicht van de inkomens uit arbeid in het netto nationaal inkomen (NNI) weer toe, terwijl, in tegenstelling tot de expansiejaren, het relatief aandeel van het bedrijfsinkomen in het netto nationaal inkomen verminderde.

Zo vertegenwoordigden de inkomens uit arbeid, inclusief die van de zelfstandigen, 79,1 % van het NNI in 1990, tegen 78,9 % in 1989. Daartegenover stonden de bedrijfsinkomens in voor 10,3 % van het NNI in 1990, tegen 10,7 % in 1989.

F.2. De inkomens van particulieren

De bruto primaire inkomens van de particulieren zagen hun aandeel in de gezamenlijke particuliere inkomens enigszins toenemen, terwijl, relatief gezien, de ontvangen transferten licht terugliepen.

Zo beliep in 1990 het aandeel van de sociale transferten 34,6 % van de totale particuliere inkomens, tegen 34,9 % in 1989. Het aandeel van de fiscale transferten (inclusief de bijdragen voor sociale zekerheid) bleef ongewijzigd: 26,8 % in 1990 en 1989.

Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren nam minder sterk toe: 3,5 %, tegen nog 5,4 % in 1989. De gezinsspaarquote zakte lichtjes: 14,3 %, tegen 14,4 % in 1989.

G. TEWERKSTELLING

Voor het derde opeenvolgende jaar steeg de tewerkstelling in de ondernemingen fors, nl. met 40 000 banen, hoewel dit toch iets lager ligt dan de uitzonderlijke hoge cijfers voor 1989 en 1988, met respectievelijk 50 000 en 44 000 nieuwe arbeidsplaatsen.

Dienovereenkomstig daalde het aantal werkzoekenden (op 30 juni) met nagenoeg 18 000 eenheden. Toch bleef de werkloosheidsgraad aan de hoge kant, hoewel aanzienlijk minder dan in het voorgaande jaar: 8,6 %, tegen 9,1 % in 1989 (zie ook hoofdstuk 3.1 en 3.2).

TABEL 6- LOPENDE VERRICHTINGEN VAN DE PARTICULIEREN

In miljard BEF en % wijziging 90/89.

	1989 (a)	% 90/89	1990 (b)
Primair bruto inkomen	4977	7,5	5349
- lonen en wedden	3153	7,2	3380
- inkomen der zelfstandigen	728	7,8	785
- inkomen uit vermogen	1096	8,0	1184
Ontvangen transferten	1289	5,5	1360
- sociale zekerheid	1093	4,8	1145
- andere overheidstransferten	137	8,8	149
- uit het buitenland	59	11,9	66
Gestorte transferten (-)	- 1738	6,9	- 1857
- bijdragen sociale zekerheid (-)	- 859	7,3	- 922
- directe belastingen (-)	- 822	6,5	- 875
- aan het buitenland (-)	- 57	5,3	- 60
Beschikbaar inkomen	4528	7,2	4852
Reëel beschikbaar inkomen	-	3,5	
Consumptie (-)	3875	7,3	4158
Sparen	653	6,4	694

(a) Observaties.

BRON : MEZ (NIS, 1989 en ADSD, 1990).

(b) Raming.

H. DE OVERHEID.

De herschikking van de financiële overheidsrekeningen werd voortgezet, meer bepaald wat de centrale overheid aangaat (nationaal, gewesten en gemeenschappen). Voor de gezamenlijke overheid vertegenwoordigde de financieringsbehoefte (volgens de definitie van de nationale rekeningen) 6 % van het BNP, tegen 6,5 % in 1989. Voor de centrale overheid bedroeg de financieringsbehoefte 5,8 % van het BNP, tegen 6,5 % in 1989.

De uitgaven, uitgedrukt in procent van het BNP daalden meer dan de inkomsten van de gezamenlijke overheid. Het bruto primair saldo (verschil tussen lopende uitgaven zonder rentelast en lopende inkomsten) steeg opnieuw: van 5,7 % in 1989 tot 6,2 % in 1990 (zie ook hoofdstuk 4.1.2 en grafiek 26).

Het «sneeuwbaaleffect» kon opnieuw binnen de perken worden gehouden, daar de aangroei van de openbare schuld (+6,4 %) geringer was dan die van het BNP in waarde (+7,2 %).

TABEL 7- VERRICHTINGEN VAN DE GEHELE OVERHEID.

	1989 mrd. BEF	90/89 en %	1990 mrd. BEF
1. Uitgaven	2935,5	6,0	3120,1
- in % van het BNP (a)	37,5		36,8
- in % van het BNP (b)	47,9		47,4
Gezinsverbuik	930,0	5,5	981,0
Rentelast	639,1	8,7	703,4
Transferten	1366,2	5,1	1435,7
2. Ontvangsten	2647,3	6,7	2825,0
- in % van het BNP	43,2		43,0
Eigendom	55,5	20,7	67,0
Directe belastingen	1003,6	5,8	1062,1
- der gezinnen	821,6	6,5	874,6
- der bedrijven	182,0	3,0	187,5
Indirecte belastingen	722,6	6,2	767,2
Bijdragen S.Z.	859,1	7,3	922,2
Transferten van buitenland	6,5	0,0	6,5
3. Saldo	- 288,2		- 295,1
- in % van het BNP	- 4,7		- 4,5
Afschrijvingen	19,7		21,1
Bruto sparen	- 268,5		- 273,9
Netto transferten kapitaal	- 40,4	0,5	- 40,6
Investerings	- 89,7	- 3,9	- 86,3
4. NFS (c)	- 398,7		- 400,8
- in % van het BNP	- 6,5		- 6,1

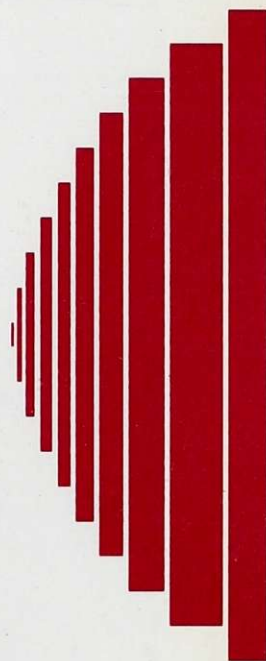
(a) Exclusief rentelast. BRON : MEZ (NIS, 1989 en ADSD, 1990).

(b) Inclusief rentelast.

(c) Definitie der nationale rekeningen.

2.

VRAAG EN PRODUKTIE

VRAG
EN
PRODUKTIE

S.

2.1. INVESTERINGEN

2.1.1. TRAGERE GROEI IN DE OESO

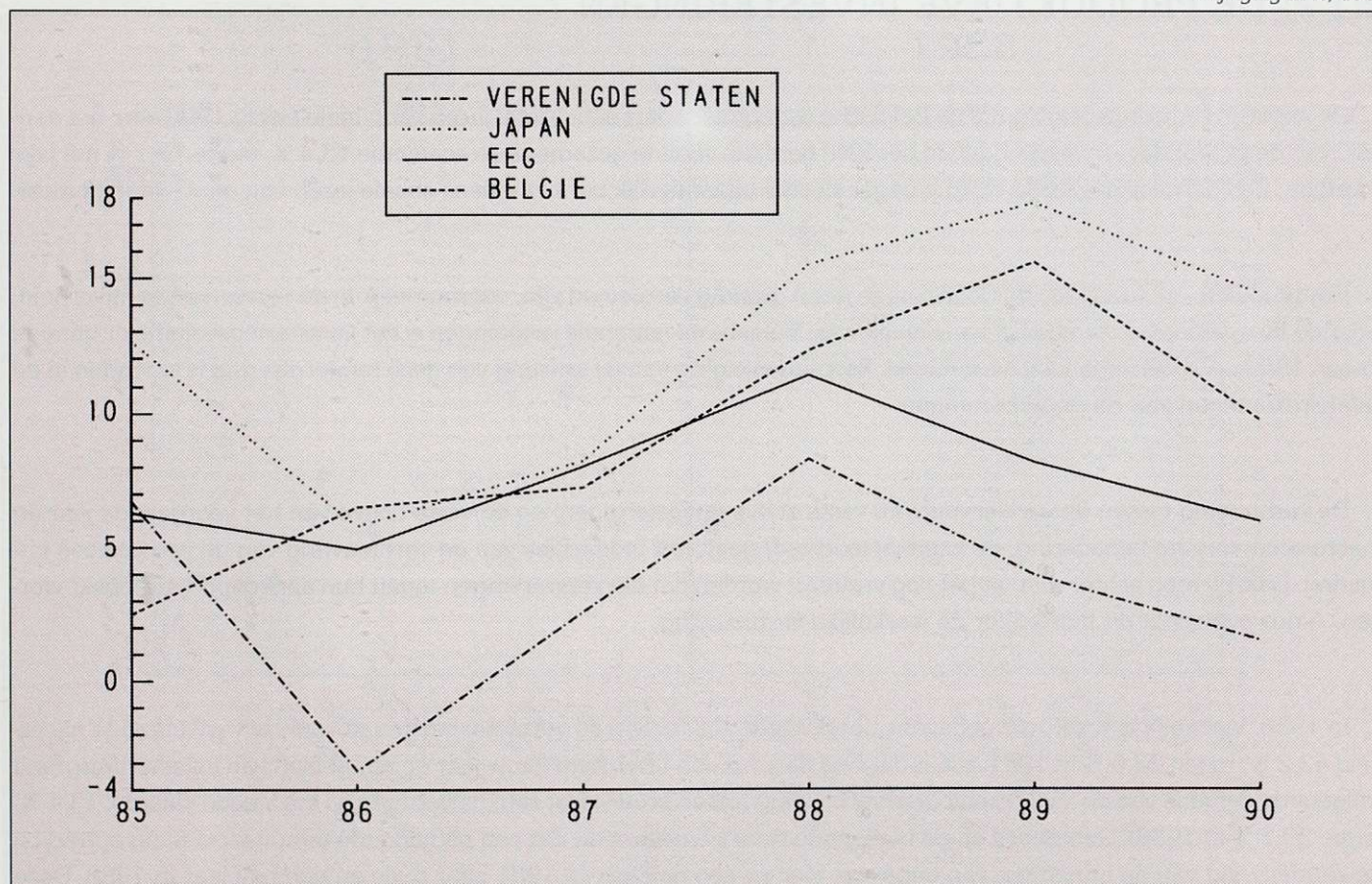
In de meeste industrielanden bleven de produktieve investeringen de belangrijkste motor voor de economische groei. Uitzonderingen hierop waren Canada, Denemarken en Noorwegen, met dalende investeringen, en de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, met een quasi stabilisatie. De Belgische produktieve investeringen stegen voor het derde opeenvolgende jaar sterker dan het Europese gemiddelde.

In Europa werd de sterkste toename opgetekend in de Duitse Bondsrepubliek, op de voet gevolgd door Luxemburg, Ierland, Frankrijk en België. Ook op het Iberisch schiereiland bleef de investeringstoename behoorlijk sterk, gedeeltelijk onder invloed van de verdere integratie van Spanje en Portugal in de EEG.

Samen met België en Ierland is Japan het enige industrieland dat voor het derde opeenvolgende jaar een investeringstoename van meer dan 10 % kent. De Japanse ondernemingen konden in die drie jaar genieten van lagere rentetarieven dan elders in de geïndustrialiseerde wereld, maar een even belangrijke verklaring zijn de hoge en toenemende investeringen voor onderzoek en ontwikkeling, die er tot de hoogste ter wereld behoren.

GRAFIEK 3- BRUTO VASTE KAPITAALVORMING, PRIVE ZONDER WONINGBOUW

Wijziging in %, t/t-1.

BRON : OESO, België: MEZ (NIS en ADSD).

TABEL 8- BRUTO VASTE KAPITAALVORMING (ZONDER WONINGBOUW) INTERNATIONALE VERGELIJKING

Wijziging in %, t/t-1.

LAND / ZONE	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990 (a)
Verenigde Staten	- 1,5	17,7	6,7	- 3,3	3,9	8,3	3,9	1,8
Japan	2,7	11,5	12,7	5,8	8,0	14,8	15,6	13,8
Duitsland	5,0	0,7	5,5	4,3	4,2	6,8	8,5	10,5
Frankrijk	- 4,1	- 2,1	4,4	5,0	4,8	10,8	7,0	4,9
Verenigd Koninkrijk	- 0,8	14,5	13,6	0,6	14,2	20,3	4,7	- 1,5
Italië	- 4,6	6,7	3,8	3,1	11,3	10,9	6,9	3,0
Canada	- 6,3	1,9	9,0	4,1	4,1	15,2	5,0	- 2,3
Totaal grote landen	- 0,5	11,4	8,0	1,2	6,4	11,0	7,6	5,3
Totaal kleine Europese landen	1,6	2,9	6,0	10,0	6,5	8,5	9,2	2,9
Totaal OESO	- 0,4	10,3	7,8	2,1	6,4	10,6	7,8	4,9
Totaal EEG	- 0,5	3,4	6,4	4,9	7,7	11,0	7,7	5,3
BELGIE	- 5,8	6,6	2,5	7,0	6,2	12,6	15,7	9,4

(a) Schattingen OESO (1990).

BRON : OESO (1990), *Economic Outlook*.

2.1.2. DE PRODUKTIEVE INVESTERINGEN

De sterke investeringsneiging die de Belgische economie sedert een drietal jaren kent, hield ook in 1990 aan: het aandeel van de produktieve investeringen in het BNP bereikte voor de gezamenlijke economie 13,4 %, tegen 12,7 % het jaar voordien. Een dergelijke waarde werd vroeger slechts uitzonderlijk bereikt tijdens enkele jaren van de «Golden Sixties».

Het produktie-apparaat zou dus sinds enige jaren grondig vernieuwd zijn, voornamelijk in de verwerkende nijverheid, waar de investeringstoename zeer aanzienlijk was. Volgens de nationale rekeningen is het investeringsvolume er immers tussen 1983 en 1989 nagenoeg verdubbeld. Een aanwijzing van de omvang van deze modernisering is te vinden in de balansrekeningen van de ondernemingen.

De verhouding tussen de verwerving van vaste activa (investeringen) en de vaste activa van het voorgaande jaar (in macro-economische benadering, de kapitaalvoorraad) geeft het indexcijfer van de vernieuwing van de produktieve uitrusting. Daarbij mag echter niet uit het oog verloren worden dat die verwervingen tegen hun aankoop prijs geboekt worden. Aldus overschat dit indexcijfer de werkelijke vernieuwing.

In 1988, laatste jaar waarover gegevens beschikbaar zijn, beliep de vernieuwingsgraad voor de verwerkende nijverheid 42,2 %, tegen 22,5 % in 1981, maar dat was dan ook een uitermate flauw jaar op het gebied van investeringsgraad (volgens de definitie van de SEC-rekeningen: verhouding tussen bruto vaste kapitaalvorming en toevoegde waarde: 13,4 %, tegen 20,2 % in 1988). Gebaseerd op de berekende ratio's betekent dit dat een beduidende tempoversnelling optrad bij de vernieuwing van de uitrusting: van ongeveer vier en een half jaar in 1981 naar twee en een half jaar in 1988. Deze stijging is algemeen voor de gezamenlijke bedrijfstakken zoals trouwens blijkt uit grafiek 4 en tabel 9.

TABEL 9- INDEXCIJFERS VAN DE VERNIEUWINGSGRAAD DER INVESTERINGEN

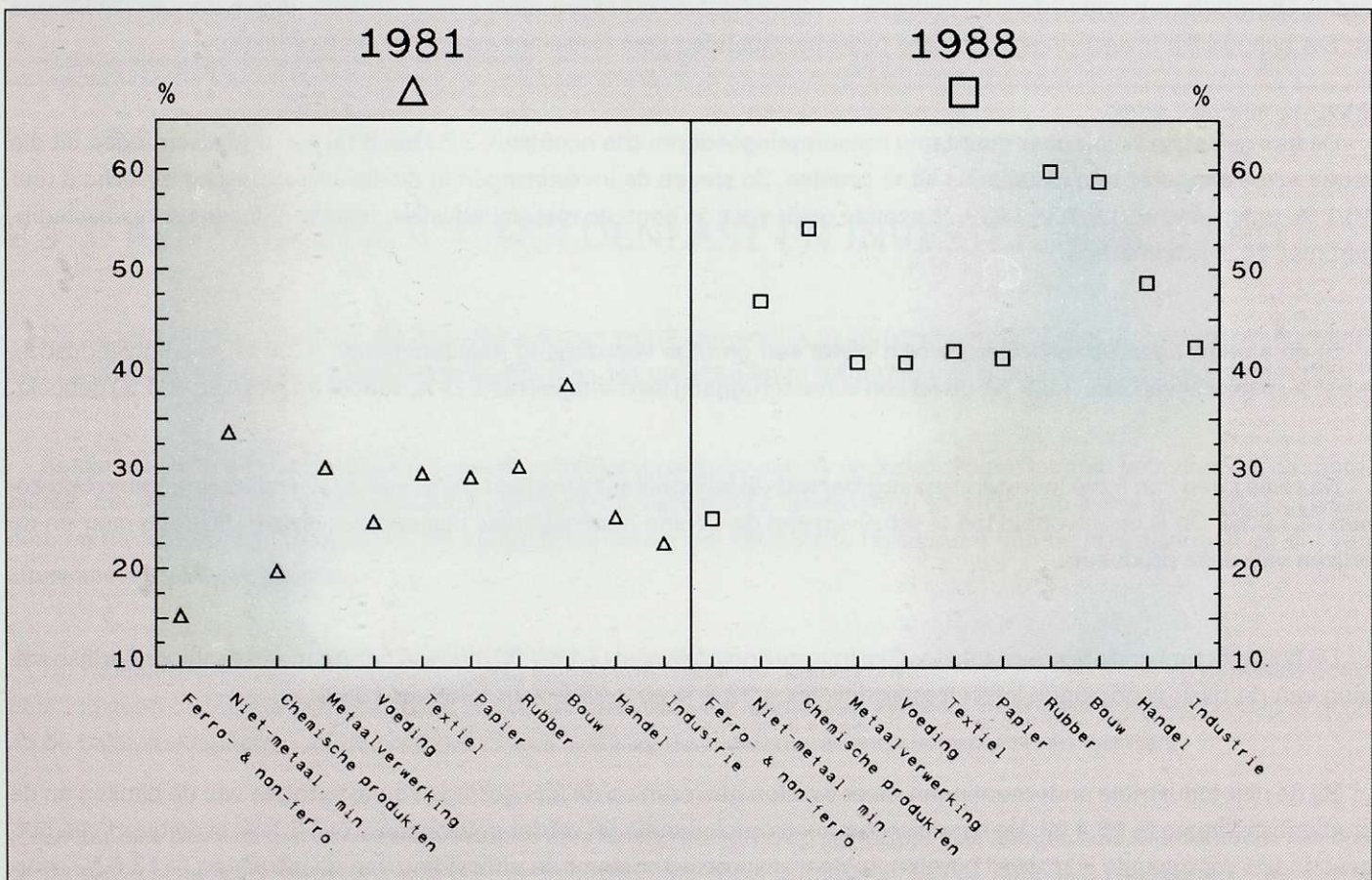
Schattingen in %.

NACE- CLIO	BEDRIJFSTAKKEN	1981	1988
13	Mineralen, ferro en non-ferro metalen	15,2	25,0
15	Mineralen en produkten op basis van niet-metaalhoudende mineralen	33,6	46,8
17	Scheikundige produkten	19,6	54,1
3	Metaalverwerking	30,1	40,7
36	Voeding, drank en tabak	24,6	40,7
42	Textiel, leer en schoeisel, kleding	29,4	41,8
47	Papier en papieren artikelen	29,1	41,1
49	Rubberen en plastieken artikelen	30,2	59,8
53	Bouw en openbare werken	38,4	58,8
6	Handel	25,1	48,7
	<i>Verwerkende nijverheid</i>	22,5	42,2

BRON : NBB en MEZ (ADSD).

GRAFIEK 4- VERNIEUWINGSGRAAD DER INVESTERINGEN

1981 en 1988, in %.

BRON : NBB en MEZ (ADSD).

De meeste onderzochte bedrijfstakken vertonen een hoge vernieuwingsgraad. Binnen eenzelfde jaar kan het verschil tussen uiterste sectorwaarden aanzienlijk zijn, gaande van 25 % in de sectoren «delfstoffen», «ferro- en non-ferrometalen» tot 59,8 % voor de rubber- en plasticverwerkende nijverheid, bijvoorbeeld voor het jaar 1988. Met 54,1 % behoort de chemische nijverheid eveneens tot de koplopers.

Volgens de ramingen van de ADSD zou het volume van de bedrijfsinvesteringen in 1990 toegenomen zijn met 9,8 % t.o.v. het voorgaande jaar, een weliswaar nog behoorlijke aangroei, maar toch geringer dan in 1989 (15,6 %). Het ziet er naar uit dat er een einde komt aan de investeringscyclus die midden de jaren '80 werd ingezet.

Volgens de BTW-aangiften stegen de investeringen van de gezamenlijke bedrijven in 1990 met 12,7 % in lopende prijzen, tegen 16,8 % het jaar voordien. De toename was nagenoeg gelijk in de beide grote bedrijfsgroepen, nl. de industriële ondernemingen, met 12,8 %, en de niet-industriële bedrijven, met 12,6 %.

De resultaten van de enquête van de Nationale Bank van december 1990 over de investeringen in de verwerkende nijverheid bevestigen de globale trend die uit de BTW-gegevens blijkt. Het is overigens belangwekkend vast te stellen dat 63 % van deze nieuwe uitrusting bestemd is voor capaciteitsuitbreiding, 22 % voor de vervanging van installaties en 11 % voor rationalisering.

Steeds volgens de BTW-aangiften werd sectorgewijs de grootste toename waargenomen in de chemische nijverheid (+36,4 %), de automobielbouw (+27,7 %) en de metaalprodukten (+21,2 %). Deze aanzienlijke stijgingen vloeien natuurlijk voort uit de stevige vraag naar goederen van deze sectoren: de toenemende aanwending van intermediaire goederen van de chemische nijverheid door de bedrijven stroomafwaarts in het productieproces; de levendige automarkt in Europa en het behoorlijke investeringspeil inzake nijverheidspanden voor de sector van de metaalprodukten.

De fors gestegen vraag naar duurzame consumptiegoederen (zie hoofdstuk 2.2.) heeft tal van ondernemingen uit die sector ertoe aangezet hun installaties uit te breiden. Zo stegen de investeringen in de elektrotechnische nijverheid met 16,1 %, tegen slechts 3,8 % in 1989. Hetzelfde geldt voor de hout- en meubelindustrie, waarvan de uitrustingsbestedingen met 12,3 % toenamen.

In de andere nijverheidssectoren wordt ofwel een geringe vooruitgang (machinebouw: +3,6 %, voedingsindustrie: +5,2 %, papiernijverheid: +9,9 %), ofwel een lichte teruggang (textielnijverheid: -3 %, rubber en plastic: -2,4 %) geboekt.

Na twee jaren van forse investeringsaangroei laat de basismetaalnijverheid thans een aanzienlijke teruggang optekenen (-13,9 %). Dit is ongetwijfeld toe te schrijven aan de slechte internationale conjunctuur inzake de vraag naar en de prijzen van deze produkten.

De bouwsector kende nog een aanzienlijke investeringstoename (+12,7 %), hoewel geringer dan de uitzonderlijke stijging van de twee voorgaande jaren (respectievelijk +32,2 % en +18,9 % in 1988 en 1989).

Bij de niet-industriële ondernemingen moet worden gewezen op de fors gestegen investeringen van de banken en de kredietinstellingen (+18,4 %). De handelsector heeft op kruissnelheid verder geïnvesteerd (+13,1 %, in de buurt van hetgeen in het voorgaande jaar werd bereikt). In de transportsector stemt de uitbreiding van de uitrusting (+13,6 %) overeen met de algemene tendens van de globale investeringsneiging.

TABEL 10- INVESTERINGEN VOLGENS DE BTW-AANGIFTEN

Wijziging in %, t/t-1.

BEDRIJFSTAKKEN	1987	1988	1989	1990
Electriciteit en nucleaire energie	2,8	24,0	- 0,9	- 9,3
VERWERKENDE NIJVERHEID	9,5	28,1	14,4	12,5
Basismetallurgie	- 7,0	13,6	38,8	- 13,9
Scheikundige nijverheid	14,3	74,4	19,9	36,4
Metaalverwerking:	- 6,8	22,9	2,6	18,3
- metaalprodukten	15,6	5,8	18,0	21,2
- machinebouw	14,0	20,0	18,6	3,6
- elektrotechnische industrie	- 10,4	11,7	3,8	16,1
- automobielbouw	- 26,8	30,0	- 4,5	27,6
Voedingsnijverheid	15,3	16,8	19,0	5,2
Textielnijverheid	27,5	6,7	1,4	- 3,0
Hout- en meubelnijverheid	43,9	15,0	0,9	12,3
Papiernijverheid	33,0	10,6	16,1	9,8
Rubber- en plasticverwerking	19,7	26,8	12,8	- 2,3
Bouw	10,9	32,2	18,9	12,7
TOTAAL NIJVERHEID	7,7	25,1	12,9	12,8
Handel	15,3	18,5	14,5	13,1
Verkeer en vervoer	- 1,7	10,3	18,4	13,6
Bank en kredietwezen	22,5	5,2	26,5	18,4
Verhuur van roerende goederen	22,3	34,2	29,2	7,1
NIET-INDUSTRIELE ONDERNEMINGEN	11,5	19,4	20,1	12,6
TOTALE AANGEGEVEN BEDRIJFSINVESTERINGEN	10,6	21,9	16,8	12,7

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

2.1.3. RENTABILITEIT, SCHULDENLAST EN INVESTERINGSGRAAD

De recente, sterke expansie van de investeringen wordt gewoonlijk in verband gebracht met de grotere vraag waarvan diverse bedrijfsectoren moeten beantwoorden. Dit verband komt tot uiting in het «acceleratiemechanisme» (2).

Er zijn echter ook andere variabelen die de investeringsneiging van de ondernemingen kunnen beïnvloeden: de rentabiliteit, het vermogen tot zelffinanciering, de mogelijkheid externe financiering te gebruiken tegen gunstige voorwaarden, en de winstgevendheid, d.w.z. de vergelijking tussen het verwachte rendement van de investeringen en dat van alternatieve geldbeleggingen.

De winstvariabelen zijn uiteraard de meest significante. Jammer genoeg bevatten de gegevens van de nationale boekhouding geen sectorgewijze uitsplitsing van de winsten. Aan die leemte kan evenwel verholpen door een beroep te doen op de balansrekeningen van de ondernemingen zoals zij door de balanscentrale opgenomen worden.

Zo kan het bestaan van een verband tussen investering en winst op sectorieel vlak aangetoond worden. Met het oog op de statistische homogeniteit wordt voor de investeringen gebruik gemaakt van de nationale rekeningen SEC, die de bedrijvigheden voorstelt volgens een gelijkaardige classificering als die van de balansberekeningen, nl. de NACE.

Er wordt een sectoriële investeringsgraad (3) berekend die vergeleken wordt met een rentabiliteitsratio (4), voor twee jaren (81 en 88) die voor beide criteria extreme waarden vertonen. In 1981 werd een historisch dieptepunt van het winstpeil bereikt sedert het bestaan van de nationale rekeningen. De bedrijfswinst voor belasting vertegenwoordigde toen slechts 3,6 % van het BNP. In 1988 daarentegen viel een hoge investeringsgraad samen met een herstelde rentabiliteit. De winst voor belasting bedroeg toen 9,8 % van het BNP.

Zoals blijkt uit grafiek 5 zijn de meeste, voor de sectoren representatieve, punten met een aanzienlijk rentabiliteit én een opmerkelijke investeringsgraad te vinden in het rechter bovenkwadrant van de grafiek. Dat was het geval in 1988. Omgekeerd zijn in 1981 de meeste bedrijfstakken gesitueerd in het linker onderkwadrant van de grafiek, waar een zwak investerings- en rentabiliteitspeil gekoppeld zijn.

Om de resultaten sectorgewijze te kunnen duiden moet rekening worden gehouden met de kapitaalintensiteit van de sectoren. De sterk kapitaalintensieve sectoren hebben aanzienlijker afschrijvingen en dus een grotere cash-flow. Ook is het investeringspeil afhankelijk van de omvang van de vereiste produktie-installaties.

TABEL 11- INVESTERINGSGRAAD (IG) EN RENTABILITEITSRATIO (RR) IN 1981 en 1988

Ramingen in %.

NACE- CLIO	BEDRIJFSTAKKEN	1981		1988	
		RR	IG	RR	IG
13	Mineralen, metaal (ferro, non-ferro)	- 3,7	22,2	11,9	14,9
15	Mineralen en produkten op basis van niet-metaalhoudende mineralen	6,7	12,4	19,1	24,9
17	Scheikundige produktie	6,8	15,2	18,3	31,3
3	Metaalverwerking	4,6	11,9	8,6	15,7
36	Drank, voeding en tabak	3,9	11,7	6,2	16,9
42	Textiel, leer en schoeisel, kleding	3,7	8,6	8,5	23,9
47	Papier en papieren artikelen	5,3	16,7	12,9	26,8
49	Rubber en plasticprodukten	4,5	19,7	26,6	18,1
53	Bouw en openbare werken	6,2	6,2	9,1	6,9
6	Handel	2,2	9,4	4,4	14,2
	<i>Verwerkende nijverheid</i>	<i>3,9</i>	<i>13,4</i>	<i>11,0</i>	<i>20,2</i>

BRON : Planbureau, NBB en MEZ (ADSD).

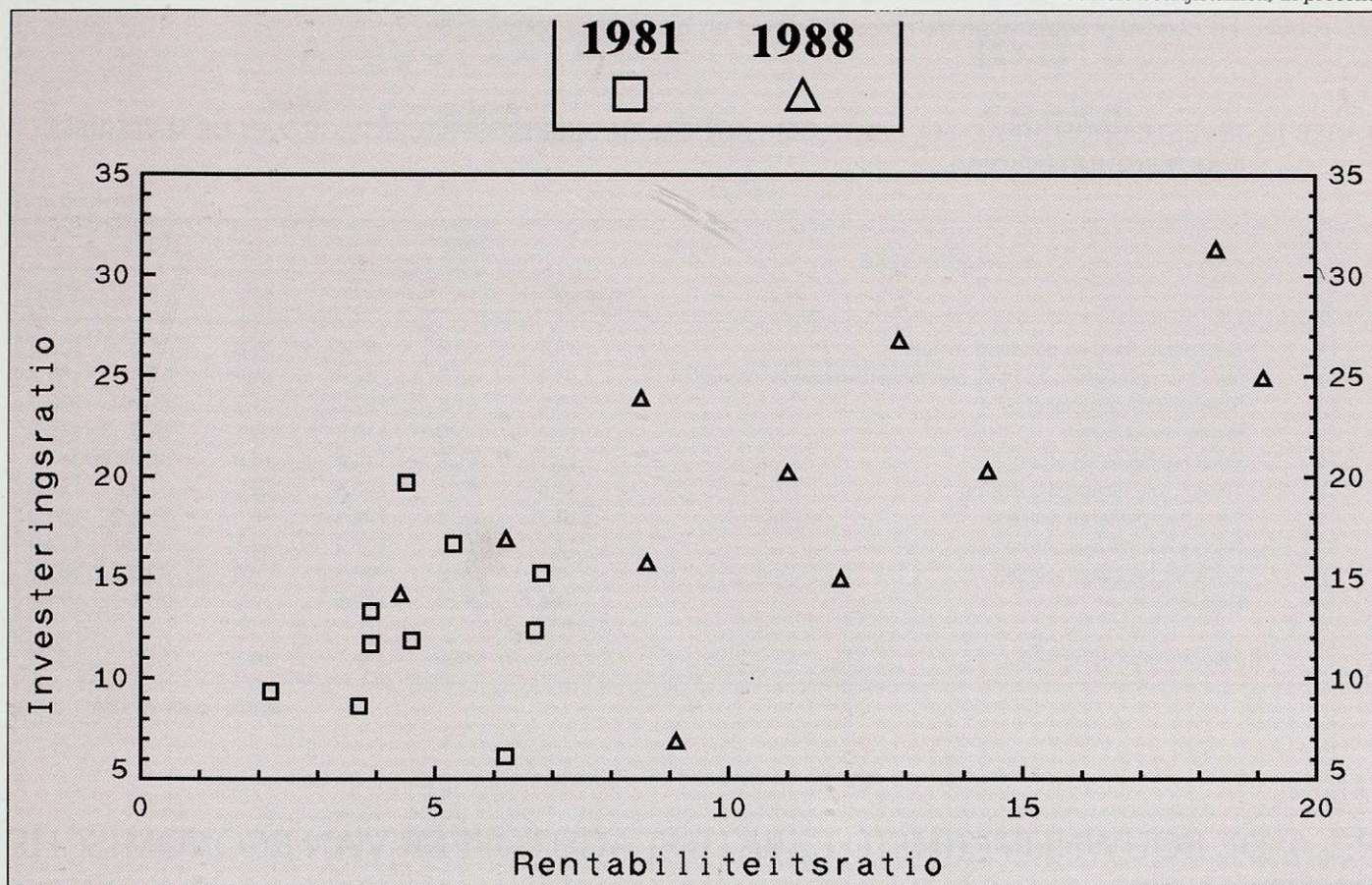
Zoals blijkt uit tabel 11 en grafiek 5 komt het verband tussen rentabiliteit en investeringsgraad duidelijk naar voren in de volgende bedrijfstakken: delfstoffen en niet-metaalhoudende delfstofprodukten, chemische produkten, metaalverwerking, voedingsprodukten, dranken en tabak, textielprodukten, leder en schoeisel, kleding, papier en papierwaren, evenals de gezamenlijke handel.

Daarentegen was er een forse rentabiliteitsstijging in de takken van de rubber- en plasticverwerkende nijverheid in 1988 t.o.v. 1981, maar hun investeringsgraad liep lichtjes terug. De bouwsector en de werken van burgerlijke bouwkunde waar de rentabiliteit in 1988 veel hoger lag dan in 1981, handhaven nagenoeg hun investeringsgraad.

Een omgekeerd verband kan evenwel worden gelegd tussen het investeringsverloop en de schuldenlast van de ondernemingen: hoe groter laatstgenoemde, hoe minder de bedrijven geneigd zijn tot bijkomende bestedingen voor uitrusting; dat geldt nog sterker wanneer de reële rentelasten aan de hoge kant liggen zoals in de jaren '80.

GRAFIEK 5- INVESTERINGSGRAAD EN RENTABILITEITSRATIO : 1981 EN 1988

Voornaamste bedrijfstakken, in procent.

BRON : NBB en MEZ (ADSD).

Uit tabel 12 blijkt dat tussen 1981 en 1988 de inkrimping van de schuldenlast (5) in de gezamenlijke bedrijfssectoren daadwerkelijk een dynamisch effect op het investeringspeil had. Enkel in de metaalsector en die van de rubber- en plasticproducten daalde het investeringspeil ondanks een lagere schuldenlast. Aan de andere kant wordt de papiersector zowel in 1981 als in 1988 door een nagenoeg gelijke schuldenlast gekenmerkt, maar ligt de investeringsgraad toch veel hoger in de tweede periode. Hoogstwaarschijnlijk was de aanzienlijke toename van de rentabiliteit in deze bedrijfstak, samen met een aanzwellende vraag, de bepalende factor voor de investeringsexpansie.

De tendens naar een kleinere schuldenlast wordt in alle bedrijfssectoren waargenomen en is het gevolg van een veruiming van het niet-uitgekeerde bedrijfswinstaandeel en van kapitaalsverhogingen, waardoor de investeringen veel meer uit eigen fondsen konden worden gefinancierd. Om de omvang van deze financieringswijze na te gaan werd gebruik gemaakt van het concept van het dekkingspercentage van de produktieve vastleggingen (6): naarmate deze verhouding toeneemt worden meer produktieve vastleggingen, nl. in dit geval de materiële investeringen, uit eigen gelden gefinancierd en niet meer uitsluitend door het aangaan van schulden. Diverse studiën toonden trouwens aan dat er een positief verband bestaat tussen het dekkingspercentage en de investeringsgraad.

Zoals blijkt uit tabel 12, liep het dekkingspercentage van de produktieve vastleggingen in al de bedrijfstakken - behalve de bouwnijverheid en burgerlijke bouwnijverheid - tussen 1981 en 1988 op. In al deze sectoren ging deze beweging daadwerkelijk gepaard met een inkrimping van de schuldenlast. Bijgevolg werd een groter aandeel van de nieuwe bedrijfsinvesteringen met eigen middelen gefinancierd.

De gegevens van diezelfde tabel laten ook toe te besluiten dat een stijgend dekkingpercentage gepaard gaat met een hogere investeringsgraad. Deze ontwikkeling werd vastgesteld in de meeste bedrijfstakken, behalve voor de metaalsector, rubber- en plasticproducten en de bouwnijverheid en burgerlijke bouwkunde.

TABEL 12- INVESTERINGSGRAAD (IG), SCHULDENLAST (SL) EN DEKKINGSPERCENTAGE VAN DE MATERIELE VASTLEGGINGEN (DPV)

NACE- CLIO	BEDRIJFSTAKKEN	Schatting in %.					
		1981			1988		
		IG	SL	DPV	IG	SL	DPV
13	Mineralen, ferro en non-ferro metalen	22,2	68,2	57,6	14,9	55,5	128,9
15	Miner. en produkten op basis niet-metaalhoudende mineralen	12,4	55,3	22,7	24,9	48,9	186,2
17	Scheikundige produkten	15,2	61,8	155,2	31,3	51,4	203,0
3	Metaalverwerking	11,9	71,0	119,5	15,7	64,0	130,0
36	Voeding, drank en tabak	11,7	65,6	114,6	16,9	60,9	144,5
42	Textiel, leer, schoeisel, kleding	8,6	67,1	158,4	23,9	57,9	183,6
47	Papier en papieren artikelen	16,7	66,2	104,4	26,8	65,6	121,0
49	Rubber- en plasticproducten	19,7	68,3	101,6	18,1	58,9	133,9
53	Bouw en openbare werken	6,2	76,3	186,7	6,9	69,5	181,1
6	Handel	9,4	74,3	157,8	14,2	70,4	171,1
	<i>Verwerkende nijverheid</i>	<i>13,4</i>	<i>66,9</i>	<i>109,1</i>	<i>20,2</i>	<i>58,6</i>	<i>152,6</i>

BRON : NBB en MEZ (ADSD).

2.1.4. DE BOUWNIJVERHEID EERSTE SLACHTOFFER VAN ECONOMISCHE VERTRAGING

Na een uitzonderlijk goed jaar 1989 (+ 20,5 %), verzwakte het groeiritme van de nieuw begonnen woningen merkkelijk in 1990: + 3,8 % t.o.v. het voorgaande jaar. Het aantal begonnen werven bleef weliswaar op een hoog peil: 41 064 eenheden. Alhoewel de vertraging reeds duidelijk werd in het eerste semester van 1990 (+ 3,1 % in 1990 tegenover + 23,1 % in 1989), was het tweede halfjaar ronduit negatief met een daling van het aantal nieuwe werven met 10,7 % t.o.v. het voorgaande jaar.

Als oorzaken voor deze daling kunnen vermeld worden:

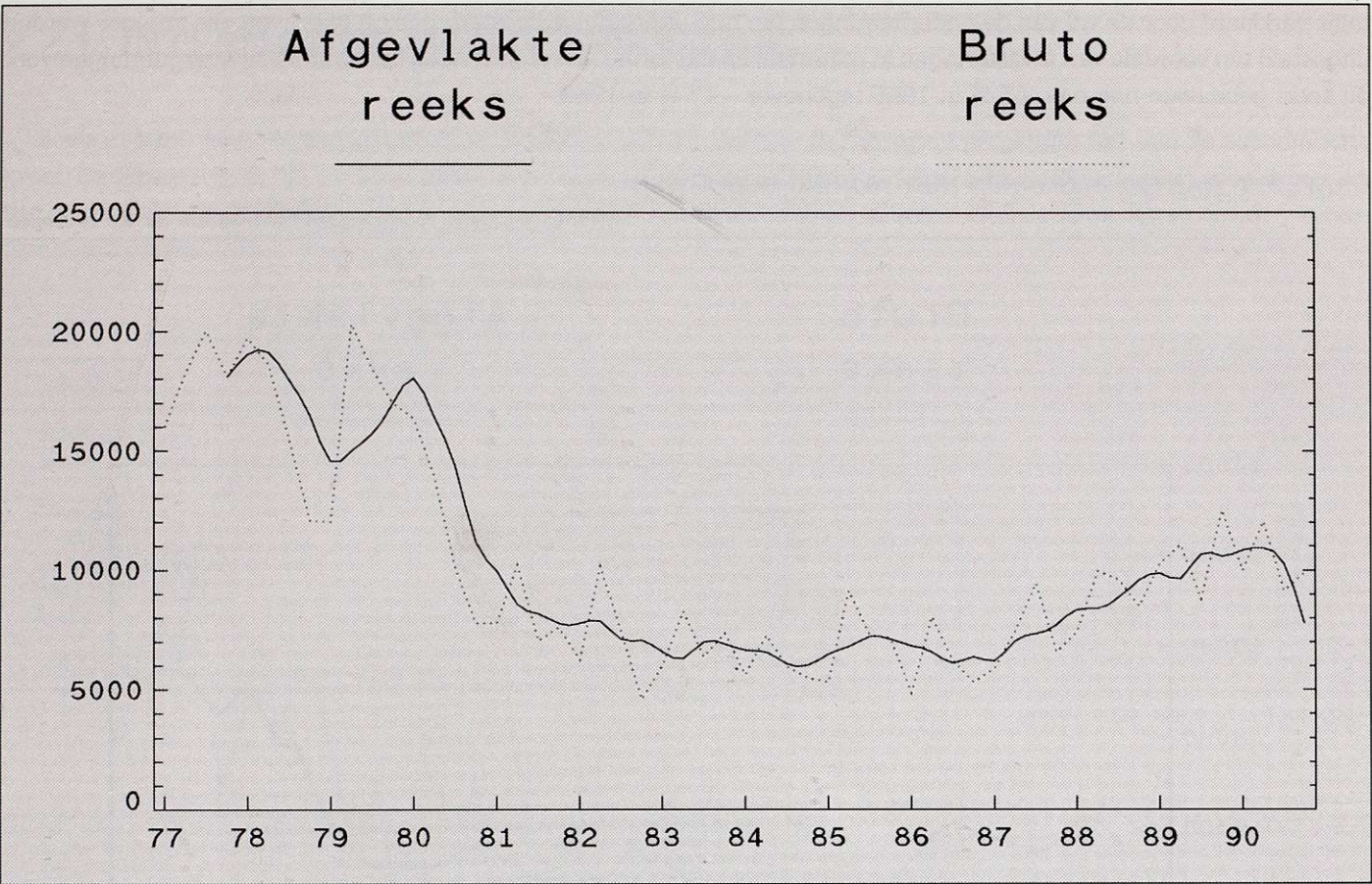
- het hoge peil van de hypothecaire rente;
- de minder sterke stijging van het beschikbaar gezinsinkomen;
- de forse verhoging van de prijzen voor onroerend goed en van de fiscaliteit voor gebouwen;
- de financiële en structurele moeilijkheden van de overheidsinstellingen voor sociale woningbouw.

Zoals blijkt uit grafiek 6, bevond de bouw van nieuwe woningen zich in een opgaande conjunctuurfase sinds midden 1986. Een top werd bereikt in 1989. Een ommekeer deed zich voor in 1990 en, zoals blijkt uit de afgevlakte reeks, lijkt de verzwakking van de activiteit aanzienlijk te worden.

Het aantal begonnen nieuwe woningen is overigens beduidend lager dan in 1978 (41 064 tegenover 72 036), toen een nooit meer geëvenaard rekord werd gevestigd.

GRAFIEK 6- AANTAL BEGONNEN NIEUWE WONINGEN

Kwartaalgegevens, voortschrijdend gemiddelde van vier kwartalen.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

TABEL 13: BOUWVERGUNNINGEN EN BEGONNEN BOUWWERKEN

OMSCHRIJVING	1973-1979 (a)	1980-1987 (a)	1987	1988	1989	1990
Gestarte werven						
- begonnen woningen (b)	69 663	31 511	29 339	35 439	42 700	41 064
- niet woon-gebouwen (c)	25 966	23 037	22 925	33 816	37 503	35 690
Bouwvergunningen						
- woningen (b)	78 856	26 949	37 324	45 060	49 791	51 009
- niet-woongebouwen (c)	30 281	24 422	33 462	40 593	47 493	51 062

(a) Gemiddelde van de periode.

(b) In eenheden.

(c) Per duizend kubieke meter.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

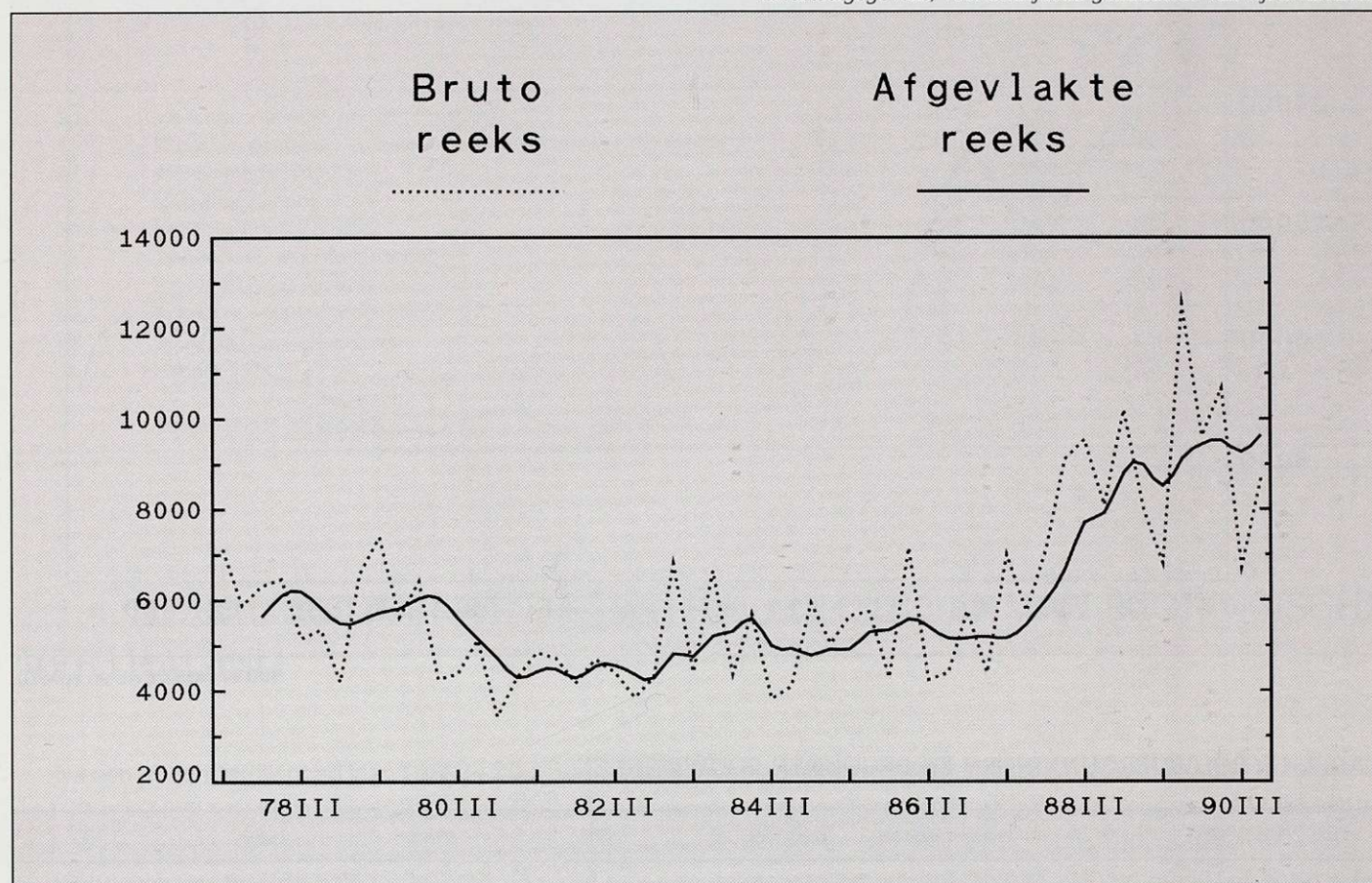
De tragere stijging van het aantal bouwvergunningen in 1989 gaf reeds een aanduiding voor een vertraging in de woningbouw in 1990. In dat laatste jaar steeg het aantal bouwvergunningen nog met 2,4 % tot 51 009 eenheden, terwijl het in 1989 nog met 10,5 % toenam.

De niet-woning gebouwen ondervonden nog sterker dan de bedrijfsinvesteringen in uitrustingsgoederen, het effect van de vertragende conjunctuur: het volume van de begonnen bouwwerken (in 1 000 kubieke meter) daalde met 4,8 % in 1990 t.o.v van het bereikte volume in 1989.

Uit grafiek 7 blijkt evenwel dat het aantal begonnen niet-woning gebouwen in 1990 (35 690) nog steeds hoger is dan het aantal op het conjunctuurhoogtepunt van 1978 (23 298). Deze ontwikkeling op het vlak van nutsgebouwen wordt gedeeltelijk verklaard door de wil van de ondernemingen om hun uitbreidingsinvesteringen op te drijven, die vroeger werden uitgesteld ten voordele van investeringen in materieel en uitrusting. In volume steeg het aantal bouwvergunningen voor dit soort gebouwen nog met 7,5 % in 1990 tegenover +17 % in 1989.

GRAFIEK 7- AANTAL BEGONNEN NIET-WONING GEBOUWEN

Kwartaalgegevens, voortschrijdend gemiddelde van vijf kwartalen.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

2.2. GEZINSVERBRUIK

2.2.1. INTERNATIONALE ONTWIKKELING

Zoals in 1989 was het gezinsverbruik in de meeste industrielanden de belangrijkste gangmaker van de economische groei. De recessie in de US en GB in 1990 weerspiegelen zich evenwel in een forse verzwakking van het groeiritme van het gezinsverbruik. In België steeg de consumptie sterker dan in 1989 en alleen in Duitsland en Japan werden betere resultaten opgetekend.

TABEL 14- INTERNATIONAAL GEZINSVERBRUIK

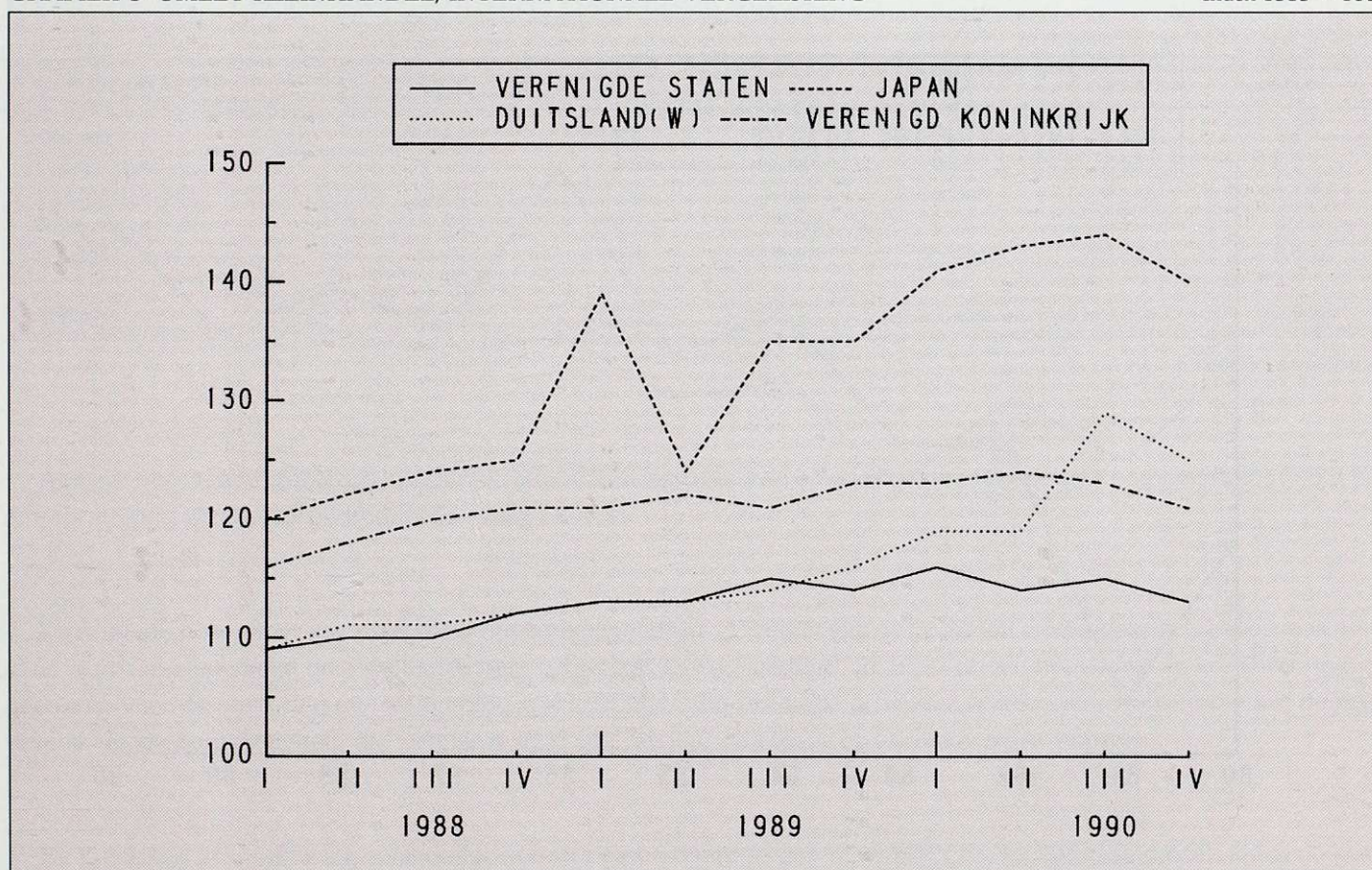
Wijziging in %, t/t-1; tegen constante prijzen.

LAND/ZONE	1986	1987	1988	1989	1990
Verenigde Staten	4,1	2,7	3,4	1,9	0,8
Japan	3,1	4,2	5,0	3,5	4,2
Duitsland	3,4	3,4	3,0	1,7	4,9
Frankrijk	3,4	2,5	2,5	3,1	3,0
Verenigd Koninkrijk	0,3	0,9	3,7	2,6	1,7
Italië	4,5	4,3	4,2	3,8	3,0
België	2,5	2,8	2,4	3,8	4,0
TOTAAL EEG	4,0	3,8	3,9	3,4	3,4

BRON : EEG, Jaarrapport 1990/1991.

GRAFIEK 8- OMZET KLEINHANDEL; INTERNATIONALE VERGELIJKING

Index 1985 = 100.

BRON : OESO, Main Economic Indicators.

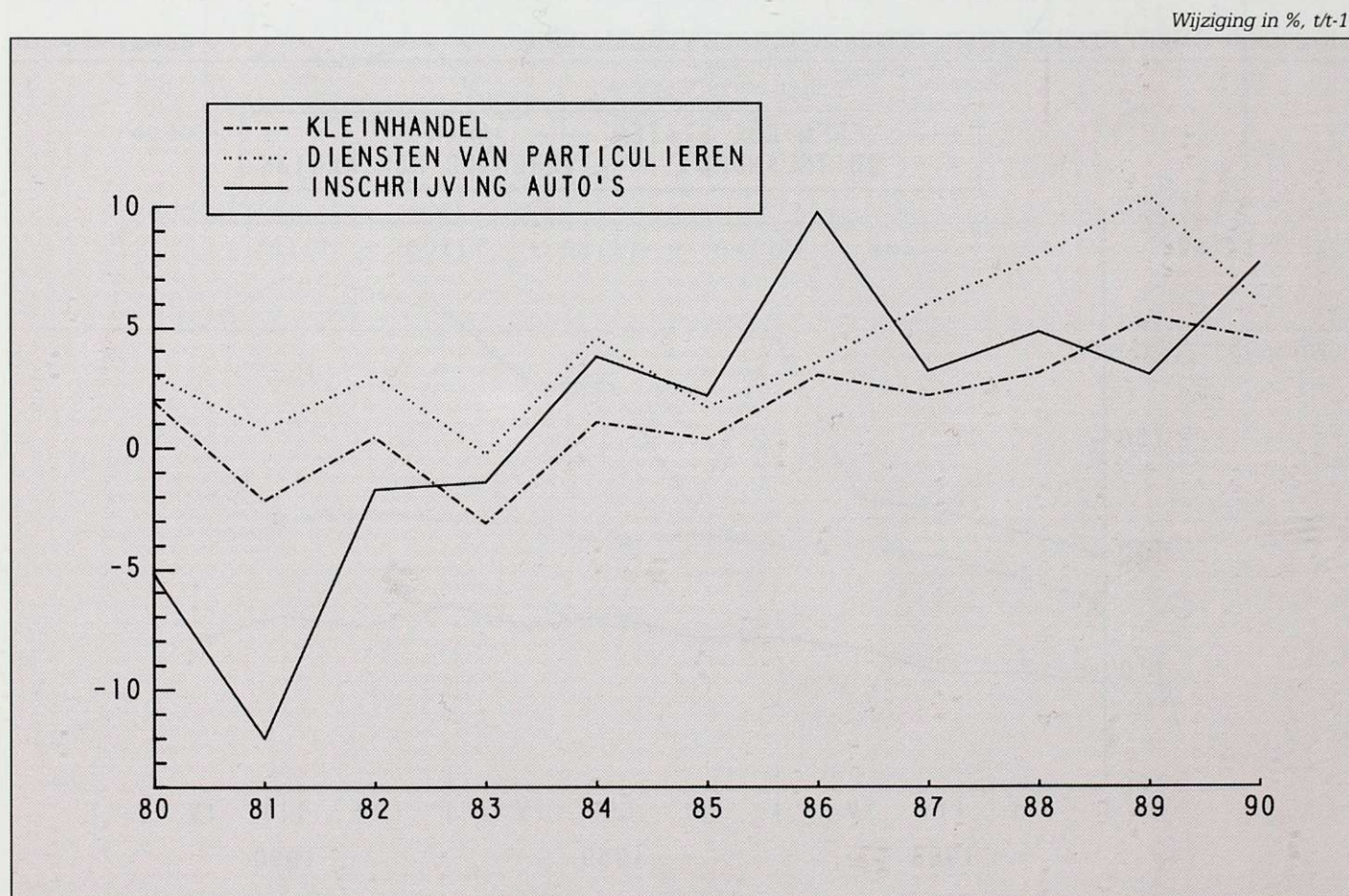
In Europa deed de sterkste stijging zich voor in Duitsland, waar een forse stimulans uitging, voor de vraag naar consumptiegoederen, van het herenigingsproces en de openstelling van de grenzen met Oost-Europa.

2.2.2. AANHOUDENDE MAAR VERZWAKKENDE BELGISCHE CONSUMPTIE

Ondanks het minder gunstige conjuncturele klimaat, speelde de consumptie in 1990 nog steeds een ondersteunende rol voor de binnenlandse vraag. De gezinsbestedingen bleven aan een uitzonderlijk hoog tempo toenemen tot in juli 1990. Op dat ogenblik brak de Golfoorlog uit, wat een onzekerheid teweeg bracht die vertaald werd in een afwachtende consumptiehouding bij de gezinnen.

Het tweede semester van 1989 en het eerste van 1990 vormen het hoogtepunt van de groeiperiode voor de gezinsvraag, die begon in 1988, met een omzetstijging van de kleinhandel van meer dan 6,5 % (zoals blijkt uit de BTW-aangiften van de handelaars). De verslechtering van de resultaten sinds september 1990, werd bevestigd door de omzet naar het jaareinde toe, toen zelfs een daling optrad. Die laatste maanden zijn nochtans van uitermate groot belang voor de jaaromzet van de handelaars. Ondanks alles zou het totale gezinsverbruik, volgens de raming van de ADSD, nog gestegen zijn met 3,7 %, een gelijkaardige toename als in 1989 (zie tabel 2).

GRAFIEK 9- KLEINHANDELSOMZET IN VOLUME EN INSCHRIJVING NIEUWE WAGENS

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

Het dynamische verloop van de particuliere inkomens is de voornaamste verklarende factor van de aanhoudende gezinsvraag. Tegen constante prijzen, zou het reëel beschikbaar inkomen in 1990 met 3,5 % gestegen zijn tegenover 5,4 % in 1989. Nog steeds volgens de ADSD-ramingen, zou de spaarquote licht verzwakt zijn: 14,3 % in 1990 tegenover 14,4 % in 1989 (zie tabel 6).

Naast de hogere inkomens werd de gezinsvraag ook op peil gehouden door de verdere toename van het beroep op krediet, wat vooral aan de woninguitrustingsgoederen en, zij het in mindere mate, de autoverkoop ten goede kwam. In tabellen 15 en 16 wordt het verloop van de afbetalingskredieten weergegeven.

TABEL 15- AANTAL AFBETALINGSCONTRACTEN

GOEDERENGROEP	Eenheden.				
	1986	1987	1988	1989	1990
Wagens	181 479	184 961	187 698	198 953	200 206
Bedrijfsuitrusting	15 406	17 572	15 384	20 660	20 627
Woninguitrusting	161 519	136 002	122 548	130 338	147 322
Huishoudtoestellen	493 037	526 003	479 750	436 819	446 703
Overige	691 696	759 519	785 782	760 590	724 232
TOTAAL	1 543 127	1 624 057	1 591 162	1 547 360	1 539 090

BRON : MEZ (NIS).

TABEL 16- AFBETALINGSCONTRACTEN: VERLEENDE BEDRAGEN

GOEDERENGROEP	In miljoen BEF en wijziging in %, t/t-1.					
	1986	1987	1988	1989	1990	90/89
Wagens	45 457	49 856	54 539	60 973	64 408	5,6 %
Bedrijfsuitrusting	5 357	5 489	5 722	6 581	6 941	5,5 %
Woninguitrusting	2 647	2 886	2 962	3 208	3 565	11,1 %
Huishoudtoestellen	5 801	5 915	5 906	6 363	6 507	2,3 %
Overige	17 953	21 070	25 487	27 604	29 437	6,6 %
TOTAAL	77 215	85 216	95 616	104 729	110 858	5,9 %

BRON : MEZ (NIS).

Alhoewel het aantal afbetalingscontracten licht afnam, nam het totaal van de geleende bedragen nog sterker toe (+ 5,9 %) dan de stijging van de consumptieprijsindex (+ 3,4 %).

De rentestijging beïnvloedt nauwelijks het aankoopgedrag op krediet van de gezinnen omdat deze rentevoet vaak niet eens wordt medegedeeld door de handelaars (zeggend «gratis» krediet). In 1990 waren het vooral de kredieten m.b.t. goederen voor de uitrusting en meubilering van woningen die een hoge groeivoet vertoonden, wellicht dankzij de nog redelijk goede bouwactiviteit, die zich in de loop van het jaar wel meer op vernieuwbouw richtte.

De kredieten bestemd voor huishoudgoederen namen daarentegen nauwelijks toe en weerspiegelden aldus de kleinere omzet dezer goederen in de tweede helft van 1990.

A. GOEDERENCONSUMPTIE

De groeivoeten van de kleinhandelsomzet, op basis van de BTW-aangiften van de handelaars, staan in tabel 17; ze werden bijgewerkt om rekening te houden met de mogelijkheid die sommige handelaars hebben om slechts éénmaal per jaar (i.p.v. maandelijks) hun omzet aan te geven. Na die correctie blijkt dat de omzet in volume steeg met 4,5 % in 1990 tegenover 5,6 % in 1989. Die beperkte verzwakking verbergt een vrij verschillend verloop per kwartaal. In de eerste drie kwartalen steeg de omzet met circa 6 %, sneller dus dan in 1989. In het vierde kwartaal, mede door de invloed van het Golfconflict, kwam een einde aan de periode van forse hoogconjunctuur in de kleinhandel, die aanving midden 1989.

In het vierde kwartaal steeg de omzet dan ook slechts met 0,6 % in volume, wegens dalingen van de omzet in november en december. In quasi alle sectoren werden lagere groeivoeten opgetekend naar het jaareinde toe dan in het eerste semester (voeding, kleding, duurzame goederen, diensten aan particulieren), terwijl de daling van de verkoop van brandstoffen nog sterker werd (-12,2 % in het vierde kwartaal).

TABEL 17- OMZET KLEINHANDEL IN VOLUME

Volgens de BTW-aangiften, wijziging in %, t/t-1.

RUBRIEKEN	1986	1987	1988	1989	1990 (a)
Voeding	0,7	0,0	- 3,1	3,1	1,8
Schoonheids- en onderhoudsprodukten	2,6	6,2	8,9	1,6	3,0
Textiel en kleding	2,1	1,7	1,4	3,3	6,9
Schoenen en leren goederen	1,6	- 0,8	- 3,7	2,2	4,9
Meubileringsstoffen	5,2	0,7	0,3	11,3	1,6
Huishoudinrichting	3,9	6,4	10,1	9,5	6,3
Vervoermiddelen	2,6	2,5	4,9	7,3	8,2
Motorbrandstoffen en oliën	11,5	6,2	6,2	2,2	- 4,4
Boeken, papierwaren, buretica	12,8	2,2	0,9	6,5	4,8
Overige kleinhandel	7,3	9,1	9,0	11,5	7,8
Handel met ruim assortiment	- 1,6	0,3	- 0,1	4,6	3,1
TOTALE KLEINHANDELSOMZET	3,0	2,2	3,1	5,6	4,5

(a) Voorlopige gegevens.

BRON : MEZ, (NIS en ADSD).

Bij een opsplitsing per sector blijkt dat de beste resultaten werden geboekt door de kleinhandel in vervoermiddelen (+8,2 %) en de «overige kleinhandel» (+7,8 %) waaronder o.a. sport- en fotografische artikelen en de bloemisten worden ondergebracht, die nog genoten van de aanhoudende bloei van de vrijetijds markt. Verder kan ook gewezen worden op de goede omzet van «kleding en textiel», die, na een toename met 3,3 % in 1989, opnieuw meer omzette in 1990 (+6,9 %).

De aankopen van elektrische huishoudtoestellen, met inbegrip van TV's, video en geluidsinstallaties, kenden een snellere omzetstijging dan gemiddeld sinds 1986, met een versnelling in 1988 en 1989; in 1990 zakte hun groei tot het peil van 1987. Deze aankopen worden ondergebracht in de rubrieken «huishouduitrusting» en «overige kleinhandel». De meest plausibele verklaringen voor deze ontwikkeling zijn de hogere gemiddelde levensstandaard, de agressievere verkoopsmethodes van de handelaars (o.a. kredietverlening) en de aanhoudende bouwactiviteit, zowel inzake nieuwbouw als renovatie die meestal de vraag naar deze goederen ondersteunt.

Alleen de handel in «motorbrandstoffen en oliën» onderging een dermate invloed van de Golfcrisis, met zijn hogere energieprijzen, dat een kleinere omzet werd gerealiseerd dan in 1989 (-4,4 %).

De gegevens die het NIS verzamelt ter gelegenheid van de enquêtes bij de handelaars, geven een mooi beeld van de marktaandelen van de verscheidene handelsvormen met een onderscheid tussen voeding- en niet-voeding. In 1990 werd er 1,5 % meer omgezet, in volume, bij de voedinghandel, tegenover slechts +0,5 % in 1989. De verkopen namen alleen toe bij de winkels met succursalen (+3,2 %), maar namen af in de grootwarenhuizen en de coöperatieve winkels.

Bij de niet-voedingswinkels daalde de omzet met 0,1 % tegenover nog een stijging met 6 % in 1989; het gaat hierbij om de verkoop van duurzame consumptiegoederen, meubilerings- en huishoudgoederen, vrijetijdsartikelen, persoonlijke uitrusting en kleding.

TABEL 18- RELATIEF AANDEEL VAN DE DISTRIBUTIEVORMEN IN DE KLEINHANDEL

					In %.
OMSCHRIJVING	1981	1985	1988	1989	1990 (a)
Verkoop van voedingsmiddelen					
Zelfstandigen	68,6	69,7	68,3	67,7	67,6
Grootwarenhuizen en hypermarkten	4,8	11,2	10,9	10,7	10,5
Ondernemingen met succursalen	25,7	18,8	20,7	21,4	21,8
Coöperatieve winkels	0,9	0,3	0,1	0,1	0,1
Totale verkopen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Verkoop van niet-voedingsmiddelen					
Zelfstandigen	88,4	86,7	85,5	85,7	85,2
Grootwarenhuizen en hypermarkten	6,0	6,2	5,7	5,3	5,3
Ondernemingen met succursalen	5,3	6,9	8,7	9,0	9,5
Coöperatieve winkels	0,3	0,2	p.m.	p.m.	p.m.
Totale verkopen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Totaal der verkopen					
Zelfstandigen	81,1	80,1	79,0	79,2	78,7
- waaronder grootwarenhuizen	3,5	2,8	2,8	2,8	2,8
Grootwarenhuizen en hypermarkten	5,6	8,2	7,7	7,2	7,2
Ondernemingen met succursalen	12,8	11,5	13,2	13,5	14,0
Coöperatieve winkels	0,5	0,2	0,1	0,1	0,1
TOTALE VERKOPEN	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(a) Voorlopige gegevens.

BRON : FEDIS op basis van NIS-gegevens.

De verdeling van de verkopen volgens de verscheidene distributievormen werd door FEDIS in haar jaarverslag opgenomen (zie tabel 18). De zelfstandige handelaars nemen nog steeds het grootste gedeelte van de verkopen voor hun rekening, maar ze verliezen toch elk jaar terrein op de georganiseerde en geïntegreerde distributievormen. Het aandeel van de zelfstandige kleinhandel viel van 79,2 % in 1989 terug op 78,7 % in 1990, maar ze vertegenwoordigde nog steeds 85,2 % van de verkopen in niet-voedingsmiddelen. De grote verkoopsoppervlakten bieden de consument wellicht betere faciliteiten inzake de aankoop van voeding, maar de gespecialiseerde winkels in niet-voedingsmiddelen kunnen een betere dienstverlening, aangepast aan de klant, verzekeren, wat wellicht hun behoud verklaart. Bij de geïntegreerde handel zijn het vooral de ondernemingen met bijhuizen die aan marktaandeel wonnen met een toename van 13,5 % naar 14 % der totale verkopen.

Een belangrijk luik van de uitgaven voor duurzame consumptiegoederen zijn de nieuwe personenwagens. Deze zouden allicht de eerste slachtoffers moeten geweest zijn van de dreiging van een oliecrisis vanaf augustus 1990. Maar toch

TABEL 19- INSCHRIJVING WAGENS

OMSCHRIJVING	1986	1987	1988	1989	1990
Nieuwe wagens					
- aantal	395 039	407 630	427 142	439 757	473 608
- wijziging in %, t/t-1	9,8	3,2	4,8	3,0	7,7
Tweedehandswagens					
- aantal	492 726	522 997	551 976	556 081	549 161
- wijziging in %, t/t-1	8,0	6,2	5,5	0,7	- 1,2
Verhouding nieuwe/ tweedehandswagens	0,80	0,78	0,77	0,79	0,86

BRON : Ministerie van Verkeer.

heeft deze crisis de ijver der kopers van nieuwe wagens niet getemperd: volgens het NIS steeg het aantal inschrijvingen immers tot een nieuw rekord (473 608 of 7,7 % maar dan in 1989).

Dit resultaat ligt ook 10,9 % boven dat van 1988, toen eveneens een Autosalon gehouden werd. Zelfs indien rekening gehouden wordt met de heruitvoer na uitschrijving, die ongeveer 10 % van de markt vertegenwoordigt, hebben noch de saturatie die sommige experts voorspelden, noch de economische onzekerheid die heerste in het laatste kwartaal van 1990 de omzet van de sector be-

zwaard in 1990. De rigiditeit van het handelsnet, met soms lange wachttijden voor sommige modellen, heeft wellicht het effect van de politieke gebeurtenissen op de verkopen vertraagt.

Volgens FEBIAC bedroeg het aantal wagens op Belgisch grondgebied 4,43 miljoen per 1 januari 1990. De weerslag van duurdere motorbrandstoffen, de toepassing van anti-vervuilings maatregelen en de toenemende saturatie van het stedelijk verkeer, zijn evenzovele bedreigingen voor de verderzetting van de expansie en vormen een uitdaging voor de constructeurs die steeds beter aangepaste modellen zullen moeten aanbieden om te vermijden dat teruggevallen wordt in de belabberde toestand volgend op de olieschokken van de jaren zeventig.

Het beroep op krediet is een belangrijke financieringswijze voor de aankoop van wagens. De rentestijging vanaf 1989 heeft slechts een beperkte invloed gehad op de groei van het aantal contracten en van de geleende bedragen. Uit tabel 20 blijkt dat het gemiddelde bedrag dat per contract geleend wordt, met 4,8 % toenam t.o.v. 1989. Maar het aantal afgesloten contracten zakte wel van 45,2 % naar 42,3 % van het totaal aantal gekochte wagens.

B. DIENSTENVERBRUIK

De omzet van diensten is moeilijk te schatten wegens een gebrek aan beschikbare statistische gegevens. Alhoewel de diensten voor ongeveer de helft van het BNP instaan, bestaan er slechts fragmentarische gegevens over hun ontwikkeling. De belangrijkste reden hiervan is dat het Belgisch statistisch apparaat de diensten niet verwerkt als een even waardig onderzoeksgebied dan bijvoorbeeld de secundaire sector.

TABEL 20- PROCENTSGEWIJS AANTAL GEFINANCIERDE NIEUWE WAGENS EN GEMIDDELD BEDRAG PER CONTRACT

PERIODE	% gefinancierde nieuwe wagens	Gemiddeld bedrag per contract (in 1 000 BEF)
1985	38,5	229,2
1986	44,4	250,5
1987	45,4	263,8
1988	44,9	290,6
1989	45,2	306,5
1990	42,3	321,2

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

Een belangrijke moeilijkheid voor statistische verwerking van de dienstensector is de hoge mate van verwevenheid tussen de verschillende delen van de sector. Daarenboven kunnen een aantal diensten die aan particulieren verstrekt worden niet gemakkelijk afgesplitst worden van gelijkaardige diensten die aan ondernemingen verstrekt worden (vb. banken, verzekeringen, vervoer).

De sectoren die opgenomen zijn in de BTW-statistieken laten toe zich een idee te vormen over de ontwikkeling van deze sector, maar ze vertegenwoordigen slechts een beperkt deel van het geheel der diensten. In 1990 valt de groei van de sectoren, opgenomen in tabel 21, terug op de prestatie van 1987, maar deze blijft nog altijd beter dan de toename van het goederenverbruik.

Wegens hun uitermate conjunctuurgevoelig karakter, ondergingen sommige diensten al snel de invloed van de internationale strubbelingen; vooral de reisagentschappen, de ontspanningsdiensten en het vervoer kenden een beperkte groei.

TABEL 21- OMZET DIENSTEN

Volgens de BTW-aangiften, wijziging in %, t/t-1, in volume.

OMSCHRIJVING	1986	1987	1988	1989	1990 (a)
HORECA	0,3	1,8	5,2	7,3	5,2
Herstelling van consumptiegoederen en voertuigen	6,2	9,4	14,5	17,3	9,4
Reisagentschappen	- 13,0	1,9	9,3	3,6	1,5
Reizigersverkeer over de weg (openbaar en particulier)	- 0,6	13,1	3,4	- 1,0	0,8
Ontspannings- en kulturele diensten	7,7	12,3	11,0	20,2	9,9
Persoonlijke diensten	1,6	3,6	1,5	3,3	4,4
GEZAMENLIJKE DIENSTEN	3,5	6,0	7,9	10,5	6,0

(a) Voorlopige gegevens.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

C. CONJUNCTUURENQUETES

De vergelijking van de twee voornaamste conjunctuurenquêtes die zich enerzijds tot de verbruikers en anderzijds tot de handelaars richten, laat een betere beoordeling toe van de motivering van beide consumptiepartners.

De enquête van de Europese Gemeenschap over de economische en financiële omstandigheden ondervraagt de gezinnen over de economische toestand, hun spaarquote, hun persoonlijke financiële situatie en hun neiging tot grote aankopen. De bekomen indicatoren vertegenwoordigen een gewogen gemiddelde van de antwoorden op elke vraag. Meer dan de absolute waarden zijn de wijzigingen van het indexcijfer veelbetekenend voor de beoordeling door de consumenten van de economische omstandigheden, van hun financiële keuzen en van hun aankoopbedoelingen.

De inschatting door de consumenten van de slechtere economische en financiële omstandigheden wordt weerspiegeld in een duidelijke verslechtering van het antwoordsaldo van deze enquête in het tweede semester van 1990.

De beoordeling van de economische toestand wordt negatief vanaf september 1990, evenals de mening over de wenselijkheid tot grote aankopen over te gaan; dit zou een weerslag kunnen hebben op de omzet van duurzame consumptiegoederen. De financiële situatie der gezinnen wordt als stabiel beoordeeld voor het hele jaar, maar het antwoordsaldo

daalde iets op het einde van het jaar. Het spaarvermogen werd zeer gunstig ingeschat met een gemiddeld positief antwoord van 61 in 1990 tegenover 54 in 1988 en 57 in 1989.

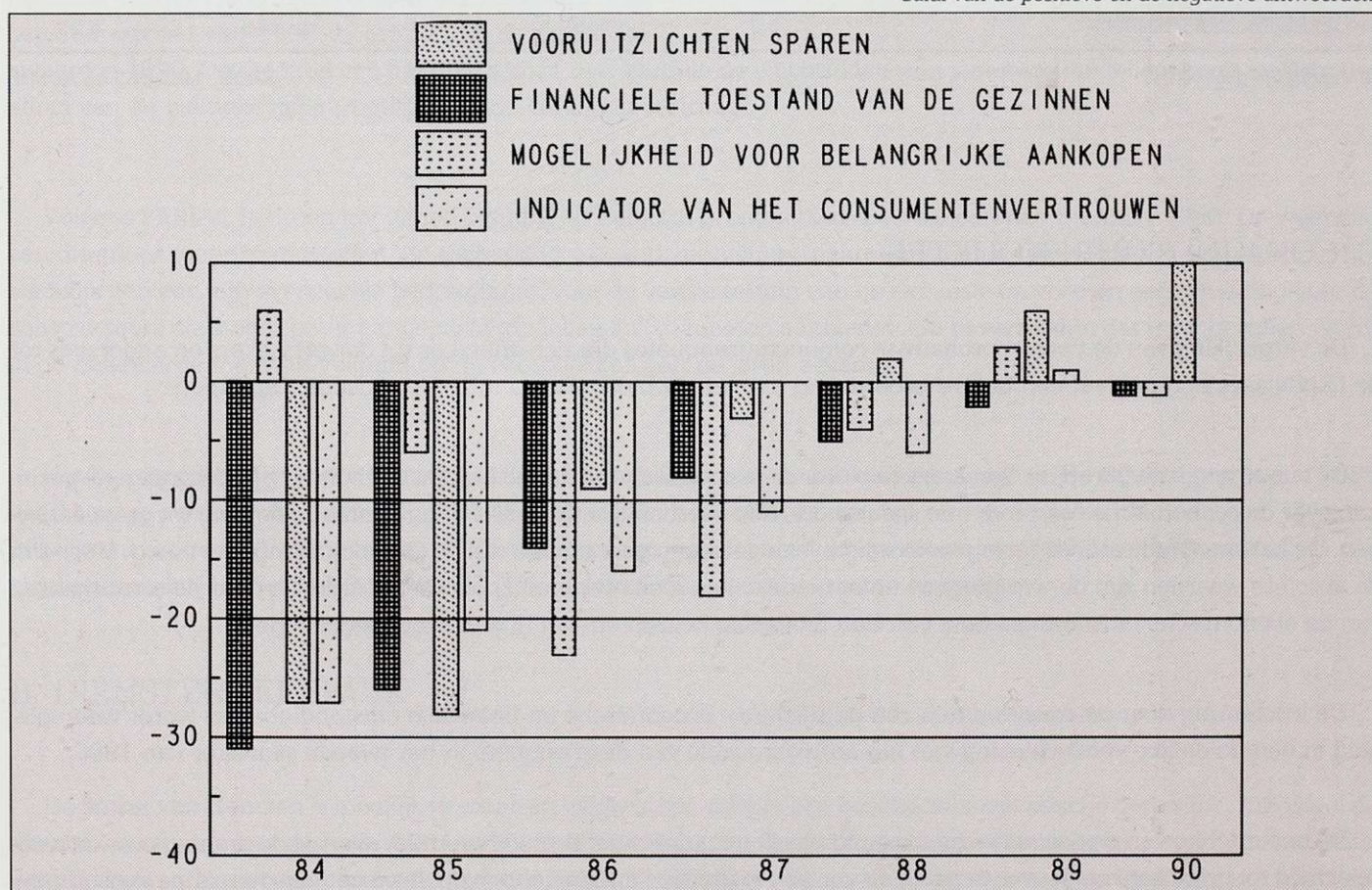
De conjunctuurenquêtes van de NBB werden veranderd; de nieuwe methodologie verwijst niet langer naar een referentieperiode teneinde een beter beeld te krijgen van de verklarende factoren voor de korte termijn (7). De synthetische handelscurve verliep verschillend doorheen het jaar. In het eerste halfjaar bleef het antwoordsaldo van de handelaars ruimschoots positief. In het tweede semester daalde het antwoordsaldo met betrekking tot de omzet voortdurend met een duidelijke verslechtering voor de vooruitzichten van de orders, waarvoor het saldo vanaf november negatief werd.

Op sectoriëel vlak was het vooral de handel in elektrische huishoudtoestellen die het hele jaar een negatief saldo te zien gaf, terwijl voor de handel in voeding en kleding slechts naar het jaareinde toe een lichte verslechtering merkbaar werd.

Over het algemeen gaven de enquêtes duidelijk aan dat de weerslag van de gespannen internationale toestand op de gezinsbestedingen zeer beperkt bleef, zeker tot november 1990. De daling in de sector van de huishoudtoestellen deed zich reeds voor in het eerste halfjaar en moet dus eerder verklaard worden door het bereiken van een zekere saturatie van deze markt, die gedurende verscheidene jaren een forse expansie gekend had.

GRAFIEK 10- FINANCIËLE TOESTAND VAN DE GEZINNEN EN BELANGRIJKE AANKOPEN

Saldi van de positieve en de negatieve antwoorden.

BRON : EEG-Commissie.

2.3. BUITENLANDSE HANDEL

2.3.1. VERTRAGING VAN DE WERELDHANDEL

In 1990 ebde de expansie van het internationaal handelsverkeer duidelijk weg, enerzijds als gevolg van de minder levendige internationale vraag in volume en anderzijds door een geringere prijshausse bij de buitenlandse handel.

Volgens het GATT (8) steeg het volume van de wereldhandel in 1990 met 5 %, tegen 7 % in 1989 en dat is ook de raming van de OESO; de EEG toont zich iets optimistischer (zie tabel 22)(9). In de loop van het jaar is het patroon sterk veranderd: volgens de OESO nam de wereldhandel in het eerste halfjaar nog met 5,7 % toe, maar slechts met 4,2 % in het tweede semester, tengevolge van de crisis in het Midden-Oosten. De tegenstelling is nog opvallender bij de totale uitvoer van de OESO-zone met een aangroei van 7,4 % in het eerste halfjaar en 3,2 % in het tweede. Volgens de deskundigen is de weerslag van de Golfcrisis op de wereldhandel minder omvangrijk gebleken en zou hij van kortere duur zijn dan na de olieschokken van de jaren zeventig, omdat de prijshausse veel geringer is dan destijds en de economieën beter voorbereid waren. De energie-intensiteit van de OESO-landen is in de jaren tachtig immers sterk verminderd.

TABEL 22- WERELDPRODUKTIE EN -HANDEL VAN GOEDEREN

Wijziging in % van het volume, t/t-1.

	1989	1990
<i>EEG-bron</i>		
- wereld BBP	--	1,1
- wereldhandel (a)	7,6	6,0
<i>Uitvoer</i>		
- EEG	8,0	7,2
- OESO	8,3	6,4
<i>Invoer</i>		
- EEG	9,0	7,5
- OESO	7,7	5,6
<i>OESO-bron</i>		
- BBP van de zone (b)	3,4	2,6
- Wereldhandel (c)	7,0	5,1
- Uitvoer van de zone (d)	5,9	5,4
- Invoer van de zone (e)	4,9	3,0
- Intra-OESO-handel (f)	8,1	5,7

BRON : EEG (1990), *Prévisions*, oktober-november; OESO (1990), *Economic Outlook*, nr 48, december.

- (a) Wereldinvoer.
 (b) Reëel BBP gewogen door de invoer.
 (c) Rekenkundig gemiddelde van de groeivoeten van werelduitvoer en -invoer in volume.
 (d) OESO-uitvoer naar de rest van de wereld.
 (e) OESO-invoer uit de rest van de wereld.
 (f) Gewoon rekenkundig gemiddelde van het volume intra-OESO-uitvoer en -invoer.

TABEL 23- PRIJZEN VAN DE WERELDGOEDEREN-HANDEL

Wijziging in %, t/t-1.

	1989	1990
<i>EEG-bron</i>		
<i>Wereld</i>		
- Prijzen in USD		
. uitvoer	0,4	9,8
. invoer	0,1	9,0
<i>EEG</i>		
- Prijzen in nationale munt		
. uitvoer	6,1	1,0
. invoer	6,3	- 0,2
- Prijzen in USD:		
. uitvoer	- 2,5	15,0
. invoer	- 2,2	13,7
<i>Ruilvoet</i>	- 0,2	1,2
<i>OESO-bron</i>		
- Prijzen in nationale munt		
. OESO-uitvoer	5,7	1,5
. OESO-invoer	5,2	2,0
- Prijzen in USD		
. OESO-uitvoer	0,1	10,5
. OESO-invoer	0,1	10,6
<i>OESO-ruilvoet t.o.v. de rest van de wereld</i>	- 2,4	- 3,9

BRON : EEG, *Prévisions septembre-octobre 1989* en *Prévisions octobre-novembre 1990*; OESO (1990), *Economic Outlook*, nr 48, december.

Tussen 1973 en 1988 daalde in de OESO-zone het energieverbruik per eenheid produkt met nagenoeg 25 %, het olie-verbruik met nagenoeg 40 % en de netto olie-invoer per eenheid produkt met 50 % (10).

Inzake prijzen kan een zeer duidelijke asymmetrie worden waargenomen tussen het verloop uitgedrukt in nationale munt en dat in USD, tengevolge van de opwaardering van de JPY en van de ECU t.o.v. de dollar. In 1990 verzwakte de prijsstijging in nationale munt duidelijk, en daalde zelfs soms (vooral de invoerprijzen van de EEG) waartegenover een forse prijsstijging in USD stond (tabel 23).

De ontwikkeling was zeer verschillend naargelang de goederengroepen: voor de OESO-zone stegen de uitvoerprijzen in nationale munt met slechts 1,1 % voor de produkten van de verwerkende nijverheid. De prijshausse bij de invoer in nationale munt van 2,0 % voor de gezamenlijke produkten is het gevolg van een forse stijging van de energieprijzen (+20,9 %) en een prijsdaling van de andere grondstoffen (-1,8 %).

Tevens valt op te merken dat de ruilvoet van de gehele OESO-zone t.o.v. de rest van de wereld verslechterde (met nagenoeg 4 %), wat veel meer is dan in 1989, terwijl zich voor de EEG een verbetering voordeed dankzij het wisselkoersverloop.

In waarde bereikte het handelsverkeer 3 500 miljard USD, d.i. een vooruitgang met 13 % t.o.v. 1989, wat vooral te verklaren is door de lagere dollarkoers.

Duitsland is opnieuw 's werelds eerste exporteur geworden (421 miljard USD voor het herenigde Duitsland, waarbij de aanbreng van de vroegere DDR slechts 22,5 miljard USD bedroeg) en ontnam deze eerste plaats aan de Verenigde Staten (394 miljard), deels dank zij de stijging van de DEM t.o.v. de USD. Japan komt op de derde plaats (met 286 miljard USD). De BLEU ging een plaats vooruit: van de tiende naar de negende plaats in de rangorde van de werelduitvoer met 118 miljard USD of 3,4 % van de wereldhandel.

Bij een terugblik op de gezamenlijke jaren tachtig kan worden vastgesteld dat de wereldhandel een zeer aanzienlijke steun voor de wereldgroei is geweest. Volgens het GATT (11) steeg de wereldhandel tijdens dit decennium met ongeveer 50 % in volume en met 75 % in waarde en beliep de gemiddelde jaargroei 6 %, of méér dan de aangroei van de wereldproduktie (gemiddeld 4 % per jaar). Uit deze snellere toename van de wereldhandel blijkt dat de markten steeds verder opengaan en dat de wereldeconomie naar meer integratie neigt. Volgens de ramingen voor 1991 en 1992 zou deze ontwikkeling zich verder doorzetten; volgens de OESO zou de handel van haar zone in 1991 met iets meer dan 5 % toenemen, tegen iets minder dan 2 % voor het reëel BBP.

De landen zijn het er weliswaar over eens dat het multilateraal handelssysteem bijdroeg tot de handelsgroei tijdens het jongste decennium, maar een van de gevolgen ervan is dat de regels die dit systeem beheersen ook een steeds grotere rol te vervullen krijgen én dat de landen steeds meer rekening moeten houden met de weerslag van het door hun partners gevoerde handelsbeleid. In dat verband konden in 1990 enkele positieve elementen worden opgetekend, maar ook de protectionistische druk liet zich duidelijk voelen en sommige spanningen konden niet gemilderd worden, waardoor o.m. de Uruguay Round afgebroken werd (zie kader blz. 38-39).

Positief was dat sommige industrielanden enkele maatregelen namen, waaronder een inkrimping van de handelsbelemmeringen tegenover de tropische landen, een vrijmaking van het handelsverkeer in sommige OL, een aanzet tot bepaalde hervormingen van het handelsbeleid in de Oost-Europese landen, waardoor het marktmechanisme vrijere baan kreeg.

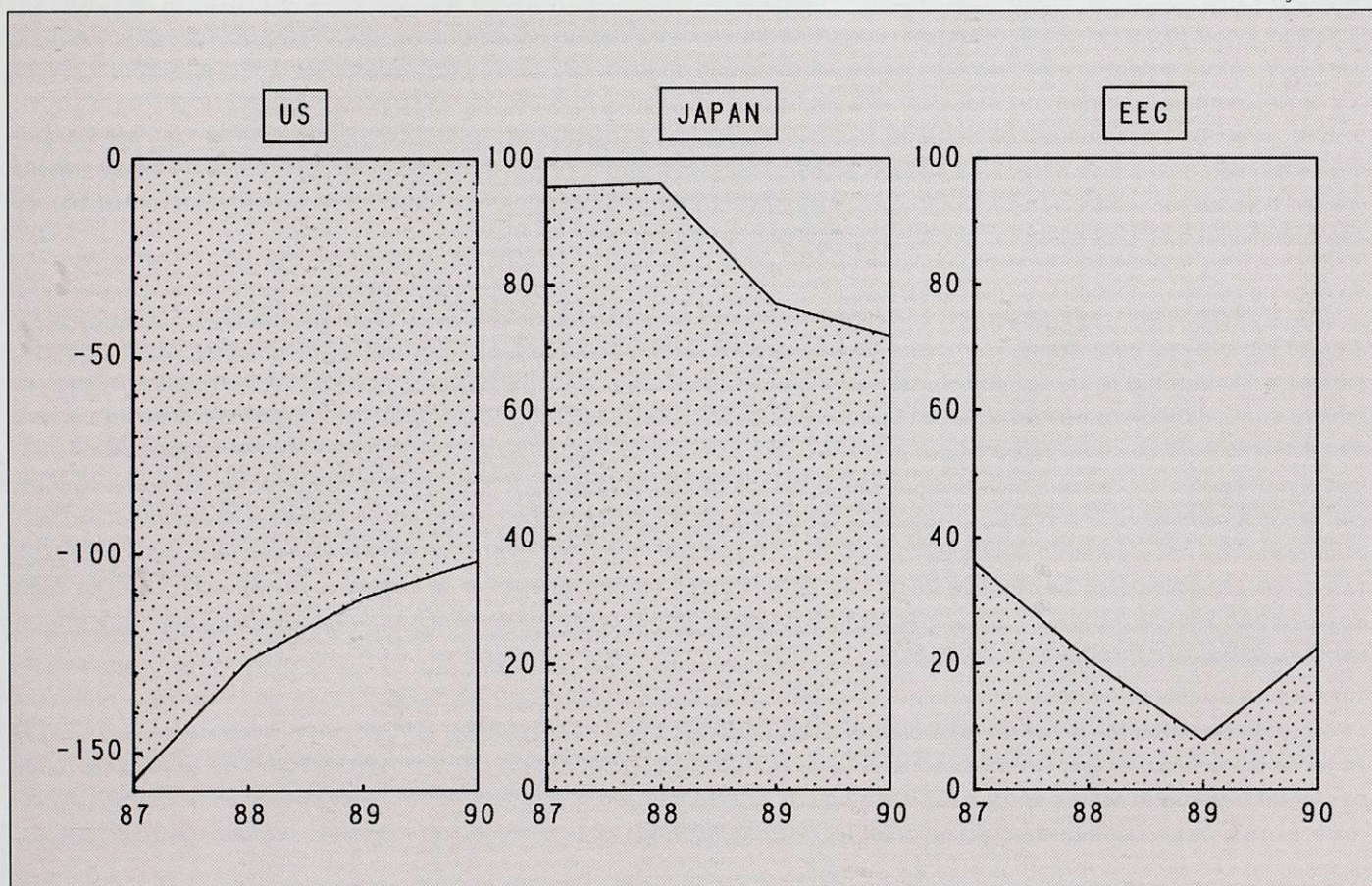
De negatieve lijst is evenwel langer; naast de mislukking van de GATT-onderhandelingen te Brussel, kunnen worden vernoemd:

- de spanningen die ontstonden door de toepassing van de door de US in 1988 goedgekeurde wet op de handel en het concurrentievermogen (U.S. Trade and Competitiveness Act);
- het herhaaldelijk beroep op niet met de GATT-regels overeenstemmende selectieve maatregelen met het oog op invoerbepierking (o.m. door de EEG);
- de diverse bilaterale handelsgeschillen tussen de Verenigde Staten en Japan, tussen de Verenigde Staten en de EEG;
- het beroep op antidumpingprocedures en compensatierechten, o.m. in de Verenigde Staten en de EEG;
- de ontevredenheid van de OL wegens de onvoldoende aandacht voor hun specifieke handelsproblemen, meer bepaald in het kader van de Uruguay Round;
- de bezorgdheid van de derde landen nopens sommige initiatieven tot regionale integratie (zoals de grote Europese markt en het vrijhandelsakkoord tussen de US en Canada), omdat zij vrezen dat daardoor handelsverkeer aan hen ontnomen wordt.

Een andere reden tot bezorgdheid is het aanhoudend grote evenwichtsgebrek bij de voornaamste internationale handelspartners. Toch kan enige verbetering inzake de handelsbalans van de OESO-zone worden opgemerkt (zie tabel 24). Enerzijds kende de volumebalans een gunstige ontwikkeling, gezien de uitvoer naar niet-lidstaten iets sneller verliep dan de invoer uit deze landen, maar anderzijds verslechterde de ruilvoet. Het handelstekort van de Verenigde Staten verminderte met iets minder dan 10 miljard USD, dank zij een veel grotere volumetoename van de uitvoer dan van de invoer (8,5 % tegen 3,5 %), ongetwijfeld gestimuleerd door de dollardepreciatie.

GRAFIEK 11- HANDELSSALDI EEG, VERENIGDE STATEN EN JAPAN

In miljard USD.

BRON : EEG.

MISLUKKING VAN DE URUGUAY ROUND

Vrijdag 7 december 1990 kondigde A. DUNKEL, Directeur-generaal van het GATT, te Brussel aan dat de minister-conferentie van de Uruguay Round was opgeschort en dat de onderhandelingen in januari te Genève zouden worden hervat. De tegenstellingen tussen Europa en de Verenigde Staten over het dossier van de landbouwsubsidies waren de oorzaak voor de mislukking van deze bijeenkomst, die op 3 december begon, na vier jaren van onderhandelingen, en waarbij al de problemen van de internationale handel werden aangesneden.

De inzet van die besprekingen was belangrijk: in de eerste plaats uit geografisch oogpunt, wegens het aantal deelnemende landen (ruim honderd), vervolgens op inhoudelijk vlak, omdat een akkoord moest bereikt worden over de landbouw en de dienstverlening, die respectievelijk 11 % en 19 % van de wereldhandel vertegenwoordigen, en tenslotte ook kwalitief gezien, omdat een verbetering van de GATT-procedures moest onderzocht worden met het oog op een betere naleving van de regels van het algemeen akkoord.

Rekening houdend met het aantal betrokken landen en het belang van de agendapunten waren de onderhandelingen zeer ingewikkeld en werden zij opgesplitst in 15 dossiers die per thema kunnen onderverdeeld worden in:

- de specifieke producten: landbouw, textiel, tropische producten, natuurlijke rijkdommen;
- de dienstverlening, de intellectuele eigendom, de investeringen in verband met de handel;
- de vastlegging van nieuwe regels voor de inrichting van de internationale handel.

Bij elk van deze onderhandelingen zagen de onvermijdelijke landencoalities er anders uit naargelang van de belangen die op het spel stonden. De gebruikelijke confrontatie tussen industrielanden en ontwikkelingslanden deed zich voor bij sommige kwesties zoals textiel, tropische producten, investeringen, namaak, maar uiteindelijk liepen de onderhandelingen spaak op de geschillen onder industrielanden over het landbouwdossier. Een van de hoofdoorzaken van de moeilijkheden schuilt in het feit dat de besproken onderwerpen - en inzonderheid de landbouw - betrekking hebben op problemen van binnenlands beleid, veeleer dan op de bescherming aan de grenzen. Uit de wijze waarop de debatten verliepen blijkt dat de deelnemende landen nog niet klaar zijn om de besluitvorming in verband met structuurveranderingen onder ogen te zien. Deze aspecten van het binnenlandse beleid leiden tot een dusdanige verstrakking dat zij uitmonden in een handelsbeleid van defensieve aard, waarbinnen elke liberalisatiemaatregel als een «toegeving» ten aanzien van de andere landen beschouwd wordt waartegenover een «tegemoetkoming» moet komen te staan, i.p.v. beschouwd te worden als een maatregel met rechtstreekse voordelen voor het betrokken land.

M.b.t. **de landbouw** is eenieder het er over eens dat een hervorming van het handelsbeleid noodzakelijk is, maar de uitwerking van een compromis wordt een zeer kiese zaak. De kern van het probleem is de behandeling van de uitvoertoelagen. De Verenigde Staten, daarin voornamelijk gesteund door de CAIRNS-groep, waarin veertien landen met grote uitvoer van landbouwproducten (*) zijn opgenomen, stelden een drastische liberalisatiemaatregel voor: inkrimping van de uitvoertoelagen met 90 % t.o.v. hun peil van 1986-1988, over een periode van tien jaar en met ingang van 1991, met maatregelen tot vermindering van de steun aan de binnenlandse prijzen en tot opheffing van de invoerrestricties. Het oorspronkelijke EEG-voorstel, gesteund door Japan, de Scandinavische landen en Zwitserland bestond uit een vermindering van het algemeen steunpeil met 30 % t.o.v. het peil van 1986, over een periode van tien jaar. Het ontbreken van de wil om geleidelijk de steun bij de uitvoer af te bouwen en de toegang tot de Europese markt te verbeteren deed de onderhandelingen stranden. Zij zouden weer worden aangevat op grond van EEG-inspanningen voor een hervorming van het stelsel van interne steunverlening.

Voor de **textielsector** is het de bedoeling het Multivezelakkoord af te schaffen en de sector in het algemeen GATT-kader te integreren; er lijkt een tussenoplossing in zicht om een proces in drie fasen, over tien jaar, uit te werken, maar omdat de Verenigde Staten en de EEG een slag om de arm wensen te houden, wordt de vrijmaking van gevoelige producten op de lange baan geschoven en ontstaat de mogelijkheid van een beroep op selectieve vrijwaringsmaatregelen.

De vooruitgang bij de bespreking van andere aspecten van **vrije markttoegang** - tarieven, niet tarifaire maatregelen, tropische produkten op basis van natuurlijke rijkdommen - is sterk afhankelijk van het verloop van het landbouwdebat. Voor de tarieven is het nagestreefde oogmerk een vermindering met één derde, met aftopping van de hoogste percentages en van hun schaal. Bilaterale besprekingen zijn aan de gang om de niet-tarifaire belemmeringen te beperken, zo bijvoorbeeld de vrijwillige uitvoerbeperking. Aangaande de produkten op basis van natuurlijke rijkdommen wordt gestreefd naar een volledige vrijmaking, maar het probleem van de produktdefinitie is moeilijk op te lossen (meer bepaald voor de landbouwprodukten).

De markttoegankelijkheid kan slechts worden verbeterd mits een **versterking van de regels** ter vrijwaring van de klaarheid en doorzichtigheid van de handelsmaatregelen en van het systeem tot oplossing van geschillen. De besprekingen hebben betrekking op het vrijwaringsstelsel (tijdelijke bescherming van de door concurrerende invoer bedreigde nijverheidssectoren), de antidumpingacties (vaak zijdelings gebruikt als beschermingsmiddel), de subsidies (waarbij de moeilijkheden het gevolg zijn van hun rol in het binnenlandse beleid, zoals bijvoorbeeld het landbouwbeleid).

In verband met de **TRIM** (Trade-related Investment measures: maatregelen betreffende investeringen in verband met de internationale handel) is er een tegenstelling tussen enerzijds de industrielanden, die deze maatregelen willen verbieden als strijdig met het GATT, en anderzijds talrijke OL die deze TRIM als noodzakelijk voor hun economische ontwikkeling beschouwen en een benadering «geval per geval» wensen.

Een gelijkaardig conflict doet zich voor inzake de **TRIPS** (Trade-related aspects of intellectual property rights: intellectueel eigendomsrecht); de industrielanden wijzen op de noodzaak van de namaakbestrijding, terwijl de OL de klemtoon leggen op de problemen van de technologie-overdracht en op de zware lasten van de octrooirechten. Er zou evenwel een overeenkomst in de maak zijn om beschermingsnormen voor de intellectuele eigendom vast te leggen.

Ongeacht het onderwerp is de kwestie van de **procedure tot regeling van conflicten** fundamenteel. Het oogmerk is de procedure te vergemakkelijken, te versnellen en ze zo automatisch mogelijk te maken, met als tegenhanger de verbintenis vanwege de landen geen beroep te doen op unilaterale maatregelen die niet met de GATT-voorschriften verenigbaar zijn. Voor een betere werking van het GATT moeten de inspanningen komen van het beheer van het GATT zelf, van de versterking van de rol van het Secretariaat, en van een grotere bijdrage tot samenwerking inzake economisch beleid.

Blijft dan nog de belangrijke sector **dienstverlening**, waarbij drie hoofdpunten ter discussie staan. Vooreerst en gezien het om een «nieuwe» sector gaat die traditioneel niet in het GATT is opgenomen, moeten multilaterale voorschriften worden uitgewerkt om de handel in diensten te regelen. Op de tweede plaats is er de centrale moeilijkheid van de spreiding van de overeenkomsten, want op een aantal subsectoren zijn bilaterale verdragen (b.v. burgerluchtvaart) van toepassing, anderen zijn niet toegankelijk voor concurrentie, hetzij wegens de aanwezigheid van kartelbelangen (b.v. voor de zeevaart), hetzij wegens overheidsmonopolies (telecommunicatie in de meeste landen). Ten slotte doet ook het liberaliseringsproces problemen rijzen, daar de graad van marktopening thans zeer wisselvallig is naargelang van de landen. Ook het ontwikkelingspeil van de dienstverlening is zeer verschillend volgens de landen, zelfs onder de OL. Zo ontwikkelden bij voorbeeld India en Brazilië bepaalde subsectoren zoals gezondheidspersoneel, audiovisie, toerisme, overheidsdiensten en vastgoed. Voor deze landen zou een liberalisering de groei van hun eigen dienstensector in het gedrang kunnen brengen en tot een marktbeheersing door ondernemingen uit industrielanden kunnen leiden. Daarentegen wensen deze industrielanden, waarvan het gewicht in het dienstenverkeer doorslaggevend is, gebruik te maken van hun comparatief voordeel en vrije toegang tot derde markten te hebben. Maar ook daarover is er geen eenstemmigheid, omdat sommige landen wensen dat bepaalde subsectoren beschermd blijven (subsectoren met overheidsmonopolie of tot een kartel behorend).

Rekening houdend met de gerezen moeilijkheden in de voornaamste gebieden waarop de onderhandelingen betrekking hebben, ziet het ernaar uit dat de in februari 1991 weer opgenomen besprekingen talloze maanden in beslag zullen nemen alvorens een consensus kan bereikt worden. Hopelijk bundelen de deelnemende landen hun krachten en zijn zij er zich van bewust dat een mislukking hun zeer duur te staan zou komen, niet alleen wegens het verlies van hetgeen niet kon worden bereikt, maar ook wegens de verstrakking van de protectionistische spanningen en het gebrek aan cohesie op het vlak van het internationale handelsverkeer.

(*) Argentinië, Australië, Brazilië, Canada, Chili, Colombia, Fidji, Hongarije, Indonesië, Maleisië, Nieuw-Zeeland, Philippijnen, Thailand, Uruguay.

Daartegenover slonk het overschot van Japan met ongeveer 5 miljard, vooral door een slechtere ruilvoet (-3,5 %). Het EEG-saldo daarentegen vertoonde geen effect van de inspanningen tot vermindering van de onevenwichtigheden. De EEG-handelsbalans sloot in 1990 immers met een overschot van 0,4 % t.o.v het BNP, tegen 0,2 % in 1989. Het overschot van de vroegere Bondsrepubliek groeide nog met 15 miljard aan, maar de vroegere DDR meegerekend viel het saldo van de handelsbalans in 1990 terug op 55,2 miljard USD, wegens de sterke stijging van de invoer door de dynamische conjunctuur. Voor de gezamenlijke EEG (inclusief de vroegere DDR) zou dit erop neerkomen dat het saldo in 1990 een tekort van ongeveer 0,2 % van het BNP vertoonde.

Tevens valt de aanzienlijke verslechtering op van de handelssaldi der landen van Midden- en Oost-Europa, die met zware moeilijkheden hebben af te rekenen door de politieke mutaties, de instorting van het plansysteem en de hervormingen die voor een overgang naar een marktgerichte economie moeten instaan. In de komende jaren komt hierin allicht niet veel verbetering, wegens de afbouw van de CAEM-handelsovereenkomsten, de instelling van een nieuw handelssysteem, de omschakeling naar een handel met de Sovjetunie op basis van wereldprijzen, de weerslag van de wijzigingen van de energieprijzen en van de wisselkoersen.

Voor de OPEC-landen gaven de aanzwellende exportinkomsten aanleiding tot een forse toename van hun overschot en een verbetering van hun ruilvoet, dankzij de stijging van de olieprijs (van 17 USD naar 24 USD/barrel bij EEG-invoer, volgens de hypothese van de Commissie).

De handelsbalans van de Gemeenschap verbeterde weliswaar in 1990, (bij abstractie van de vroegere DDR), maar

het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans verslechterde aanzienlijk (zie tabel 25). Het saldo werd opnieuw negatief: -0,3 % van het BBP in 1990, tegen +0,2 % in 1989. Volgens EEG-deskundigen is dat te wijten aan de forse stijging van de lopende overdrachten tussen de beide Duitslanden, waardoor het lopend overschot van de DBR op de helling kwam (van 4,7 % van het BBP naar 2,6 %).

De inkrimping van de onevenwichtige handelsaldi komt daarentegen wel tot uiting in de lopende saldi van de betalingsbalansen van de US (vermindering van het tekort) en Japan (vermindering van het overschot). Evenzo is de weerslag van de stijging der aardolieprijzen te merken aan het saldo van de lopende rekening van de OPEC-landen dat van een licht tekort in 1989 omsloeg in een aanzienlijk overschot in 1990.

TABEL 24- SALDI WERELDHANDELSBALANSEN FOB-FOB

In miljard USD.

	1989	1990
EEG	8,0	22,5
- waarvan Duitsland (a)	74,8	91,9
Verenigde Staten	- 111,0	- 102,0
Japan	77,1	71,8
Totaal OESO	- 34,8	- 18,9
Midden- en Oost-Europa (b)	0,1	- 27,2
OPEC (c)	51,3	88,5
Andere OL	- 2,9	- 17,2
NILA (d)	16,4	4,8

BRON : EEG, *Prévisions, octobre-novembre 1990.*

- (a) Vroegere Duitse Bondsrepubliek.
 (b) Bulgarije, Hongrije, Polen, Roemenië, Tsjechoslovakije, USSR, Yegoslavië, vroegere DDR.
 (c) Algerije, Verenigde Arabische Emiraten, Ecuador, Gabon, Indonesië, Irak, Iran, Koeweit, Lybië, Nigeria, Qatar, Saoedi-Arabië, Venezuela.
 (d) Korea, Hong-Kong, Maleisië, Singapore, Taiwan en Thailand.

TABEL 25- SALDI LOPENDE REKENING VAN DE BETALINGSBALANSEN

In miljard USD.

	1989	1990
EEG	4,2	- 16,8
- waarvan Duitsland (a)	61,9	39,0
Verenigde Staten	- 97,8	- 92,6
Japan	65,1	47,7
Totaal OESO	- 52,7	- 96,5
OPEC	- 2,5	45,5
Andere OL	- 18,1	- 41,2

BRON : EEG, *Vooruitzichten, september-oktober 1989 en oktober-november 1990.*

- (a) Vroegere Bondsrepubliek.

2.3.2. BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU VERZWAKT

A. ALGEMEEN VERLOOP VAN DE GOEDERENHANDEL

Volgens de NIS-douanestatistieken bedroeg de BLEU-uitvoer 3 942,9 miljard BEF in 1990, tegen 3 943,1 miljard in 1989; bij de invoer was dit 4 002,0 miljard, tegen 3 883,9 miljard. De wijziging in waarde beloopt respectievelijk -0,0 % en +3,0 %, tegen +16,5 % en +14,3 % in 1989. Uit deze cijfers blijkt dus een zeer duidelijke vertraging van de handelstoename.

Deze ontwikkeling komt ook tot uiting op internationaal vlak (zie punt 2.3.1). Volgens Eurostat zou de waardewijziging van de uitvoer van +15,1 % in 1989 naar +3,2 % in 1990 gezakt zijn voor de EEG-12 en die van de invoer van +15,4 % naar +5 %. Voor de Verenigde Staten kwamen die rata op respectievelijk +21,8 % en -6,5 % bij de uitvoer en op +15,1 % en -9,5 % bij de invoer; de Japanse handel verzwakte van +11,4 % naar -9,8 % bij uitvoer en van +20,7 % naar -3,7 % bij invoer (12).

De uitsplitsing van de BLEU-handel in prijs- en volumeverloop gebeurt door de NBB; sinds december 1987 publiceert het NIS geen prijs- of hoeveelhedsindexcijfers meer. Op grond van de door de NBB berekende indexcijfers blijkt dat de vertragende aangroei van de waardestromen het gevolg is van een flauwe expansie in volume, samen met een prijsdaling.

In volume nam de uitvoer met 3,0 % toe, tegen 5,1 % voor de invoer; de dekking in volume (basis 1988 = 100) zakte van gemiddeld 101,2 in 1989 naar 99,3 in 1990. Bij de uitvoer daalden de prijzen met 3 % en bij de invoer met 1,9 %, waardoor de ruilvoet van 100,7 in 1989 (basis 1988 = 100) terugliep naar 99,6.

Er was tegelijkertijd een grotere volumestijging bij de invoer dan bij de uitvoer en een forsere prijsdaling bij de uitvoer, waardoor de buitenlandse handelspositie zowel in hoeveelheid als in eenheidswaarde verslechterde. De uitsplitsing per produkt verloopt verschillend voor energieprodukten en «overige produkten». Voor de energieprodukten steeg de invoer met 5,2 % in prijs en met 2,5 % in volume, terwijl de uitvoer met 3,8 % in prijs toenam en met 2,4 % in volume daalde.

Bij de fabrieksprodukten zakten de prijzen met 1,9 % bij uitvoer en met 1,4 % bij invoer en steeg het volume met respectievelijk 3,3 % en 5,5 %. Tenslotte zijn de prijsdaling en de zwakke aangroei in volume veel duidelijker voor de voedingsprodukten en de niet-energiehoudende grondstoffen. De prijzen van deze produktengroepen zakten immers met 6,6 % bij uitvoer en met 7,2 % bij invoer, terwijl de volumestijging respectievelijk 2,6 % en 2,7 % bedroeg. Het indexcijfer der grondstoffenprijzen, opgesteld door het Hamburgse Institut für Wirtschaftsforschung en door de NBB overgenomen, steeg in 1990 met 17,5 % voor de gezamenlijke produkten, maar met slechts 0,1 % voor het indexcijfer zonder energie. Het prijsindexcijfer van de voedingswaren daalde 9,2 %, maar dat van de industrieprodukten steeg lichtjes (+4,1 %), terwijl het indexcijfer van de ruwe olie met 28,3 % toenam.

Een vergelijking van het prijs- en volumeverloop van de buitenlandse handel van de BLEU met dat van haar voornaamste handelspartners is een vrij kiese aangelegenheid, omdat zich sterke verschillen voordoen naargelang van de gebruikte bronnen.

In de economische vooruitzichten van de OESO van december 1990 wordt een veel grotere volumetoename van de buitenlandse handelsstromen van de BLEU geraamd dan in de door de NBB berekende indexcijfers. Er moet uiteraard

TABEL 26- INTERNATIONALE VERGELIJKING VAN HET PRIJS- EN VOLUMEVERLOOP VAN DE BUITENLANDSE HANDEL

Wijziging in %, t/t-1.

LAND	Uitvoer				Invoer			
	Prijs (a)		Hoeveelheid		Prijs (a)		Hoeveelheid	
	1989	1990	1989	1990	1989	1990	1989	1990
BLEU	8,0	- 0,3	8,7	6,3	6,9	- 1,0	6,9	7,6
Duitsland	4,5	- 0,8	8,0	1,0	7,4	- 2,9	7,1	9,5
Frankrijk	5,2	- 1,1	8,8	5,3	6,9	- 1,4	8,0	6,9
Nederland	6,0	0,4	5,4	5,7	7,0	- 0,5	5,6	6,6
Italië	9,7	2,9	5,4	3,6	6,3	2,5	9,6	5,5
Verenigd Koninkrijk	8,4	3,7	5,3	8,8	5,3	2,8	7,6	3,8
Verenigde Staten	1,4	0,6	12,5	7,7	0,4	2,9	6,4	4,1
Japan	6,9	5,4	4,2	5,1	11,8	11,4	7,9	5,4

(a) Uitgedrukt in nationale munt.

BRON : OESO, 1990, *Economic Outlook*, nr 48, december.

rekening worden gehouden met de weerslag - die de OESO opwaarts zou moeten herzien - van de Golfcrisis en van de vertraging van de wereldhandel. Evenzo is de door de OESO voor de BLEU geraamde prijsdaling zwak en geringer voor de uitvoer dan voor de invoer. Rekening houdend met dit voorbehoud blijkt bij een vergelijking van de OESO-raming voor de BLEU met die voor de andere landen (tabel 26), dat het jaar 1990 over het algemeen gekenmerkt werd door een geringere aangroei van de hoeveelhedsstromen en door een verzwakking van de inflatie, ja zelfs door dalende prijzen. Uitzonderingen daarbij zijn het Verenigd Koninkrijk met een stevige uitvoergroei, niet alleen voor olieprodukten, maar ook voor fabrieksprodukten, en Duitsland waar een groter gedeelte van de vraag door het buitenland werd voldaan, omdat de binnenlandse productiecapaciteit tegen haar plafond aanzat.

De verslechtering van de dekking in volume van de buitenlandse handel en van de ruilvoet van de BLEU komt tot uiting in de handelsbalans en in de dekkingscoëfficiënt in waarde. Op basis van douanegegevens raamt het NIS dat het saldo van de handelsbalans omsloeg van een overschot van 59,2 miljard in 1989 in een tekort van 59,1 miljard in 1990. Deze kentering is toe te schrijven aan een vermeerdering van het energietekort van 159,1 miljard naar 191,7 miljard en tegelijkertijd een daling van het overschot op de andere produkten: 218,3 miljard naar 132,6 miljard. De dekkingscoëfficiënt (basis 1980 = 100) verloor drie punten, met een verlies van bijna vijf punten voor de energieprodukten en 2,5 punten voor de andere produkten (tabel 27).

TABEL 27: HANDELSBALANS EN DEKKINGSCOEFFICIENT

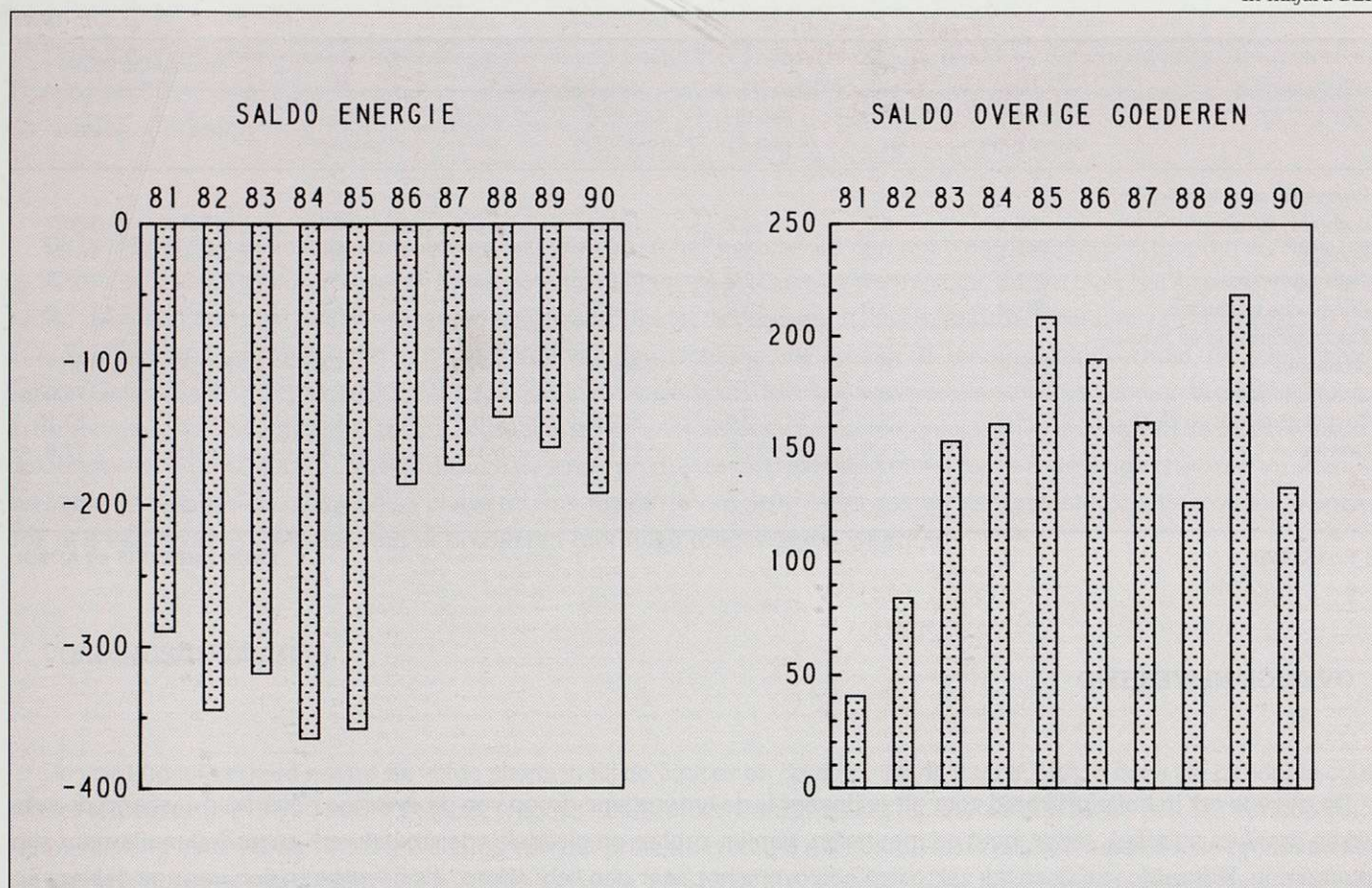
	1989	1990
Handelsbalans, in miljard BEF		
<i>Energieprodukten</i>		
- uitvoer	154,9	154,4
- invoer	314,0	346,1
- saldo	- 159,1	- 191,7
<i>Andere produkten</i>		
- uitvoer	3 788,2	3 788,5
- invoer	3 569,9	3 655,9
- saldo	218,3	132,6
TOTAAL		
- uitvoer	3 943,1	3 942,9
- invoer	3 883,9	4 002,0
- saldo	59,2	- 59,1
Dekkingscoëfficiënt in waarde (indexbasis 1980 = 100)		
Energieprodukten	49,3	44,6
Andere produkten	106,1	103,6
TOTAAL	101,5	98,5

BRON : MEZ (NIS).

Er moet op worden gewezen dat er meestal een verschil is tussen het NIS-saldo, berekend aan de hand van douanegegevens, en het saldo dat de NBB in het kader van de betalingsbalans berekent. In 1989 was dat verschil reeds zeer aanzienlijk (+ 36 miljard volgens de NBB, tegen + 59 miljard volgens het NIS) en in 1990 diepte het nog uit (+ 52 miljard volgens de NBB, tegen -59 miljard volgens het NIS).

GRAFIEK 12- SALDI VAN DE HANDEL IN ENERGIEPRODUKTEN EN IN ANDERE GOEDEREN

In miljard BEF.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

B. OPSPLITSING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL PER BEDRIJFSTAK

De terugkeer naar een deficitaire handelsbalans in 1990 is het gevolg van een verslechtering van de buitenlandse handel van alle bedrijfstakken, de land- en bosbouw en visserij uitgezonderd (zie tabel 28).

ELECTROTECHNISCHE EN METAALPRODUKTEN

De tak die bij de buitenlandse handel het meest gewicht in de schaal werpt is die van de elektrotechnische en metaalprodukten (ruim 30 % van de uit- en invoer). In deze tak werd 1989 gekenmerkt door een zeer levendige vraag naar uitrustings- en consumptiegoederen, maar het ziet ernaar uit dat het begin van 1990 het einde van de expansiefase van de binnenlandse conjunctuur inluidde, naast een verzwakking van de dynamiek van de uitvoervraag. Het prijsverloop matigde licht t.o.v. 1989 wat verband houdt met de vervlakking van de groei, met de internationale concurrentie en met het verloop van de grondstoffenprijzen.

De invoer steeg iets forser dan de uitvoer, o.m. voor de landbouw- en industriemachines (+ 11,9 %, tegen + 4,3 %). Het tekort van de bedrijfstak nam met 26 miljard toe als gevolg van een slechter saldo in al de subtakken, met uitzondering van de voertuigen en automotoren waar het overschot aanzwol (van 4,1 naar 9,1 miljard). De grootste wijziging deed zich voor bij de subtak van de landbouw- en industriemachines, waarvan het tekort van 19,5 miljard opliep tot 40,6 miljard.

TABEL 28: OPSPLITSING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL PER BEDRIJFSTAK

In 1990.

BEDRIJFSTAK NACE-CLIO	Uitvoer			Invoer			Saldo (Mrd. BEF)	
	Waarde (Mrd. BEF)	% verschil (a)	Relatief belang	Waarde (Mrd. BEF)	% verschil (a)	Relatief belang	1989	1990
Produkten van land- en bosbouw, visserij	86,8	1,1	2,2	193,5	- 3,0	4,8	- 113,8	- 106,7
Energie	154,4	- 0,3	3,9	346,1	10,2	8,6	- 159,1	- 191,7
Delfstofprodukten	601,8	- 10,8	15,3	432,5	- 8,7	10,8	200,9	169,3
Chemische produkten	601,2	0,0	15,2	494,7	2,0	12,4	115,8	106,5
Electrotechnische en metaal- produkten	1226,2	6,7	31,1	1392,9	8,0	34,8	- 140,3	- 166,7
Voedingsnijverheid	286,7	- 3,4	7,3	207,8	- 1,5	5,2	86,0	78,9
Textielnijverheid en kleding	275,9	5,0	7,0	222,8	9,0	5,6	58,4	53,1
Overige	710,0	- 1,1	18,0	711,6	0,7	17,8	11,2	- 1,6
TOTAAL	942,9	0,0	100,0	4002,0	3,0	100,0	59,2	- 59,1

(a) T.o.v. 1989.

BRON : MEZ (NIS en ADSI).

OVERIGE NIJVERHEID

De tweede tak in belangrijkheid voor uit-en invoer is de heterogene groep van de «overige nijverheid», waarin de subtakken dranken en tabak, leder, hout en meubelen, papier, rubber en plastic, edelsmeedwerk en geslepen diamant zijn opgenomen. Het saldo van deze tak zakte van een overschot naar een licht tekort, als gevolg van een geringe daling van de uitvoerwaarde, terwijl de invoer matig steeg (minder dan 1 %). Het negatieve uitvoerverloop is te zoeken bij de subtak «dranken en tabak» (-2,3 %), maar vooral bij de edelsmeedkunst en geslepen diamant (-10,8 %). Deze subtak vertegenwoordigt iets minder dan 7 % van de totale uitvoer van de BLEU. Volgens de NBB was er een aanzienlijke vermindering van diamantuitvoer in volume, maar daarbij moet «worden aangestipt dat het volumeverloop van de diamanthandel met de grootste omzichtigheid moet worden geïnterpreteerd. De gemiddelde eenheidswaarden van die categorie produkten kunnen immers moeilijk worden berekend, aangezien er geen lineair verband bestaat tussen de prijs en de gewichtseenheid, het karaat.» (13).

CHEMISCHE PRODUKTEN

In derde positie komen de chemische produkten, met 15 % van de uitvoer en 12 % van de invoer. In deze tak stagneerde de handel nagenoeg in waarde: 0 % bij uitvoer en +2 % bij invoer. Maar het verloop was wisselvallig doorheen het jaar en naargelang van de subtakken. Zo werd in het eerste halfjaar de stabilisatie aangetast door een daling van de gemiddelde eenheidswaarde der produkten (-6 % volgens de Centrale Raad van het Bedrijfsleven) (14). In het derde kwartaal brak echter de Golfcrisis uit en daarop volgde een stijging van de olieprijs en ook een prijshausse van de petro-chemische produkten.

Hoewel in de subtakken «petro- en carbo-chemie» en «basisscheikunde» de uitvoer in waarde terugviel, was er een duidelijke toename van de handel in farmaceutische produkten (+8,4 % bij uitvoer en +15,7 % bij invoer), evenals bij de invoer van hygiënische en huishoudprodukten (+14,7 %).

MINERALE PRODUKTEN

De tak der minerale produkten komt op de vierde plaats (15 % van de uitvoer en 11 % van de invoer). Zijn overschot kromp met 30 miljard. Het overschot op EGKS-produkten zakte van 192,5 naar 180,2 miljard, wegens een grotere waardevermindering bij uitvoer dan bij invoer (-5,7 %, tegen -4,1 %).

De vervlakking van de exportinkomsten lijkt zowel aan het volume- als aan het waardeverloop te moeten worden toegeschreven. In de EEG-landen daalde in het tweede halfjaar de produktie van ruwstaal, omdat over het algemeen de voorraden weer een normaal peil bereikten en niet zozeer omdat de consumptie verminderde. Tekenen van verzwakking zijn in enkele landen waar te nemen in de sectoren van de machinebouw en van de automobielnijverheid. De staaluitvoer van de Gemeenschap zou in 1990 met 4 à 5 % zijn teruggelopen door het samenvallend effect van een vraaginkrimping in de voornaamste consumentenlanden, prijsdalingen en wisselkoersschommelingen (15). De prijzen van de platte walsprodukten zakten met 10 à 18 %, terwijl die van de lange produkten betrekkelijk stabiel bleven. De Belgische ijzer- en staalnijverheid legt zich steeds meer toe op platte produkten (87 % van de in 1990 geleverde produkten) en daaronder is er dan ook nog een grotere specialisering in produkten met hoge toegevoegde waarde.

VOEDINGSNIJVERHEID

De voedingsnijverheid neemt de vijfde plaats in bij de uitvoer en de zesde bij de invoer. Het in deze tak geboekte overschot verminderde in 1990 met 7 miljard, wegens een grotere waardedaling bij uitvoer dan bij invoer. Dit verloop vindt zijn verklaring in de minder sterke toename van het produktievolume en, vooral, in de prijsdalingen. Bij de produktie liep het algemeen prijsindexcijfer van de voedingswaren in 1990 met 1,5 % terug en de daling werd nog scherper in de loop van het jaar (-2,5 % voor het derde kwartaal en -3,4 % voor het derde). De prijzen van de voedingsgrondstoffen daalden fors: het indexcijfer van het Hamburgse Institut für Wirtschaftsforschung zakte in 1990 met 9,2 %. Onder de subtakken wordt vooral bij de zuivelprodukten een waardedaling van de uitvoer opgetekend (-14,3 %).

TEXTIEL- EN KLEDINGNIJVERHEID

De textiel- en kledingnijverheid is voor de buitenlandse handel ongeveer even belangrijk als de voedingsnijverheid. Het overschot van deze tak kromp eveneens in (met nagenoeg 5 miljard), hoewel de uitvoerwaarde steeg in 1990, maar wel minder sterk dan de invoerwaarde.

De uitvoer werd ondersteund door de afzet van tapijten (+10,3 %) en vooral van kledingartikelen (+20,5 %) en het is ook bij deze beide groepen dat de invoer het meest toenam (respectievelijk +10,9 % en +16,1 %). De goede prestatie van deze sector vindt zijn voornaamste verklaring in de kledinguitvoer, vooral in het eerste halfjaar van 1990; daarentegen nam de binnenlandse afzet slechts zeer weinig in waarde toe (en bleef nagenoeg op een stabiel peil in volume) (16).

ENERGIE

Op de handel in energieprodukten vergrootte het tekort fors (met 33 miljard), als gevolg van de waardestijging bij de invoer, samen met een zeer geringe vermindering van de uitvoer. Voor de handel in olieprodukten steeg de waarde 6,7 % bij invoer en 2,6 % bij uitvoer.

Uit de door de NBB berekende indexcijfers voor de energieprodukten blijkt bij de invoer een stijging van de eenheidswaarde met 5,2 % en met 2,5 % in volume en bij de uitvoer een stijging van de eenheidswaarde met 3,8 %, maar een daling met 2,4 % van het volume. Overigens steeg het door het Institut für Wirtschaftsforschung opgemaakte indexcijfer van de grondstoffenprijzen met nagenoeg 27 % voor de energieprodukten en met 28 % voor de ruwe aardolie.

LAND-, BOSBOUW EN VISSERIJ

De tak met het minste gewicht in de buitenlandse handel is de land- en bosbouw en visserij. Zijn tekort verkleinde in 1990 met 7 miljard, dankzij een waardedaling van de invoer en een lichte toename van de uitvoer. Dit laatste is het gevolg van zeer uiteenlopende bewegingen in de subtakken: de buitenlandse afzet van plantaardige produkten steeg licht (+ 3,4 %), maar die van de dierlijke produkten daalde (-24,1 %), terwijl de afzet van «andere produkten» sterk toenam (+ 40,4 %).

Op te merken valt dat de uitvoer van varkens en varkensvlees gehinderd werd door de opgelegde beperkingen wegens de varkenspest die de kwekerijen ontvolkte. Overigens werd in 1990 de handel in landbouwprodukten gekenmerkt door de overgang van de Oost-Europese landen naar een meer marktgerichte economie en door de Duitse hereniging, waardoor meer landbouwprodukten uit deze landen werden ingevoerd. Deze invoer oefende een neerwaartse druk uit op de prijzen van de landbouwprodukten op de West-Europese markten en kan ook in de komende jaren deze markten nog verstoren.

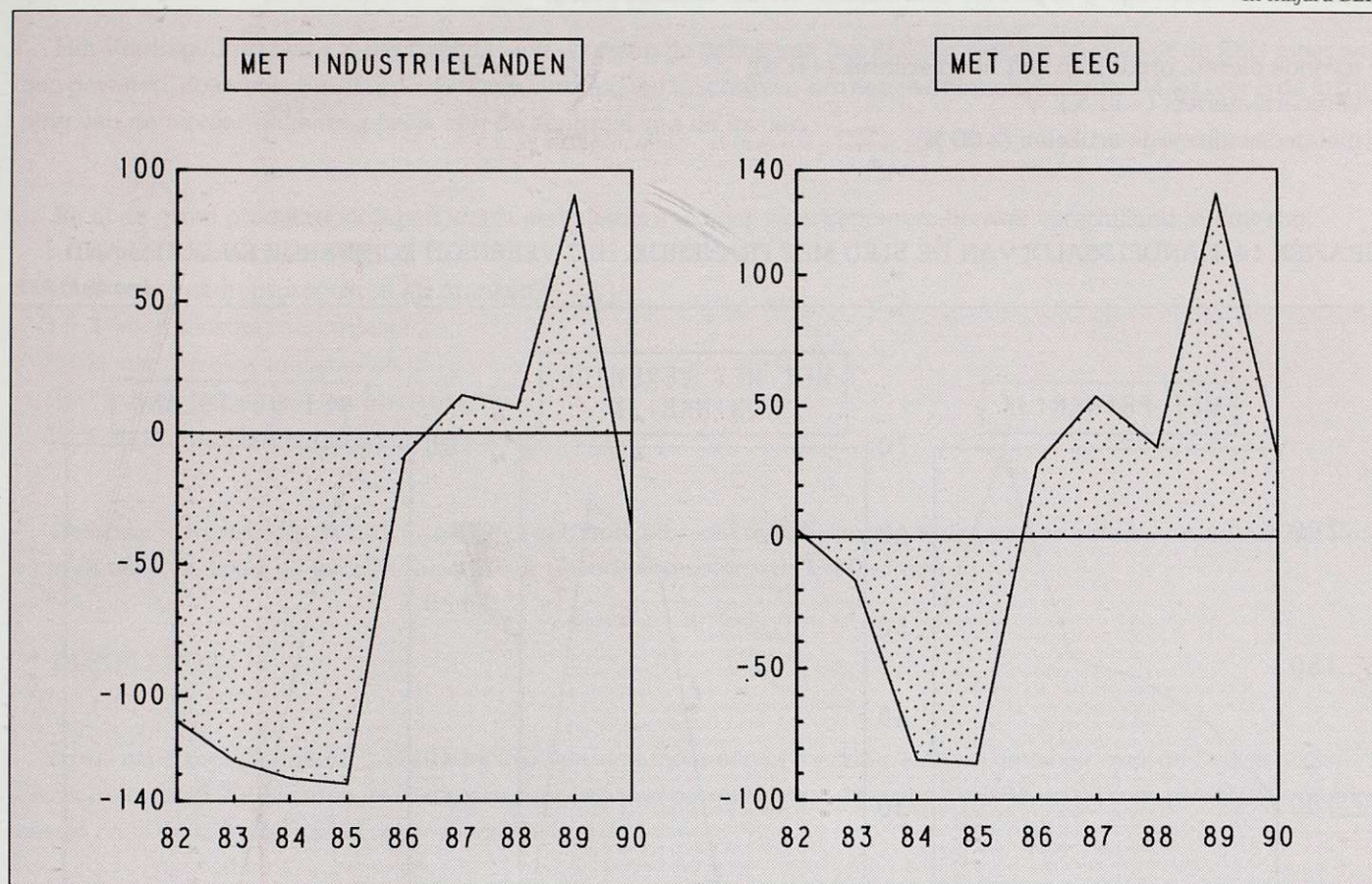
C. GEOGRAFISCHE SPREIDING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL

Uit de geografische opsplitsing van de buitenlandse handel van de BLEU blijkt dat de verslechtering van het handelsaldo te wijten is aan de handel met de industrielanden: het overschot van circa 90 miljard in 1989 sloeg om in een tekort van ruim 36 miljard in 1990 (zie tabel 29 en grafiek 13). Daarentegen verminderde het tekort t.o.v. de ontwikkelingslanden met de helft dankzij een daling van het tekort tegenover de olieproducerende landen en een nieuw overschot op de handel met de niet-olieproducerende landen. Het negatief saldo tegenover de zgn. landen met staatshandel verdubbelde echter zowat.

Het BLEU-overschot ten aanzien van de EEG-12 zakte in 1990 met 100 miljard, voornamelijk wegens de inkrimping van het overschot met Frankrijk (met 66 miljard), maar ook van dat met het Verenigd Koninkrijk (met 54 miljard). Op te merken valt dat de BLEU-positie tegenover de andere voornaamste Europese partners eveneens verslechterde, behalve dan t.o.v. Duitsland.

GRAFIEK 13- HANDELSSALDI VAN DE BLEU MET DE INDUSTRIELANDEN EN MET DE EEG

In miljard BEF.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

FRANKRIJK

Frankrijk blijft de eerste BLEU-afnemer met iets meer dan 20 % van de BLEU-uitvoer, hoewel deze in 1990 met ruim 1 % verminderde. Uit de opsplitsing van de uitvoer volgens produktengroepen (volgens de classificering in 22 groepen van het Geharmoniseerd Stelsel) blijkt dat de afzet verminderde in volgende categorieën:

- levende dieren en produkten van het dierenrijk (-17 %, voor 5 % van het totaal);
- produkten van het plantenrijk (-3,5 %, voor 1 % van het totaal);
- gewone metalen en werken daarvan (-6 %, voor 17 % van het totaal);
- vervoermaterieel (-6 %, voor 12 % van het totaal);
- niet-geclassificeerde artikelen (-8 %, voor 5 % van het totaal).

Bij de andere groepen met een relatief aandeel van meer dan 5 % zijn er slechts twee met een toename van meer dan 5 %: de chemische nijverheid (+5,2 %, voor 9 % van het totaal) en de elektrische machines en toestellen (+7,5 %, voor 10 % van het totaal).

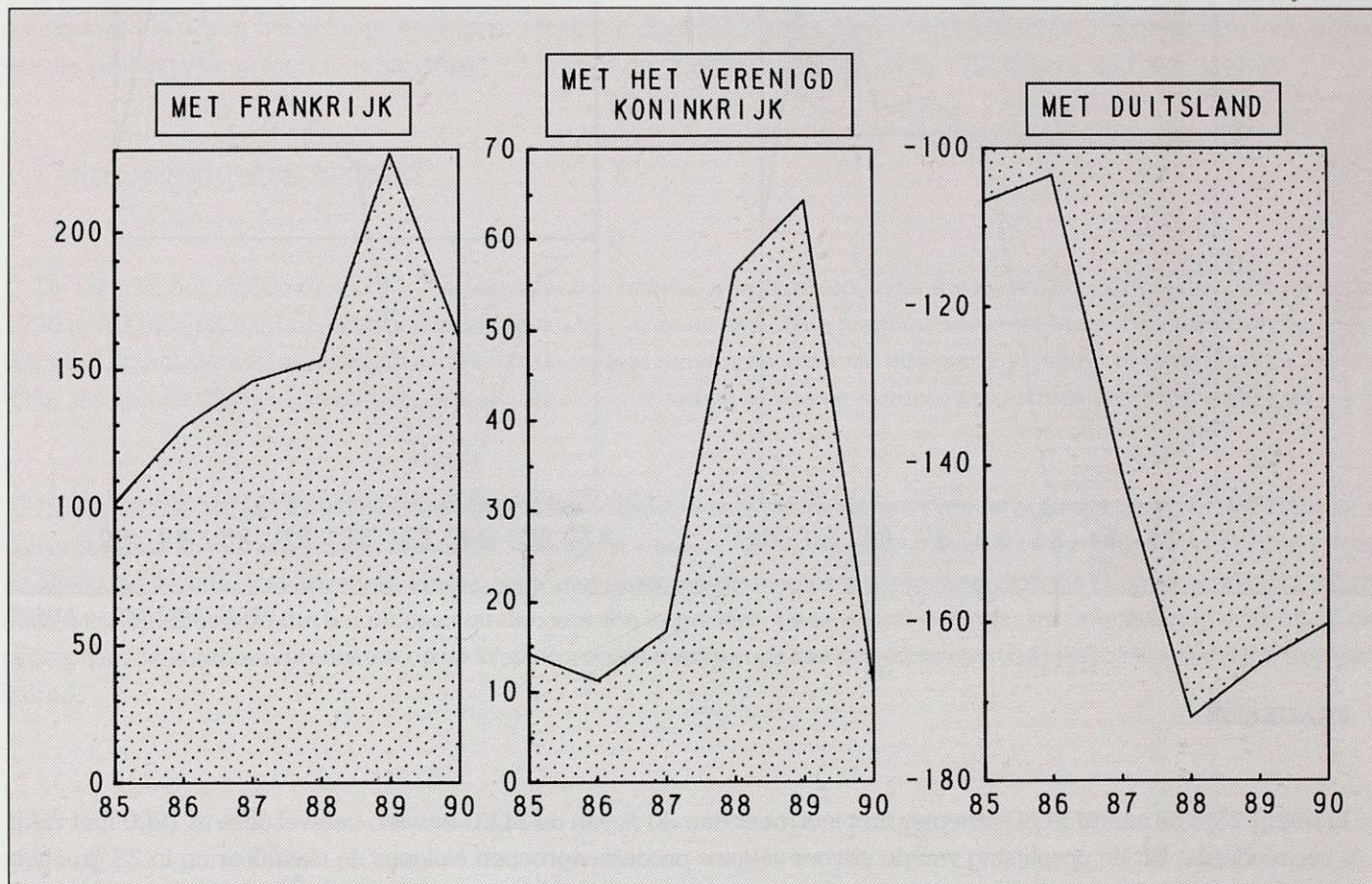
Bij de groepen waarvan de afzetwaarde verminderde werd ook een lagere hoeveelheid opgetekend voor levende dieren, produkten van het dierenrijk en vervoermaterieel. Bij de andere stegen de hoeveelheden en deed zich dus een daling van de eenheidswaarde voor.

Bij de invoer bedroeg de waardestijging gemiddeld bijna 10 %, ongeveer dezelfde als in 1989 werd waargenomen. De invoer van sommige groepen die een dalende uitvoer kenden, steeg:

- levende dieren, produkten van het dierenrijk (+6 %);
- vervoermaterieel (+11 %);
- niet-geclassificeerde artikelen (+60 %).

GRAFIEK 14- HANDELSSALDI VAN DE BLEU MET FRANKRIJK, HET VERENIGD KONINKRIJK EN DUITSLAND

In miljard BEF.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

De produktengroepen die op de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor de inkrimping van het BLEU-overschot tegenover Frankrijk, zijn:

- vervoermaterieel, met een daling van het overschot met 14 miljard;
- niet-geclassificeerde artikelen, met een daling van het overschot met 12 miljard;
- machines en electrisch materieel waarvan het tekort met 10 miljard toenam;
- levende dieren en produkten van het dierenrijk, waarvoor het overschot met 9 miljard verminderde;
- gewone metalen en werken daarvan, waar het overschot van 79,5 naar 71,5 miljard terugviel (groep met het grootste saldo in absolute waarde onder de 22 groepen van het Geharmoniseerd Stelsel).

Bij deze vijf categorieën ligt de oorzaak van de daling met 53 miljard van het globaal overschot.

VERENIGD KONINKRIJK

Het Verenigd Koninkrijk is het tweede land waaraan de daling van het BLEU-overschot tegenover de EEG moet worden geweten. Zoals voor Frankrijk is de verslechtering toe te schrijven aan een verminderde uitvoer. Maar hier is de inkrimping van de uitvoer nagenoeg gelijk aan de aangroei van de invoer.

Bij al de grote produktengroepen wordt een kleinere uitvoer waargenomen, hoewel verschillend in omvang:

- 1,1 % voor vervoermaterieel,
- 3,3 % voor voedingsprodukten en dranken,
- 3,5 % voor consumptiegoederen,
- 7,8 % voor investeringsgoederen,
- 10,9 % voor industriële bevoorrading en
- 23 % voor brandstoffen en smeermiddelen.

Deze slechte prestaties kunnen worden in verband gebracht met de vermindering van de externe vraag van het Verenigd Koninkrijk, waar de bedrijvigheid in het tweede semester van 1990 afnam.

DUITSLAND

In verband met de andere grote Europese partners moet een opmerking worden gemaakt over de Duitse gegevens. Sinds 1 oktober 1990 werden de douanestatistieken met betrekking tot de vroegere DBR en de vroegere DDR samengevoegd en is geen onderscheid meer mogelijk.

Een vergelijking met de resultaten over 1989 is dus een kiese aangelegenheid. De door het NIS verrichte berekeningen over het handelsverloop (zie tabel 29) houden geen rekening met de gewijzigde geografische toestand. Het is niet mogelijk de veranderingen in de handel met Duitsland zoals gedefinieerd in 1989 te berekenen, maar wel kan voor dat jaar een herberekening gemaakt worden volgens de voor 1990 gehanteerde definitie, nl. voor de eerste drie kwartalen de vroegere DBR en voor het laatste kwartaal de beide Duitslanden. Aldus kan een vergelijking tussen 1989 en 1990 opgaan. Deze berekening wijst op een toename van de BLEU-uitvoer met 11,9 % en van 4,6 % voor de invoer. De uitvoerresultaten verschillen dus sterk van deze in tabel 29.

Op basis van de gegevens van de Deutsche Bundesbank (17) blijkt overigens dat de invoer van het vroegere West-Duitsland uit de BLEU in 1990 met 13,7 % aangroeide en dat gaat zelfs tot 14 % wanneer daarbij, van juli 1990 af, Oost-Duitsland wordt gevoegd. De Duitse uitvoer steeg met 3,9 % (en 4,3 % met inbegrip van de vroegere DDR). Het ziet er dus naar uit dat de BLEU-afzetgroei in Duitsland de 10 % overschreed, hetgeen zou overeenstemmen met de algemene indruk dat de hereniging van Duitsland een bijzondere aansporing voor de naburige leverancierslanden betekende wegens de toenemende binnenlandse vraag waaraan de bestaande Duitse productiecapaciteit niet kon voldoen. De statistieken van de Bundesbank wijzen tevens op een stijgende invoer uit Frankrijk (+ 8 %), Nederland (+ 8 %), Italië (+ 15 %) en het Verenigd Koninkrijk (+ 7 %).

OOST-EUROPA

Buiten de EEG ging het saldo van de BLEU tegenover de Oost-Europese landen scherp achteruit: het tekort groeide met ruim 12 miljard aan, wegens een daling met ruim 20 % van de uitvoer in waarde, terwijl de invoer een bescheiden

toename kende (ongeveer 3 %). Dit handelsverkeer vertegenwoordigt slechts een gering aandeel van het BLEU-totaal: ongeveer 1 % bij de uitvoer en 2 % bij de invoer. Voor de andere landen van West-Europa bereikt de uitvoer naar de USSR en de Oost-Europese landen nagenoeg 4 % van het totaal voor Duitsland, 2 % voor Frankrijk, 3,5 % voor Italië en 2 % voor het Verenigd Koninkrijk (18). De Oost-Europese landen kampen met zware moeilijkheden bij de uitwerking en de toepassing van de hervormingen voor de omschakeling van het economisch systeem en dat leidt tot macro-economische onevenwichtigheden, produktiedalingen en inflatoire spanningen. De verslechtering van de produktievoorwaarden tasten tevens de buitenlandse positie van deze landen aan.

TABEL 29- GEOGRAFISCHE SPREIDING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL

In 1990.

LAND OF REGIO	Uitvoer			Invoer			Saldo (Mrd. BEF)	
	Waarde (mrd. BEF)	Verschil in % (a)	Relatief belang	Waarde (mrd. BEF)	Verschil in % (a)	Relatief belang	1989	1990
EUROPA	3 258,0	1,4	82,6	3 266,5	6,0	81,6	132,1	- 8,5
WEST-EUROPA	3 219,0	1,7	81,6	3 193,8	6,0	79,8	153,5	25,2
EEG (12)	2 963,7	2,1	75,2	2 932,9	5,8	73,3	130,5	30,8
waarvan:								
- Frankrijk	797,7	- 1,1	20,2	635,5	9,9	15,9	228,4	162,2
- Nederland	537,1	- 0,6	13,6	704,0	2,8	17,6	- 144,5	- 166,9
- Duitsland (b)	780,5	5,7	19,8	940,7	4,1	23,5	- 165,1	- 160,2
- Italië	258,3	2,9	6,6	180,8	10,2	4,5	86,9	77,5
- V.Koninkrijk	342,0	- 7,6	8,7	331,4	8,3	8,3	64,2	10,6
- Spanje	90,7	- 1,3	2,3	53,9	- 1,8	1,3	37,1	36,8
- Portugal	27,6	8,0	0,7	15,2	2,3	0,4	10,8	12,4
OOST-EUROPA	38,9	- 20,5	1,0	72,8	3,4	1,8	- 21,4	- 33,9
waarvan:								
- Sovjetunie	15,0	- 29,4	0,4	47,2	1,4	1,2	- 25,3	- 32,2
AMERIKA	218,3	- 9,8	5,5	266,2	- 4,4	6,7	- 36,6	- 47,9
- Ver.Staten	170,3	- 10,3	4,3	179,3	- 2,2	4,5	6,5	- 9,0
- Canada	17,1	- 9,9	0,4	22,2	- 13,7	0,6	- 6,8	- 5,2
AZIE	318,6	- 5,9	8,1	285,8	- 8,4	7,1	26,7	32,8
- Japan	52,6	2,1	1,3	83,8	- 5,0	2,1	- 36,7	- 31,2
- NILA (c)	60,2	- 16,4	1,5	43,4	- 7,8	1,1	24,9	16,8
AFRIKA	102,9	1,1	2,6	160,9	- 11,1	4,0	- 79,1	- 58,0
OPEC	71,1	9,4	1,8	105,4	- 9,2	2,6	- 51,1	- 34,3
INDUSTRIELANDEN	3 485,3	0,8	88,4	3 521,5	4,6	88,0	90,6	- 36,2
ONTWIKKELINGSLANDEN	374,2	- 4,6	9,5	394,8	- 9,2	9,9	- 42,4	- 20,6
Olieproducerende OL	270,3	- 6,0	6,9	299,6	- 7,5	7,5	- 36,3	- 29,3
Niet-olieproducerende OL	103,9	- 0,8	2,6	95,2	- 14,1	2,4	- 6,1	8,7
LANDEN MET STAATSHANDEL	52,6	- 18,5	1,3	82,6	2,5	2,1	- 16,1	- 30,0
TOTAAL	3 942,9	0	100,0	4 002,0	3,0	100,0	59,2	- 59,1

(a) T.o.v. 1989.

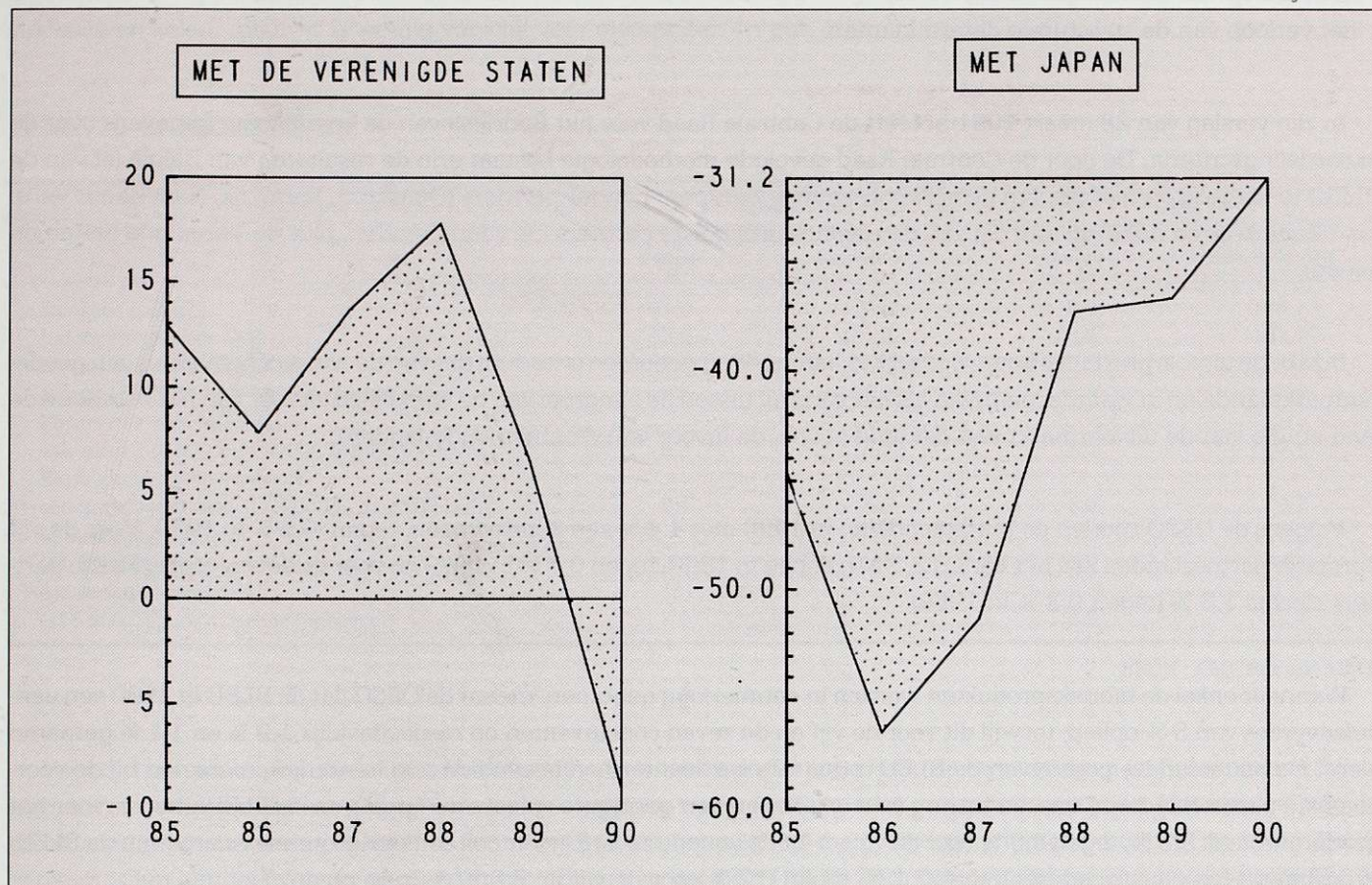
BRON : MEZ (NIS en ADS).

(b) Vanaf 1.10.1990 gegevens voor het herenigde Duitsland.

(c) De nieuwe industrielanden van Azië: Zuid-Korea, Taiwan, Singapore, Hong-Kong en Macao.

GRAFIEK 15- HANDELSALDI VAN DE BLEU MET DE VERENIGDE STATEN EN JAPAN

In miljard BEF.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

BUITEN EUROPA

Bij tal van niet-Europese landen waarmee het handelsverkeer in USD gebeurt, heeft de BLEU aan concurrentiekracht ingeboet; als gevolg van de USD-ontwaarding en omdat het exportverlies groter was dan de importvermindering liep ook het handelssaldo terug. Ten aanzien van de Verenigde Staten sloeg het overschot om in een tekort en tegenover de NILA kromp het fors in.

D. BUITENLANDSE PRESTATIES VAN DE BLEU EN CONCURRENTIEVERMOGEN

Volgens de wet van 6 januari 1989 wordt de Belgische concurrentiepositie beoordeeld aan de hand van een jaarverslag dat tegen 31 maart door de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven wordt opgemaakt en van een tegen 30 september opgesteld tussentijds verslag, die aan de regering en de wetgevende kamers overhandigd worden. Deze verslagen omvatten de meest recente raming van de aanwijzingen inzake concurrentiekracht en een advies.

De beoordeling van het concurrentievermogen gebeurt volgens volgende criteria:

- het verloop van de uitvoerprestaties (marktaandeel);
- het verloop van de arbeidskost per tewerkgestelde in de particuliere sector;

- het verloop van de financiële kosten;
- het verloop van de energiekosten;
- het verloop van de structurele determinanten.

In zijn verslag van 28 maart 1991 noteert de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven de beschikbare gegevens over de beoordelingscriteria. De door de Centrale Raad gevolgde methodologie bestaat erin de resultaten van België (of van de BLEU) te vergelijken met die van de vijf voornaamste Europese handelspartners (Duitsland, Frankrijk, Nederland, Verenigd Koninkrijk en Italië) en met die van de zeven voornaamste partners (de voornoemden, plus de Verenigde Staten en Japan).

Inzake de uitvoerprestaties is het wettelijk in aanmerking genomen criterium dat van de winst of het verlies van goederenmarktaandelen in waarde, gemeten als het verschil tussen de aangroei van de werkelijke uitvoer van het beschouwde land en die van de uitvoermarkt van dat land (d.w.z. de invoer van de afnemende landen).

Volgens de OESO zouden de marktaandelen in 1990 met 4,4 % zijn ingekrompen, tegen -0,9 % in 1989. Voor de vijf Europese partnerlanden zou het verlies 2,1 % belopen in 1990, tegen 0,7 % in 1989 en voor de zeven voornaamste partners slechts 1,3 % (tegen 0,2 % in 1989).

Wanneer enkel de fabrieksprodukten worden in aanmerking genomen, meent de OESO dat de BLEU in 1990 een aandelenverlies van 5 % opliep, terwijl dit voor de vijf en de zeven concurrenten op respectievelijk 1,9 % en 1,1 % geraamd werd. De buitenlandse positie van de BLEU is dus fors verslechterd en bovendien nog in ruimere mate dan bij de voornaamste partnerlanden. Deze aantasting is te wijten aan een geringere volume-aangroei van de BLEU-uitvoer (voor het goederentotaal: 2,8 %, tegen 4,0 % voor de vijf en 4,5 % voor de zeven), maar ook aan een grotere toename van de BLEU-exportmarkt (voor het goederentotaal: 7,1 %, tegen 6,2 % voor de vijf en 5,9 % voor de zeven).

De duiding van deze gegevens moet echter omzichtig gebeuren, want de ramingen worden vaak herzien in het kader van de historische reeksen: in 1990 werden de gegevens herberekend teruggaand tot 1981, en vaak in aanzienlijke mate. Er dient evenwel te worden opgemerkt dat sinds 1980 de BLEU systematisch marktaandelen verliest wat veeleer wijst op minder gunstige structurele kenmerken van haar buitenlandse handel dan wel op de conjuncturele ontwikkeling van het concurrentievermogen.

Het tweede criterium, nl. de arbeidskost, wordt behandeld in het hoofdstuk betreffende de lonen (zie punt 3.3). Hierbij moet in het oog gehouden worden dat de stijging van de loonkost per arbeider, uitgedrukt in gemeenschappelijke munt, in 1990 weliswaar die in de concurrerende landen overschreed, maar dat dit niet meer het geval is wanneer de kost in nationale munt wordt uitgedrukt; het ongunstige verloop van deze indicator van het concurrentievermogen is dus te verklaren door de opwaardering van de BEF.

Het derde criterium is dat der financiële kosten waarvoor de rentetarieven als indicator gebruikt worden. In 1990 bedroeg de rente op Eurovaluta op drie maanden in België 9,77 %, tegen 10,15 % voor de vijf en 9,83 % voor de zeven. Het renteverhaal viel dus, zoals in 1989, gunstig uit voor België. Daarentegen lag het rendement op overheidsobligaties, dat als maatstaf voor de lange termijn geldt, in België hoger: 10,06 %, tegen 9,96 % voor de vijf en 9,70 % voor de zeven.

Inzake de energieprijzen blijkt het uiterst moeilijk één enkele betrouwbare en internationaal vergelijkbare indicator te hanteren, die dan ook nog rekening houdt met het prijsverloop van de verschillende energievormen en van hun respectievelijk gewicht in het totale energieverbruik. De Centrale Raad maakt gebruik van de gegevens van een door Eurostat

verrichte enquête inzake de in januari van elk jaar opgenomen prijzen; het gaat dus niet om een jaargemiddelde (zie tabel 30). Er komen vrij aanzienlijke verschillen aan het licht tussen de Belgische prijzen en die van het gemiddelde der vijf voor stookolie en kolen, maar er is weinig verschil voor electriciteit en gas.

TABEL 30- ENERGIEKOSTEN

In Ecu.

	1989		1990	
	België	Gemidd. vijf	België	Gemidd. vijf
Stookolie (per ton)	81,9	104,8	116,3	135,7
Industriekolen (per TKE)	83,9	102,6	83,2	103,7
Electriciteit industriegebruik:				
categorie 1 (500 kw - 2 500 h) (per 100 kwh)	8,0	8,3	8,0	-
Electriciteit industriegebruik:				
categorie 2 (2 500 kwh - 4 000 h) (per 100 kwh)	6,2	6,7	7,0	7,1
Electriciteit industriegebruik:				
categorie 3 (4 000 kwh - 6 000 h) (per 100 kwh)	5,4	5,5	6,0	5,7
Industriegas: categorie 1				
(41 860 Gj/jaar) (prijs per Gigajoule)	3,50	3,48	4,19	3,87
Industriegas: categorie 2				
(418 600 Gj/jaar) (prijs per Gigajoule)	2,9	3,0	3,5	3,4

BRON : EEG, februari 1991.

Voor de beoordeling van de structurele determinanten neemt de Centrale Raad de investeringen en Research and Development als indicator. Op het gebied van de investeringen waren de Belgische prestaties zeer goed. Het aandeel van de bruto vaste kapitaalvorming in het BBP bedroeg 13 %, d.i. een aandeel dat overeenstemt met dat der vijf en zeven. Daarentegen is het aandeel van de overheidsinvesteringen in het BBP (1,5 %) geringer dan dat van de concurrenten (2,6 % voor de vijf en de zeven). In volume liepen de overheidsinvesteringen in België terug: met 12,4 % in 1989 en met 2 % in 1990, terwijl dat bij de vijf respectievelijk +5,8 % en +4,5 % was. Inzake de bedrijfsinvesteringen was de groei in België opmerkelijk: nog +9,0 % in 1990, na +16,3 % in 1989, tegen respectievelijk +6,0 % en +7,3 % als gemiddelde voor de vijf.

Betreffende Research and Developpement valt te betreuren dat geen recente, vergelijkbare, gegevens voorhanden zijn. Volgens de jongste beschikbare gegevens vertegenwoordigden de bruto binnenlandse R-D bestedingen in 1988 1,66 % van het BBP in België, tegen gemiddeld 2,37 % voor de vijf en 2,44 % voor de zeven. De overheidsfinanciering van R-D bereikte in 1989 slechts 0,57 % van het BBP in België, tegen 1,08 % voor de vijf en 1,06 % voor de zeven. In dat verband is de positie van België dus ver van schitterend.

Op grond van dit verslag kon de Centrale Raad geen gemeenschappelijk advies uitbrengen (19). De vertegenwoordigers van de werkgevers menen dat, in de betekenis van de wet, 's lands concurrentiekracht bedreigd is, gezien de exportprestaties sinds 1987 voortdurend verslechterden en sinds 1990 het criterium van de loonkost wordt overschreden. Volgens de werkgevers is deze teruggang van het concurrentievermogen gedeeltelijk verantwoordelijk voor de vertraging van de uitvoer en de verslapping van de bedrijvigheid. De wet voorziet dat wanneer het concurrentievermogen in gevaar komt, de regering vrijwaringsmaatregelen kan nemen na een voorafgaande uitnodiging tot overleg tussen de sociale partners. De tijdelijke maatregelen waartoe kan besloten worden, hebben betrekking op matiging van lonen en andere inkomens.

De vertegenwoordigers van de vakbonden namen evenwel een tegengesteld standpunt in en wezen daarbij op de weinig betrouwbare gegevens die herhaaldelijk en aanzienlijk worden gewijzigd, maar ook op het belang van andere

factoren dan de loonkost die ook het verlies van marktaandelen kunnen verklaren. De vakbonden beklemtonen de rol van de structurele en kwalitatieve determinanten (samenstelling van de uitvoerkorf), evenals van de winststrategie van de Belgische ondernemingen. Tot besluit trekken zij de geloofwaardigheid zelf van de wet op het concurrentievermogen in twijfel.

2.3.3. BETALINGSBALANS VAN DE BLEU

A. ALGEMEEN

In 1990 steeg het saldo van de betalingsbalans op kasbasis fors (zie tabel 31), als gevolg van een toename met nagenoeg 30 miljard frank van het overschot op de lopende verrichtingen, maar vooral van een omhuiging van het saldo op de kapitaalbewegingen van bedrijven en particulieren met nagenoeg 270 miljard. Daarentegen verminderde de netto aanvoer van overheidskapitaal met ruim 50 miljard. Voorts moet opgemerkt worden dat het saldo van de post «vergissingen en weglatingen» in 1990 belangrijker werd: het tekort steeg van 23,4 naar 57,4 miljard BEF.

B. DE BALANS VAN DE LOPENDE VERRICHTINGEN

Het overschot op de lopende verrichtingen dikte aan dank zij het grotere saldo op de goederenverrichtingen (stijging met 37,7 miljard). Dit lijkt in tegenstelling met het NIS-handelssaldo, berekend op basis van douanegegevens, dat van +59,2 miljard in 1989 omsloeg in -59,1 miljard in 1990. Daarbij dient te worden aangestipt dat het eigenlijke uit- en invoersaldo, volgens de betalingsbalans, weliswaar van +31,8 miljard in 1989 opliep tot +52,0 miljard in 1990, maar dat de stijging van het overschot op goederenverrichtingen gedeeltelijk ook van loonwerk en arbitrageverrichtingen komt.

Het loonwerk omvat de goederenverrichtingen betreffende verwerking in de BLEU voor rekening van niet-ingezetenen en, in het buitenland, voor rekening van ingezetenen en waarvoor geen eigendomsoverdracht tussen ingezetenen en niet-ingezetenen plaatsvond. Het saldo van deze post steeg van 63,8 miljard in 1989 naar 67,1 miljard in 1990 en overstijgt dus dat van de eigenlijke uit- en invoer. De arbitrageverrichtingen hebben betrekking op door ingezetenen in het buitenland aangekochte goederen, ongeacht of deze al dan niet op het grondgebied van de BLEU kwamen. Het saldo van deze post liep op van +22,7 miljard naar +36,5 miljard.

Het dienstenverkeer sloot af met een overschot van 95,1 miljard, d.i. 10,9 miljard minder dan in 1989. Het overschot op «vracht en verzekering» bij het goederenvervoer daalde. Voor de «andere vervoerkosten» werd daarentegen een

TABEL 31- ALGEMENE BETALINGSBALANS OP KASBASIS

Saldi in miljard BEF.

OMSCHRIJVING	1989	1990
1. Goederenverkeer	+117,9	+155,6
2. Dienstenverkeer	+106,0	+95,1
3. Transferten	-76,5	-74,0
3.1. Particulieren	+2,0	-19,3
3.2. Overheid	-78,5	-54,7
<i>TOTAAL LOPEND VERKEER (1 + 2 + 3)</i>	<i>+147,5</i>	<i>+176,7</i>
4. Kapitaalverkeer van de overheid	+73,8	+19,9
5. Kapitaalverkeer van bedrijven en particulieren	-103,5	+166,0
<i>TOTAAL KAPITAALVERKEER (4 + 5)</i>	<i>-29,7</i>	<i>+185,9</i>
6. Vergissingen en weglatingen	-23,4	-57,4
7. Tegenpost monetisatie/demonetisatie monetair goud	-2,6	-0,4
<i>8. TOTAAL (1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7)</i>	<i>+91,7</i>	<i>+304,8</i>

BRON : NBB.

TABEL 32- GOEDEREN EN DIENSTENVERKEER OP KASBASIS

Saldo in miljard BEF.

OMSCHRIJVING	1988	1989	1990
<i>1. Goederenverkeer</i>			
1.1. Uit- en invoer	+41,3	+31,9	+52,0
1.2. Loonwerk	+53,2	+63,3	+67,1
1.3. Arbitrage	+20,4	+22,7	+36,5
<i>2. Dienstenverkeer</i>			
2.1. Vracht- en verzekeringskosten voor goederenverkeer	+44,0	+53,8	+49,7
2.2. Andere vervoerskosten	- 1,9	- 13,0	- 7,6
2.3. Reisverkeer	- 43,6	- 49,5	- 58,4
2.4. Opbrengsten uit beleggingen en investeringen	+11,7	+49,8	+27,1
2.5. Niet elders vermelde overheidstransacties	+84,5	+92,4	+92,9
2.6. Andere			
2.6.1. Grensarbeiders	+3,1	+1,6	+0,2
2.6.2. Overige	- 20,7	- 29,1	- 8,9
TOTAAL GOEDEREN EN DIENSTEN	+192,0	+223,9	+250,7

BRON : NBB.

kleiner tekort dan in 1989 opgetekend (zie tabel 32). Deze rubriek omvat alle bankregelingen en de andere transportbedrijvigheden dan het eigenlijke goederenvervoer: personenvervoer, inhuring van vaar- en vliegtuigen, onderhouds- en herstellingskosten voor vaar- en vliegtuigen, aan- en verkoop van boordvoorraad voor vaar- en vliegtuigen, haven- en sleeprechten en rechten en kosten voor douane, opslag, laden en lossen, stockering, dedouanering.

Het tekort op het «reisverkeer» steeg in 1990 met 9 miljard. Deze post omvat de kosten voor reizen en toerisme, verblijf, huren en studiën. Van jaar tot jaar wordt een toename van de toerismebestedingen van ingezetenen in het buitenland vastgesteld, doch dat wordt niet gecompenseerd door overeenstemmende inkomsten uit verblijf van buitenlanders in de BLEU.

Het saldo op «opbrengsten uit beleggingen en investeringen» daalde van +49,8 miljard in 1989 naar +27,1 miljard in 1990. Volgens de NBB (20) is dit toe te schrijven aan de muntsamenstelling van de verbintenissen en tegoeden van de BLEU. Vooreerst moet daarbij worden opgemerkt dat de BEF apprecieerde ten opzichte van een aantal munten waarin de beleggingen van ingezetenen zijn opgemaakt en daardoor vertraagde de aangroei van de inkomsten. Voorts zijn de verbintenissen gevoeliger aan rentewijzigingen dan de tegoeden, als gevolg van de omvang van de kortlopende buitenlandse verbintenissen en van de leningen met wisselende rente. De verhoging van de rentetarieven veroorzaakte een stijging van de netto rentebetalingen aan de rest van de wereld.

De rubriek «niet elders vermelde overheidstransacties» is een restrubriek waarop de aan het buitenland of aan internationale instellingen betaalde of van het buitenland of van internationale instellingen ontvangen betalingen voorkomen. Aan de inkomstenzijde worden hierin o.a. de uitgaven geboekt die internationale instellingen (zoals de EEG) in België doen. Het overschot op deze rubriek wijzigde niet vergeleken met 1989.

In 1990 kromp het tekort op «andere diensten» van 27,5 naar 8,7 miljard in. Deze rubriek omvat de transacties van de grensarbeiders, die in verband met bedrijfscontracten, de rechten op films, octrooien, auteursrechten, verzekeringspremies en -vergoedingen, makelaarslonen, commissies en diverse commerciële kosten, bankkosten en -commissies, diensten voor technische bijstand en diversen.

De transferten vertonen traditioneel een tekort. In 1989 bereikte het 74 miljard, nagenoeg ongewijzigd t.o.v. 1989 (76,5 miljard). Deze rubriek omvat inschrijvingen als boekhoudkundige tegenschriftuur van elders in de handelsbalans geboekte kosteloze prestaties. Bij de particuliere transferten zijn ondergebracht: de geldzendingen van gastarbeiders, de vergoedingen voor technische bijstand, de particuliere schenkingen. Bij de overheidstransferten zijn opgenomen: de stortingen aan internationale instellingen, de technische bijstand aan ontwikkelingslanden, de EOGFL-betalingen aan ingezetenen landbouwers, enz. De post van de overheidstransferten is altijd deficitair (in 1990 -54,7 miljard tegenover -78,5 miljard in 1989).

C. DE BALANS DER KAPITAALVERRICHTINGEN

In 1990 werd een netto kapitaalvoer van bijna 186 miljard geboekt, terwijl het in 1989 om een netto-uitvoer van nagenoeg 30 miljard ging. Deze netto-invoer is het gevolg van het betere saldo op kapitaalbewegingen van bedrijven en particulieren, dat in 1990 positief werd. Een eerste rubriek omvat de investeringen in portefeuille, d.w.z. de aankopen en inschrijvingen, de verkoop en terugbetaling van aandelen en obligaties. Het tekort op deze rubriek zakte van 134,9 naar 46,3 miljard frank.

Volgens de NBB is dit kleinere tekort te danken aan een herschikking van de portefeuille door de ingezetenen, die een groot aandeel van hun tegoeden in buitenlandse aandelen en obligaties te gelde maakten. Inzake de buitenlandse aandelen heeft de daling van de noteringen op de beurzen, o.m. de Amerikaanse en Japanse, de instellingen voor collectieve belegging ertoe aangezet te desinvesteren. Op te merken valt dat de beurs van Brussel in 1990 geen goede beurt maakte. Volgens de bank Paribas (13) boekte Brussel een gewogen return van -23,4 %: een belegger die op 1 januari 1990 op de Beurs van Brussel 100 BEF plaatste, kreeg er op 31 december 1990 slechts 76,60 BEF voor terug (zie ook punt 4.2.2.D., tabel 74 en grafiek 36). Toch hadden de niet-ingezetenen nog belangstelling voor Brusselse waarden, wellicht wegens de centrale positie van België in de EEG en de vooruitzichten inzake bedrijfshergroepering in het kader van de Eenheidsmarkt.

TABEL 33- KAPITAALBALANS

Saldi in miljard BEF.			
OMSCHRIJVING	1988	1989	1990
1. Kapitaalverkeer van de overheid	+ 86,5	+ 73,8	+ 19,9
1.1. Staat			
1.1.1. Verplichtingen	+ 92,5	+ 85,6	+ 29,4
1.1.2. Tegoeden	- 3,6	- 10,3	- 4,8
1.2. Andere overheid	- 2,4	- 1,5	- 4,8
2. Kapitaalverkeer bedrijven en particulieren	- 41,7	- 103,5	+ 166,0
2.1. Overheidsbedrijven	- 3,2	- 9,7	- 7,3
2.2. Financiële instellingen overheid	+ 30,1	- 10,1	- 49,0
2.3. Particuliere sector			
2.3.1. Belgisch-Luxemburgse investeringen en beleggingen in het buitenland			
2.3.1.1. Effecten	- 379,7	- 567,5	- 307,5
2.3.1.2. Directe investeringen	- 132,7	- 240,9	- 250,9
2.3.1.3. Onroerende goederen	- 5,8	- 11,4	- 6,7
2.3.1.4. Overige	+ 14,6	- 15,1	+ 80,8
2.3.2. Buitenlandse investeringen en beleggingen in de BLEU			
2.3.2.1. Effecten	+ 288,4	+ 432,6	+ 261,2
2.3.2.2. Directe investeringen	+ 183,5	+ 265,2	+ 272,4
2.3.2.3. Onroerende goederen	+ 2,9	+ 11,9	+ 14,8
2.3.2.4. Overige	- 39,8	+ 41,5	+ 158,2

BRON : NBB.

Voorts vertoonden de ingezetenen minder belangstelling voor obligaties in deviezen, ten dele als gevolg van de verlaging van de roerende voorheffing op nieuw papier met vaste rente in België, ten dele wegens de onzekerheid over het verloop van de rentetarieven op lange termijn, ten dele door de voorzichtige houding van de ingezetenen ten aanzien van wisselrisico's. Bij de niet-ingezetenen zijn de verrichtingen met obligaties in BEF nog steeds van bescheiden aard, ondanks de inspanningen ter promotie van Belgische financiële instrumenten in het buitenland.

Een tweede rubriek zijn de rechtstreekse investeringen. Het saldo bleef betrekkelijk stabiel en positief: +21,5 miljard in 1990, tegen +24,3 miljard in 1989. Er deed zich een stijging ten belope van 10 miljard voor bij de Belgisch-Luxemburgse investeringen in het buitenland, gedeeltelijk gecompenseerd door een toename van de buitenlandse rechtstreekse investeringen in de BLEU. Deze laatstgenoemden omvatten meestal verrichtingen met coördinatiecentra van in België gevestigde multinationale vennootschappen.

In 1990 werd een overschot geboekt op de vastgoedverrichtingen, nl. van 0,5 miljard naar +8,1 miljard, als gevolg van een daling van de investeringen in het buitenland door ingezetenen en een toename van de investeringen van buitenlanders in de BLEU.

Een laatste rubriek, «andere investeringen en beleggingen», omvat de vorming en repatriëring van deposito's, de onderschrijving van levensverzekeringen, kredietverzekeringen, kapitaal en terugkoopwaarden van dergelijke verzekeringen, borgstellingen, borgtochten en waarborgen in verband met kapitaalverrichtingen en leningen van financiële instellingen (andere dan Belgische en Luxemburgse banken), evenals het saldo op verrichtingen van kapitaaldoorvoer via de in het Groot-Hertogdom Luxemburg gevestigde holdingmaatschappijen, evenals de kapitaalverrichtingen van de particuliere niet-monetaire financiële bemiddelaars die door het Belgisch-Luxemburgs Instituut voor de Wissel als banken erkend werden.

De verrichtingen van ingezetenen in het buitenland sloten af met een overschot van 80,8 miljard, tegen een tekort van 15,1 miljard in 1989 en op de verrichtingen van buitenlanders in de BLEU werd een overschot van 158,2 miljard geboekt, tegen 41,5 miljard in 1989.

In tegenstelling tot de ondernemingen en particulieren daalde de netto-invoer van de overheid in 1990 met ruim 50 miljard, als gevolg van een forse inkrimping van de rijksverbintenissen in het buitenland. Daarbij kan worden vermeld dat in de loop van 1990, de totale overheidsschuld in deviezen met 19,4 miljard verminderde, terwijl de openbare schuld met 436,5 miljard toenam. Sedert 1985 had zich geen daling van de schuld in vreemde munt meer voorgedaan: van 1986 tot 1989 liep de openbare schuld in deviezen met 140,8 miljard op (zie ook tabel 69 en grafiek 30).

2.4. INDUSTRIELE PRODUKTIE

2.4.1. INTERNATIONALE PRODUKTIE VERFLAUWT

In de meeste industrielanden verzwakte de toename van de industriële produktie in 1990. Reeds vooraleer de Golfcrisis uitbrak, ondervonden de US en GB dit als eersten. In het laatste kwartaal daalde de industriële produktie er zelfs t.o.v. het voorgaande jaar, een duidelijke aanwijzing van de recessieve toestand. De andere industrielanden kenden een gelijk-aardig verloop (met uitzondering van Duitsland), maar wel met enige vertraging t.o.v. de US en GB.

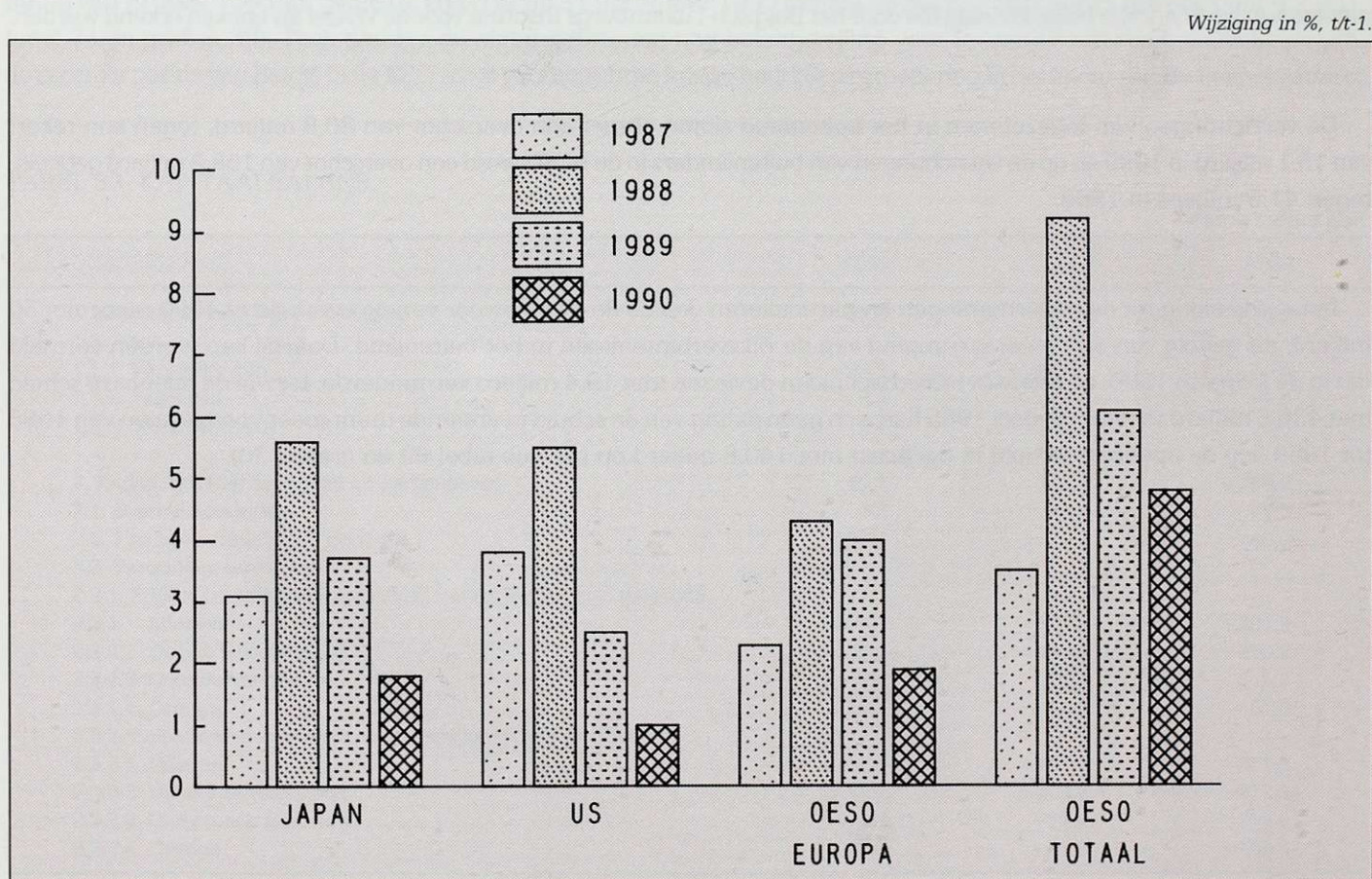
TABEL 34- INDUSTRIELE PRODUKTIE, INTERNATIONAAL

Wijziging in %, t/t-1.

LAND/ZONE	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Verenigde Staten	1,7	0,9	5,0	5,5	2,5	0,9
Japan	3,6	- 0,2	3,5	9,2	6,1	3,5
Duitsland	4,9	2,2	0,3	3,6	5,3	5,0
Frankrijk	0,5	0,9	1,9	4,7	4,2	1,5
Verenigd Koninkrijk	5,4	2,3	3,3	3,8	0,5	- 0,2
Italië	1,4	4,1	2,6	6,9	3,9	2,2
België	2,5	0,8	2,2	5,7	3,5	4,4
TOTAAL EEG	3,3	2,3	2,0	4,2	3,9	2,3

BRON : EEG Jaarrapport, 1990/1991.

GRAFIEK 16- INDUSTRIELE PRODUKTIE IN DE OESO-ZONE

BRON : OESO.

In Europa groeide de produktie alleen nog sterk in Duitsland, wegens de gunstige weerslag van het herenigingsproces, maar ook de Belgische prestatie bleef opmerkelijk; de verzwakking van de activiteit deed er zich pas naar het jaareinde voor.

2.4.2. BELGISCHE PRODUKTIE HOUDT REDELIJK STAND

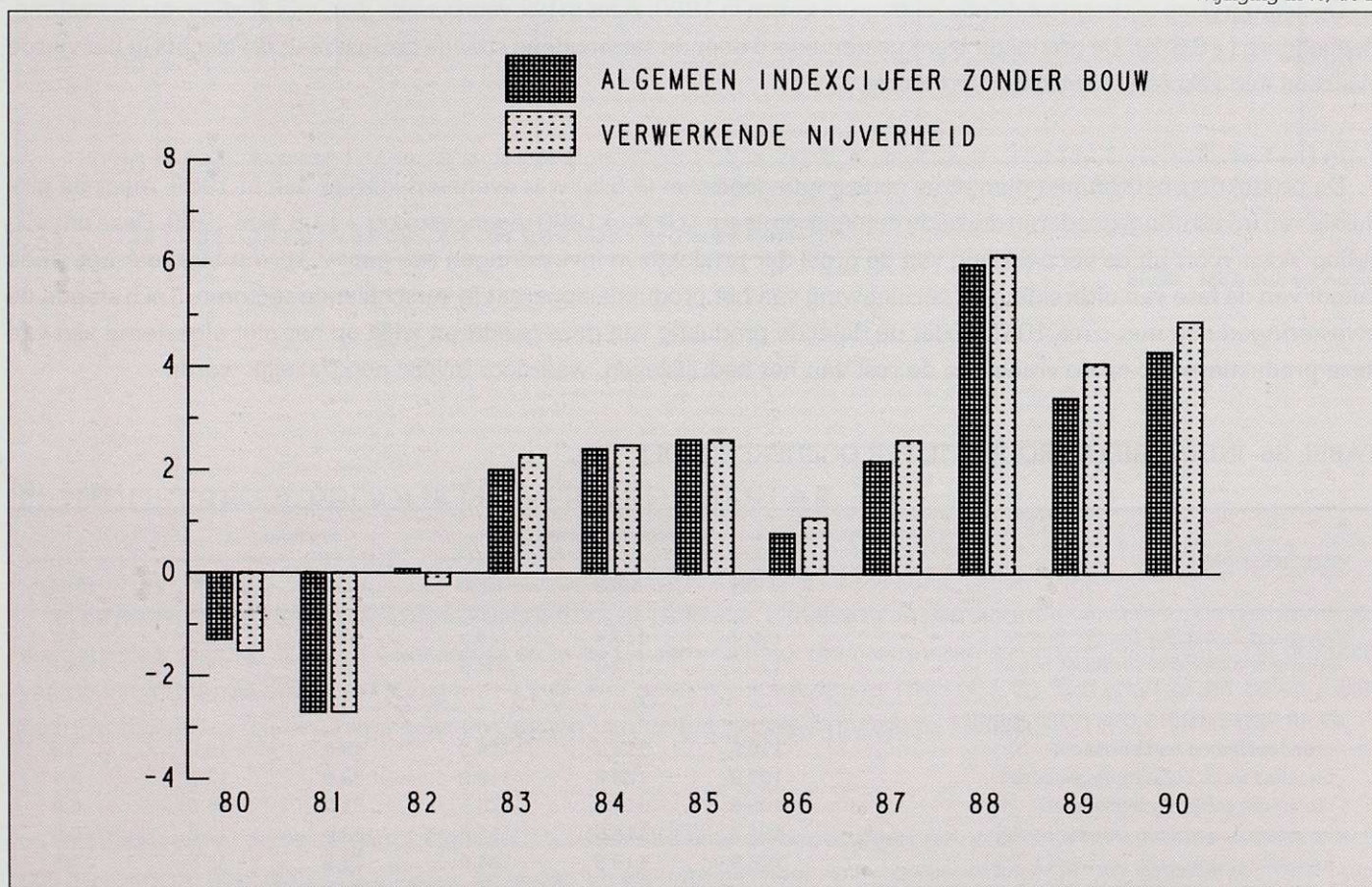
A. ALGEMEEN OVERZICHT

Volgens de NIS-gegevens, die rekening houden met het ongelijk aantal werkdagen per maand, verzwakte de industriële produktiegroei merklijk naar het einde van het jaar toe, namelijk van + 5,8 % in het eerste halfjaar naar 3,7 % in het tweede halfjaar (vergeleken met het voorgaande jaar). De jaargroei (4,6 %) blijft evenwel sterker dan deze in 1989.

Het herstel van de industriële produktie begon in 1987 en de groei ervan beliep 6 % in 1988 en 3,7 % in 1989. De verwachte verzwakking van de conjunctuur heeft slechts een minimale invloed gehad op de verwerkende nijverheid in 1990. De industriële activiteit bleef zeer stevig met een capaciteitsbenutting die dichtbij het hoogtepunt van 81,6 % bleef, of 2,6 procentpunt hoger dan in 1988. Toch werd het hoogtepunt van de conjunctuurring in de meeste sectoren in de loop van het eerste halfjaar bereikt; nadien staken verschillende factoren de kop op die een verdere produktiestijging bezwaarden:

GRAFIEK 17- INDUSTRIELE PRODUKTIE 1980 TOT 1990

Wijziging in %, t/t-1.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

- Terwijl het gezinsverbruik en, in mindere mate, de bouwactiviteit de industriële activiteit verder ondersteunden, oefende de verzwakking van de produktieve investeringsneiging een negatieve invloed uit.
- De minder gunstige economische ontwikkeling bij een aantal van onze handelspartners, samen met de daling van de USD, droegen eveneens bij tot een verzwakkende activiteit in sommige bedrijfstakken.
- Het uitbreken van de Golfcrisis verstoorde duidelijk de internationale markten en verhoogde ook de kost van de energie-inputs, waardoor de onzekerheid over een verdere groei in 1990 versterkte. Alhoewel uiteindelijk geen olieschaarste optrad, die een derde oliecrisis had kunnen veroorzaken, en aldus de rechtstreekse gevolgen van de Golfcrisis beperkt bleven, heeft zij er toch voor gezorgd dat de tragere groei van de wereldeconomie, reeds aanbeland in de laatste fase van de conjunctuurcyclus, versterkt werd.

Desondanks bleef de groei van de Belgische industriële produktie omvangrijker dan deze van onze belangrijkste EEG-partners (Duitsland uitgezonderd), waar de top van de conjunctuurcyclus in vele gevallen reeds in 1989 bereikt werd.

B. INDUSTRIELE PRODUKTIE PER GOEDERENGROEP

De belangrijkste bijdrage tot de produktiegroei kwam in 1990, zoals in het voorgaande jaar, van de duurzame consumptiegoederen (+6,8 %). De produktie werd gestimuleerd door de aanhoudend stevige gezinsvraag die slechts in het vierde kwartaal een zekere verzwakking vertoonde.

De produktiegroei van niet-duurzame consumptiegoederen (3,5 %) was eveneens sterker dan in 1989, maar de produktie van investeringsgoederen duikelde duidelijk omlaag: -0,9 % in 1990 tegenover nog +11,8 % in 1989. Deze ontwikkeling vloeit voort uit de verzwakking van de groei der produktieve investeringen (zie punt 2.1), wat blijkbaar het einde inluidt van de fase van uitbreiding en vernieuwing van het produktie-apparaat in verschillende sectoren. Toch stegen de investeringen nog met circa 10 %, zodat de dalende produktie van deze goederen wijst op het niet afgestemd zijn van deze produktiesector op de vraag van de rest van het bedrijfsleven, waardoor invoer noodzakelijk wordt.

TABEL 35- INDUSTRIELE PRODUKTIE PER GOEDERENGROEP

1985 = 100.

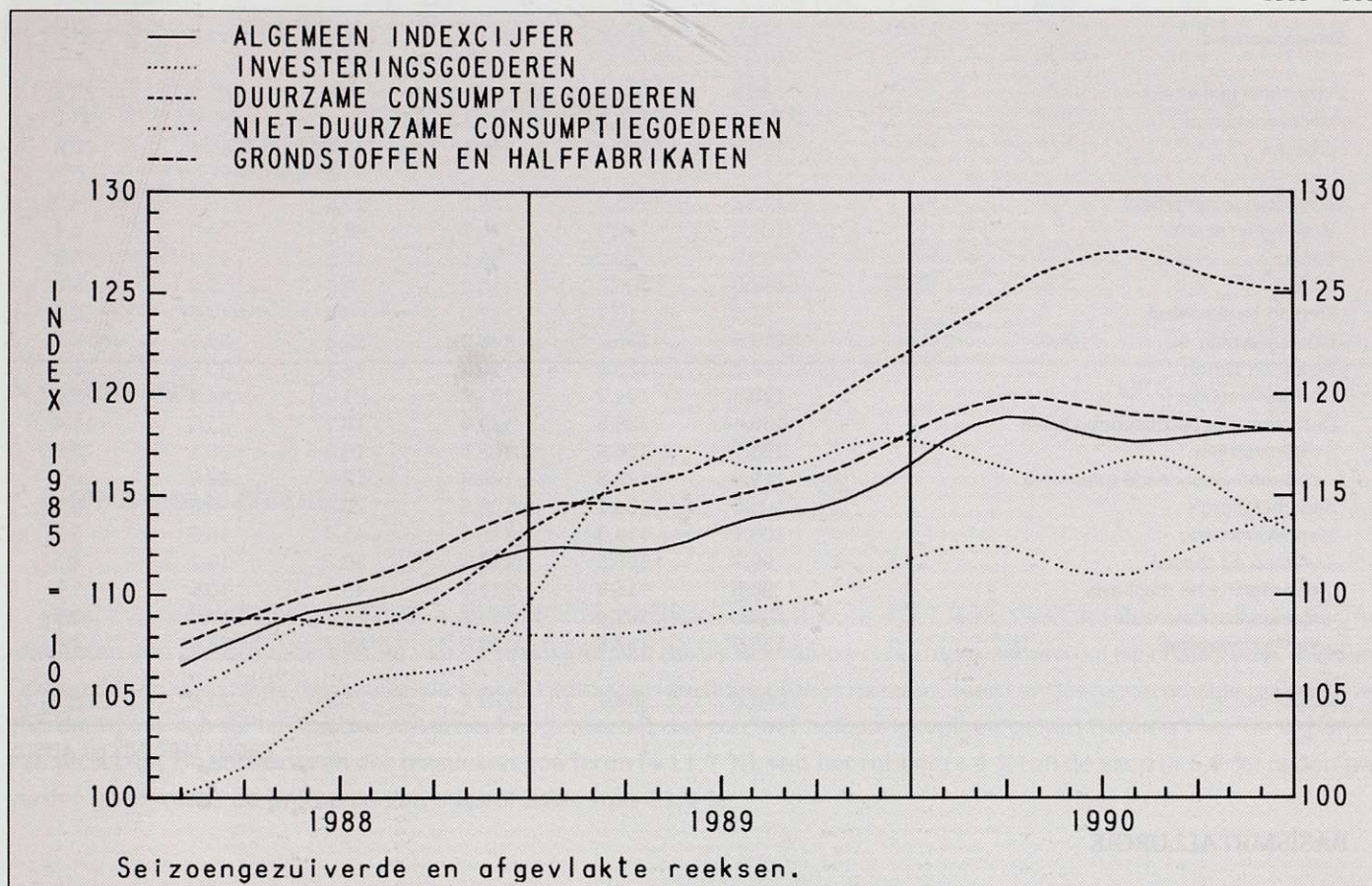
OMSCHRIJVING	Jaargemiddelden			Wijziging in %, 1990 t.o.v. :		
	1988	1989	1990	1975	1985	1989
<i>Algemeen indexcijfer (zonder bouw)</i>	109,7	113,4	118,6	40,5	18,3	4,6
<i>Algemeen indexcijfer (inclusief bouw)</i>	110,0	114,2	123,4	18,7	14,2	8,1
NAAR BESTEMMING DER GOEDEREN						
- grondstoffen en halffabrikaten	110,9	115,2	119,3	43,4	19,0	3,5
- niet-duurzame consumptiegoederen	107,9	109,2	112,9	39,6	12,5	3,4
- duurzame consumptiegoederen	109,8	117,4	125,5	31,0	25,5	6,8
- investeringsgoederen (zonder bouw)	104,3	116,6	115,5	-22,9	11,8	-0,9
- investeringsgoederen (inclusief bouw)	108,9	115,5	134,6	-22,9	15,5	16,5

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

De aanzienlijke stijging (+ 16,5 %) van de produktie van het totaal der investeringsgoederen (inclusief bouw) komt uitsluitend voor rekening van de bouwnijverheid, waarvan de activiteit in 1990 redelijk behoorlijk bleef. De leveranciers van de bouwsector, zoals de sectoren der grondstoffen en halffabrikaten, bleven eveneens hun prestaties behouden.

GRAFIEK 18- INDUSTRIELE PRODUKTIE PER GOEDERENGROEP

1985 = 100.

BRON : MEZ (NIS en ADS).

C. INDUSTRIELE PRODUKTIE PER BEDRIJFSTAK

In de meeste sectoren hield de produktiegroei ook in 1990 aan, behalve in de petroleumnijverheid en de raffinaderijën, die getroffen werden door het Golfconflict en in de tabaknijverheid, die reeds jaren structureel verzwakt. De produktie van de verwerkende nijverheid steeg met 4,9 %, een beter resultaat dan in 1989 (4,1 %). Een analyse der belangrijkste bedrijfstakken laat toe een beter beeld te krijgen van de industriële activiteit in 1990.

In 1990 werden de beste sectoriële resultaten behaald door de bouwnijverheid, confectie en schoeisel, de elektrische constructies, de electriciteitsproductie, de papier en kartonnijverheid en de basismetallurgie. Negatieve resultaten werden geboekt in de sectoren extractieve nijverheid, derivaten van petroleum en kolen, de raffinaderijën en de tabak.

TABEL 36- INDUSTRIELE PRODUKTIE PER BEDRIJFSTAK

1985 = 100.

OMSCHRIJVING	Jaargemiddelden			Wijziging in %, 1990 t.o.v. :		
	1988	1989	1990	1975	1985	1989
Algemeen indexcijfer (zonder bouw)	109,5	113,4	118,6	40,5	18,3	4,6
Algemeen indexcijfer (inclusief bouw)	110,0	114,2	123,4	18,7	14,2	8,1
<i>Bouwnijverheid</i>	<i>111,3</i>	<i>117,0</i>	<i>144,3</i>	<i>- 41,5</i>	<i>17,5</i>	<i>23,3</i>
<i>Extractieve nijverheid</i>	<i>66,8</i>	<i>53,8</i>	<i>38,0</i>	<i>- 74,6</i>	<i>- 62,0</i>	<i>- 29,4</i>
- steenkoolmijnen	39,5	25,8	12,1	- 93,0	- 87,9	- 53,1
- groeven	129,6	139,4	140,4	23,4	40,4	0,8
<i>Verwerkende nijverheid</i>	<i>110,8</i>	<i>115,3</i>	<i>120,1</i>	<i>45,8</i>	<i>15,3</i>	<i>4,9</i>
- Voeding en drank	107,5	112,9	120,1	52,4	13,0	6,4
- Tabak	90,0	90,0	86,1	- 12,9	- 13,9	- 4,3
- Textiel	102,0	106,2	110,4	20,7	6,2	3,6
- Kleding en schoeisel	94,1	110,7	117,9	- 8,9	17,6	6,8
- Houtnijverheid	119,5	135,2	138,3	52,3	38,3	2,3
- Papier en karton	122,5	123,9	130,3	73,7	30,3	5,2
- Chemie et rubber	120,3	124,9	131,2	94,7	24,9	5,0
- Derivaten van petroleum en kolen	136,4	138,8	123,0	- 16,1	23,0	- 11,4
. raffinaderijen	156,1	166,5	157,4	- 10,0	56,4	- 5,6
. niet-metaalhoudende mineralen	119,8	129,8	129,9	12,5	29,9	0,1
- Basismetallurgie	105,0	104,1	109,5	23,6	9,5	5,1
- Metaalverwerking	108,1	114,3	118,5	45,4	18,5	3,7
. werken uit metaal	99,7	105,5	110,1	50,2	10,1	4,3
. niet-electrische machines	98,6	115,5	118,5	45,3	15,5	1,5
. elektrische constructie	102,6	107,2	113,8	11,9	13,6	6,2
. vervoermaterieel	126,9	132,8	138,9	88,7	38,9	4,6
<i>Electriciteit</i>	<i>102,6</i>	<i>118,1</i>	<i>124,1</i>	<i>11,9</i>	<i>13,6</i>	<i>5,1</i>

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

BASISMETALLURGIE

Tengevolge van de tragere groei in de meeste Westerse landen werd de staalmarkt gevoeliger voor een aantal conjuncturele onzekerheden en bepaalde gebeurtenissen (Golfconflict, Duitse hereniging, ...). Desondanks nam de productie in deze sector aanzienlijk toe (5,1 % tegenover -0,4 % in 1989).

Aan de basis van dit goede resultaat ligt de ruwstaalproductie in het eerste semester, waardoor in 1990 4,3 % meer ruwstaal geproduceerd werd dan in 1989 en 1,7 % meer dan in 1988; de totale ruwstaalproductie bedroeg ongeveer 11,4 miljoen ton. Maar de verzwakking van de activiteit werd duidelijk in het tweede halfjaar door de mindere vraag vanwege de voornaamste staalconsumenten zoals de autonijverheid, en door de voorraadafbouw bij vele handelaars. De productie werd voor 87 % afgezet bij partners in de EEG, waar de verkoopprijzen minder afnamen dan op de andere exportmarkten.

Opsplitsing volgens produkten laat zien dat de walsdraadleveringen fors stegen, terwijl de afzet van platte produkten vooral bij de middeldikke platen toenam.

De productie van non-ferro metalen steeg iets minder sterk dan die van de siderurgie: +3,2 %, dankzij de zink (+16,6 %) en aluminiumfabricage. Van de andere non-ferro's werd minder geproduceerd, met duidelijke dalingen voor koper (-3,8 %), lood (-3,1 %) en tin (-3,5 %).

TABEL 37- VERWERKTE EN FINALE PRODUKTEN VAN DE IJZER- EN STAALNIJVERHEID

OMSCHRIJVING	Wijziging in % t/t-1			Relatief aandeel		
	1988	1989	1990 (a)	1979	1989	1990 (a)
<i>Verwerkte produkten</i>	18,3	- 1,9	6,1	100,0	100,0	100,0
- Staafstaal	15,8	- 18,2	- 16,7	10,9	2,7	2,0
- Profielstaal	18,8	7,8	7,2	10,9	3,9	3,9
- Walsdraad	- 2,7	- 13,0	66,3	7,7	3,6	5,6
- Dikke platen	25,4	- 10,8	7,6	16,7	18,4	19,1
- Middeldikke platen	34,4	- 31,6	56,7	9,7	7,0	7,8
- Fijne zwarte platen	15,4	8,5	3,8	42,9	62,2	56,4
- Bandstaal en band voor pijpen	- 55,1	47,5	50,0	0,3	0,2	0,4
- Rond en vierkantig staafmateriaal voor buizen	69,9	- 3,2	5,2	0,6	2,1	2,1
<i>Finale produkten</i>	21,7	5,5	- 6,9	100,0	100,0	100,0
- Stalen buizen	0,0	- 39,5	- 100,0	19,2	1,9	0,0
- Gegalvaniseerde, verlode en vertinde platen	22,6	5,6	5,6	80,8	98,1	100,0

(a) Voorlopige gegevens.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

CHEMISCHE NIJVERHEID

De activiteit bleef stevig in 1990, met een nieuwe stijging van 5,2 % na +3,7 % in 1989, en dat ondanks de slechte resultaten van de raffinaderijen en van de produktie van derivaten van petroleum, te wijten aan de crisis in het Midden-Oosten. Maar, dankzij de aanhoudende bevoorrading van aardolie tijdens de crisis, werd er geen overmatige prijsstijging van de inputs van de chemische nijverheid opgetekend; dat zou wel nefaste gevolgen gehad hebben voor de expansie van de sector. De subsectoren der plastieken goederen (+11,7 %), van het rubber (+4 %) en de zeep (+5,8 %) deden het verder goed, maar de produktie van stikstof zakte met 11,4 %.

BOUWMATERIALEN

Tengevolge van de vertraging in de bouwsector in 1990, is ook de activiteit van de leveranciers van de bouwbedrijven enigszins verzwakt, met uitzondering van de cementproduktie (+5 %) en de steenbakkerijen (+5,3 %). De leveringen van grijs cement stegen met 4 % op de binnenlandse markt en met 9 % aan het buitenland, wat 19,4 % van de produktie opsloopt. Daarentegen daalde de produktie van vlak glas (-0,4 %) en keramiek (-9,4 %). De activiteit in de steengroeven was uiteenlopend: +2 % voor porfier en +54,5 % voor marmer, maar -11,9 % voor klein graniet en -7 % voor zandsteen. De produktie van kalk en kalkhoudende produkten bleef stijgen (+8,7 %).

TEXTIEL EN KLEDINGNIJVERHEID

In 1990 nam de produktie van textiel voor het tweede opeenvolgende jaar flink toe: +3,6 % na +4,1 % in 1989. Dit kwam vooral door de weverijen (+11 %), die genoten van de toenemende aanwending van textiel voor meubilering en kleding. Daarentegen was er een produktiedaling bij de spinnerijen (-3,3 %) en de breigoednijverheid, waar de in 1987 begonnen daling zich doorzet in 1990 (-1 %).

De kleding en confectienijverheid blijft genieten van de hoge consumptie in de meeste Europese landen en België. De kledingproductie steeg met 16,3 % in 1990 na reeds +10,2 % in 1989. Opvallend is de indrukwekkende toename - met meer dan één vijfde - van de jeansproductie. De uitvoer bleef sterker stijgen dan de afzet op de binnenlandse markt, ondanks de toenemende concurrentie die nog in de hand gewerkt wordt door de overschrijding van de quota - in EEG-verband vastgelegd - via een omlegging van handelsstromen binnen de Gemeenschap. De capaciteitsbenutting bedroeg nog ongeveer 80 %, ondanks een merkelijke daling ervan in het derde kwartaal.

ENERGIE

De electriciteitsproductie steeg met 5,1 % in 1991, na 3,3 % in 1989, alhoewel het verbruik slechts 3,3 % steeg. Het aandeel van de verschillende energiebronnen is: 24,5 % voor de vaste brandstoffen, 11,8 % voor gas, 1,7 % voor vloeibare brandstoffen, 0,4 % voor waterkrachtenergie en 61,5 % voor kernenergie. Alle economische sectoren verbruikten meer electriciteit, behalve de steenkoolmijnen. Het hoogspanningsverbruik steeg met 3 % en de laagspanning (vooral huishoudelijk verbruik) met 4,2 %. Uit de handelsgegevens blijkt een stijgende uitvoer van elektrische stroom van ongeveer 20 %, waardoor de uitvoer 12 % van de netto-electriciteitsproductie bedroeg.

De activiteit in de steenkoolmijnen bleef verder dalen (-53,1 % voor het aantal opgedolven tonnen), in lijn met het verdere sluiten van de mijnen. In de petroleumsector daalde de raffinage-activiteit met 6 % onder invloed van het Golfconflict, waardoor de consumptie van motorbrandstoffen werd getroffen en een herleving van energiebesparende programma's op gang kwam.

METAALVERWERKENDE NIJVERHEID

In 1990 werd de bedrijvigheid van de metaalverwerkende nijverheid afgeremd door de nationale en internationale conjunctuurverzwakking in het tweede halfjaar, maar toch bleef de globale jaargroei nog positief: +3,7 % tegenover +5,8 % in 1989.

Volgens FABRIMETAL wordt voor de finale vraag de stijging van het gezinsverbruik belangrijker (ongeveer +4 %) dan de investeringsvraag waarvan de groei verzwakte van 13 % in 1988 naar 8 % in 1990. Deze ontwikkeling is vrij ongunstig voor de Belgische bedrijven die minder gespecialiseerd zijn in afgewerkte produkten, wat verklaart waarom ze niet even snel voordeel hadden dan hun concurrenten bij het ontstaan van nieuwe markten tengevolge van de Duitse hereniging.

De werkelijke weerslag van het Golfconflict was uiteindelijk beperkt en kwam vooral tot uiting in een grote onzekerheid bij de besluitnemers, vooral inzake hun investeringsplannen. Het onzekere klimaat leidde in het tweede halfjaar tot een neerwaartse herziening van de investeringsplannen, wat vooral de machinebouw getroffen heeft.

De analyse van de subsectoren van deze bedrijfstak geeft een uiteenlopend beeld te zien. Globaal gezien bleef de conjunctuur gunstig voor gieterijen, de lichte metaalprodukten en de metaal- en spoorwegconstructie, terwijl de bestellingen daalden bij de draadtrekkerijen, het profielstaal en de stanseriën. De sector van de electrotechnische en elektrische uitrustingsgoederen en vooral de electronica bestemd voor consumptie hielden zich goed, ondanks de steeds scherpere concurrentie. De automobielsector kreeg af te rekenen met problemen die zich in vele landen voordeden.

Bij de eerste verwerking van metaal werd de bedrijvigheid vooral ondersteund door de gieterijen (+30,5 % voor de staalfabrieken), terwijl de activiteit in de draadtrekkerijen verder te leiden heeft onder de dalende bestellingen vanuit het buitenland; de geproduceerde tonnage daalde met 5 % in 1990.

TABEL 38- PRODUCTIE IN DE METAALVERWERKING

OMSCHRIJVING	Wijziging in %, t/t-1.				
	1987	1988	1989	1990	1989 (a)
Metaalverwerkende nijverheid	- 0,5	7,8	5,8	3,7	100,0
- Niet-mechanische produkten	1,8	2,3	5,9	4,4	19,8
- Machinebouw	1,1	8,1	11,1	1,5	16,1
- Werktuigen	8,6	1,8	12,6	7,3	2,3
- Electrotechnische produkten	- 1,2	0,4	4,6	6,2	24,5
- Automobiellbouw	6,0	4,2	6,1	1,1	36,5
- Fijnmechaniek en optische produkten	- 16,8	- 1,2	7,3	0,9	3,1

(a) Relatief aandeel in het totaal, voorlopige gegevens.

BRON : MEZ (NIS en ADSD).

De lichte metalen produkten genoten in 1990 opnieuw van het aanhoudende gezinsverbruik van huishoudgoederen,; vooral de produktie van licht metalen verpakkingen steeg (+ 7 %). De galvanisatie houdt goed stand en de produktie van gegalvaniseerde produkten verdubbelde nagenoeg in 5 jaar tijd. De leveranciers van metalen goederen voor de bouwsector presteren goed inzake metalen toebehoren en, vooral, verwarmingstoestellen, ondanks de zachte winters van de jongste jaren.

In de zware metaalnijverheid hield het in 1989 ingezette herstel verder aan, met een stijging van 10 % voor de metaalstructuren en -geraamten bestemd voor produktieve investeringen en de bouwsector. De scheepswerven (exclusief herstellingen) delen mee in de opleving op wereldvlak en hebben gevulde orderboekjes tot eind 1992. De producenten van spoorweg- en stadsvervoermaterieel plukken vooral de vruchten van de buitenlandse vraag die omvangrijk is wegens enkele zeer omvangrijke werken zoals de tunnel onder het Kanaal en de SST, evenals de modernisering van een aantal Europese metro's.

De mechanische constructie ondervond de weerslag van de verzwakkende investeringsneiging en van de onzekerheid op het einde van 1990: het groeitempo vertraagde tot 1,5 % tegen nog 7 % in 1989. De aandrijfmachines, het koelmaterieel en de werktuigen behouden hun positie, maar de bedrijven uit de wapensector produceerden minder (-4,5 %), gedeeltelijk wegens het wapenembargo bij uitvoer naar het Midden-Oosten en door de overvloed aan tweedehandsmaterieel tengevolge van de ontwapeningsinspanningen in de Oost-West relatie.

De elektronische en elektrische constructie boekt een resultaat dat boven het gemiddelde ligt (6 %), ondanks een verzwakking van de bestellingen op het einde van het jaar en de grotere internationale concurrentie wegens de lage wisselkoers van USD en JPY. De produktie van elektrische toestellen en elektronisch materieel, bestemd voor het grote publiek, steeg uitzonderlijk sterk (23,9 %), waarbij eindelijk voordeel gehaald werd uit de stijgende consumptie van duurzame goederen die in een eerste fase vooral de invoer ten goede kwam.

De automobiellbouw vestigde een nieuw rekord met 1,25 miljoen wagens (+ 17 000), maar is afhankelijk van de uitvoervraag die 98 % van de Belgische produktie opslorpt. De kentering in het afzetverloop op enkele grote markten (US, GB, ...) viel voor de sector ongunstig uit, en dit kon niet gecompenseerd worden door de hogere vraag vanuit het here-nigde Duitsland. De produktie steeg met 1,1 % in 1990, na 6,1 % in 1989. Die quasi stagnatie, ondanks het hogere aantal geproduceerde personenwagens, van het NIS-indexcijfer vloeit voort uit de dalende produktie van bedrijfsvoertuigen (-13 000).

VOEDINGSNIJVERHEID

De produktie van voedingsmiddelen hield stand in 1990, ondanks een zekere vertraging in het derde kwartaal. Het indexcijfer van de globale jaarproduktie nam nog met 6,4 % toe na 9,1 % in 1989. De drankennijverheid en vooral de brouwerijen (+8,5 %), de conserven en confituren (+16 %) waren de koplopers, maar dalingen werden opgetekend voor de plantaardige en dierlijke oliën (-0,4 %) en de suikerfabrieken (-3,9 %). Een mogelijk stockage-effect vanwege behoevende consumenten naar het jaareinde toe, heeft de produktie wellicht enigszins ondersteund.

PAPIER EN GRAFISCHE NIJVERHEID

Volgens de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, was het resultaat van de Belgische papier- en grafische nijverheid te vergelijken met dat voor de Europese sector. De vraag bleef sterk in die landen met een reeds hoog peil van papierverbruik.

De Belgische produktie nam bescheiden toe in 1990, maar verzwakte in de loop van het tweede semester, behalve voor de verwerkte produkten, waar de activiteit zelfs toenam en aldus de voorafgaande stagnatie neutraliseerde. De jaargegevens vertonen een groei van 2,1 % voor papierpulp, 2,7 % voor papier en karton en 2,3 % voor verwerking. De sector van het oud papier stabiliseerde op een licht lager peil dan in 1989.

De verzwakking was veel uitgesprokener voor de grafische nijverheid, meer bepaald vanaf het vierde kwartaal, wegens een duidelijk lagere vraag. Het succes van radio- en televisiereclame ging ten koste van de reclame in de geschreven pers die hierdoor inkomsten verloor terwijl zij een zeer belangrijke klant van de grafische nijverheid is. Het aandeel van de gezamenlijke pers in de reclamemarkt is teruggefallen van 67,6 % in 1988 op 50 % in 1990, waarbij vooral de weekbladen pluimen moesten laten: hun aandeel zakte van 36 % naar 25 %.

D. REGIONALE OPSPLITSING VAN DE INDUSTRIELE PRODUKTIE

In 1989 kende Vlaanderen een sterkere produktiestijging dan Wallonië (zonder bouwsector), maar deze prestatie was net omgekeerd in 1990: +5 % in Wallonië en +2,3 % in Vlaanderen. De Brusselse regio kende een zeer sterke produktiestijging (+16,5 %), na de daling in 1989 (-1,1 %). Indien echter ook rekening wordt gehouden met de bouw, dan wordt het verschil tussen Vlaanderen en Wallonië veel kleiner, met een groei van respectievelijk 5,9 % en 6,7 %. In Brussel vergroot de groei, inclusief bouw, tot 24,7 %, onder invloed van de omvangrijke niet-residentiële bouwwerken.

In Vlaanderen werden de beste resultaten geboekt in volgende sectoren: papier en karton (+29,2 %), basismetallurgie (+6,5 %), elektrische machines (+16,5 %) en de chemische en rubbernijverheid (+4,1 %). De verwerkende nijverheid als geheel kende een behoorlijke produktiestijging (3,6 %). Minder goede resultaten werden geboekt in de petroleumbedrijven en raffinaderijen (-14,9 %), de non-ferro sector (-10,7 %) en het vervoermaterieel (-5 %).

De resultaten in Wallonië zijn spectaculairder want sommige sectoren realiseren uitzonderlijke produktiestijgingen: voeding (+20,4 %), kleding en schoeisel (+14 %), houtproduktie (+34,5 %), basismetallurgie (+8,5 %) en metaalfabricage (+5,6 %). Daarentegen werden wel minder goede resultaten opgetekend voor de sectoren elektrische machines (-15,4 %), papier en karton (-20,3 %) en fijnmechaniek (-1,5 %). De produktie steeg met 5,3 % in de verwerkende nijverheid als geheel tegen slechts 1,3 % in 1989.

E. SYNTHETISCHE CONJUNCTUURCURVE

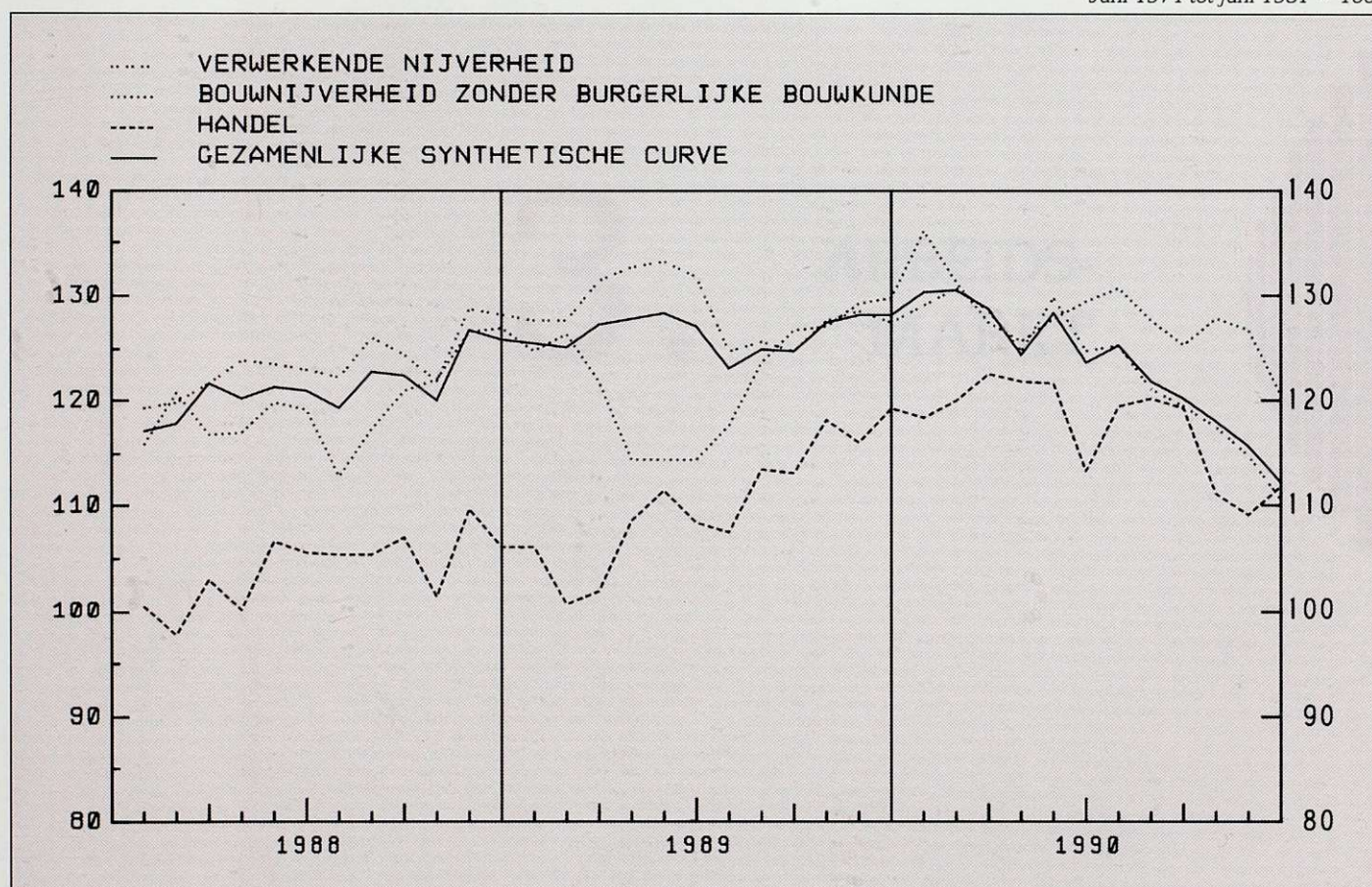
De stijging van de globale conjunctuurcurve van de NBB, die ook de handel en bouw omvat, werd brusk afgebroken in augustus 1990, na een onafgebroken stijging sinds de tweede helft van 1987. Het gemiddelde voor 1990 bereikte 123,5, een afname met 3,2 punten t.o.v. 1989 (zie grafiek 19).

Het jaar 90 was het laatste jaar waarvoor de curve onder de vorm van een indexcijfer werd gepubliceerd; de NBB schakelde over op een curve op basis van het saldo van de positieve en negatieve antwoorden.

In de verwerkende nijverheid kondigde de conjunctuurverzwakking zich aan vanaf juli 1990, vooral onder invloed van een minder goede beoordeling door de bedrijfsleiders van hun omzet en hun orderboekjes. Naar het jaareinde toe waren alle componenten van de curve voor de verwerkende nijverheid neerwaarts gericht, zowel voor de lopende bedrijvigheid als voor de vooruitzichten inzake bestellingen. Ook de buitenlandse vraag wordt schaarser wegens de economische vertraging bij vele handelspartners en de relatieve stevigheid van de BEF t.o.v. USD en JPY.

GRAFIEK 19- SYNTHETISCHE CONJUNCTUURCURVE VAN DE NBB

Juni 1974 tot juni 1981 = 100.

BRON : NBB.

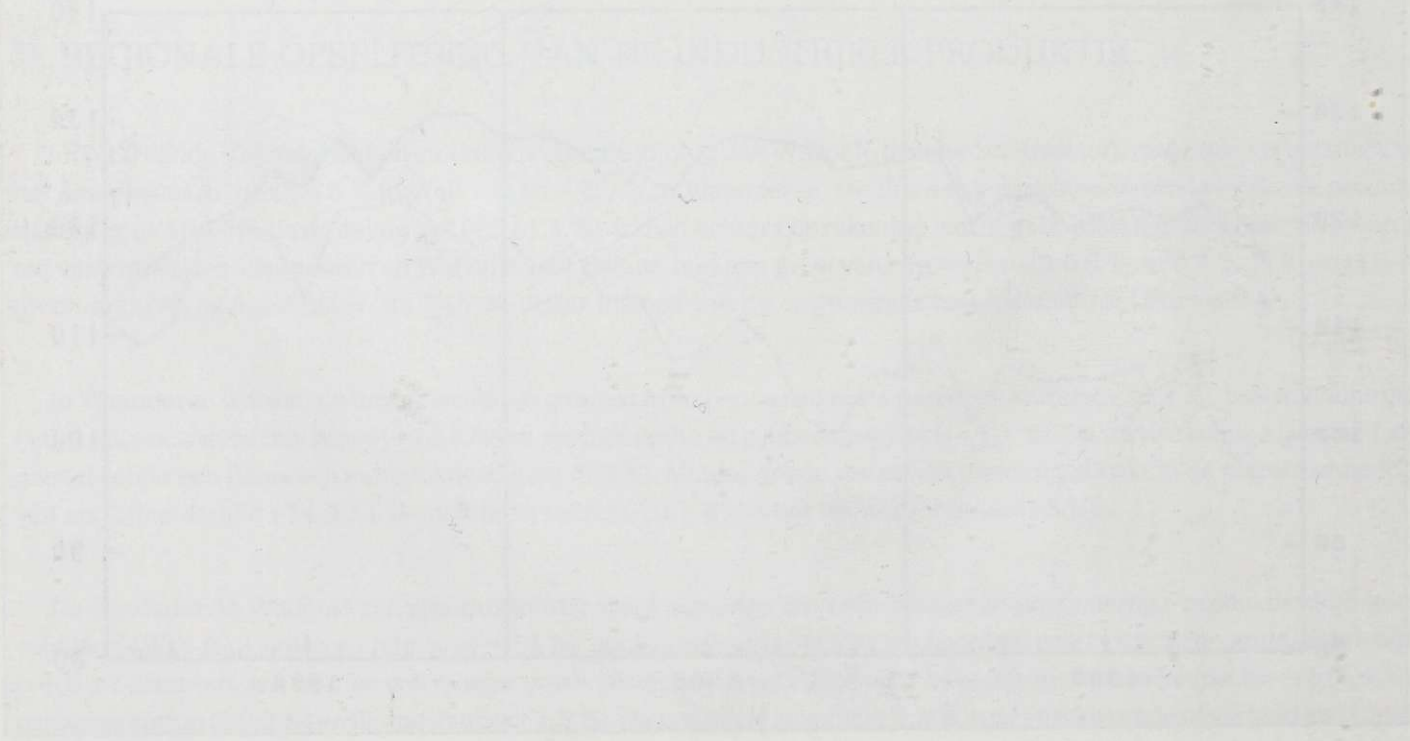
SYNTHETISCHE CONJUNCTURCURVE

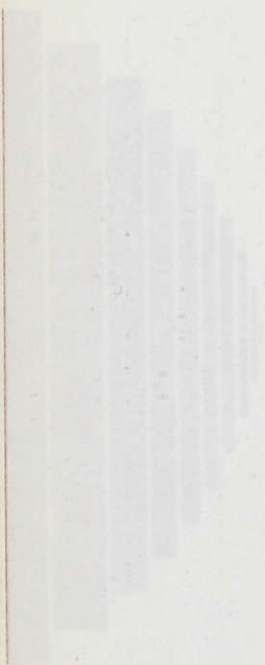
Die synthetische Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjecturcurven der einzelnen Theile einer Maschine darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind. Die Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjectur der einzelnen Theile darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind.

Die Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjectur der einzelnen Theile darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind. Die Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjectur der einzelnen Theile darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind.

Die Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjectur der einzelnen Theile darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind. Die Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjectur der einzelnen Theile darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind.

Die Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjectur der einzelnen Theile darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind. Die Conjecturcurve ist eine Kurve, die die Conjectur der einzelnen Theile darstellt. Sie ist die Summe der Conjecturcurven der einzelnen Theile, die in der Maschine enthalten sind.

ARBEITS-
MARKT

3.

3.1. TEWERKSTELLING

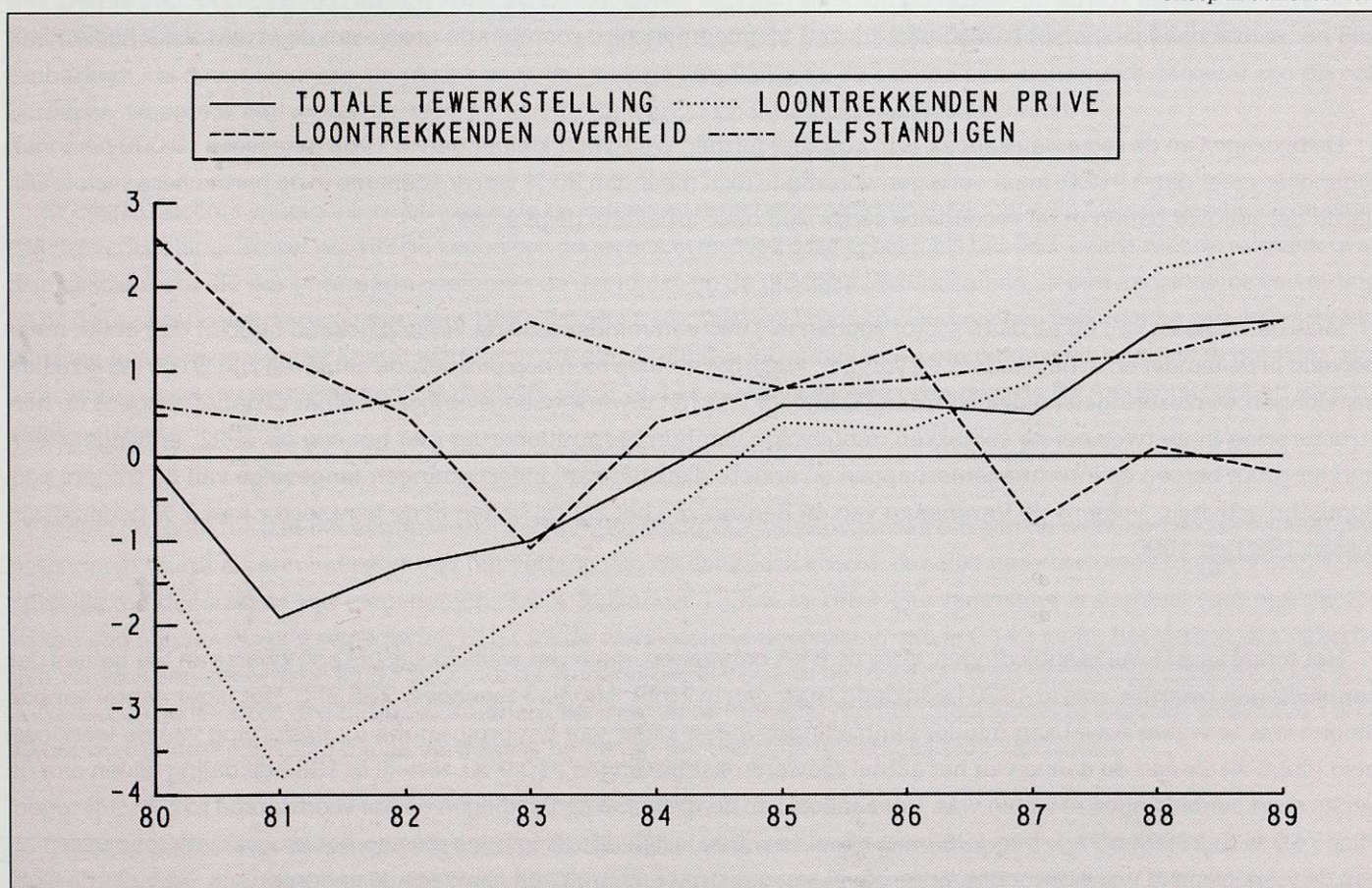
3.1.1. BEROEPSBEVOLKING

Volgens de NIS-vooruitzichten over de bevolking, telde de bevolking op arbeidsleeftijd 6 341 000 eenheden in juni 1990, waarvan 3 335 000 mannen van 15 tot 65 jaar en 3 006 000 vrouwen van 15 tot 60 jaar. De bevolking op arbeidsleeftijd verminderde dus t.o.v. juni 1989 met elfduizend eenheden (6 352 000, -5 000 mannen, -6 000 vrouwen). De hoofdoorzaak van de daling van de bevolking op arbeidsleeftijd schuilt in de inkrimping van het aantal 15- tot 29-jarigen en meer bepaald van de 15- tot 24-jarigen, maar ook van de groepen van 50 tot 60 jaar.

Indien uitgegaan wordt van een stabilisering van de activiteitsgraad voor mannen op het peil van het voorgaande jaar en een toename ervan voor vrouwen, zou de beroepsbevolking 4 161 000 eenheden tellen, d.i. 17 000 meer t.o.v. het actieve bevolkingscijfer van het MTA voor 1989 (4 144 310).

GRAFIEK 20- TEWERKSTELLING 1980-1989

Verloop in duizendtallen.

BRON : MTA.

3.1.2. TEWERKSTELLING

Zoals de meeste OESO-landen kende België in 1990 een vertraging van de tewerkstellingsstijging. De toename (circa 1 %) was echter enigszins kleiner dan in de gezamenlijke OESO-zone en zelfs minder dan in de EEG-landen (1,6 %).

Toen deze analyse werd opgesteld, ontbraken niet alleen de officiële tewerkstellingscijfers voor 1990, maar ook de voorlopige RSZ-statistieken en de resultaten van de enquête naar de arbeidskracht; de inschatting van het tewerkstellingsverloop dient derhalve aan de hand van diverse indicatoren te gebeuren.

In 1990 zouden zowat 35 000 personen meer aan het werk zijn gegaan; dat komt neer op een aanmerkelijk bescheiden toename dan in 1989 (+ 58 296 volgens het MTA). Het aantal zelfstandigen zou met 6 000 zijn toegenomen. In de overheidssector zou zich een lichte daling hebben voorgedaan, terwijl in de particuliere sector er 30 000 loontrekkenden zouden bijgekomen zijn. Het aantal grensarbeiders bleef op hetzelfde peil als voorheen.

Op het gebied van de loonarbeid laat een RSZ-schets over het eerste kwartaal 1990 en inzake het aantal bij de RSZ ingeschrevenen (met een andere notie dan die van de tewerkstelling en vaak met dubbeltellingen) uitschijnen dat de grotere tewerkstelling in de particuliere sector vrij evenredig over mannen en vrouwen verdeeld was. Bij een opsplitsing naar sociaal-professionele categorieën blijkt evenwel dat ruim 70 % van de stijging aan mannen ten goede kwam wanneer het handarbeiders betreft, terwijl dit aandeel der mannen slechts 34 % bedraagt bij de nieuwe banen voor hoofdarbeiders. In de overheidssector zou de ontwikkeling duidelijk negatief uitvallen voor de ambtenaren met een vaste betrekking, terwijl het aantal tijdelijke personeelsleden sterk zou toegenomen zijn, vooral in de groep van de vrouwelijke bedienden.

De bijdrage van de secundaire sector is in absolute termen weliswaar kleiner dan in 1989 (ongeveer 10 000 personen tegenover meer dan 19 000) maar vertegenwoordigde toch meer dan 30 % van de toename in de particuliere sector. Eén derde der nieuwe banen in de secundaire sector zou naar arbeiders gegaan zijn.

Meerdere takken van de tertiaire sector zouden in 1990 een minder gunstig verloop gekend hebben dan in 89, meer bepaald in de handel en in het verkeer en vervoer, waar het verloop toch nog positief zou gebleven zijn. In de tak «kredietinstellingen, verzekeringen en diensten aan bedrijven» was het tewerkstellingsverloop wellicht negatief, wegens de herstructurering in de twee eerste subtakken, tengevolge van hun herpositionering met het oog op 1992, en wegens een minder groot beroep op interimagentschappen en andere diensten aan ondernemingen tengevolge van de tragere economische activiteit. Volgens de Vereniging van de Banken zou het aantal banen in de banksector met 2 % gedaald zijn tussen 1989 en 1990.

Het totaal aantal werkaanbiedingen, door de RVA ontvangen, maar dat wellicht slechts een kwart van het geheel der aanbiedingen bestrijkt, was in 1990 beduidend lager dan in 1989: 160 913 tegenover 186 950. Het lager aantal aanbiedingen was te wijten zowel aan minder aanbiedingen in het kader van het programma tot opslorping van de werkloosheid (-22,6 %) als aan de daling van het aantal «gewone» aanbiedingen (-10,9 %), terwijl in 1989 de daling alleen aan de eerste soort aanbiedingen te wijten was. Het aandeel van de «gewone» aanbiedingen neemt voortdurend toe: 76,9 % tegenover 74,3 % in 1989 en 71,1 % in 1988 wat ofwel te wijten is aan de wijzigingen die aan het programma tot opslorping van de werkloosheid werden aangebracht, ofwel aan een groter vertrouwen vanwege de ondernemers, ondanks de Golf-crisis, in het economisch verloop.

Uit een opsplitsing naar beroepsgroepen blijkt dat de RVA-aanbiedingen voor bedienden (zonder onderscheid naar beroep) met 13,8 % daalden tegenover -3,4 % in 1989. Hun aandeel in de totale aanbiedingen bleef vrijwel gelijk aan dat van 1989: 37,9 %:

De daling van het aantal aanbiedingen voor arbeiders bedroeg 14 %, tegenover een afname met 2,2 % in 1989. Binnen deze groep is wel een onderscheid naar beroep mogelijk: alle beroepscategoriën kenden een lager aantal aanbiedingen behalve de jagers en houtvesters, metselaars, vloerders en stukadoors, mijnwerkers, vissers en tabakbewerders waarvoor meer aanbiedingen binnenkwamen. De daling der aanbiedingen viel vooral op voor de leeruitsnijders, schoenmakers en lederbewerders (-56,7 %), de arbeiders in de chemische sector (-36,5 %) de gewone handlangers (-31,8 %) en de niet-elders geclasseerde arbeiders (-30,7 %).

Het aandeel van de ingevulde aanbiedingen t.o.v. van het totaal aantal nam licht toe van 90,7 % in 1989 naar 91 % in 1990. In 14 van de 33 weerhouden beroepsgroepen werd echter een duidelijke daling opgetekend van de beantwoorde aanbiedingen, voornamelijk bij de tabakbewerders, de groeve-arbeiders, de scheikunde-arbeiders, de pottenbakkers, de ovenbedieners, de glasblazers, de gewone handlangers, de schilders en behangers. Meestal zijn dit ook beroepen waarvoor een duidelijke vertraging van de werkloosheidsdaling vastgesteld werd.

Er bestaat slechts weinig informatie over de kwaliteit van de arbeidsmarkt en meer bepaald over de deeltijdse en tijdelijke tewerkstelling. Zowel het RIZIV, bron voor gegevens over deeltijdse arbeid, als het NIS, belast met de enquête over de arbeidskracht die ook informatie geeft over de deeltijdse én de tijdelijke tewerkstelling, liepen aanzienlijke vertraging op bij de publicatie van de resultaten voor 1990. Er blijven slechts twee bronnen over voor een beoordeling van deze arbeidsvormen: het verloop van het aantal werklozen die een deeltijdse job aanvaarden om uit de werkloosheid te geraken, een indicator voor de ontwikkeling van het deeltijds werk, en het aantal vergoede uren door de RVA-agentschappen voor tijdelijke arbeid.

Indien de toename van het aantal werklozen die een deeltijdse job aanvaarden om aan de werkloosheid te ontsnappen beschouwd wordt als een indicator van het verloop van de deeltijdse arbeid, dan lijkt deze tewerkstellingsvorm in 1990 duidelijk minder sterk te zijn toegenomen: 3,4 % tegenover 13,2 % in 1989. Die vertraging is evenwel voor een deel te wijten aan een gewijzigde regelgeving m.b.t tot de werkloosheid (toepassing van art. 143 i.v.m. het verlies van uitkeringen wegens een abnormaal lange duur van de werkloosheid). Toch, in de mate dat deze tewerkstellingsvorm staat voor ongeveer de helft van de deeltijdse werknemers, vertraagde de toename van het totaal aantal deeltijdsen wellicht in 1990, zij het niet in dezelfde mate als de vertraging bij het aantal deeltijds tewerkgestelde werklozen.

Uit de gegevens van de betaalde uren door de tijdelijke tewerkstellingsagentschappen van de RVA tijdens de eerste negen maanden van 1990 bleek een gemiddelde daling van het aantal gepresteerde uren met 7,7 %. Alleen de uren gepresteerd door de vrouwelijke bedienden nam nog toe t.o.v. 1989. Het aantal uren door mannelijke arbeiders gepresteerd

TABEL 39- BEROEPSBEVOLKING EN TEWERKSTELLING

In duizendtallen.

	1989	Vershil	1990
BINNENLANDSE TEWERKSTELLING	3 712	+35	3 747
- Bezoldigde tewerkstelling	3 046	+29	3 075
particuliere sector	2 078	+31	2 109
overheid	968	- 2	966
- Zelfstandigen	666	+6	672
GRENSARBEIDERS	48	1	49
WERKLOOSHEID	384	- 19	365
- Volledig uitkeringsgerechtigde werkzoekende werklozen	348	- 16	332
- Verplicht ingeschreven niet tewerkgestelde werklozen	27	- 2	25
- Vrije niet ingeschreven werkzoekenden	19	- 1	8
BEROEPSBEVOLKING	4 144	+17	4 161

BRON : MTA, 1989; raming ADSD voor 1990.

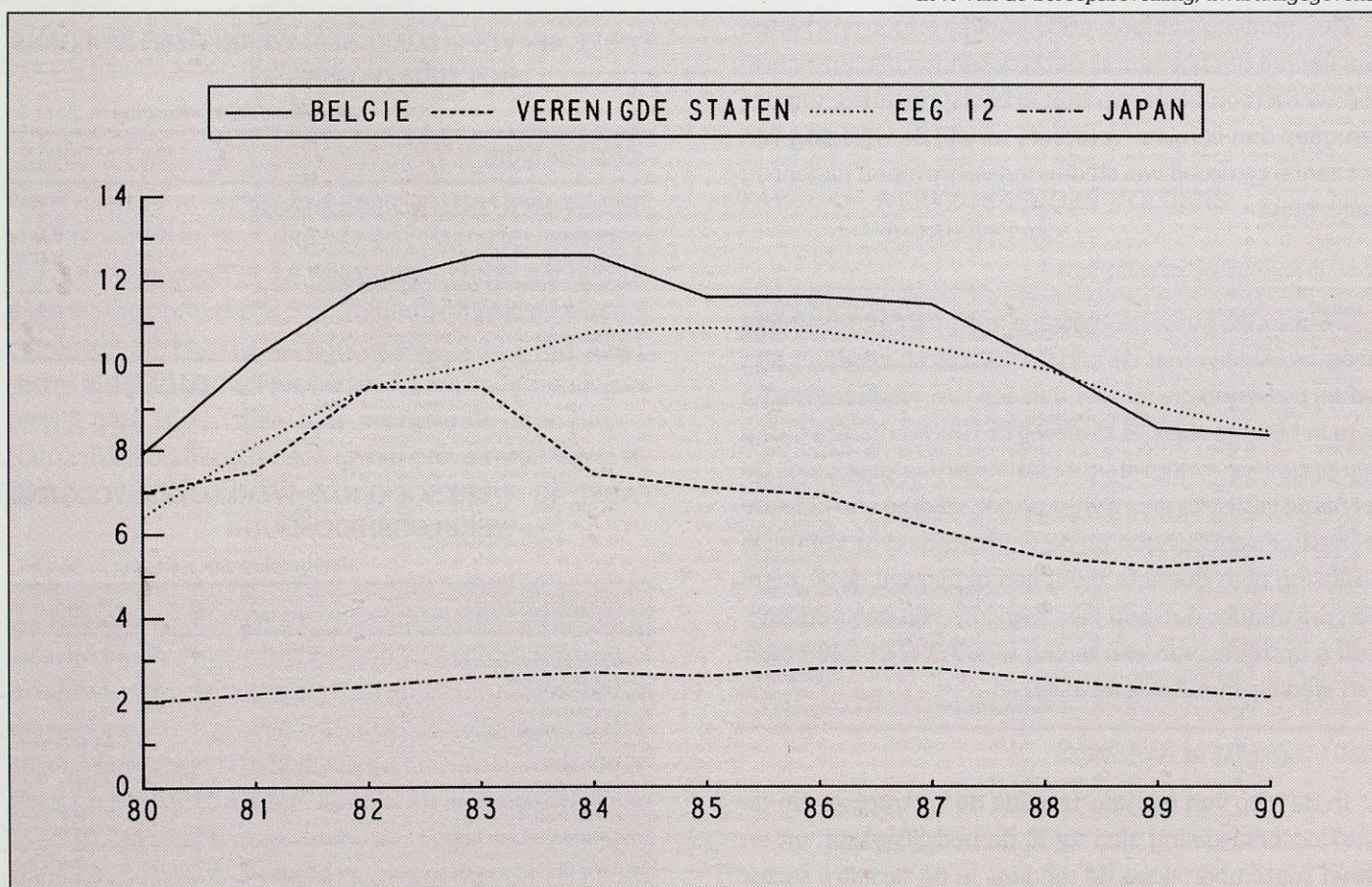
daalde het sterkst (-9,9 %), bij de vrouwelijke arbeiders was dat -5,2 % en bij de mannelijke bedienden -4,5 %. Het aandeel van de mannelijke en vrouwelijke bedienden in het totaal aantal gepresteerde uren tijdelijke arbeid steeg met ongeveer 1 procentpunt en bereikte respectievelijk 6 % en 15 %. Daartegenover staat een dalend aandeel van het aantal gepresteerde uren door mannelijke arbeiders, dat evenwel nog steeds het leeuwenaandeel uitmaakt (58 %) van de gepresteerde uren der tijdelijke tewerkstellingsagentschappen van de RVA.

3.2. WERKLOOSHEID

Gemeten aan de werkloosheidsgraad in procent van de beroepsbevolking verliep de werkloosheid in België ongeveer volgens hetzelfde patroon als voor het geheel van de OESO-zone. De gestandaardiseerde Belgische werkloosheidsgraad (22) zakte van 8,1 % in 1989 naar 7,9 % in 1990, terwijl hij voor de OESO-zone van 6,2 % naar 6,1 % terugliep. Zoals in veel OESO-landen was er in het tweede halfjaar een stijging t.o.v. het eerste halfjaar: van 7,7 % over de eerste zes maanden klom de gestandaardiseerde werkloosheidsgraad in België naar 8 %. Overigens ligt het Belgische percentage nog steeds heel wat boven het OESO-gemiddelde.

GRAFIEK 21- WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE EEG, DE US EN JAPAN

In % van de beroepsbevolking, kwartaalgegevens.

BRON : OESO.

Daar het aantal werklozen geringer is dan in 1989, kon de ontwikkeling in 1990 weliswaar gunstig genoemd worden, maar de balans is toch iets minder positief dan het voorgaande jaar omdat de daling flink vertraagde. Dat blijkt nog duidelijker wanneer het verloop per maand van het aantal werkzoekenden wordt nagegaan: in januari 1990 een daling met 7,2 % t.o.v. januari 1989, maar in december 1990 ligt het reeds 0,9 % hoger dan in dezelfde maand van 1989 als gevolg van een steevaste vertraging van de dalingstendens en zelfs een tendenskeertering op het einde van de periode. Op te merken valt dat het respectievelijke verloop van het aantal mannelijke en het aantal vrouwelijke werkzoekenden in 1990 naar elkaar toegroeide.

De vertraging van de werkloosheidsdaling doet zich in elk van de drie regio's voor, maar is toch uitzonderlijk fors onder de mannen in het Vlaamse landsgeelte. In Wallonië geldt de omkering van de tendens vooral voor de vrouwen, waarvoor de werkloosheid sedert september regelmatig stijgt.

Het minder gunstige werkloosheidsverloop is te wijten aan het feit dat het aantal werkzoekenden die ingeschreven werden op basis van hun arbeidsprestaties, minder terugliep dan een jaar voordien, terwijl de wijziging van het aantal op grond van studies ingeschrevenen nagenoeg gelijk bleef.

De minder gunstige toestand treft vooral de categorieën werklozen met de kortste werkloosheidsduur. Het aantal personen die minder dan één jaar werkloos waren nam in 1989 met 3,5 % af terwijl in 1990 voor deze groep een ongeveer evengrote toename werd opgetekend. De toename van deze groep wijst op een stijging van het aantal netto inschrijvingen bij de werkloosheid in 1990. De opslitsing naar geslacht toont aan dat vooral bij de mannen die minder dan één jaar werkloos zijn een verslechtering optreedt: van een daling met 7,3 % in 1989 naar een stijging met 3,2 % in 1990.

In de loop van het jaar breidde de vertraging van de werkloosheidsdaling zich tot al de bedrijfstakken uit en vanaf september sloeg de tendens in de tertiaire sector zelfs om. Voornamelijk in het bank- en verzekeringswezen

TABEL 40- VOLLEDIG UITKERINGSGERECHTIGDE WERKZOEKENDE WERKLOZEN

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1989	1990
TOTAAL	- 8,5	- 4,4
- mannen	- 10,4	- 4,2
- vrouwen	- 7,3	- 4,5

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 41- WERKZOEKENDE WERKLOZEN PER GEWEST

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1989	1990
Vlaanderen	- 14,3	- 8,1
- mannen	- 16,3	- 5,2
- vrouwen	- 13,3	- 9,6
Wallonië	- 3,1	- 1,2
- mannen	- 6,6	- 3,8
- vrouwen	- 0,2	0,8
Brussel	- 2,8	- 1,6
- mannen	- 4,7	- 2,6
- vrouwen	- 1,0	- 0,8

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 42- WERKZOEKENDE WERKLOZEN VOLGENS INSCHRIJVINGSBASIS

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1989	1990
Ingeschreven op basis van arbeidsprestaties	- 8,6	- 3,9
- mannen	- 10,8	- 3,9
- vrouwen	- 7,0	- 3,9
Ingeschreven op basis van studies	- 8,2	- 7,8
- mannen	- 7,1	- 7,0
- vrouwen	- 8,7	- 8,1

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 43- WERKZOEKENDE WERKLOZEN VOLGENS WERKLOOSHEIDSDUUR

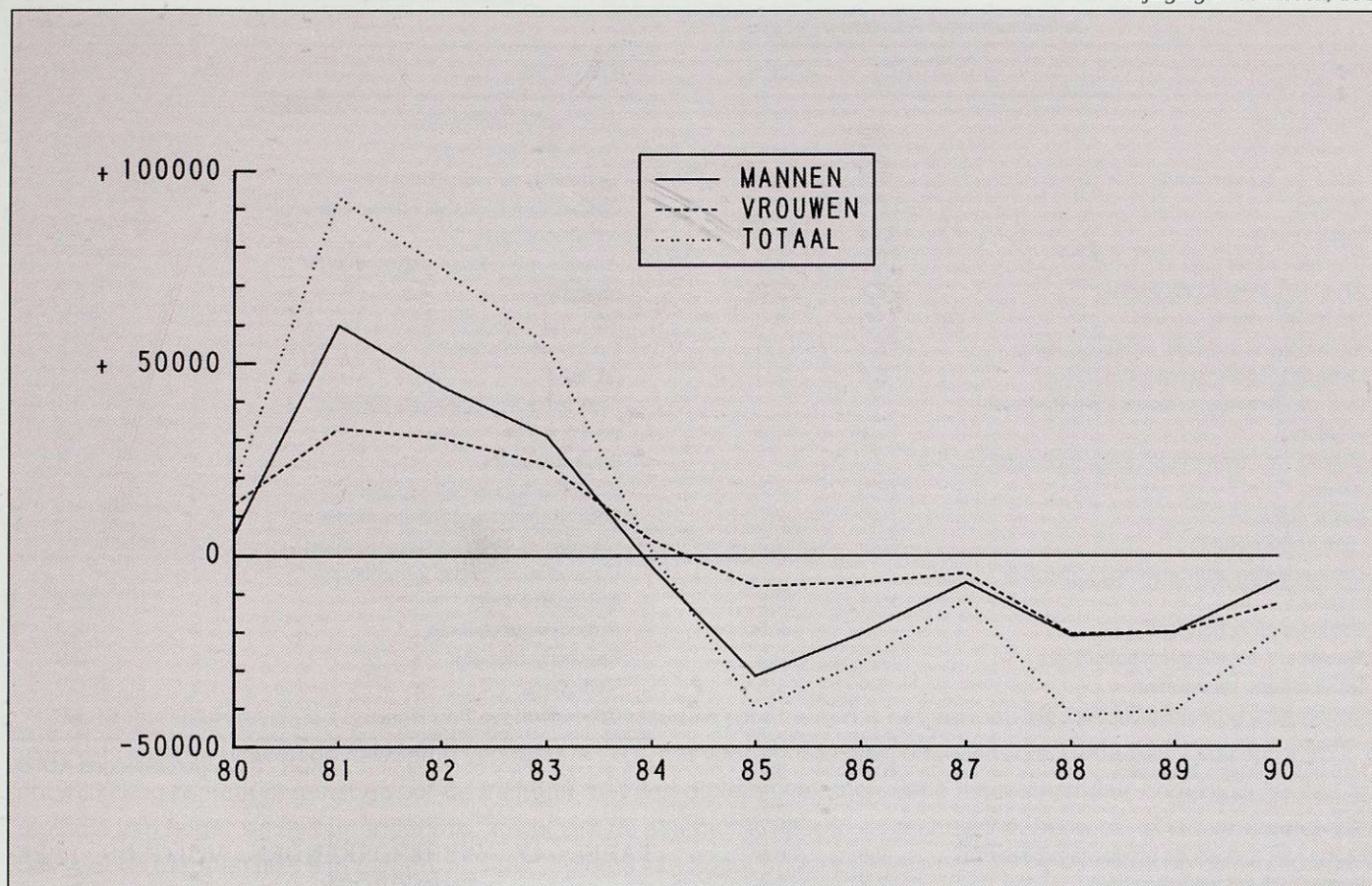
Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1989	1990
Minder dan één jaar	- 3,5	3,5
- mannen	- 7,3	3,2
- vrouwen	- 0,3	3,7
Van 1 tot 2 jaar	- 12,3	- 5,8
- mannen	- 20,0	- 7,6
- vrouwen	- 6,7	- 4,7
Meer dan 2 jaar	- 10,6	- 9,8
- mannen	- 9,3	- 9,7
- vrouwen	- 11,5	- 9,8

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

GRAFIEK 22- TOTALE WERKLOOSHEID

Wijziging in eenheden, t/t-1.

BRON : RVA.

werd tijdens het laatste kwartaal van 1990 een stijging waargenomen en die versnelde van maand tot maand tot 8,3 % in december (t.o.v. december 1989). Binnen de dienstensector moet ook nog worden gewezen op het zeer ongunstig werkloosheidsverloop (+8,7 % in 1990, tegen -1,3 % in 1989) bij de dienstverlening aan ondernemingen, terwijl deze sector tijdens de voorgaande jaren juist in ruime mate bijdroeg tot een grotere tewerkstelling in de tertiaire sector.

In de secundaire sector is de trend nog steeds neerwaarts gericht, maar het verloop zag er van maand tot maand slechter uit, meer bepaald bij de winning en eerste verwerking van niet energiehoudende delfstoffen en chemische nijverheid en ook bij de metaalverwerking. Daarentegen is de inkrumping - hoewel op een lager peil dan in 1989 - van het aantal werklozen nog steeds zeer aanzienlijk in de bouwnijverheid en «de overige verwerkende nijverheid».

TABEL 44- WERKZOEKENDEN VOLGENS
BEDRIJFSTAK

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

BEDRIJFSTAKKEN	1989	1990
Land- en bosbouw, visserij	- 7,3	- 4,8
Energie en water	- 31,8	0,2
Winning niet-energiehoudende delfstoffen en chemische nijverheid	- 9,6	- 4,5
Metaalverwerking	- 9,9	- 5,1
Overige verwerkende nijverheid	- 11,3	- 7,3
Bouwnijverheid	- 12,1	- 9,4
Handel	- 5,2	- 2,0
Hotel- en restaurantwezen	- 2,8	0,0
Vervoer en verkeer	- 8,4	- 3,1
Banken en verzekeringen	- 5,2	0,6
Diensten	- 6,7	- 1,3
Vaag omschreven bedrijvigheden	- 7,9	- 7,8

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 45- WERKZOEKENDEN PER BEROEP :
ARBEIDERS

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

BEROEPEN	1989	1990
Kunstenaars	1,3	3,9
Landbouwers	- 2,3	- 3,5
Jacht- en bosopzichters	- 6,8	- 3,8
Vissers	- 9,3	- 4,1
Mijnwerkers	- 50,4	- 21,3
Groevewerkers	- 16,9	- 8,6
Arbeiders vervoer en verkeer	- 8,8	- 2,2
Spinners, wevers, breiers	- 13,3	- 8,0
Kleermakers, snijders, bontbewerkers	- 11,2	- 11,0
Lederuitsnijders, schoeiselmonteurs,	- 8,8	- 7,9
Ovenconducteurs, walsers, draadtrekkers,	- 11,1	- 11,8
vormers	- 11,1	- 11,8
Mecaniciens, werktuigmakers, loodgieters,	- 12,6	- 6,2
lassers	- 12,6	- 6,2
Electriciens	- 10,9	- 7,7
Diamantbewerkers	- 10,9	- 12,3
Timmerlieden, schrijnwerkers, meubel-	- 15,4	- 10,5
makers	- 15,4	- 10,5
Schilders en behangers	- 7,2	- 2,8
Metselaars, tegelleggers, stukadoors	- 12,0	- 10,3
Letterzetters, typografen	- 5,9	1,6
Kleibewerkers, ovenconducteurs, glas-	- 12,1	- 10,0
vormers	- 12,1	- 10,0
Mulders, bakkers, brouwers	- 10,9	- 7,1
Scheikunde-arbeiders	- 7,0	3,4
Tabakarbeiders	- 12,9	- 12,2
Elders niet genoemde productie-arbeiders	- 9,6	- 6,8
Verpakkers en gelijkgestelden	- 2,8	1,4
Conducteurs vaste machines, graaf- en hef-	- 14,2	- 7,4
toestellen	- 14,2	- 7,4
Dokwerkers en handlangers	- 1,6	1,4
Gewone handlangers	- 14,1	- 2,4
Koks, kamermeisjes, kelners, opdieners	- 3,3	- 3,1
Andere gespecialiseerde diensten-arbeiders	- 2,6	1,4

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

In weinig beroepen wordt een stijging van het aantal werklozen vastgesteld. Bij de arbeiders kan worden gewezen op een werkloosheidstoename bij de kunstenaars, de zettters en typografen, arbeiders in de scheikunde, verpakkers en daarmee gelijkgestelden, dokwerkers en handlangers en andere, in de dienstverlening gespecialiseerde werknemers. Behoudens voor de kunstenaars is dit een tendenskenntering t.o.v. het voorgaande jaar. Voor sommige beroepen daalt de werkloosheid verder: de ovenconducteurs, walsers, draadtrekkers, diamantbewerkers, landbouwers. Bij de bedienden treft de stijging van de werkloosheid de burgerlijk ingenieurs, technisch ingenieurs, boekhouders, bibliothecarissen en archivarissen, economen, actuarissen en statistici, directeurs en hoger administratief kaderpersoneel (bij wie de toename zeer aanzienlijk is) en de directiesecretarissen.

De daling van de werkloosheid heeft betrekking op de leeftijdsgroepen van minder dan 40 jaar, maar vertraagt ook daar t.o.v. het voorgaande jaar. Bij de meer dan 40-jarigen wordt daarentegen een stijging van de werkloosheid waargenomen, meer bepaald bij de 50- tot 55-jarigen, voor wie reeds een jaar voordien een forse stijging werd vastgesteld.

TABEL 46- WERKZOEKENDEN PER BEROEP:
BEDIENDEN

Wijziging in %, t/t-1.

BEROEPEN	1989	1990
Architecten-landmeters	- 27,9	- 8,5
Burgerlijk ingenieurs	- 10,7	2,3
Technisch en industrieel ingenieurs	- 4,2	2,4
Specialisten fysica en chemische wetenschappen	- 14,8	- 2,9
Andere specialisten natuurwetenschappen	- 2,9	- 6,2
Verzorgingspersoneel	- 17,8	- 12,1
Onderwijspersoneel	- 15,5	- 18,6
Juristen	6,5	- 5,1
Tekenaars en industriële technici	- 12,3	- 9,1
Boekhouders	1,6	8,4
Sociaal helpers	- 13,2	- 14,8
Bibliothecarissen en archivarissen	10,2	6,1
Economen, actuarissen, statistici	4,1	6,0
Sociologen, psychologen, vertalers	- 6,2	- 9,1
Directeurs en hoger administratief kaderpersoneel	6,1	32,4
Directiesecretarissen	5,5	2,3
Kantoorbedienden	- 7,4	- 3,9
Verkopers	- 1,9	0,7
Opvoeders	- 6,0	- 6,2

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 47- WERKZOEKENDEN VOLGENS LEEFTIJDGROEP

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

LEEFTIJDGROEPEN	1989	1990
Minder dan 20 jaar	- 19,2	- 8,8
20 tot 25 jaar	- 15,8	- 10,0
25 tot 30 jaar	- 12,6	- 9,5
30 tot 35 jaar	- 8,8	- 6,8
35 tot 40 jaar	- 6,0	- 4,2
40 tot 45 jaar	- 0,3	3,2
45 tot 50 jaar	- 4,5	1,9
50 tot 55 jaar	14,5	12,2
55 tot 60 jaar	- 0,2	0,1
60 jaar en ouder	- 1,5	4,8

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 48- WERKZOEKENDEN VOLGENS VERRICHTE STUDIES

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

GEDANE STUDIES	Mannen		Vrouwen	
	1989	1990	1989	1990
Lager onderwijs	- 11,2	- 6,1	- 6,4	- 3,8
Secundair onderwijs	- 10,9	- 2,1	- 7,9	- 4,8
Lager secundair onderwijs	- 13,1	- 4,0	- 6,2	- 4,0
- algemeen	- 7,1	1,0	- 3,5	- 1,0
- technisch en kunst	- 18,8	- 7,8	- 10,0	- 6,9
- beroeps	- 12,7	- 4,4	- 6,3	- 4,6
Hoger secundair onderwijs	- 6,1	1,8	- 10,1	- 6,1
- algemeen	- 3,2	0,5	- 7,9	- 4,2
- technisch en kunst	- 9,5	0,5	- 10,8	- 6,5
- beroeps	- 4,3	6,3	- 10,6	- 6,6
Hoger onderwijs	- 0,7	1,6	- 10,3	- 9,0
- niet-universitair	- 1,5	2,6	- 10,6	- 9,3
- universitair	0,7	- 0,3	- 8,9	- 7,7
Voltooide leertijd	- 13,6	- 6,1	- 5,4	- 2,8
Andere studies	- 7,5	- 3,9	- 1,7	- 0,1

BRON : RVA, berekeningen ADSD.

De uitsplitsing van de werklozen volgens verrichte studies toont aan dat het verloop bij de vrouwen nog steeds neerwaarts is gericht, hoewel de beweging vertraagde t.o.v. het voorgaande jaar, ongeacht het studiepeil. Daarentegen is de ontwikkeling ronduit ongunstig voor de mannen met een diploma van algemeen lager secundair onderwijs en met een diploma van hoger secundair onderwijs, zowel van de algemene, als van de technische, beroeps- of kunstrichting. Maar ook voor de mannen met een niet universitair diploma van hoger onderwijs verslechtert de toestand op de arbeidsmarkt.

Het aantal begunstigden in het kader van het programma tot opslorping van de werkloosheid verminderde enigszins tussen 1989 en 1990. De daling was uitsluitend toe te schrijven aan het lagere aantal stages der jongeren, zowel bij de overheid als in de particuliere sector. Het aantal gesubsidieerde contractuelen steeg daarentegen nog licht (+ 1 %), telkens op basis van de gegevens voor de eerste negen maanden van 1990 t.o.v. 1989.

TABEL 49- BEGUNSTIGDEN VAN HET PROGRAMMA TOT OPSLORPING VAN DE WERKLOOSHEID

In eenheden.

STATUUT	1987	1988	1989	1990
Derde arbeidscircuit	20 975	20 112	22 424	22 424
Stage der jongeren	35 088	34 950	36 019	34 370
- particuliere sector	24 261	23 894	25 304	24 905
- overheidssector	10 827	11 056	10 714	9 465
Gesubsidieerde contractuelen	35 764	39 767	(a) 41 500	(a) 41 929

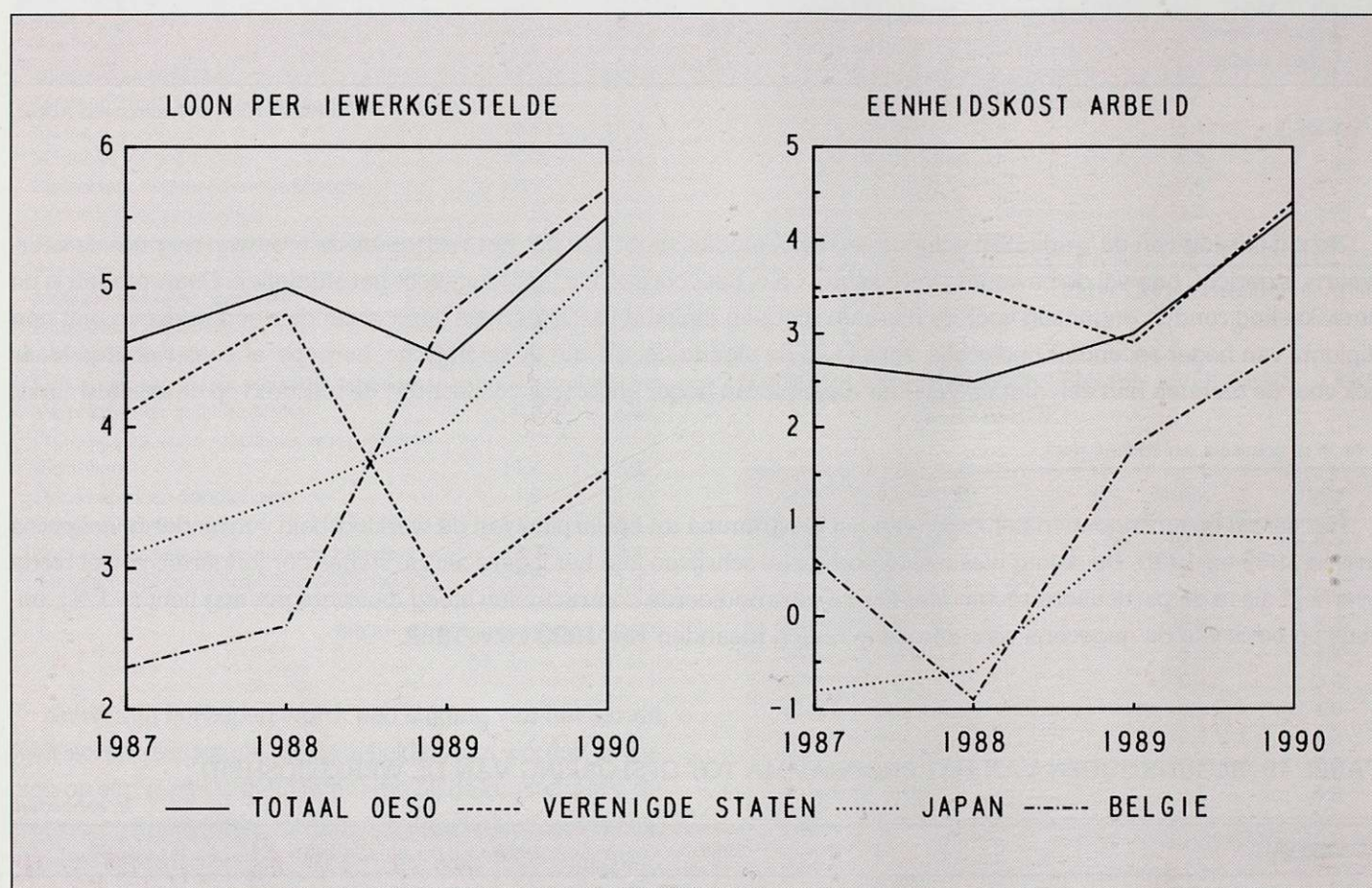
(a) Gemiddelde over 9 maanden.

BRON : Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid.

3.3. LOONVERLOOP

Zoals in de meeste OESO-landen stegen de lonen in België opnieuw. Volgens de OESO in deze ontwikkeling toe te schrijven aan een opflakkerende inflatie en een relatieve vermindering van de werkloosheid. Deze organisatie wijst erop dat de daling van de produktiviteitswinst een snellere stijging van de eenheidskost van arbeid dan van de bezoldiging per loontrekkende heeft veroorzaakt. In de gezamenlijke zone gingen in 1990 de reële lonen sneller omhoog dan in 1989, waarbij een duidelijkere stijging werd vastgesteld in Japan en Europa dan in de andere OESO-lidstaten. Daarentegen daalden de reële lonen in de Verenigde Staten.

GRAFIEK 23- BEZOLDIGING PER TEWERKGESTELDE EN EENHEIDSKOST VAN DE ARBEID IN DE PARTICULIERE SECTOR

BRON : OESO (1990), *Economic Outlook*, nr 48, december.

De Belgische loonontwikkeling verliep in het kader van de interprofessionele overeenkomst 1989-1990. Tabel 50 is de weergave van het verloop van diverse loonindicatoren en van het indexcijfer der kleinhandelsprijzen in België. Het verloop kadert in een iets meer inflatoire context dan in 1989. In dat verband tonen de NBB-indicator (het gemiddeld bruto uurloon in de nijverheid) en de IRES-indicator (de uurloonskost in de industrie, opgemaakt aan de hand van eerstgenoemde indicator) een ontwikkeling die afwijkt van de andere indicatoren, nl. door een minder sterke stijging dan in het voorgaande jaar. De stijging van de overeenkomstlonen van de arbeiders in het eerste kwartaal is veel duidelijker dan in de volgende kwartalen, hoewel het derde kwartaal werd gekenmerkt door toenemende loonsverhogingen.

Een vrijwel gelijkaardig verloop is waar te nemen inzake het bruto uurloon van de volwassen mannelijke arbeiders in de industrie. Bij de bedienden werd enkel in het eerste kwartaal een forse aangroei van de overeenkomstlonen vastgesteld, die echter in het tweede kwartaal afzwakte. Zoals in 1989 was het aandeel van de inflatie in het verloop van de overeenkomstlonen niet alleen overwegend, maar nam zelfs nog toe. De totale toename van de bediendenlonen met 4,8 % komt voor 3,5 % op rekening van de indexering en voor de overige 1,3 % op rekening van de verhogingen overeenkomstig de loonakkoorden. Bij de arbeiders belooft het aandeel van de indexering en dat van de verhoging via overeenkomst (globale toename met 5,0 %) respectievelijk 3,5 % en 1,4 %.

TABEL 50- LOON- EN INFLATIEVERLOOP

Wijziging van het jaargemiddelde in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Bruto uurloon volwassen mannelijke arbeiders in de nijverheid	4,7	2,9	1,7	1,4	2,0	4,3	5,3
Gemiddeld bruto uurloon nijverheid	4,8	4,1	2,5	1,9	0,6	5,6	4,3
Conventioneel uurloon bedienden	4,6	2,7	1,1	0,8	1,9	4,7	4,8
Conventioneel uurloon arbeiders	5,2	2,9	1,5	0,8	2,1	4,1	5,0
Uurloonkost nijverheid	8,5	6,2	1,8	3,1	1,5	5,7	4,4
Indexcijfer consumptieprijzen	6,3	4,9	1,3	1,6	1,2	3,1	3,4

BRON : NBB, IRES, MTA, MEZ (NIS en ADSD).

TABEL 51- CONVENTIONELE LONEN VAN ARBEIDERS EN BEDIENDEN VOLGENS BEDRIJFSTAK: 1990

Wijziging van het jaargemiddelde in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	ARBEIDERS		BEDIENDEN	
	1989	1990	1989	1990
Land- en bosbouw, visserij	3,8	4,6	6,7	5,3
Energie en water	2,8	3,7	5,0	4,4
Winning en verwerking niet-energiehoudende delfstoffen + chemie	4,0	4,2	3,1	4,1
Metaalverwerkende nijverheid	4,3	5,2	3,0	3,1
Overige verwerkende nijverheid	4,2	5,0	5,3	5,2
Bouwnijverheid	3,9	6,1	6,7	5,3
Handel, horeca, herstellingen	4,7	5,2	5,9	5,6
Vervoer en verkeer	4,1	4,1	6,6	5,3
Kredietinstellingen, verzekeringen, diensten aan ondernemingen	2,2	3,4	4,3	4,9
Overige dienstverlening	4,0	4,1	4,2	4,2

BRON : MTA, berekeningen-ADSD.

In drie bedrijfstakken stegen de overeenkomstlonen voor arbeiders sterker dan het gemiddelde: de bouwnijverheid, die er duidelijk bovenuit steekt, de metaalverwerkende nijverheid en de handel, horeca en herstellingen. Bij de bediendenlonen stak de loonsverhoging in de handel, horeca en herstellingen boven de toename in de andere sectoren uit, maar ook in de land- en bosbouw en visserij, de bouwnijverheid, vervoer en verkeer en de «overige verwerkende nijverheid» lag de stijging boven het gemiddelde.

De loonkost is een van de beoordelingselementen van het concurrentievermogen van een land t.o.v. zijn handelspartners. De wet van januari 1989 betreffende de vrijwaring van de concurrentiepositie van de economie voorziet o.m. in de vergelijking van onze loonkost met deze bij zeven concurrerende landen. Als referentie wordt de loonkost per tewerkgestelde in de particuliere sector genomen. Het verslag over de Belgische concurrentiepositie van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (23) geeft aan dat de loonkost per tewerkgestelde in de particuliere sector, voor alle landen omgerekend

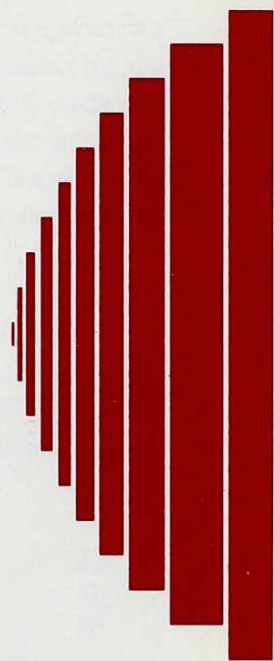
in BEF, in België met 5,7 % steeg in 1990, tegen 3,9 % voor de vijf belangrijkste Europese concurrenten en 1,3 % voor de zeven voornaamste concurrenten. Op basis 1987 = 100, beloopt het Belgische indexcijfer 113,6, tegen 114,5 voor de vijf partners en 112,4 voor de zeven partners.

Volgens een andere indicator, nl. het verloop van de loonkost per loontrekkende in de verwerkende nijverheid, nam deze kost in België met 6,5 % toe, tegen 3,2 % in de vijf andere landen en met 0,9 % bij de zeven concurrenten. Bij index-basis 1987 = 100 komt België op 114,9, tegen gemiddeld 113,9 voor de vijf en gemiddeld 112,3 voor de zeven.

Het wisselkoersverloop, bij de omzetting van de gegevens in nationale munt in BEF, is niet vreemd aan de kentering van de concurrentiepositie van België inzake loonkost per tewerkgestelde in de particuliere sector: van een gunstige positie in nationale munt (5,7 % voor België, 6,2 % voor de vijf andere landen en 5,9 % voor de zeven handelspartners), komt ons land op een ongunstige stand in gemeenschappelijke munt (hier de BEF). Tevens kon worden vastgesteld dat in 1990 t.o.v. 1989 de werkelijke wisselkoers met 6,1 % steeg, tegen een daling van 1988 tot 1989. De opwaardering van de BEF bedraagt 2,2 % t.o.v. de munten van de vijf en 4,4 % t.o.v. de munten van de zeven.

4.

FINANCIELE FACTOREN

4.1. OVERHEIDSFINANCIEN

4.1.1. DE BELGISCHE FINANCIERINGSBEHOEFTE INTERNATIONAAL VERGELEKEN

Tijdens de eerste fase van de Europese Economische en Monetaire Unie was het economische beleid binnen de Europese Gemeenschap gericht op het bereiken en het behoud van stabiliteit. Het monetaire en het budgettaire beleid waren restrictief en hadden als doel mede de convergentie binnen de Gemeenschap te bewerkstelligen.

In die context was het voor elk EEG-land zeer belangrijk dat de totale overheidssector geen gebruik zou maken van het spaarpotentieel om haar lopende uitgaven te financieren. De toename van het overheidssparen is een direct middel om de nationale besparingen te laten toenemen. Om het gevaar van een crowding-out en een opwaartse druk op de rentevoeten te vermijden is het nodig een vlotte financiering van de investeringen te bewerkstelligen via een krachtige toename van de besparingen. In Griekenland en Italië maar ook in België, Portugal, Nederland en Ierland bleef het negatieve sparen van de overheidssector zorgen baren. In deze landen bleef de bijdrage van de overheid in de nationale besparingen ondermaats.

TABEL 52- FINANCIERINGSBEHOEFTE(-) OF -CAPACITEIT VAN DE OVERHEID IN EEG-PERSPECTIEF

In % van het BBP.

EEG-LANDEN	1983	1985	1987	1989	1990
Griekenland	- 8,3	- 13,8	- 12,0	- 18,4	- 18,6
Italië	- 11,8	- 12,5	- 11,5	- 10,2	- 10,0
Portugal	- 9,0	- 10,1	- 6,8	- 3,8	- 6,0
België	- 11,2	- 8,5	- 7,1	- 6,6	- 5,6
Nederland	- 6,4	- 4,8	- 6,5	- 5,3	- 5,4
EEG-GEMIDDELDE	- 5,3	- 5,2	- 4,2	- 3,0	- 3,9
Ierland	- 11,8	- 11,3	- 9,1	- 3,2	- 3,3
Duitsland	- 2,5	- 1,1	- 1,9	+0,2	- 3,2
Spanje	- 4,8	- 7,0	- 3,2	- 2,7	- 3,0
Denemarken	- 7,2	- 2,2	+2,2	- 0,8	- 1,4
Frankrijk	- 3,2	- 2,9	- 2,0	- 1,5	- 1,2
Verenigd Koninkrijk	- 3,3	- 2,7	- 1,3	+0,9	- 0,2
Luxemburg	+2,0	+5,3	+1,3	+3,4	+3,3

BRON : Eurostat, Eurostatistics.

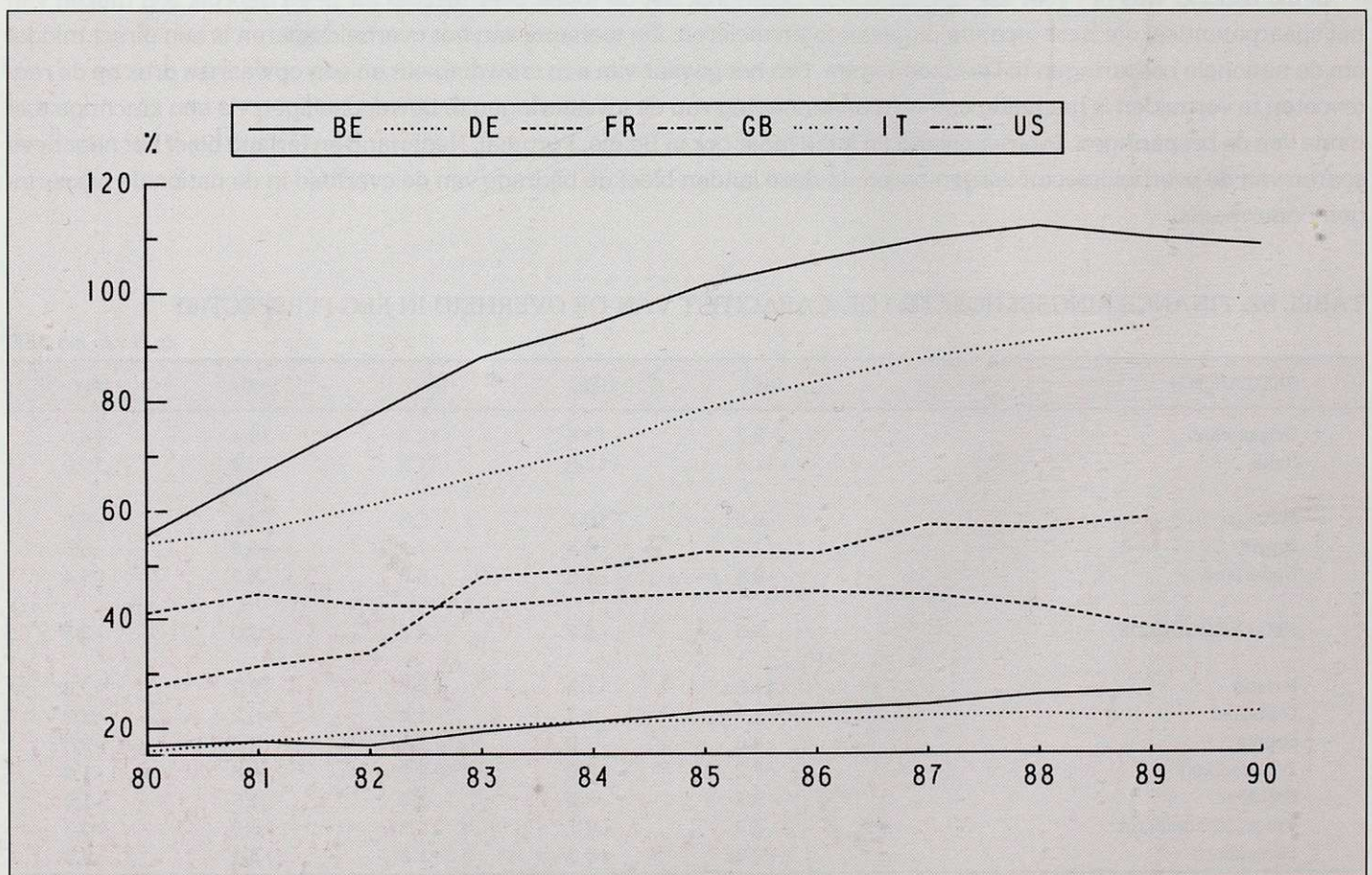
Ook de Duitse situatie was in 1990 niet bijster rooskleurig. De Duitse hereniging zorgde er voor een plotse toename van het begrotingstekort. De financiering hiervan bezorgde de kapitaalmarkt extra inflatoire druk, wat op haar beurt genoeg aanleiding was voor een beduidende verstrakking van het Duitse muntbeleid. Door de bevoorrechte positie van de DEM in het EMS, heeft het duurdere krediet in 1990 een meeslepend effect gehad in de meeste andere lidstaten van de Europese Gemeenschap.

De Belgische gegevens wijzen op een verbetering van de toestand in 1990. In procent van het BBP is de netto financieringsbehoefte ingekrompen tot 5,6 %, of 1 procentpunt minder dan in 1989. Het verschil tussen de netto financieringsbehoefte van de Belgische overheid en die welke gemiddeld in de Europese Economische Gemeenschappen werd opgetekend bedroeg 1,7 procentpunt in 1990, tegen 3 procentpunten in 1989. Deze resultaten werden geboekt ondanks de verzwa- ring van de rentelast.

Uit tabel 53 en grafiek 24 blijkt dat vele van de Belgische problemen hun oorsprong vinden in de buitengewone grote omvang van de overheidsschuld. De verhouding van de schuld tot het bruto binnenlands produkt bedroeg 129,4 % in 1990. Met dit cijfer troont België aan de kop van de EEG-rangschikking. De ordening volgens de grootte van de schuldratio's toont aan dat de omvang van de schuld in verhouding tot het BBP het grootst is in België. De Belgische ratio is groter dan de Italiaanse en de Griekse en is tweemaal zo groot als het EEG-gemiddelde.

GRAFIEK 24- RIJKSSCHULD IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

In % van het BBP.

BRON : Europese Commissie.

Het is bijgevolg voor België van het grootste belang vast te houden aan de dubbele begrotingsnorm die stelt dat de reële uitgaven, exclusief rentelast, niet mogen stijgen en dat het begrotingstekort in nominale termen constant moet blijven. Enkel de toepassing van deze stelregel op alle bestuursniveau's kan de verhouding van de omvang van de schuld tot het bruto binnenlands produkt naar het EEG-gemiddelde terugdringen.

TABEL 53- DE BELGISCHE OVERHEIDSSCHULD IN EEG-PERSPECTIEF

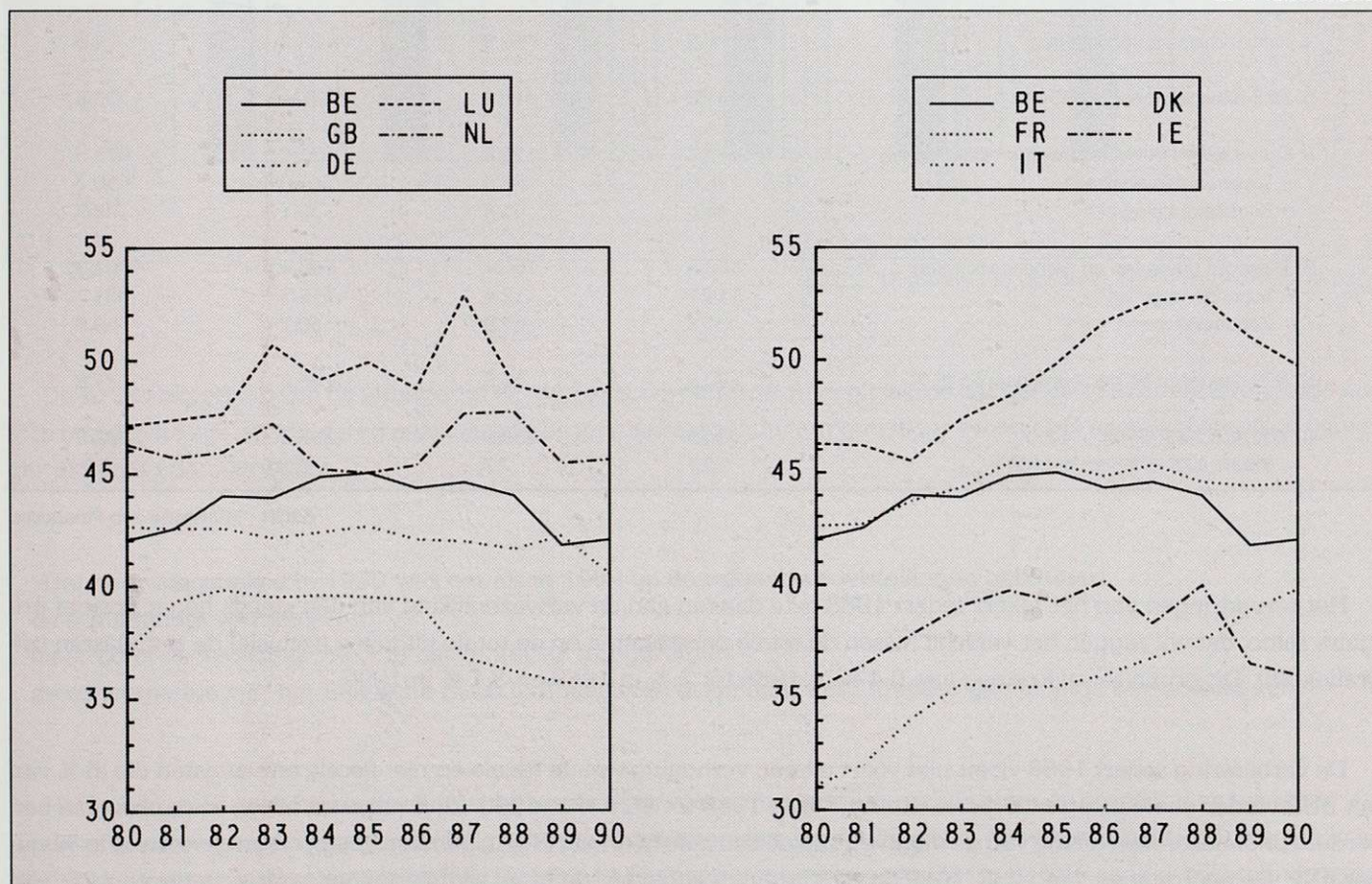
In % van het BBP.

EEG-LANDEN	1980	1986	1989	1990
<i>België</i>	76,9	123,7	129,9	129,4
Italië	59,0	88,5	98,9	100,9
Ierland	76,8	115,7	104,7	101,4
Griekenland	28,8	65,3	85,1	89,5
Nederland	45,9	71,7	77,6	77,8
Portugal	37,1	68,4	71,5	67,8
Denemarken	39,3	67,2	63,3	62,8
EEG-GEMIDDELDE	41,0	58,5	59,0	58,9
Spanje	18,1	48,5	45,2	44,7
Duitsland	32,7	42,7	43,6	43,7
Verenigd Koninkrijk	54,3	58,1	45,7	43,0
Frankrijk	24,6	34,2	36,0	36,1
Luxemburg	13,8	13,8	8,8	7,8

BRON : Eurostat, Eurostatistics.

GRAFIEK 25- FISCALE EN PARAFISCALE HEFFING IN DE EEG

In % van het BBP.

BRON : Ministerie van Financiën.

4.1.2. DE FINANCIERINGSBEHOEFTE VAN DE BELGISCHE STAAT

A. HET BEGROTINGSBELEID IN 1990

Het begrotingsbeleid van de Regering is sinds enkele jaren gericht op de stelselmatige vermindering van het financieringstekort, zodat op termijn het sneeuwbaaleffect van de rentelasten kan worden gestuit. Een belangrijke stap in die richting was de beperking van het netto te financieren saldo van de centrale overheid (Staat, gemeenschappen en gewesten samen). Tijdens de jongste drie jaren daalde het NFS van 7,7 % van het BNP in 1988, tot 6,5 % in 1989 en 6,1 % in 1990.

TABEL 54- FINANCIERINGSBEHOEFTE VAN DE SCHATKIST

In miljard frank.

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989	1990
1. Ontvangsten nationale overheid	1 452,8	1 505,5	1 055,0	1 122,2
- Lopende ontvangsten	1 448,4	1 500,0	1 052,8	1 118,1
- Kapitaalontvangsten	4,4	5,5	2,2	4,1
2. Uitgaven nationale overheid	1 911,2	1 901,6	1 526,2	1 483,8
- Lopende uitgaven	1 740,6	1 749,2	1 410,2	1 413,1
- Kapitaaluitgaven	170,4	152,4	116,0	70,1
3. Saldo begrotingsverrichtingen (1-2)	- 458,2	- 396,1	- 471,2	- 361,6
4. Saldo schatkistverrichtingen	+ 6,9	- 20,3	+ 28,8	- 4,2
5. NFS nationale overheid (3 + 4)	- 451,2	- 416,4	- 442,4	- 365,8
6. Ontvangsten gewesten en gemeenschappen	173,2	133,2	611,1	673,5
- Lopende ontvangsten	126,6	88,6	581,0	650,7
- Kapitaalontvangsten	46,6	44,5	30,1	22,9
7. Uitgaven gewesten en gemeenschappen	152,5	150,7	565,9	701,3
- Lopende uitgaven	114,7	112,8	515,3	631,7
- Kapitaaluitgaven	37,8	37,9	50,7	69,6
8. NFS gewesten en gemeenschappen (6-7)	+ 20,8	- 17,5	+ 45,2	- 27,8
9. TOTALE NFS (5 + 8)	- 430,5	- 433,9	- 397,2	- 393,5
- Totale NFS in % van het BNP	8,1	7,7	6,5	6

BRON : Ministerie van Financiën.

Het terugdringen van het tekort sedert 1988 is te danken aan de verwezenlijking van een steeds hoger positief primaire saldo, dat wil zeggen het verschil tussen de totale ontvangsten en de totale uitgaven exclusief de rentelasten (zie grafiek 26). Dit primaire saldo steeg van 0,4 % in 1988 tot 2 % in 1989 en 3,1 % in 1990.

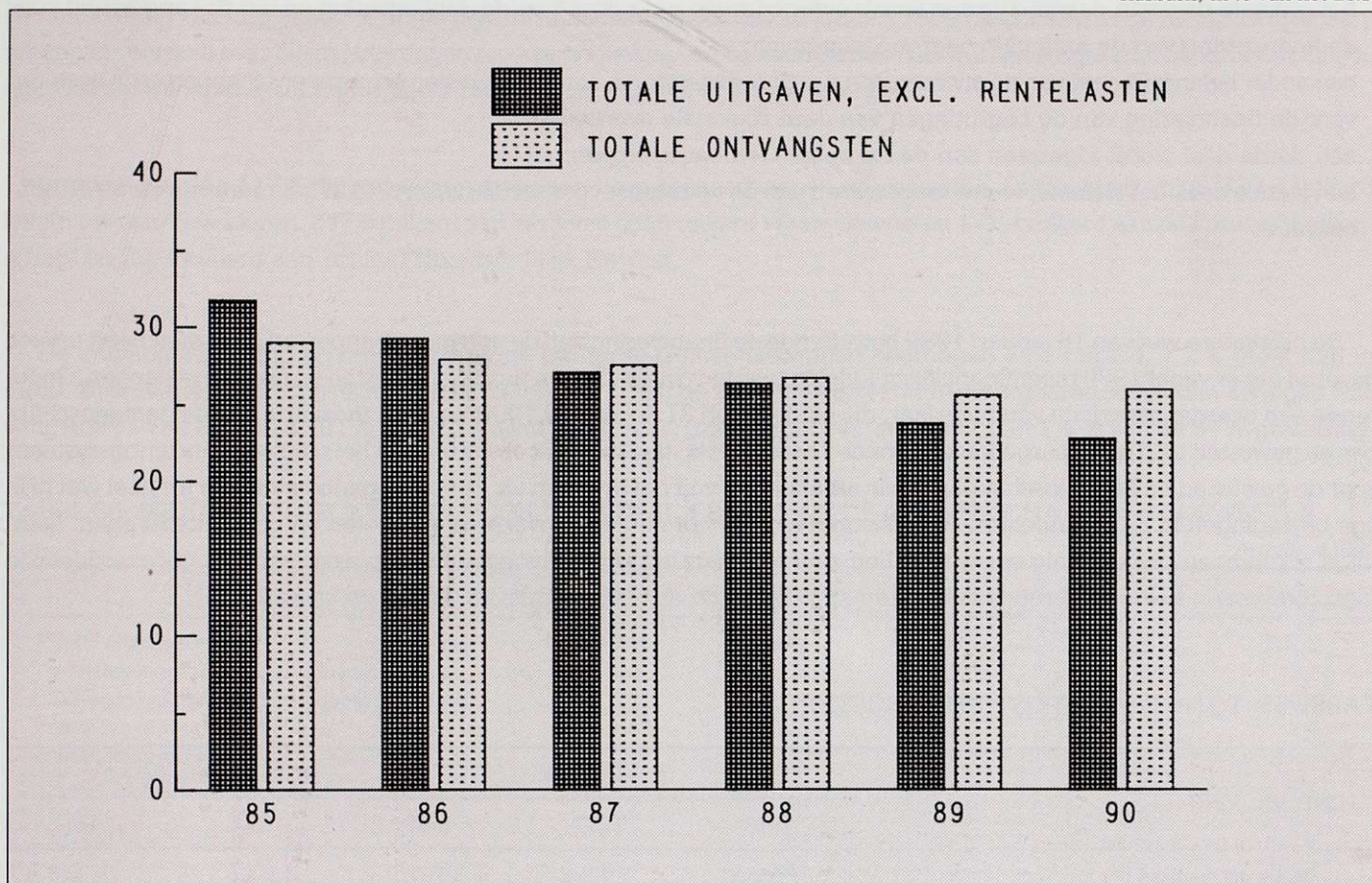
De verbetering sedert 1988 vloeit niet voort uit een verhoging van de fiscale en niet-fiscale ontvangsten die in % van het BNP verder daalden, en met name van 26,7 % in 1988 tot 25,9 % in 1990. Zij is enkel en alleen te danken aan een verdere ononderbroken daling van de uitgaven van de centrale overheid (Staat, gemeenschappen en gewesten) in % van het BNP. De begrotingen van 1988, 1989 en 1990 stelden uitgaven (exclusief rentelast) voor van respectievelijk 26,3 %, 23,7 % en 22,8 % van het BNP. Over drie jaar bedroeg de totale inkrimping 3,5 procentpunten.

De daling van de uitgaven is te verklaren door het hanteren van de dubbele begrotingsnorm:

- de stijging van het geheel van de uitgaven, exclusief de rentelasten, mag niet hoger liggen dan het inflatiepercentage;
- het nominaal tekort mag in geen enkel geval hoger uitvallen dan het jaar tevoren.

GRAFIEK 26- INKOMSTEN EN UITGAVEN ZONDER RENTELAST

Kasbasis, in % van het BNP.

BRON : Ministerie van Financiën, berekeningen: MEZ (ADSD).

De strikte beperking van de uitgaven in de dubbele begrotingsnorm impliceerde dat het netto te financieren saldo nog in grotere mate zou verminderen naarmate de economische conjunctuur gunstiger evolueerde en de ontvangsten gunstiger verliepen dan verwacht.

Het begrotingsbeleid in 1990 was net als in 1989 op de volgende doelstellingen gebaseerd:

- de schuldquote verminderen;
- de structurele kwetsbaarheid op het rentevlak terugdringen;
- de convergentie van het Belgische netto te financieren saldo naar het Europese gemiddelde bewerkstelligen.

Het beleid werd gevoerd mede vanuit het besef dat de voortschrijdende vergrijzing van de bevolking op het einde van dit decennium zwaar zal wegen op de Belgische openbare financiën, meer bepaald in de sectoren pensioenen en gezondheidszorg. Vooraleer dat element opduikt, is het nog haalbaar het begrotingstekort in % BNP zonder bijkomende saneringsmaatregelen in voldoende mate te verminderen.

B. DE TOTALE SCHATKISTONTVANGSTEN

De totale ontvangsten van de Schatkist worden gevormd door het geheel van de fiscale en niet-fiscale lopende en kapitaalontvangsten geïnd door de Thesaurie met uitzondering van de opdecimen en opcentiemen geïnd voor rekening van de andere overheden. De kasontvangsten van de Schatkist hebben vier verschillende bestemmingen:

- het grootste deel van de ontvangsten wordt overgedragen naar de rijksmiddelenbegroting en wordt aangewend voor de financiering van de nationale begrotingsuitgaven;
- een ander belangrijk deel van de ontvangsten wordt overgedragen aan de gewesten en gemeenschappen en is bestemd voor de financiering van de begrotingen van deze regionale overheden;
- een derde deel wordt afgestaan aan de Europese Gemeenschappen;
- een laatste deel, het kleinste, wordt toegewezen aan de rijksdienst voor sociale zekerheid in het raam van de MARIBEL-operatie.

De bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de gemeenschappen en gewesten heeft ervoor gezorgd dat er vanaf 1989 meer financiële middelen worden overgedragen naar de gewesten en gemeenschappen. Gedurende een overgangsperiode van twee jaar, die eindigde op 31 december 1990 werd de thesaurie van de gemeenschappen en gewesten toch nog waargenomen door de Thesaurie van de Staat. Het opstarten van het nieuwe financieringssysteem voor de gewesten en gemeenschappen en de afhandeling van het systeem uit de vorige periode leidden tot heel wat grillige bewegingen in de maandelijkse Schatkisttoestanden van nationale overheid, gewesten en gemeenschappen. Sommige rekeningen bleven innig verweven. Een zinvolle analyse kan slechts gebeuren op basis van een geconsolideerde toestand waarin beide sectoren vervat zitten en waarbij de onderlinge relaties weggewerkt werden.

TABEL 55- TOTALE SCHATKISTONTVANGSTEN

OMSCHRIJVING	In miljard BEF			% verloop t/t-1	
	1988	1989	1990	1989	1990
1. Fiscale ontvangsten	1 553,2	1 624,8	1 731,1	+4,6	+6,5
idem in % van het BNP	27,6	26,5	26,3		
Directe belastingen	919,2	932,3	991,4	+1,4	+0,1
idem in % van het BNP	16,4	15,2	15,0		
waaronder:					
- verkeersbelastingen	22,2	24,0	26,1	+8,1	+8,8
- roerende voorheffing	143,8	146,5	166,6	+1,9	+13,7
- voorafbetalingen	193,4	208,6	196,8	+7,9	-5,7
- bedrijfsvoorheffing	554,2	565,6	616,9	+2,1	+9,1
Indirecte belastingen	633,8	692,6	739,6	+9,2	+6,8
idem in % van het BNP	11,2	11,3	11,2		
- Invoerrechten	27,6	31,0	33,0	+12,7	+6,5
- Accijnzen	116,1	126,8	140,7	+9,2	+11,0
- BTW en gelijkgestelde taksen	429,1	461,8	488,8	+7,6	+5,8
- Registratie en diversen	45,7	57,6	58,5	+26,0	+1,6
- Successierechten	15,5	15,4	18,7	-0,6	+21,4
2. Niet-fiscale ontvangsten	61,4	67,5	97,0	+9,9	+43,7
3. TOTALE SCHATKISTONTVANGSTEN	1 614,6	1 692,4	1 828,0	+4,8	+8,0
idem in % van het BNP	28,6	27,6	27,7		

BRON : Ministerie van Financiën.

De ontvangsten die de Thesaurie boekte ten voordele van de gemeenschappen en gewesten werden naargelang het geval en in afwachting van toewijzing gestort hetzij op een speciaal fonds opgericht op de afzonderlijke sectie IV van de begroting van het Ministerie van Financiën, hetzij op een rekening van de orderverrichtingen van de Thesaurie.

In 1990 werden 617,6 miljard frank toegewezen aan de gewesten en gemeenschappen tegenover 554,5 miljard in 1989 en 30,8 miljard in 1988. Tot in 1988 bekwamen de gewesten en gemeenschappen *ristorno's* van de Schatkist voor de financiering van hun behoefte. Ingevolge de financieringswet van 16 januari 1989 beschikken de gewesten en gemeenschappen voortaan over eigen belastingen en over gedeelten van belastingen die hen werden toegekend, behalve de Duitstalige Gemeenschap die het genot heeft van *ristorno's* op het kijk- en luistergeld.

In totaal werden 617,6 miljard toegewezen aan de gemeenschappen en gewesten, verdeeld als volgt: 339,8 miljard kwam toe aan Vlaanderen, 247,9 miljard aan Wallonië (76,5 miljard Waals Gewest en 171,4 miljard aan de Franse Gemeenschap) en 29,7 miljard aan Brussel-Hoofdstedelijk Gewest.

De ontvangsten geïnd en bestemd voor de Europese Gemeenschappen bedroegen 74,1 miljard, 7,7 % meer dan in 1989. Zij omvatten de invoerrechten (met uitzondering van de EGKS-invoerrechten) die afgedragen worden als eigen ontvangsten aan de EEG en de BTW-afstand sinds 1979 van een bedrag dat overeenstemt met 1,4 % van de BTW-grondslag.

TABEL 56- MIDDELEN TOEGEWEZEN VOOR DE FINANCIERING VAN DE GEMEENSCHAPPEN EN GEWESTEN

In miljard BEF.

	1986	1987	1988	1989	1990
<i>Fiscale ontvangsten</i>	17,2	24,1	20,1	545,8	601,2
- belastingen op spelen en weddenschappen	2,0	1,8	2,0	2,2	2,1
- belastingen op automatische ontspanningstoestellen	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8
- onroerende voorheffing	1,6	1,6	1,7	2,1	2,0
- bedrijfsvoorheffing	0,0	0,0	0,0	223,9	256,4
- openingsbelasting op slijterijen	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5
- BTW	0,0	0,0	0,0	285,6	303,4
- registratierechten	1,9	8,4	4,1	15,5	17,3
- successierechten	10,7	11,1	11,4	15,4	18,4
<i>Niet-fiscale ontvangsten</i>	7,4	10,3	10,3	8,7	16,4
- kijk en luistergeld	7,4	10,3	10,3	8,7	16,4
TOTAAL	24,6	34,4	30,8	554,5	617,6

BRON : Ministerie van Financiën.

TABEL 57- ONTVANGSTEN VAN DE GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN

In miljard BEF.

GEMEENSCHAPPEN EN GEWESTEN	Eigen fiscaliteit		Toegewezen ontvangsten		Totalen	
	1989	1990	1989	1990	1989	1990
Vlaamse Gemeenschap	18,3	20,6	283,2	319,2	301,5	339,8
Waalse Gewest	10,3	10,9	63,6	65,6	73,9	76,5
Franse Gemeenschap	-	-	150,4	171,4	150,4	171,4
Brussels Hoofdstedelijke Gewest	7,7	9,8	21,0	19,9	28,7	29,7
Duitse Gemeenschap	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1
TOTAAL	36,3	41,3	518,3	576,2	554,5	617,6

BRON : Ministerie van Financiën.

De ontvangsten voorbehouden om overgedragen te worden in het raam van de MARIBEL-operatie beliepen 14,1 miljard, 0,7 % meer dan in 1989.

TABEL 58- VERDELING VAN DE TOTALE SCHATKISTONTVANGSTEN

BESTEMMING	In miljarden frank		% verloop t/t-1
	1989	1990	1990
Rijksmiddelen (Nationaal)	1 055,0	1 122,2	+6,6
Gewesten en gemeenschappen	554,5	617,6	+11,4
Europese Gemeenschappen	68,8	74,1	+7,7
Overige (Maribel)	14,0	14,1	+0,7
<i>TOTAAL</i>	<i>1 692,4</i>	<i>1 828,0</i>	<i>+8,0</i>

BRON : Ministerie van Financiën.

C. DE SCHATKISTUITGAVEN

In uitvoering van de financieringswet van 16 januari 1989 worden de kredieten overgeheveld naar de gewesten en gemeenschappen. De departementele uitgavenbegrotingen bevatten niet langer kredieten die betrekking hebben op bevoegdheden die, als gevolg van de staatshervorming, behoren tot het domein van de gewesten en gemeenschappen. De Schatkistuitgaven vallen bijgevolg voortaan uiteen in twee rubrieken: de uitgaven uitgevoerd in opdracht van de nationale sector en de uitgaven voor de gewesten en de gemeenschappen. Bij de interpretatie van de cijfers van 1989 en 1990 moet er rekening mee worden gehouden dat er wegens de implicaties van de bijzondere financieringswet nog verstrengelingen kunnen bestaan tussen de ontvangsten en de uitgaven van de verschillende begrotingseenheden.

Uit de Nationale Schatkistgegevens bleek dat de uitgaven voor de rentelasten opnieuw zeer sterk stegen: +20 %. Deze aanzienlijke vermeerdering is vooreerst het gevolg van de brutale ommekeer in het renteverloop. Vanaf de zomer van 1988 grepen er internationale rentestijgingen plaats die de rente voor schatkistcertificaten op 3 maanden opstuwde tot 10,4 % begin 1990. Sindsdien is de korte termijnsrente gedaald, met een kleiner renteverskil ten opzichte van de Duitse rente als gevolg. Behalve de internationale context was er nog een andere factor die de verhoging van de rentelasten in 1990 veroorzaakte: de quasi verdwijning van de «regularisatieleningen». Zij hadden in 1988 bijvoorbeeld een milderend effect op de rentelasten van 35,2 miljard. Vanaf 1990 werden zij stelselmatig verminderd. Tenslotte vormt de stijging van de Staatsschuld zelf een verklaring voor de gestegen rentelast.

Niettegenstaande de forse expansie van de uitgaven voor rentelasten werden de nationale kasuitgaven in 1990 toch teruggedrongen tot 22,5 % van het BNP, hetzij 2,4 % minder dan in 1989. Voor alle begrotingsrubrieken - behalve pensioenen, lonen en sociale lasten, inkomensoverdrachten aan andere sectoren en kredietverleningen - werden lagere uitgaven gerealiseerd, alhoewel deze verminderingen in omvang fel van elkaar verschilden. De kapitaaluitgaven verminderden het meest. Deze vermindering van de uitgaven is het gevolg van de drastische besparingsmaatregelen.

De uitgaven voor rentelasten die in 1988 en 1989 ook waren toegenomen, vermeerderden in 1990 nogmaals. De ongunstige weerslag van de rentestijgingen op de rentebetalingen op de overheidsschuld werd echter gemilderd door de vermindering van de schuld in % van het BNP; door de gemiddelde appreciatie van de frank tegenover de vreemde valuta's waarin een deel van de schulden is aangegaan en door een groter beroep dan in 1989 op langlopend kapitaal.

TABEL 59- SCHATKISTUITGAVEN VAN DE NATIONALE OVERHEID

UITGAVENRUBRIEKEN	In miljard BEF			% verloop t/t-1	
	1988	1989	1990	1989	1990
LOPENDE UITGAVEN	1 749,2	1 410,2	1 413,1	19,4	+0,2
Staatsschuld	395,1	446,7	536,0	+13,1	+20,0
Pensioenen	189,9	203,5	210,9	+7,2	+3,7
Lonen en sociale lasten	188,7	136,9	138,4	-27,5	+1,1
Goederen en diensten	53,0	49,7	49,7	-6,3	0,0
Duurzaam militair materieel	19,1	19,2	17,2	+0,7	-10,3
Rente + verliezen	19,3	2,5	0,7	-86,9	-73,1
Inkomensoverdrachten aan andere sectoren	138,1	136,0	+139,7	-1,5	+2,7
Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	589,6	256,0	201,3	-56,6	-21,3
Diversen	41,3	17,9	21,5	-56,7	+19,9
Begrotingsfondsen	115,2	141,9	97,7	+23,2	-31,2
KAPITAALUITGAVEN	152,4	116,0	70,7	-23,9	-39,0
Inkomensoverdrachten aan andere sectoren	12,3	12,8	10,2	+4,7	-20,5
Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	66,1	35,8	13,5	-45,9	-62,4
Investerings	18,7	17,5	10,5	-6,6	-39,8
Kredietverleningen	23,0	16,9	21,6	-26,5	-28,1
Diversen	6,2	5,7	1,6	-8,1	-72,0
Begrotingsfondsen	26,1	27,2	13,3	+4,5	-51,3
TOTAAL	1 901,6	1 526,2	1 483,8	-19,8	-2,8
<i>in % van het BNP</i>	<i>33,7</i>	<i>24,9</i>	<i>22,5</i>		

BRON : Ministerie van Financiën.

TABEL 60- DE KASUITGAVEN VAN GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN

UITGAVEN	In miljard BEF.			
	1987	1988	1989	1990
Lopende uitgaven	102,7	112,8	515,3	631,7
Kapitaaluitgaven	49,7	37,9	50,6	69,6
TOTAAL	125,5	150,7	565,9	701,3
<i>in % van het BNP</i>	<i>2,9</i>	<i>2,7</i>	<i>9,2</i>	<i>10,6</i>
Vlaamse Gemeenschap	89,7	82,8	308,6	376,3
Waalse Gewest	24,6	28,6	68,9	105,5
Franse Gemeenschap	37,3	38,3	169,5	184,6
Duitse Gemeenschap	0,8	1,0	1,0	2,6
Brusselse Gewest	--	--	17,9	31,4

BRON : Ministerie van Financiën.

Het «sneeuwbaaleffect» dat zich reeds sedert het einde van de jaren zeventig liet voelen, was in 1989 ingedijkt en stak in 1990 niet opnieuw de kop op. De uitdrukking «sneeuwbaaleffect» verwijst naar de toestand waarbij de rijksschuld voortdurend toeneemt onder druk van de aanhoudende stijging van de rentelasten. Intresten betaald op leningen aangaan om de rentelast te financieren zorgen ervoor dat de groei van de totale rentelasten in stand wordt gehouden. Het sneeuwbaaleffect is dus niets anders dan een zichzelf voedend accumulatieproces van de overheidsschuld via de omvang van de rentelast.

TABEL 61- INTRESTLASTEN VAN DE RIJKSSCHULD

Op kasbasis, in miljard BEF, situatie op het einde van het jaar.

RUBRIEKEN	1986	1987	1988	1989	1990
Rijkschuld (a)	5 333,5	5 791,0	6 278,6	6 699,8	7 145,6
- % stijging	+ 10,8	+ 8,6	+ 8,4	+ 6,7	+ 6,6
- in % van het BNP	105,2	109,0	111,4	109,4	108,5
Intrestlasten	476,4	444,4	457,5	517,2	604,8
- % stijging	+ 9,6	- 6,7	+ 2,9	+ 13,0	+ 16,9
- in % van het BNP	9,4	8,4	8,1	8,4	9,2
Gemiddeld rentetarief (b)	8,9	7,7	7,3	7,7	8,5
Primair saldo (c)	- 79,1	+ 13,9	+ 23,6	+ 120,7	+ 199,4
- in % van het BNP	- 1,6	+ 0,3	+ 0,4	+ 2,0	+ 3,0

(a) Verrichtingen IMF niet inbegrepen.

BRON : Ministerie van Financiën; berekeningen ADSD.

(b) Uitgaven rentelasten gedeeld door uitstaande schuld.

(c) Het verschil tussen de totale ontvangsten en de uitgaven, exclusief de uitgaven voor intrestlasten.

TABEL 62- GROEPERING VAN EEN AANTAL DEPARTEMENTELE BEGROTINGEN

Nationale sector	De departementele begrotingen
Rijkschuld	Rijkschuld
Cel van de gezagsdepartementen	Dotatiën Eerste minister Justitie Binnenlandse zaken en openbaar ambt Buitenlandse zaken Landsverdediging Rijkswacht Financiën
Sociale cel	Pensioenen Middenstand Tewerkstelling en Arbeid Sociale Voorzorg Volksgezondheid
Economische cel	Landbouw Economische Zaken Verkeerswezen PTT Openbare Werken
Cel onderwijs	Nederlandstalige sector Franstalige sector Gemeenschappelijke sector
Cel gewesten en gemeenschappen	Gemeenschappen en gewesten; dotatiën Nationale opvoeding Vlaamse Gemeenschap Nationale Opvoeding Franse Gemeenschap Nationale Opvoeding Duitse Gemeenschap Onderwijs Duitse Gemeenschap Dotatie Duitse Gemeenschap Dotatie Brussel Bicommunautaire instellingen

Slechts het aanzienlijk positieve primaire saldo (het overschot op de verrichtingen exclusief de rentebetalingen) maakte het mogelijk de procentuele verhouding van de schuld tot het BNP te verminderen. Deze schuldquota bedroeg in 1988 nog 111,4 %, in 1989 109,4 % en in 1990 nog slechts 108,5 % (Tabel 61).

D. HET NETTO TE FINANCIEREN SALDO

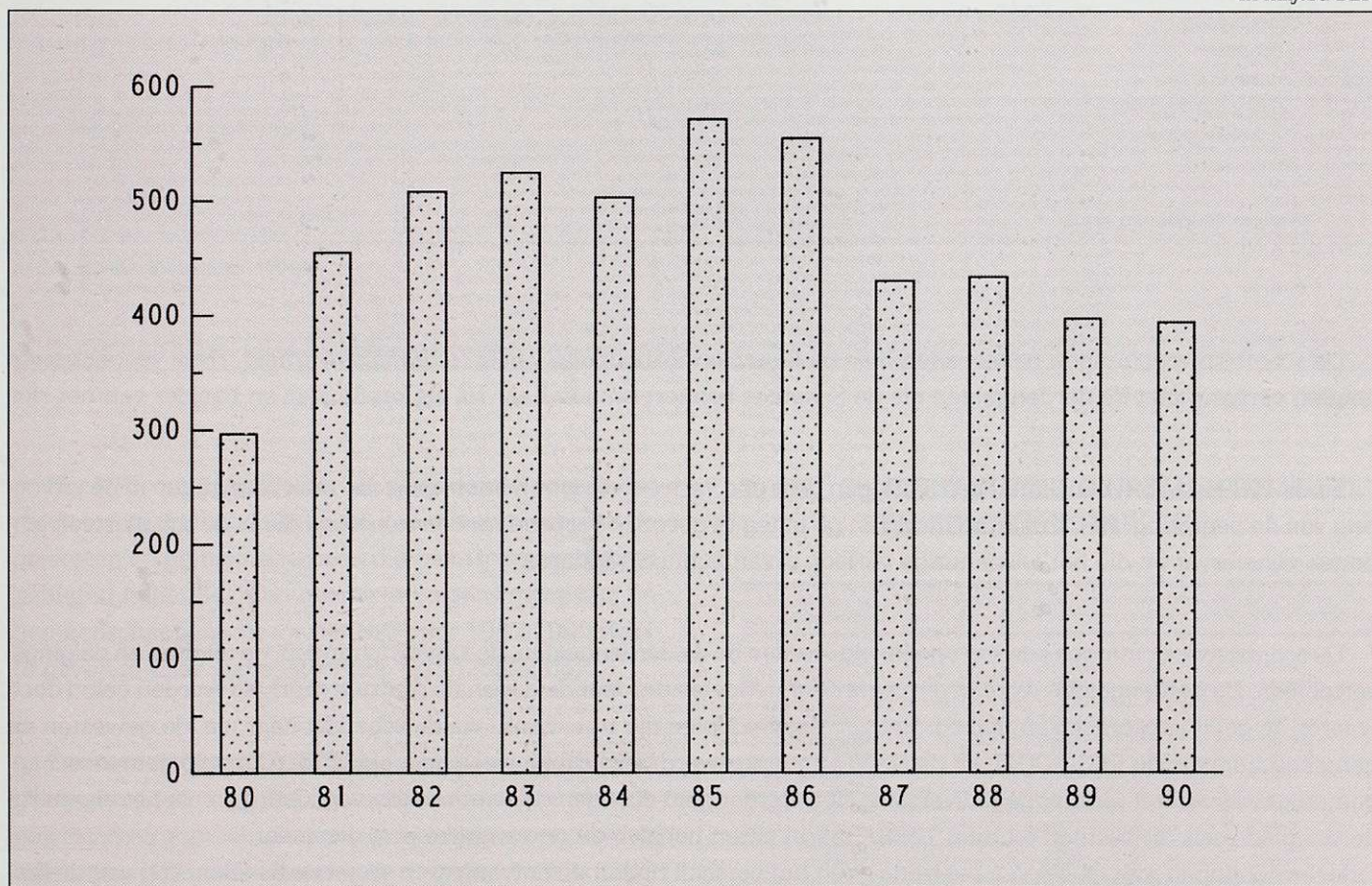
In de analyse van de openbare financiën neemt het netto te financieren saldo een sleutelpositie in. Het NFS is een waar-
demeter die de feitelijke kastoestand van de Schatkist weergeeft. Het NFS bevat twee componenten:

- het NFS van de nationale sector;
- het NFS van de sector gewesten en gemeenschappen.

Het NFS van de nationale sector vindt voor het grootste deel haar oorsprong in het begrotingsresultaat voortvloeiend uit de kasontvangsten en -uitgaven op de rijksmiddelenbegroting. Het NFS van de nationale sector geeft een samenvat-
tend beeld weer van de grote componenten van de sector, geklasseerd in zes grote rubrieken: de rijksschuld, de cel van de gezagsdepartementen, de sociale cel, de economische cel, de cel onderwijs en de cel van de gewesten en gemeenschappen. De groepering van de verrichtingen van een aantal departementale begrotingen wordt in tabel 62 weergegeven.

GRAFIEK 27- NETTO TE FINANCIEREN SALDO NATIONALE OVERHEID

In miljard BEF.

BRON : Ministerie van Financiën.

TABEL 63- HET NATIONAAL NETTO TE FINANCIEREN SALDO

In miljard BEF.

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989	1990
Begrotingsresultaat	- 458,2	- 396,1	- 471,2	- 361,6
Schatkistverrichtingen	+ 6,9	- 20,3	+ 28,8	- 4,2
wo. - derdengelden	+ 13,1	- 8,0	+ 53,6	- 31,3
- kasverrichtingen	+ 15,9	+ 11,0	- 4,0	+ 28,8
- uitgifteverschillen	- 9,9	- 11,3	- 10,6	-
- delgingsverschillen	- 11,5	- 11,9	- 10,2	- 1,8
NATIONAAL NFS	- 451,2	- 416,0	- 442,4	- 365,8
in % van het globaal NFS	104,8	95,9	111,4	93,0

BRON : Ministerie van Financiën.

TABEL 64- HET NETTO TE FINANCIEREN SALDO VAN GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN

In miljard BEF.

KASVERRICHTINGEN	1987	1988	1989	1990
<i>Lopende verrichtingen</i>	+ 11,9	- 24,2	+ 65,7	+ 18,9
- Ontvangsten	126,6	88,6	581,0	650,7
. dotaties	86,5	87,4	32,7	17,7
. ristorno's	39,8	1,2	25,6	6,9
. eigen ontvangsten	0,2	0,0	10,9	1,5
. financieringswet	-	-	511,8	624,6
- Uitgaven	114,7	112,8	515,3	631,7
<i>Kapitaalverrichtingen</i>	+ 8,9	+ 6,6	- 20,6	- 46,7
- Ontvangsten	46,7	44,5	30,1	22,9
. dotaties	44,5	44,5	16,0	0,0
. ristorno's	1,9	-	1,4	1,1
. eigen ontvangsten	0,3	-	1,5	1,1
. financieringswet	-	-	11,2	20,7
- Uitgaven	37,8	37,9	50,7	69,6
<i>Netto te financieren saldo</i>	+ 20,8	- 17,5	+ 45,2	- 27,8

BRON : Ministerie van Financiën.

De schatkistverrichtingen beïnvloeden mee de financieringsbehoefte van de nationale overheid. Deze verrichtingen houden verband met de derdengelden die de Schatkist beheert en met haar rol als kassierster en bankier van het rijk.

Sinds 1989 zorgden een aantal verrichtingen voor een vertroebeling van het inzicht dat men kan krijgen in de uitvoering van de begroting. Het is daarom nuttig enige uitleg te geven in verband met de rubrieken die in de schatkistverrichtingen zijn vervat en die het wispelturige verloop ervan kunnen verklaren.

De schatkistverrichtingen kunnen opgedeeld worden in: de derdengelden, de kasverrichtingen, de uitgifte- en delgingsverschillen. De derdengelden worden gevormd door middelen die door de nationale centrale overheid worden geïnd doch waarop ze geen aanspraak kan maken. Het zijn dus middelen die transiteren via de schatkist naar o.a. de gewesten en gemeenschappen, de EEG-EOGFL en de NAVO. Onlangs werd deze categorie opgedeeld in «derdengeld gemeenschappen en gewesten» en «derdengeld diversen». Het «derdengeld diversen» bevat dezelfde verrichtingen als het eigenlijke derdengeld zoals dit bestond tot eind 1988. Daarin zitten behalve de omvangrijke post diversen:

- de verrichtingen met de NAVO: het saldo geeft het verschil tussen de ontvangsten, grotendeels afkomstig van de kredieten ingeschreven op de begroting van Landsverdediging en de uitgaven in verband met het NAVO-lidmaatschap;

- de verrichtingen met de EEG-EOGFL: worden gevormd door het saldo van de inkomsten die voortvloeien uit de afgestane rechten (douane en BTW), de landbouw en de suikerheffingen evenals de bijdrage in functie van het BNP waarvoor de kredieten ingeschreven zijn op de begroting van Financiën en de uitgaven, die gevormd worden door de opvragingen van de EEG;
- de rubriek verrichtingen met betrekking tot de gewaarborgde leningen: geeft het verschil aan tussen de betalingen door de Staat, in casu de Nationale Bank, van de financiële dienst (aflossingen en interestlasten) van (een deel van) de gewaarborgde schuld (NMBS, RTT, e.a.) en de alimentatie ervan door de betrokken instellingen;
- de derdengelden Post: de schatkist kan beschikken over de gelden van de diverse rekenplichtigen bij het Bestuur van de Postcheque. Er dient op gewezen dat deze rubriek geen verband houdt met de variatie van de tegoeden van de particulieren bij de Postcheque welke opgenomen is in de rijksschuldtabellen.
- de verrichtingen met de fiscale besturen: in deze rubriek vindt men het saldo van de fondsen fiscale besturen (Begroting van Financiën, afzonderlijke sectie) en van de fiscale schatkistberekeningen. Op deze laatste worden de verrichtingen in verband met de inningen en doorstortingen van belastingen aan de lokale overheden aangerekend.

De kasverrichtingen geven o.a. de fluctuaties weer van het kasgeld bij de rekenplichtingen voor ontvangsten en uitgaven. De uitgifteverschillen ontstaan bij de uitgifte van leningen onder of boven pari en door de betaling van de commissielonen aan de financiële instellingen voor het plaatsen van de leningen.

De delgingsverschillen ontstaan bij de inkoop van leningen op de beurs. Indien een lening boven pari noteert op de beurs dan moet een hoger bedrag dan de nominale waarde van de obligatie betaald worden bij de terugkoop. Dergelijke operaties van terugbetaling boven pari kunnen slechts gebeuren op basis van een ministerieel besluit. In 1990 werd de optie genomen om de terugbetalingen boven pari zoveel mogelijk te beperken.

TABEL 65- VERDELING VAN HET NFS PER GEWEST EN GEMEENSCHAP

In miljard BEF.

Netto te financieren saldo	1987	1988	1989	1990
Vlaamse Gewest	+9,9	- 8,1	+39,7	- 21,4
Waanse Gewest	+8,0	- 3,6	+17,7	- 24,5
Franse Gemeenschap	+2,8	- 5,6	+5,7	- 8,8
Duitse Gemeenschap	+0,0	- 0,2	- 0,1	- 0,2
Brusselse Gewest	-	-	- 17,9	+26,6
TOTAAL GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN	+20,8	- 17,5	+45,2	- 27,8

BRON : Ministerie van Financiën.

Het NFS van de gewesten en gemeenschappen is het resultaat van de lopende en de kapitaaluitgaven van de gewesten en gemeenschappen die rechtspersoonlijkheid genieten (tabel 64). Een overzicht volgens gewesten en gemeenschappen laat toe het NFS voor 1987-1990 weer te geven in haar samenstellende delen (tabel 65).

Een overzicht van de NFS over de periode 1983-1990 geeft een idee over het gecumuleerde tekort dat de gewesten en gemeenschappen in die zes jaar opbouwden en eventueel renteloos financierden via de Schatkist (tabel 66).

TABEL 66- GECUMULEERD NFS VAN GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN

In miljard BEF.

JAAR	NFS	Gecumuleerd
1983	- 10,3	- 10,3
1984	- 2,8	- 13,0
1985	- 19,1	- 32,1
1986	- 3,9	- 35,4
1987	+20,8	- 14,7
1988	- 17,5	- 32,2
1989	+45,2	+13,0
1990	- 27,8	- 14,8

BRON : Ministerie van Financiën.

TABEL 67- NFS VAN DE CENTRALE OVERHEID

In miljard BEF en in % van het BNP.

	Nationale sector		Gewesten en gemeenschappen		Centrale overheid	
	mrd.	%	mrd.	%	mrd.	%
1985	- 552,0	- 11,5	- 19,1	- 0,4	- 571,1	- 11,9
1986	- 552,2	- 10,9	- 3,3	0,0	- 555,5	- 11,0
1987	- 451,2	- 8,5	+20,8	+0,4	- 430,5	- 8,1
1988	- 416,4	- 7,4	- 17,5	- 0,3	- 433,9	- 7,7
1989	- 442,4	- 7,2	+45,2	+0,7	- 397,2	- 6,5
1990	- 365,8	- 5,6	- 27,8	- 0,4	- 393,5	- 6,0

BRON : Ministerie van Financiën, berekeningen : MEZ (ADSD).

Tijdens de jaren 1989 en 1990 werd de financieringsbehoefte van de centrale overheid bepaald door de twee samenstellende sectoren met name de nationale sector en de sector der gewesten en gemeenschappen. De nationale Schatkist nam tijdens deze periode de verrichtingen waar van de gewesten en gemeenschappen. Ingevolge deze eenheid van thesauriewerking deed de nationale thesaurie aan voorfinanciering ten voordele van de gewesten en de gemeenschappen. Voor deze jaren gold een dubbele begrotingsnorm die sloeg op de twee sectoren samen.

Bij de berekening van de financieringsbehoeften van de centrale overheid (Staat, gewesten en gemeenschappen) wordt meestal het werkelijk opgetekende kasresultaat opgenomen.

Bij berekening van de behoeften van de sector gewesten en gemeenschappen is er soms sprake van de zogenaamde «voorlopige winst». Deze voorlopige winst wordt gevormd door het verschil tussen het «natuurlijk tekort» en de «definitieve winst». Het «natuurlijk tekort» wordt op zijn beurt gevormd door het verschil tussen de uitgaven die verband houden met de overgedragen bevoegdheden en de overgedragen middelen. De «definitieve winst» is deze waartegenover geen middelenoverdracht staat. De definitieve winst wordt o.a. gevormd door de deelneming van de gemeenschappen en gewesten in de lasten van de Rijksschuld.

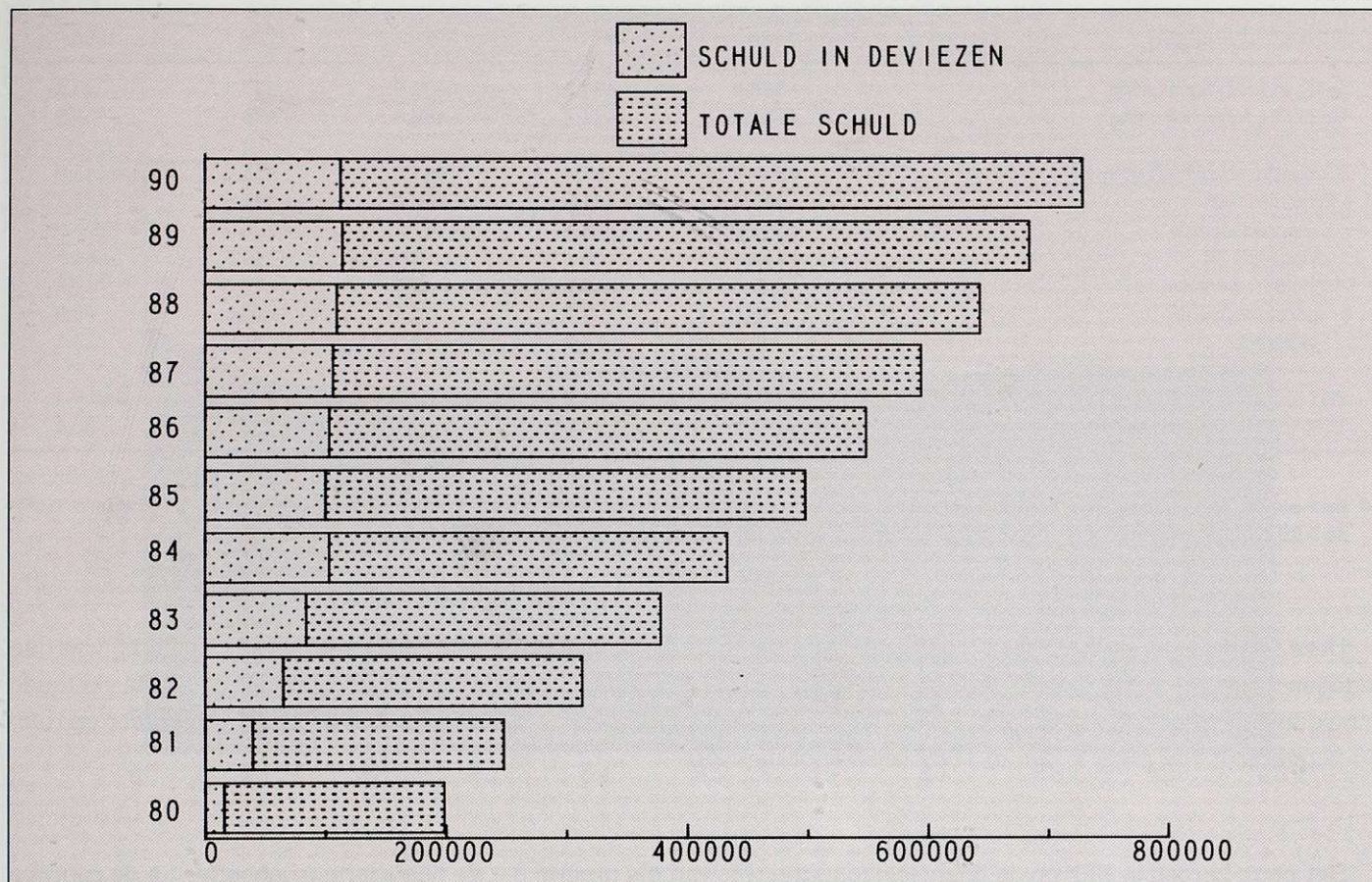
De berekening van de behoeften van de sector gemeenschappen en gewesten in deze context is er één op basis van begrotingskredieten en niet op grond van kasresultaten. Het kredietconcept stemt echter niet overeen met het kasconcept, waarvan het NFS de belangrijkste en best gekende resultante is. In de analyse wordt niet verder ingegaan op het begrip van de voorlopige winst van de sector gemeenschappen en gewesten. Het beroep op de financiële markten in de vorm van leningen wordt immers bepaald door het NFS in kastermen en niet door de financieringsbehoefte in krediettermen, noch in ordonnantietermen.

E. HET VERLOOP VAN DE RIJKSSCHULD

Het verloop van de rijksschuld geeft het netto rendement weer van de leningen die rechtstreeks en onrechtstreeks door de Schatkist op de financiële markten werden geplaatst. In principe stemt het uitstaande bedrag van de rijksschuld overeen met het gecumuleerde bedrag van de begrotingstekorten uit het verleden. In de praktijk weerspiegelt het uitstaande bedrag van de schuld nog de invloed van schommelingen van de wisselkoersen, van de overname van schulden door de staat, van de uitgifte van regularisatieleningen, van de schatkistverrichtingen en van de verrichtingen met het IMF. Het directe verband tussen een toename van de schuld en het netto te financieren saldo is hierdoor in de praktijk niet meer te leggen, tenzij na een aantal correcties.

GRAFIEK 28- SCHULD PER HOOFD VAN DE BEVOLKING

In BEF.

BRON : Ministerie van Financiën, berekeningen: MEZ (ADSD).

TABEL 68- HET NETTO TE FINANCIEREN SALDO EN HET SCHULDVERLOOP

In miljard BEF.

RUBRIEKEN	1987	1988	1989	1990
<i>Totaal netto te financieren saldo</i>	- 430,5	- 433,9	- 397,2	- 393,5
Wisselverschillen (a)	- 6,2	+ 18,6	- 25,2	+ 0,3
Regularisatielingen	+ 33,1	+ 35,2	+ 49,2	+ 31,5
Overgenomen staatsschuld	-	-	-	+ 20,4
Werkelijke schuldwijziging	+ 457,4	+ 487,6	+ 421,2	+ 445,7
Verrichtingen met het IMF (b)	- 3,2	+ 2,1	+ 4,7	- 9,4
<i>Nominale schuldwijziging</i>	+ 454,2	+ 489,8	+ 425,9	+ 436,5

BRON : Ministerie van Financiën.

(a) Wisselkoerswinsten verlagen de Schatkistbehoefte terwijl verliezen de financieringsbehoefte doen toenemen.

(b) De schommelingen van het uitstaande bedrag van de certificaten in het bezit van het IMF hebben geen invloed op het netto te financieren saldo.

In 1990 bedroeg het begrotingstekort van de nationale overheid (staat) en de gewesten en gemeenschappen 393,5 miljard. Dit tekort leidde tot een werkelijke schuldstijging met 445,7 miljard. Deze schuldtoename werd voor 100 % gefinancierd door uitgifte van titels in BEF (tegenover 89,6 % in 1989). De schuld in deviezen werd verminderd met 19,4 miljard terwijl zij in 1989 nog met ruim 40 miljard toenam en 10,4 % van de schuldaangroei uitmaakte.

TABEL 69- HET THESAURIETEKORT EN DE FINANCIERING ERVAN

In miljard BEF.

SCHULDRUBRIEKEN	1986	1987	1988	1989	1990
Netto te financieren saldo	- 555,5	- 430,5	- 433,9	- 397,2	- 393,5
Nominale schuldwijziging	+503,7	+454,2	+489,8	+425,9	+436,5
Werkelijke schuldwijziging(a)	+517,5	+457,4	+487,6	+421,2	+445,8
· Schuld in BEF	+487,4	+431,9	+446,2	+377,6	+465,1
· geconsolideerde	+241,9	+345,4	+443,2	+228,0	+375,6
· vlottende (a)	+245,5	+86,5	+3,0	+149,6	+89,6
· Schuld in deviezen	+30,1	+25,6	+41,5	+43,6	- 19,4
· geconsolideerde	- 69,6	- 7,7	+44,5	+10,6	+9,9
· vlottende	- 99,7	+33,3	- 3,0	+33,0	- 29,1
TOTALE GECONSOLIDEERDE SCHULD	+172,3	+337,7	+487,7	+238,6	+385,4
TOTALE VLOTTENDE SCHULD	+345,2	+119,8	0,0	+182,6	+60,4

BRON : Ministerie van Financiën.

(a) Exclusief de verrichtingen met het IMF. De Schatkistpositie wordt niet beïnvloed door de verrichtingen met het Internationaal Muntfonds. Het is de NBB die BEF ontvangt of ter beschikking stelt in uitvoering van het akkoord met het IMF en niet de Schatkist.

Deze financiering staat schril in tegenstelling tot de financiering tijdens de voorbije jaren. Opvallend hierbij was dat, in tegenstelling tot 1989, vooral op lange termijnschuld beroep gedaan werd terwijl de netto aangroei van de vlottende schuld fors in toom gehouden werd. Het aandeel van de geconsolideerde schuld in de totale schuld is hierdoor op ruim 66 % gebracht wat meer is dan in 1989 (zie ook grafiek 29).

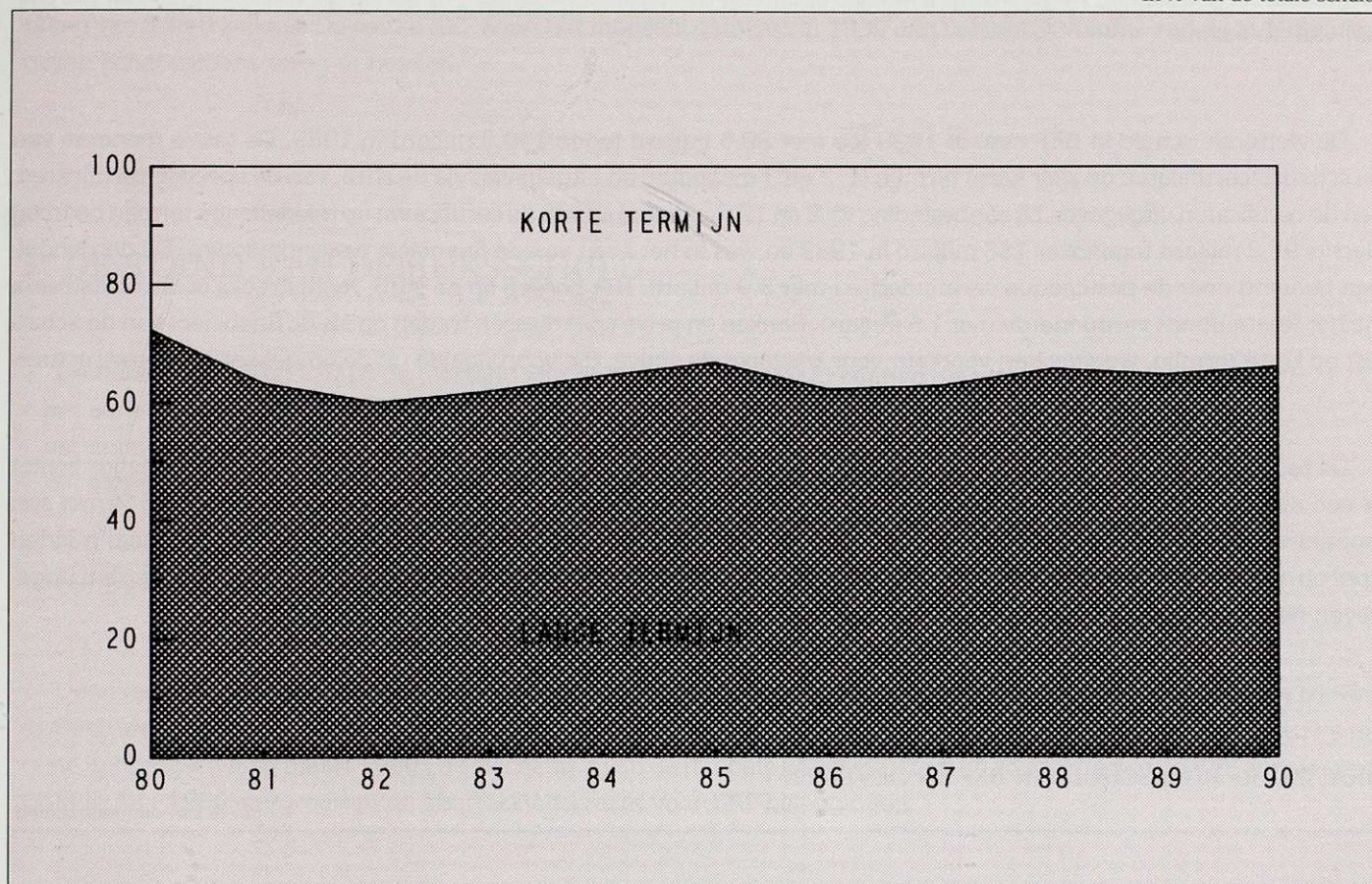
Het netto beroep in BEF op de financiële markten was van die grootte dat de financieringsbehoefte van de centrale overheid ruimschoots kon worden gedekt. Het overschot werd bovendien aangewend voor de vermindering van het uitstaande bedrag schatkistcertificaten in het bezit van het Rentenfonds en gefinancierd via de speciale voorschotten van de NBB. Voor het eerst sedert jaren werd daarenboven de vlottende schuld in deviezen in absolute termen verminderd.

De totale schuld in BEF nam toe met 465,2 miljard frank, hetzij 375,6 miljard op lange termijn en 86,6 miljard op halflange en korte termijn. De schuldtoename in BEF op lange termijn werd gekenmerkt door de uitgifte van lineaire obligaties (OLO). Sinds mei 1989 geeft de Thesaurie lineaire obligaties (obligaties op lange termijn) uit met een vaste rentevoet, looptijd en terugbetalingsprijs. Ze worden uitgegeven in maandelijkse tranches. De uitgifteprijs en dus het rendement wordt bepaald bij aanbesteding, zonder consortium van banken, wat het de financiële instellingen mogelijk maakt vrij te bieden. In 1990 hadden de professionele beleggers de mogelijkheid op drie lineaire obligaties te bieden. Zij brachten 273,5 miljard frank op tegen 81,8 miljard in 1989.

Naast deze uitgaven van OLO's gaf de Schatkist twee openbare leningen uit van het klassieke type, bedoeld voor particulieren. De eerste, uitgegeven in maart 1990, met een looptijd van zeven jaar (1990-1997) en een nominale bruto-coupon van 10 % was tevens de eerste openbare lening waarop de verlaging van de roerende voorheffing van 25 % naar 10 % van toepassing was. De particulieren stortten zich letterlijk op deze lening met een netto rendement van 9 %, waardoor de Schatkist 70 miljard kon in de wacht slepen. Het experiment werd in juni herhaald en overtrof met een opbrengst van 173,5 miljard frank alle verwachtingen. De twee tranches vormen samen een lening van 243,5 miljard frank. Het bruto rendement van deze lening op de eindvervaldag bedroeg 9,8 %. Beide leningen kunnen het voorwerp uitmaken van een «call» of «mogelijkheid tot vervroegde terugbetalingen», het vierde jaar tegen een terugbetalingsprijs van 102,25 %, het vijfde jaar tegen 101,5 % en het zesde jaar tegen 100,75 %.

GRAFIEK 29- RIJKSSCHULD VOLGENS LOOPTIJD

In % van de totale schuld.

BRON : Ministerie van Financiën, berekeningen: MEZ (ADSD).

In totaal brachten alle uitgaven samen 517 miljard frank op tegen 545,6 miljard in 1989. Opvallend hierbij is dat de Schatkist geen beroep deed op de vaste overname door het consortium der banken. Het commissieloon toegekend aan deze instellingen werd verminderd van 1,3 % tot 1,11 %.

Het past hier wellicht eraan te herinneren dat het systeem van de commissielonen werd gewijzigd in 1989. Thans varieert het commissieloon in functie van de looptijd van de leningen en van de categorie van de tussenpersoon: institutionele beleggers, financiële instellingen van de openbare sector, Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet en consortium der banken en grote openbare kredietinstellingen.

Als gevolg van de regionalisering van het Ministerie van Openbare Werken waren er in 1990 geen nieuwe uitgaven van leningen van het Wegenfonds ten laste van de Staat. De Regie voor Maritiem Transport daarentegen heeft in 1990 twee leningen op lange termijn met staatswaarborg aangegaan ter consolidatie van de uitstaande verbintenissen. De waarborg op deze leningen, respectievelijk in BEF en in DEM, bestaat erin dat de Staat er zich toe verbindt de betaling van de rente en/of van de aflossingen van deze leningen ten laste te nemen indien de leningnemer in gebreke blijft.

Ook in de sociale huisvesting liet de regionalisering sporen na in 1990. In juli 1990 is het Amortisatiefonds van de leningen voor de Sociale Huisvesting van start gegaan. Deze nieuwe instelling, beheerd door de Staat en de drie gewesten, centraliseert het financieel beheer van de in het verleden aangegane schulden van de Nationale Huisvestingsmaatschappij en de Nationale Landmaatschappij.

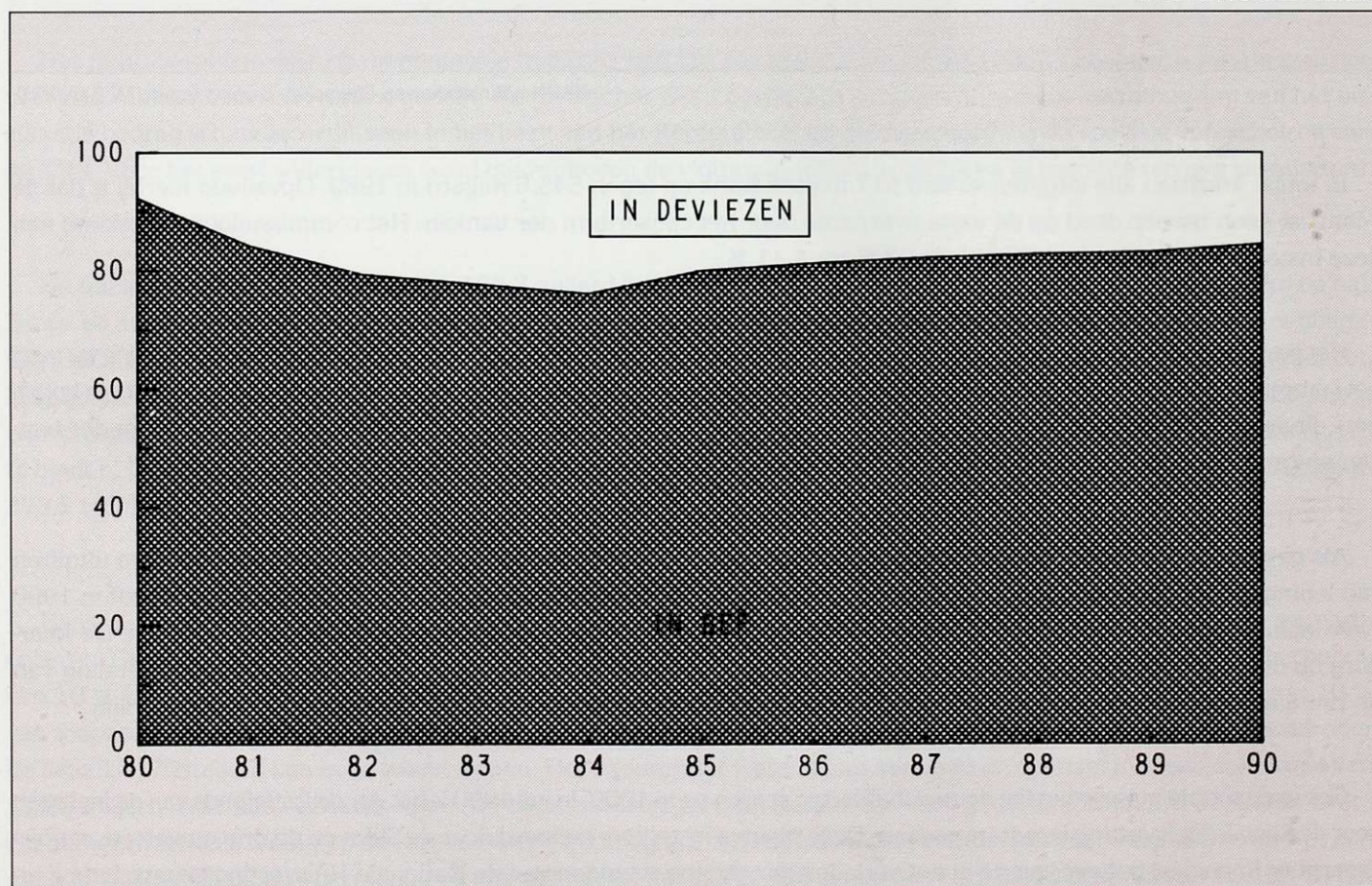
Ook de herstructurering van de openbare kredietinstellingen zal een aanzienlijke invloed hebben op het volume van de gewaarborgde schuld, wegens de geleidelijke opheffing van de staatswaarborg op sommige verrichtingen van het passief van de balans.

De vlottende schuld in BEF nam in 1990 toe met 89,6 miljard tegen 149,6 miljard in 1989. De totale toename van de schatkistcertificaten op zeer korte termijn (1, 2 en 3 maanden) en uitgegeven via de NBB, van de speciale certificaten, van de certificaten uitgegeven bij aanbesteding (6, 9 en 12 maanden) en van de certificaten op middellange termijn bedroeg slechts 95,2 miljard tegenover 188 miljard in 1989 en was in het bezit van de financiële tussenpersonen. De derdengelden beheerd door de postcheque verminderden met 5,9 miljard. Het beroep op de NBB, rechtstreeks of onrechtstreeks via het Rentenfonds verminderde met 1,5 miljard. Banken en privé-spaarkassen traden op als de financiers van de Schatkist op korte termijn, wegens hun voorkeur voor kortlopende activa, die voortvloeide uit de omgekeerde rentestructuur.

De techniek van de regulariseringsleningen werd in 1990 op twee verschillende niveau's toegepast. Enerzijds kwam er een nieuwe uitgifte van 31 miljard schatkistbons. De uitgifte werd op 1 maart gehergroepeerd tegen 9,95 % met een looptijd van zes jaar. De gehergroepeerde uitgifte maakte het mogelijk dat de Schatkistbons 1990-1996 vanaf midden april op de klassieke obligatiemarkt werden verhandeld. Anderzijds werden de bons die van 1986 tot 1989 werden uitgegeven omgeruild tegen een nieuwe lijn van lineaire obligaties met voordeel voor beide partijen.

GRAFIEK 30- RIJKSSCHULD IN BEF EN DEVIEZEN

In % van de totale schuld.

BRON : Ministerie van Financiën.

Voor het eerst sinds jaren werd de schuld in valuta verminderd. De geconsolideerde schuld in deviezen steeg slechts met 9,8 miljard BEF. De vlottende schuld verminderde met 29,2 miljard (tegen + 33 miljard in 1989), wegens de terugbetaling van Schatkistbons. De sterke BEF heeft het mogelijk gemaakt in 1990 een belangrijk volume van de in 1989 uitgegeven Schatkistbons terug te betalen.

F. DE STAND VAN DE RIJKSSCHULD

De hoofdkenmerken inzake de toestand van de rijksschuld in 1990 kunnen als volgt samengevat worden:

- het aandeel van de geconsolideerde schuld in de totale schuld stijgt van 64,8 % naar 66 % (grafiek 29);
- het aandeel van de schuld in BEF stijgt van 83,3 % naar 84,6 % van de totale schuld (grafiek 30);
- het aandeel van de schuld met vaste rentevoet stijgt van 64 % naar 66 % van de totale schuld.

Dit drievoudig kenmerk wijst op een verbetering van de structuur van de staatsschuld.

De toegenomen aantrekkingskracht van de beleggingen in BEF zorgden voor een vlotte financiering van de NFS van de Centrale Overheid. De vermindering van de roerende voorheffing van 25 % naar 10 % op nieuwe financiële activa met vaste opbrengst (vanaf maart 1990), de afschaffing van de dubbele wisselmarkt en de koppeling van de BEF aan de sterke DEM in juni 1990, vergrootten de aantrekkingskracht voor BEF-beleggingen.

De diversificatie van de financiële producten van de staatsschuld ging verder met de uitgifte van OLO's en leningen voor het grote publiek. Op het vlak van de schuld in deviezen bleven de bestaande instrumenten behouden (de Euro-medium term notes en de Euro-Commercial Papers).

TABEL 70- STAND VAN DE RIJKSSCHULD (a)

SCHULDRUBRIEKEN	In miljard BEF.				
	1986	1987	1988	1989	1990
Schuld in BEF	4 313,1	4 745,1	5 191,2	5 568,8	6 033,9
- geconsolideerde	2 775,2	3 120,5	3 563,7	3 791,7	4 167,3
- vlottende (a)	1 537,9	1 624,6	1 627,5	1 777,1	1 866,6
Schuld in deviezen	1 020,4	1 045,9	1 087,4	1 131,0	1 111,7
- geconsolideerde	504,5	496,8	541,4	552,0	561,9
- vlottende	515,9	549,1	546,0	579,0	549,9
Totale geconsolideerde schuld	3 279,7	3 617,3	4 105,1	4 343,7	4 729,2
Totale vlottende schuld	2 053,8	2 173,7	2 173,5	2 356,1	2 416,5
TOTALE SCHULD (a)	5 333,5	5 791,0	6 278,6	6 699,8	7 145,6
in % van het BNP	105,2	109,0	111,4	109,4	108,5
SCHULD PER INWONER (in BEF) (b)	540 660	586 430	635 807	677 432	722 106

(a) Exclusief IMF certificaten.

(b) Zie ook grafiek 28, blz. 99.

BRON : Ministerie van Financiën.

4.2. MONETAIRE FACTOREN

4.2.1. INTERNATIONAAL MONETAIR BELEID

Alhoewel de economische expansie zich in 1990 nog voortzette, was het economisch klimaat in vele opzichten minder rooskleurig. De Golfcrisis versterkte de inflatoire druk. De problemen van de ontwikkelingslanden werden acuter en de moeilijkheden rond de overgang van de landen van Centraal- en Oost-Europa naar een marktgerichte economie kwamen duidelijker tot uiting.

Het monetaire beleid werd gekenmerkt door een versoepeling in de US en een verstrakking in Japan en Duitsland. Als gevolg daarvan verdween het verschil tussen de korte rentetarieven in vele gevallen en vertoonden de yield-curves, die het verschil tussen de lange en de korte termijnrente in beeld brengen, een vlak verloop. Enkele landen kenden zelfs een omgekeerde rentestructuur.

Het verloop van de wisselkoersen weerspiegelde de oriënteringen van het monetaire beleid, veeleer dan het verloop van de balansen van het lopend betalingsverkeer. De dollar verloor het hele jaar terrein tegenover de DEM en tegenover de meeste Europese valuta's en vanaf mei ook ten opzichte van de JPY.

TABEL 71- RENTEVOETEN IN ENKELE LANDEN

LANDEN	1987		1988		1989		1990	
	korte term.	lange term.	korte term.	lange term.	korte term.	lange term.	korte term.	lange term.
	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
Verenigde Staten	5,8	8,6	6,7	9,0	8,1	8,6	7,5	8,7
Japan	2,4	4,2	2,4	4,3	3,0	5,1	5,0	7,4
EEG								
België	7,1	7,8	6,7	7,9	8,7	8,6	9,7	10,1
Duitsland	2,6	5,8	2,6	6,1	4,6	7,0	5,6	8,8
Spanje	8,0	12,8	10,7	11,7	13,2	13,7	13,8	14,7
Frankrijk	8,2	10,2	7,8	9,2	9,4	9,2	10,2	10,4
Ierland	10,7	11,3	7,8	9,5	9,7	8,9	11,0	10,1
Italië	11,1	10,8	11,2	10,8	12,7	12,0	12,3	12,1
Nederland	5,2	6,4	4,3	6,1	6,8	7,2	8,3	9,0
Portugal	11,4	15,4	13,0	13,9	13,6	14,8	16,9	15,2
Verenigd Koninkrijk	9,2	9,5	9,8	9,4	13,0	9,6	14,0	11,1

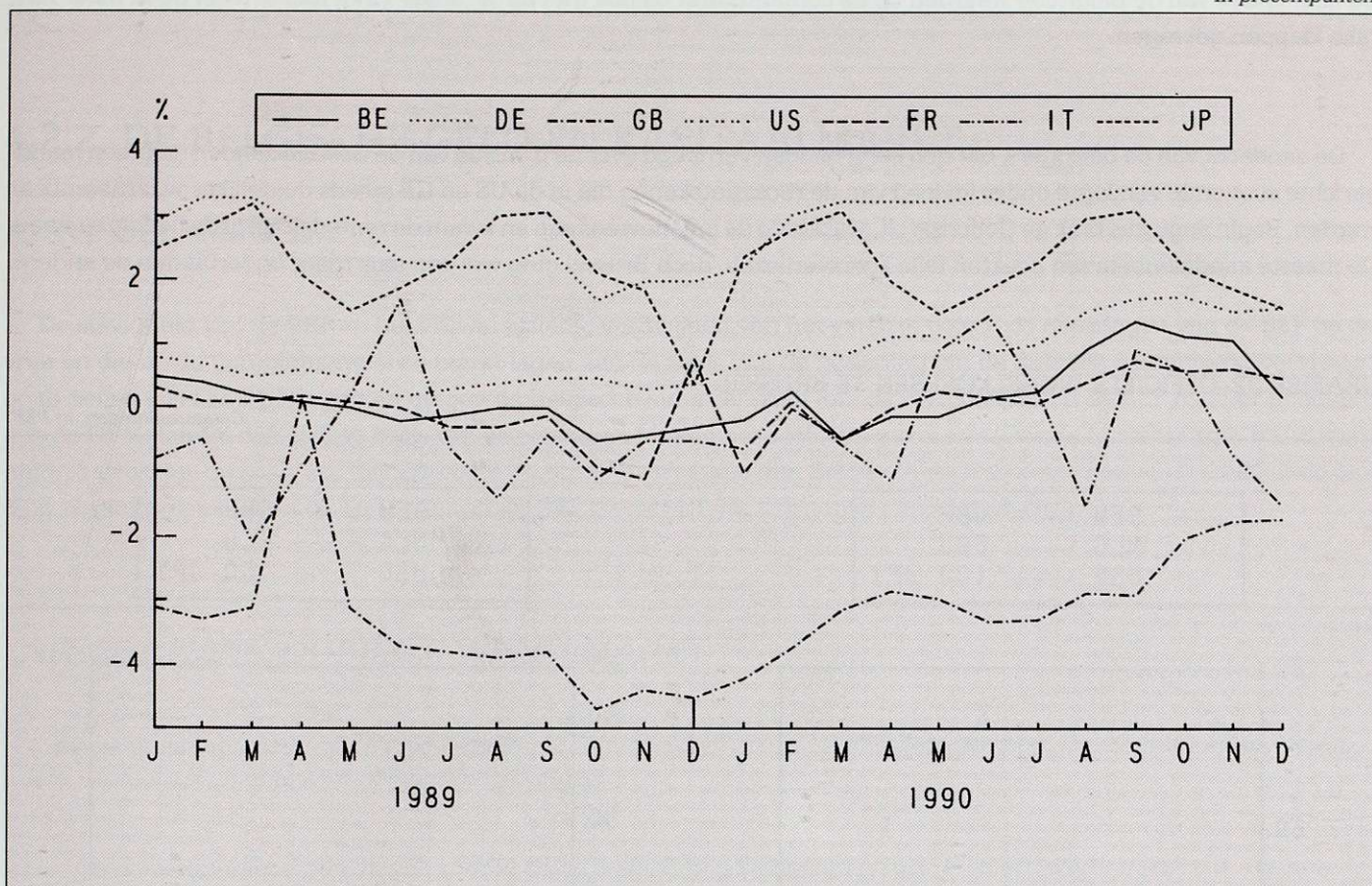
BRON : EEG, Eurostatistics.

(a) De korte termijnrente op drie maandbeleggingen, meestal schatkistpapier, op het einde van de periode.

(b) Rendement overheidspapier.

GRAFIEK 31- VERSCHIL TUSSEN KORTE EN LANGE TERMIJN RENTE, INTERNATIONALE VERGELIJKING 1989-1990

In procentpunten.

BRON : Eurostat.

De DEM was zeer stevig tegenover de dollar, maar dat was niet het geval voor zijn positie binnen het wisselkoersmechanisme van het EMS. Na een herschikking op 8 januari, die beperkt bleef tot een verlaging met 3,7 % van de spilkoersen van de lire en het opnemen van de Italiaanse munt in de enge schommelingsmarge van 2,25 %, verdwenen de spanningen binnen het EMS. Niet voor lang echter. Onder invloed van de onrust ontstaan naar aanleiding van de financiële gevolgen van de Duitse hereniging, verzwakte de DEM. Met schommelingsmarges van 6 % is het GBP op 8 oktober tot het wisselkoersmechanisme van het EMS toegetreden. In de loop van november leidde de verstrakking van het Duitse monetaire beleid tot een versteviging van de DEM. Het jaar werd afgesloten zonder hevige spanningen binnen het stelsel.

Het beursjaar 1990 begon onder een ongunstig gesternte met stijgende rentevoeten en lagere economische vooruitzichten. Nagenoeg alle belangrijke beurzen incasseerden belangrijke verliezen, alhoewel in ongelijke

TABEL 72- VERLOOP VAN DE VOORNAAMSTE INTERNATIONALE BEURSINDEXEN

In %.

	1989/1988	1990/1989
Hong-Kong	+5,5	+6,6
Verenigde Staten	+27,0	- 4,3
Oostenrijk	+124,8	- 10,8
Verenigd Koninkrijk	+31,7	- 12,7
Nederland	+22,0	- 17,0
Canada	+17,1	- 18,0
Duitsland	+34,7	- 18,6
Zwitserland	+18,1	- 21,3
Singapore	+42,6	- 22,1
Australië	+10,9	- 22,4
Spanje	+8,2	- 24,8
Frankrijk	+33,2	- 25,4
Italië	+16,6	- 24,9
België	+13,2	- 25,7
Zweden	+24,1	- 30,1
Portugal	+38,4	- 35,1
Japan	+29,0	- 38,7

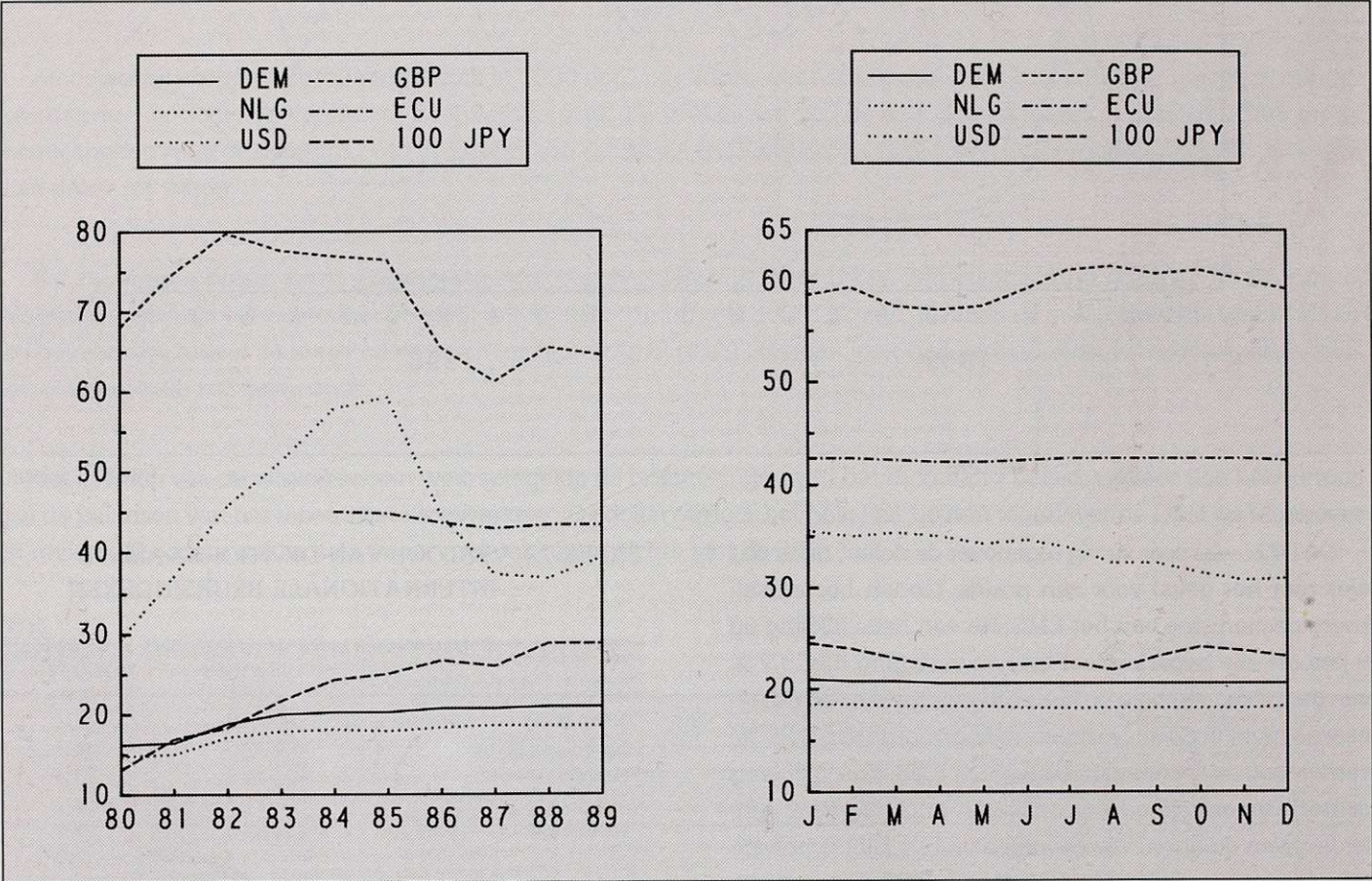
BRON : BBL.

mate. De Nikkei-index op de Japanse beurs verloor bijna 39 %. De beurs van New-York daarentegen gaf maar 4 % prijs. De koersindex van de Belgische waarden op de contantmarkt daalde met 25 %. Sinds 1974 had Brussel nooit meer zo'n rake klappen gekregen.

De aandacht van de beleggers, die zich eerst hadden verheugd over de transitie van de Oostbloklanden naar een markt-gerichte economie verslapte onder invloed van de recessietekenen die in de US en GB steeds duidelijker waarneembaar werden. Begin augustus brak de Golfcrisis uit, wakkerde de inflatievrees aan en kwam de rentedaling op de helling te staan. De meeste aandelenbeurzen boekten felle koersverliezen, doch Brussel ging wel een stuk meer onderuit dan de andere.

GRAFIEK 32- OFFICIELE WISSELKOERSEN TE BRUSSEL

Daggemiddelden, in BEF.

BRON : NBB.

4.2.2. DE BELGISCHE GELD EN KAPITAALMARKT

A. WISSELMARKT

De stevigheid van de BEF en het vrijwel volledig verdwijnen van het verschil tussen de noteringen van de BEF op de vrije en die op de gereguleerde markt lagen aan de basis van de beslissing om de dubbele wisselmarkt vervroegd op te heffen (zie kader). Bovendien gingen de Belgische autoriteiten in juni de verbintenissen aan de BEF nauwer te binden aan de DEM dan tot dan toe, op basis van de afspraken binnen het EMS, het geval was. Ook de Luxemburgse frank werd hierin betrokken, op basis van de monetaire en economische unie met België. Onrechtstreeks, wegens de bestaande binding tussen de gulden en de DEM, sluiten de BEF en de LUF nu ook nauwer aan bij de NLG.

AFSCHAFFING DUBBELE WISSELMARKT

De gereguleerde en de vrije wisselmarkt werden op 5 maart 1990 samengevoegd. De afschaffing van de dubbele wisselmarkt had enkele belangrijke gevolgen:

- 1. De deviezenrekeningen mogen zonder enige beperking gedebiteerd en gecrediteerd worden voor o.a. alle betalingen met buitenlanders of andere niet-ingezetenen, voor alle wisselverrichtingen zowel contant als op termijn, voor alle beleggingen (deposito's, obligaties, aandelen, beleggingsfondsen, SICAV's) zonder enige beperking van termijn.*
- 2. De wisselverrichtingen zowel op termijn als contant, mogen zonder enige beperking of voorwaarde gesloten en geliquideerd worden. Er is geen afstand meer van koerswinst en de contante aankopen moeten niet meer samen vallen met betalingen. De aangekochte deviezen mogen op een deviezenrekening worden gestort.*
- 3. De betalingstermijnen voor invoer en na uitvoer zijn volledig vrij.*
- 4. De transitohandelaar mag de betalingstermijnen vrij overeenkomen met de buitenlandse koper en verkoper. De betalingen in deviezen tussen ingezetenen m.b.t. transitoverrichtingen zijn vrij.*
- 5. Vooraleer een betaling naar of van het buitenland te verrichten, dient de bank in het bezit te zijn van een aantal inlichtingen: aard van de verrichting die aanleiding geeft tot de betaling; land van verblijf van de buitenlandse medecontractant; BTW-nummer van de opdrachtgever/begunstigde; factuurdatum van betalingen.*
- 6. De schulden en vorderingen i.v.m. in- en uitvoer en transitoverrichtingen mogen gecompenseerd worden met vorderingen van andere schulden. Het betreft hier de betalingen met het buitenland via de rekeningen in het buitenland of door schuldvergelijking.*

In haar jaarverslag 1990 merkt de NBB op dat deze koppeling van de BEF aan de DEM mogelijk werd door de «zeer behoorlijke macro-economische prestaties die België de jongste jaren heeft geleverd op het stuk van de doelstellingen van het economisch beleid: groei, werkgelegenheid, saldo van het lopend verkeer met het buitenland en inflatie; dat zijn de prestaties op basis waarvan de gezondheidstoestand van een volkshuishouding en derhalve de wisselkoers van haar valuta kunnen worden geëvalueerd.» De koppeling «maakt de nationale valuta aantrekkelijker in de ogen van de Belgische en buitenlandse beleggers en verkleint ... de in de korte rente ingecalculeerde premie voor wisselrisico's» (24).

Verder meent de Gouverneur van de NBB dat de koppeling «een belangrijke kwalitatieve stap vooruit betekent in de wijze waarop het valutabeleid in België wordt gevoerd, beleid dat traditioneel gericht is op het stabiel houden van de wisselkoers binnen het EMS. Ze ligt in de lijn van het Europese proces van monetaire eenmaking, waarbij in een laatste fase wisselkoerswijzigingen zouden moeten worden geweerd als instrument van interne aanpassing. De nieuwe oriëntering heeft overigens tot onmiddellijk gevolg dat de doeltreffendheid van de strijd tegen de inflatie wordt verhoogd, ... doordat de wisselkoers de sleutelrol krijgt toebedeeld bij het nastreven van coherentie tussen de nationale monetaire politiek en die van de landen die met betrekking tot de inflatie de beste resultaten boeken.» (25).

Overeenkomstig de afgelegde verklaringen troffen de autoriteiten in de loop van het jaar maatregelen om de BEF in het kielzog van de DEM te houden. Het geheel van maatregelen had een versteviging van de BEF als gevolg t.o.v. de DEM, de NLG en de FRF.

Midden september vond er binnen het EMS een algemene hergroepering plaats van het geheel van de valuta's. De toetreding op 8 oktober 1990 van het GBP tot het wisselkoersarrangement had geen destabiliserende werking op het functioneren van het stelsel.

B. GELDMARKT EN RENTEVERLOOP

De uitgifte van kortlopend overheidspapier (Schatkist- en Rentenfondscertificaten) is teruggelopen. Het succes van de in maart en juni geplaatste staatsleningen en de emissie van de lineaire obligaties leidden tot een vermindering van de korte termijnfinanciering van de Schatkist. Met het oog op de geldmarkthervormingen die in 1991 van start gingen, werd de emissie van Schatkistcertificaten met een looptijd van 6, 9 en 12 maanden stopgezet. In 1990 verdwenen ze volledig van de markt.

In tegenstelling tot de overheid deden de financiële instellingen een veel groter beroep op de geldmarkt. De interbankenmarkt werd voortdurend gestijfd door de inbreng van de Luxemburgse banken. De mobilisering van handelspapier buiten de centrale bank om en de daggeldmarkt bleven vrijwel ongewijzigd.

De verruimde geldmarkt stelde de NBB in staat haar netto goud- en deviezenreserves op te voeren en bood de overheid de gelegenheid haar schuld in vreemde valuta's terug te betalen (zie punt 4.1.2).

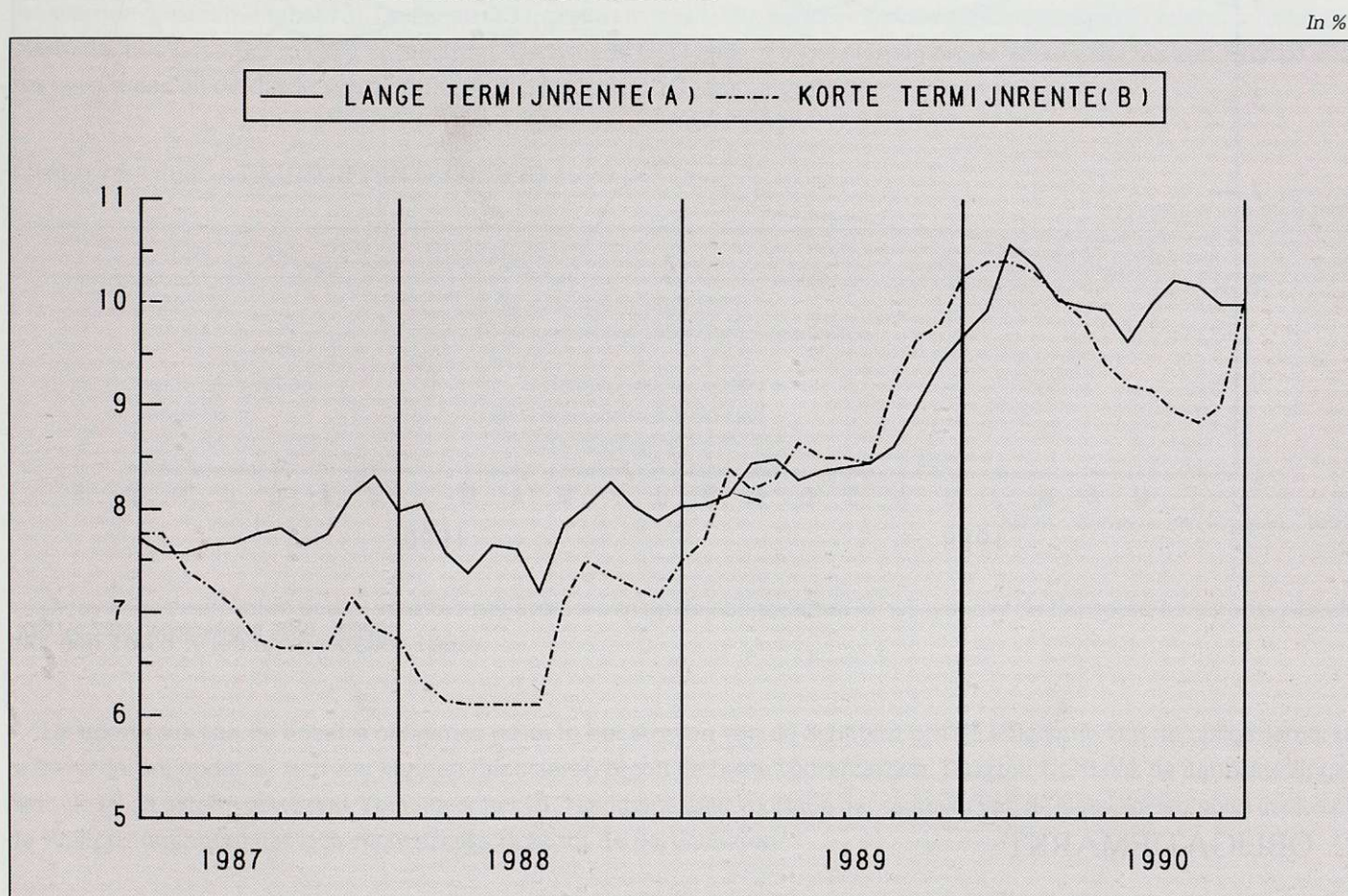
Het korte termijn renteverloop was in het grootste deel van het jaar overigens dalend gericht, al was er in december een lichte ommekeer, hoofdzakelijk het gevolg van een verdere verstrakking van het Duitse monetaire beleid. Tussen januari en november 1990 verlaagde de interbankenrente met circa anderhalf procentpunt. Het resultaat was dat het verschil tussen de Duitse en Belgische korte termijn rente verkleinde en in november lag de Belgische rente zelfs lager dan de Duitse.

De lange termijn rente was daarentegen wel opwaarts gericht, zij het minder sterk dan in Duitsland. De rente op kasbons op 1 jaar steeg van 7,5 % naar 8,5 %, deze op drie jaar van 8,2 % naar 9 %, telkens december 1989 tot december 1990.

Vanaf maart kon het lange termijn renteverschil met Duitsland inkrimpen tot slechts 1 % tegenover 2 % op het einde van 1988 en 1989. Zoals voor de verdwijning van het verschil tussen de korte rentes van beide landen is die positieve ontwikkeling te verklaren door:

- de neerwaartse druk op de Duitse Mark vanaf maart;
- de koppeling in juni van de Belgische frank aan de DEM die het imago van de BEF als beleggingsmunt versterkte;
- de roerende voorheffing op na 1 maart 1990 uitgegeven obligatieleningen en kasbons die verlaagd werd van 25 % tot 10 %.

GRAFIEK 33- LANGE EN KORTE TERMIJNRENTE IN BELGIE

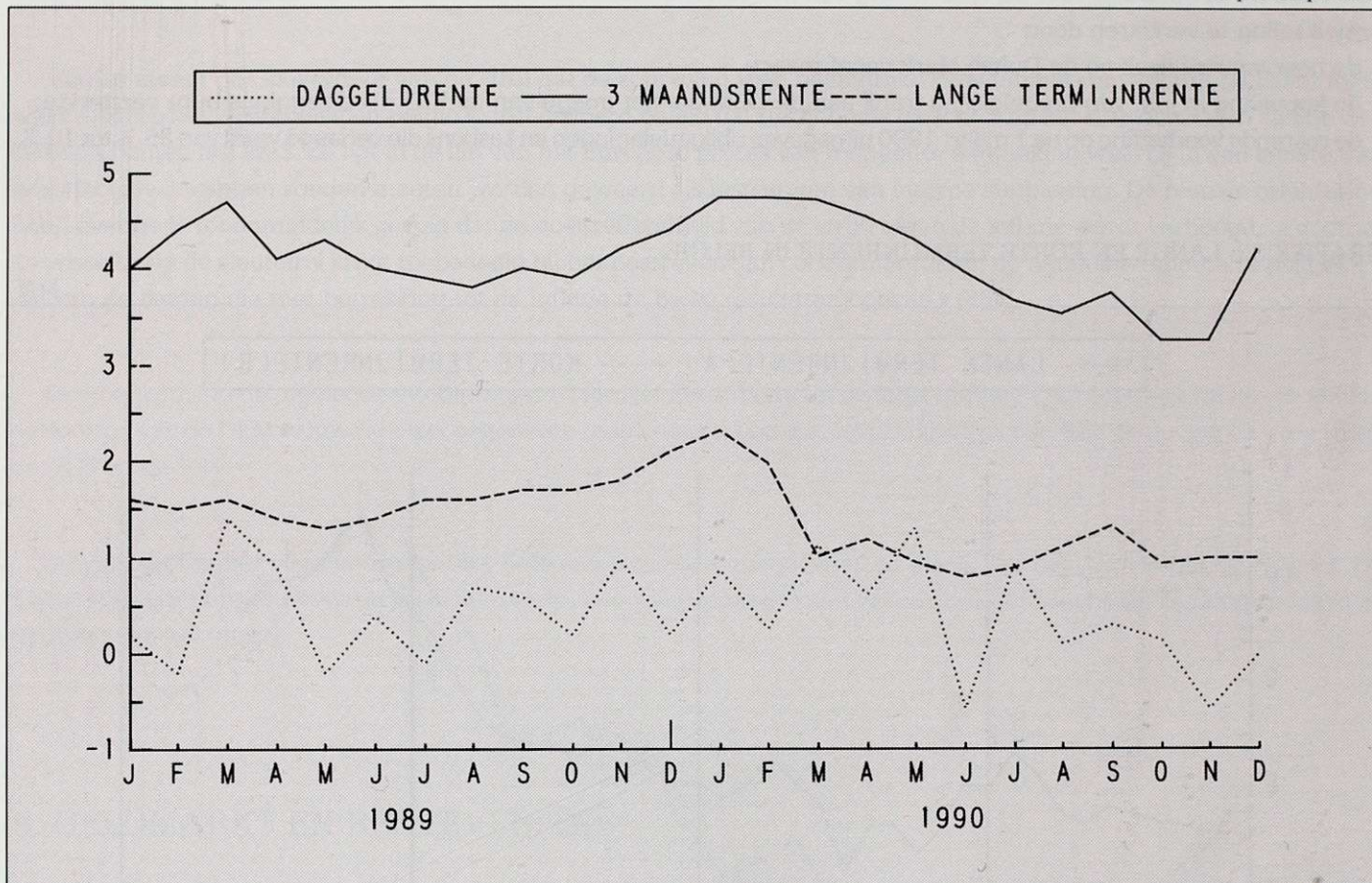
BRON : NBB.

Het gevolg van de gestegen lange termijn creditrente was dat ook de debetrentevoeten stegen. In vrij beperkte mate voor de kortlopende kredieten, waarvan de rentevoet slechts 0,3 procentpunt steeg en aldus op 12,31 % kwam voor discontoen acceptkredieten en op 13,06 % voor kaskredieten (december 90). De rente op lange termijn kredieten steeg evenwel fors: van 9,56 % naar 11 % voor investeringskredieten en van 9,44 % naar 11,5 % voor hypothecaire leningen (telkens van december 89 naar december 90). Net in de periode van vertragende activiteitsgroei zijn deze toenames natuurlijk nefast voor de bouwactiviteit en de produktieve investeringen, zij het minder voor deze laatsten (zie punt 2.1.). Vooral voor de bouwactiviteit was dit effect opmerkelijk: het aantal aanvragen voor hypothecaire kredieten bestemd voor nieuwbouw werd in 1990 bijna gehalveerd (van ruim 40 000 in 1989 naar 24 400), terwijl het aangevraagde bedrag zakte van

105,6 miljard frank in 1989 naar 62,3 miljard frank in 1990 (ook voor de aankopen van bestaande woningen en de nieuwbouw daalden het aantal kredietaanvragen en het gevraagde bedrag) (26).

GRAFIEK 34- VERSCHIL TUSSEN DUITSE EN BELGISCHE RENTE

In procentpunten.

BRON : BNB, berekeningen MEZ (ADSD).

C. OBLIGATIEMARKT

De uitgifte van kasbons en obligaties maakte in 1990 in België een duidelijk herstel door, in tegenstelling tot de Europese markt. De verlaging van de roerende voorheffing van 25 % naar 10 %, het toegenomen vertrouwen in de BEF wegens de binding aan de DEM en de, in internationaal perspectief, hoge return voor Belgische obligaties (bijna 9 %) deden een gunstig uitgifteklimaat ontstaan in ons land, waardoor de Belgische obligatiemarkt beter stand hield dan ander markten (o.a. de Duitse en de Nederlandse).

Op de markt van de overheidsobligaties deed de Schatkist een beroep op enerzijds de aanbesteding van lineaire obligaties, waarmee zij zich tot de institutionele beleggers richtte en anderzijds op de emissies van klassieke staatsleningen, afgestemd op de particuliere beleggers.

Het succes van de kasbons gebeurde met name ten nadele van de SICAV's waarvan de portefeuille in BEF hoofdzakelijk uit staatsobligaties bestaat.

Vermoedelijk heeft de verlaging van de roerende voorheffing een groter rente-effect gehad op de geldmarkt dan op de kapitaalmarkt via de afremming van de kapitaaluitvoer. Voor het eerst sinds jaren hebben de Belgische beleggers meer obligaties in vreemde munt verkocht dan gekocht. De vrijgekomen liquiditeiten werden vooral op korte termijn uitgezet. De kasbons lagen met hoge rente erg in de markt, wat de rente op korte termijn onder opwaartse druk zette. Maar de kapitaalinvvoer verstevigde de positie van de BEF waardoor de geldmarktrente toch kon worden verlaagd, in tegenstelling tot de Duitse rente.

In totaal werden voor 548 miljard overheidsleningen op de markt gebracht, tegenover 545 miljard in 1989. Meer dan de helft van de (bruto-) opbrengst werd verkregen via de lineaire obligaties (OLO's), waarvan in 1990 twee nieuwe uitgiften werden gestart (zie tabel 73). De eerste OLO, gestart in mei 1989, kende nog twee aanbestedingen in januari en februari 1990, die nog circa 9,5 miljard opbrachten. De tweede OLO had, in tegenstelling tot de eerste, slechts een looptijd van zes jaar, maar bij de derde werd opnieuw een lening op 10 jaar aangeboden.

TABEL 73- OBLIGATIEUITGIFTEN OVERHEID 1990

		<i>Opbrengst in miljard BEF.</i>
Periode	Aard lening	Opbrengst
maart 90	10 % staatslening 1990-1997	70,0
juni 90	10 % staatslening 1990-1997 (2de tranche)	173,5
januari-februari 90	8,25 % OLO staatslening 1989-1999	9,6
maart 90	9,96 % schatkistbons 1990-1996	31,5
maart-december 90	10 % OLO staatslening 1990-1996	169,0
juli-december 90	10 % OLO staatslening 1990-2000	94,7

BRON : Ministerie van Financiën, NBB.

De overige emittenten deden voor 9,1 miljard beroep op de obligatiemarkt, waaronder de Europese Investeringsbank met een 10,25 % lening in oktober 1990.

De doorbraak van de lineaire obligaties paste in het streven van de Schatkist om de efficiëntie van de obligatiemarkt te bevorderen, opdat zij zich zou kunnen financieren tegen de beste voorwaarden. Daartoe werd ook de aanbestedingsformule bij de uitgifte gewijzigd. Tegenover het OLO-segment staat voortaan het segment van de klassieke leningen (inclusief de Philippe-leningen) dat zich rechtstreeks richt tot de particulieren.

Op deze wijze werd de markt voor de liquide overheidsleningen, die actief door de institutionele beleggers verhandeld worden, afgeschermd van de markt van de vaak weinig liquide obligatieleningen die door de particuliere beleggers tot op de eindvervaldag in portefeuille worden gehouden.

Ook op de nieuwe secundaire markt heeft zich deze tweeledige structuur afgetekend. Het Rentenfonds trok zich terug als marktregulator uit de professionele OLO-markt en zal enkel nog optreden om al te grote prijschommelingen op de markt af te zwakken in de uitgifteperiodes van de klassieke staatsleningen.

Naast liquiditeit en diversificatie werd op de obligatiemarkt ook gewerkt aan een grotere doorzichtigheid. Daartoe voorzag de wet op de hervorming van de financiële markten een betere controle op de transacties die buitenbeurs worden verhandeld.

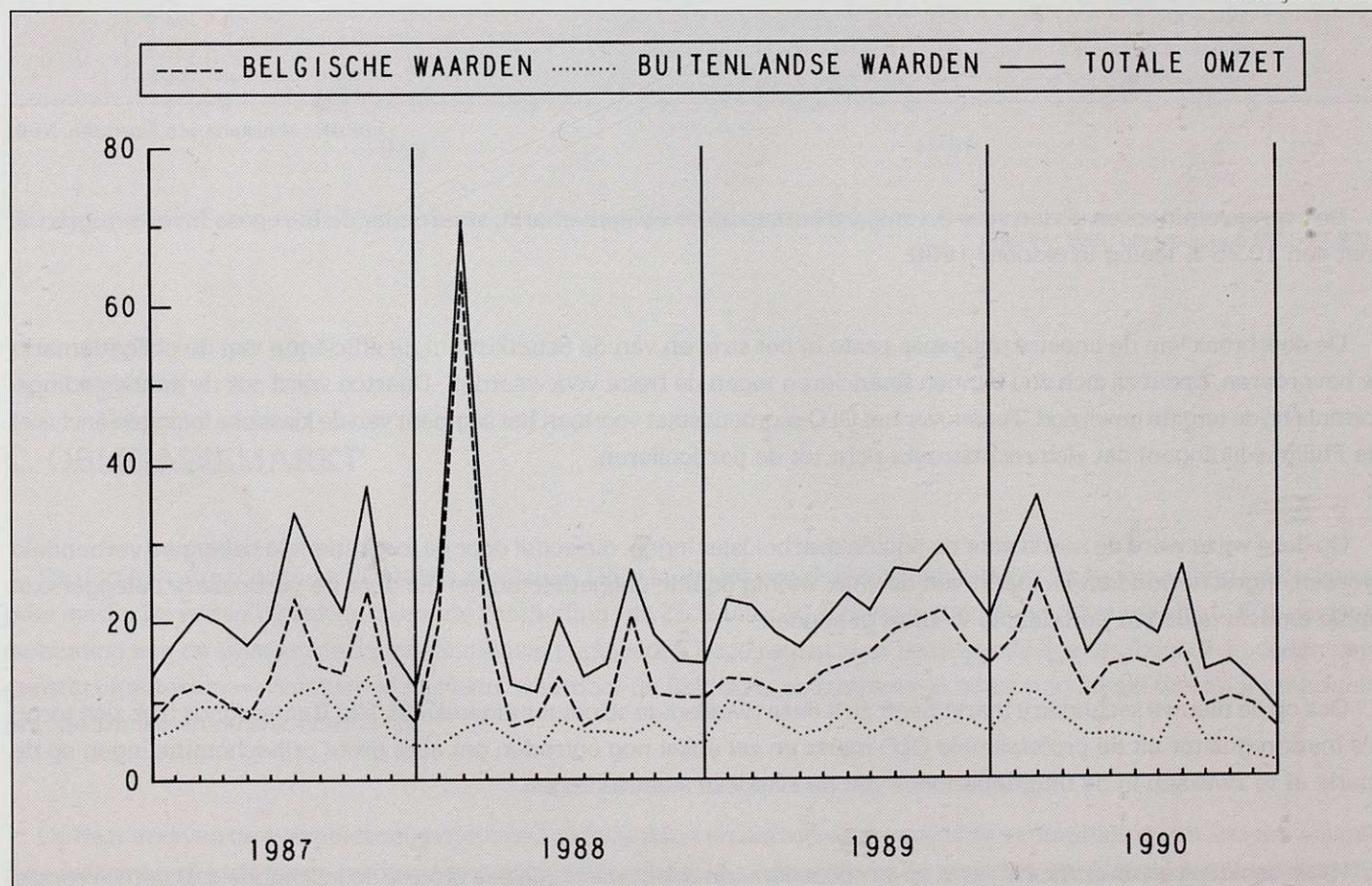
D. AANDELENMARKT: FORSE KOERSDALING

De Brusselse beurs maakte in 1990 een forse buiteling. De returnindex verloor 23,4 %. Voor deze koersval, die zich sinds 1974 niet meer had voorgedaan, zijn verscheidene redenen aan te halen. Ten eerste was er de opwaartse druk op de rentetarieven. Een tweede aandelenonvriendelijke factor was de verlaging van 25 % naar 10 % van de roerende voorheffing op nieuw uitgegeven vastrentende waarden. De verlaging verhoogde de aantrekkingskracht van de obligatieleeningen maar had eveneens een inkrimping van de risicopremie tot gevolg. Bij gelijke rentestand verhoogde het rendement van de belegger op overheidsfondsen met één vijfde. De derde factor was de minder gunstige internationale context.

De beurshandel die sinds 1982 stelselmatig was toegenomen liep vorig jaar terug. De totale aandelenomzet zakte van 418 miljard BEF in 1989 tot 319,2 miljard in 1990; hetzij een daling met 23,4 %. De Belgische aandelen werden verhandeld voor een totaal bedrag van 225,7 miljard, hetzij 61,2 miljard op de contant- en 164,5 miljard op de termijnmarkt. De buitenlandse waarden werden verhandeld voor een totaal van 93,4 miljard, hetzij 18,6 miljard op de contantmarkt en 74,8 miljard op de termijnmarkt. De Belgische aandelen bleven met 70,6 % het grootste deel van de markt voor hun rekening nemen, alhoewel hun aandeel in de totale verhandelde waarde iets lager lag dan in 1989. De buitenlandse waarden waren goed voor 30 % van de totale markt, zij werden voor 80 % (meer dan in 1989) verhandeld op de termijnmarkt.

GRAFIEK 35- MAANDELIJKE OMZET OP DE TERMIJNMARKT

In miljard frank.

BRON : Beurscommissie.

Het aantal verhandelde aandelen daarentegen daalde slechts van 277,6 miljoen in 1989 tot 269,3 miljoen in 1990, hetzij een vermindering met 3,1 %. Het verschillend verloop van de omzetten in kapitaal enerzijds en in aantal anderzijds is toe te schrijven aan het feit dat er meer laaggeprijsde aandelen verhandeld werden.

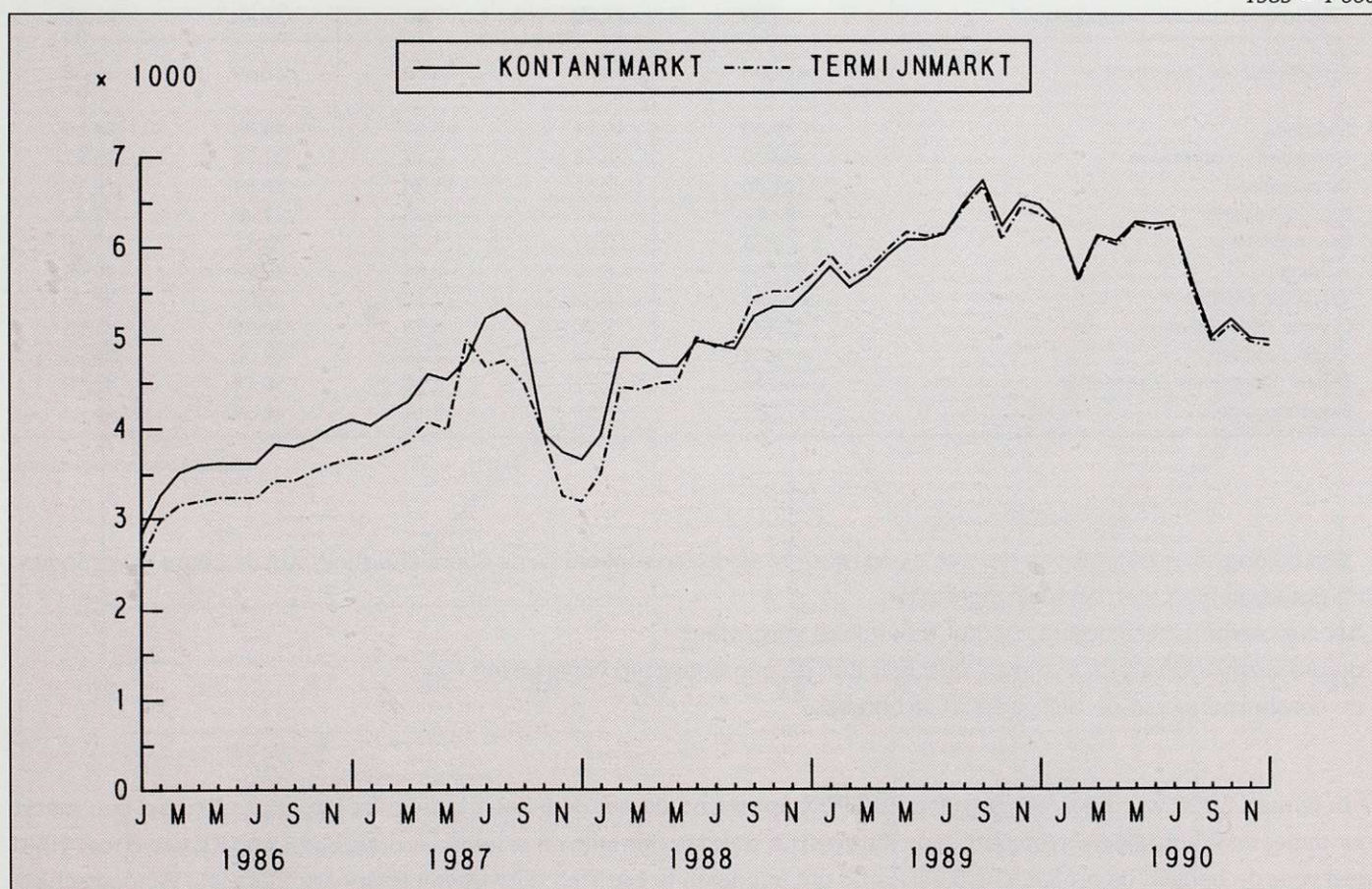
Een overzicht van de verschillende deelrubrieken van de returnindex van de Beurscommissie toont aan dat de daling vrij algemeen was, met uitzondering van de gas- en electriciteitsbedrijven (nu één vennootschap Electrabel) die zich opvallend taai hielden.

In totaal deden zes sectoren het beter dan de algemene index. De sector gas- en electriciteitsbedrijven steeg met 1,1 %. De Belgische electriciteitssector maakt in grote mate gebruik van kernenergie en is dus aan de kostenzijde relatief minder gevoelig voor de prijsbewegingen van olie en gas. Het feit dat vele beleggers dit aandelentype nog steeds kopen met het oog op de hoge dividenduitkering vormde beslist ook een koersondersteunend element. Ook de sectoren warenhuizen en voeding sloten 1990 vrij goed af. Die aandelen worden als defensief bestempeld omdat deze sectoren vooral actief zijn in de distributie van produkten waar de consumentenvraag niet erg gevoelig is voor conjuncturele ontwikkelingen.

De overige elf sectoren deden het minder goed dan de algemene index. De non-ferro's en de metaalverwerking - elektrotechniek en elektronica bengelen dit jaar helemaal onderaan het klassement, terwijl ze in 1989 nog bovenaan prijken met een groei van resp. 73,7 % en 48,3 %. Ook de verzekeringssector presteerde matig. Na de zware voorjaarsstormen

GRAFIEK 36- BEURS VAN BRUSSEL, ALGEMENE INDEXEN

1989 = 1 000.

BRON : Beurscommissie.

hadden de maatschappijen grote bedragen aan schadevergoeding uit te keren, terwijl de hoge rentestand en de beurscrisis ervoor zorgden dat er nagenoeg geen meerwaarde op financiële activa te realiseren waren. De financiële sector van de banken sloot eveneens bedroevend af. De winstontwikkeling in de Belgische banksector werd negatief beïnvloed door o.m. de verlaging van de roerende voorheffing en de toenemende concurrentie.

Voor de Brusselse beurs werd in 1990 bovendien het startschot gegeven voor een grondige facelift. Met de publikatie van de wet van 4 december 1990 op de financiële transacties in de financiële markten in het Staatsblad van 22 december 1990, kwam er een einde aan het drie jaar durend voorbereidend werk ter modernisering van Brussel als financieel centrum. De mammoetwet beperkt zich niet tot een hervorming van de beurs. Zij omvat een veel ruimer gebied. De wet van 4 december is opgedeeld in zeven «boeken» en behandelt, naast een reeks algemene bepalingen, de beurshervorming, de beleggingsinstellingen, het vermogensbeheer en het beleggingsadvies, het misbruik van voorkennis, de valutahandelaars en de controle op de wisselmakelaars en een reeks wijzigings-, opheffings- en diverse bepalingen. De gehele wet trad in voege op 2 januari 1991 met uitzondering van de bepalingen over de beleggingsinstellingen en sommige bepalingen over de valutamarkt die in voege zullen treden op een datum bepaald door de Koning.

TABEL 74- RETURNINDEX PER SECTOR VAN DE BELGISCHE WAARDEN OP DE BRUSSELSE CONTANTMARKT

Wijziging in % ten opzichte van eind voorgaand jaar.

SECTOREN	28 dec. 1989	maart 1990	juni 1990	28 sept. 1990	decemb. 1990
Gas en elektriciteit	+4,22	- 5,28	- 6,60	- 8,29	+ 1,06
Warenhuizen	+ 14,92	- 2,51	+ 10,85	- 4,58	- 1,63
Voeding	+ 76,37	- 1,84	+ 0,94	- 5,75	- 6,85
Petroleum	- 5,47	- 5,58	+ 1,26	- 14,83	- 15,46
Vroegere steenkoolmijnen	+ 6,06	- 4,51	- 8,65	- 13,61	- 16,13
Banken en financiële instellingen	+ 8,69	- 12,80	- 7,96	- 21,22	- 23,38
<i>ALGEMENE RETURNINDEX</i>	<i>+ 16,98</i>	<i>- 5,28</i>	<i>- 3,30</i>	<i>- 22,69</i>	<i>- 23,36</i>
Vastgoed	+ 26,50	- 0,21	+ 5,87	- 14,28	- 24,50
Scheikundige produkten	+ 29,36	- 6,18	- 2,17	- 31,28	- 24,92
Dienstenvaria	+ 44,66	+ 2,61	+ 11,38	- 20,84	- 25,12
Bouwnijverheid	+ 37,22	- 1,17	+ 14,29	- 24,39	- 27,20
Staalnijverheid	+ 4,79	+ 2,97	- 3,56	- 23,41	- 27,20
Holdings	+ 13,00	- 5,12	- 4,84	- 26,79	- 27,39
Tropische produkten	+ 33,91	- 8,69	- 13,15	- 21,67	- 30,79
Diverse nijverheden	+ 32,70	- 9,26	- 0,78	- 29,36	- 31,85
Verzekeringen	+ 32,69	- 4,69	- 11,42	- 28,00	- 34,90
Metaal, electriciteit, elektronica	+ 48,28	- 1,97	- 4,30	- 36,14	- 45,10
Non-ferrometalen	+ 73,67	- 8,10	- 15,12	- 42,57	- 46,93

BRON : Beurscommissie.

Een belangrijk hoofdstuk van die wet is erop gericht de doelmatigheid en de doorzichtigheid van de beurs te verhogen. Drie doelstellingen werden vooropgesteld:

- het concurrentievermogen t.o.v. het buitenland vergroten;
- de produktiviteit van de diensten verstrekt aan de gemeenschap verbeteren;
- de bescherming van de beleggers waarborgen.

In januari 1990 werd de vennootschap BELFOX opgericht, die tot doel heeft binnen de Beurs van Brussel een markt voor opties en financiële termijncontracten (futures) tot stand te brengen en te beheren. Krachtens een KB van 8 mei 1990 werd voor de banken de mogelijkheid verruimd om aandelen te bezitten uitgegeven door niet-financiële vennootschappen. In mei 1990 werd een continue geautomatiseerde secundaire obligatiemarkt (OBLICATS) in het leven geroepen.

4.3. PRIJSVERLOOP

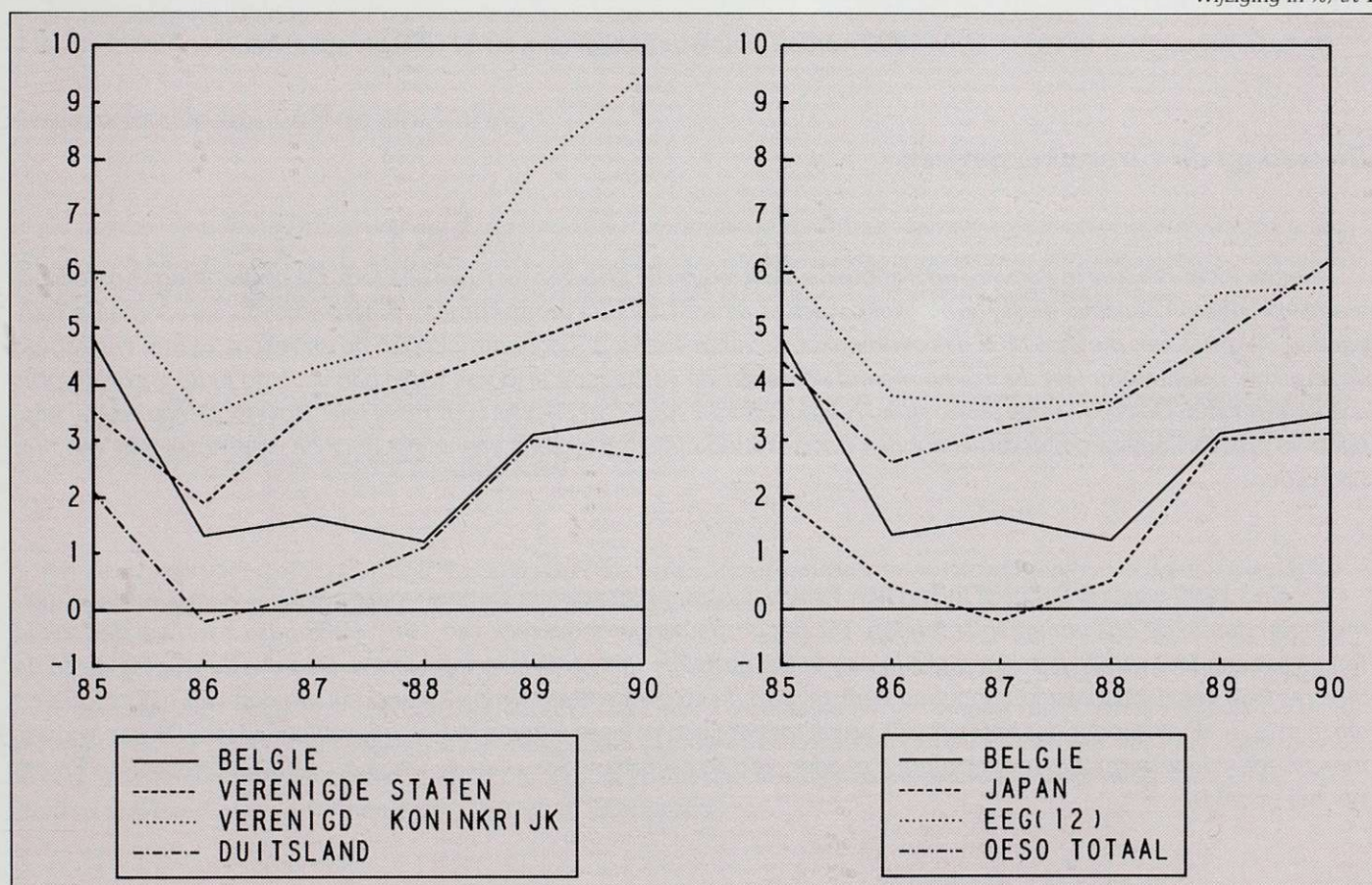
4.3.1. INTERNATIONALE VERSNELLING VAN DE INFLATIE

In de meeste geïndustrialiseerde landen trad, na een lange periode van inflatievertraging, vanaf 1989 terug een inflatieversnelling op die zich in 1990 verder doorzette. Alleen Denemarken bleek in staat tegen deze stroming in te gaan met een inflatievermindering van bijna 5 % in 1989 tot 2,6 % in 1990. In december 1990 bereikte Denemarken met 2 % de laagste inflatie in de Europese Gemeenschap.

De verhoging van de petroleumrijzen vanaf augustus 1990 als gevolg van de Golfcrisis heeft de vrees voor een inflatieherleving doen toenemen. Uit recente berekeningen van de Europese Commissie blijkt evenwel dat het aandeel van de invoerprijzen in de deflator van de finale bestedingen in 1990 licht is afgenomen. Dit lijkt vreemd gelet op de ontwikkeling van de petroleumrijzen in het tweede halfjaar van 1990. De stijging van de ruwe petroleumrijzen werd echter meer dan gecompenseerd door de depreciatie van de dollar t.o.v. de Europese munten en door een lichte daling van de invoerprijzen van de produktiegoederen en van de niet-energetische grondstoffen. Bijgevolg moeten de oorzaken van de inflatie vooral intern gezocht worden.

GRAFIEK 37- INTERNATIONAAL CONSUMTIEPRIJSVERLOOP

Wijziging in %, t/t-1.

BRON : OESO.

INVLOED VAN DE GOLFCRISIS

Voorgeschiedenis

Na de koudegolf van eind 1989 in de Verenigde Staten bleven de noteringen op de internationale markten neerwaarts gericht en dit niettegenstaande dat de OPEC-landen vanaf begin januari nieuwe produktieplafonds hadden afgesproken. De zachte winter had tot gevolg dat de oliemaatschappijen in april 1990 met grote voorraden zaten. De prijs van een vat Brent-olie zakte in Londen zelfs onder de 16 USD. De OPEC-dagproduktie was reeds opgelopen tot 24 miljoen vaten, alhoewel de gezamenlijke produktie tot 22 miljoen beperkt moest blijven en de vraag naar OPEC-olie niet meer dan 20 miljoen beliep. Koeweit dat zijn toegewezen kwotum nooit had aanvaard werd als hoofdschuldige aangewezen. Doch ook Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten en Nigeria overschreden hun kwota.

Begin juni daalde de olieprijs verder toen bleek dat de nieuwe produktieafspraken o.m. door Iran en Irak niet werden nageleefd. De prijs op de kontantmarkt voor een vat Brent-olie zakte voor het eerst sedert eind 1988 onder de 15 dollar. Na politieke druk van Irak en bemiddeling van koning Fahd van Saoedi-Arabië lieten ook Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten weten dat ze hun produktie beperkten. Daardoor stegen midden juli 1990 de ruwe olie-prijzen (17,5 USD per vat Brent-olie).

Na de OPEC-conferentie van eind juli 1990 werden nieuwe prijsstijgingen tot 21 USD per vat in het vooruitzicht gesteld.

Invloed op de verbruikersprijzen

Door de inval van Irak in Koeweit op 2 augustus 1990 steeg de prijs van de ruwe olie fors. De prijsstijging van de afgewerkte produkten benzine, diesel en stookolie werd afgeremd door de programma-overeenkomst die de oliemaatschappijen in België sloten met het MEZ. De overeenkomst vangt sterke prijschommelingen op en rekent ze met vertraging door aan de consument. Het duurt een maand vooraleer de verhoogde prijs van ruwe olie volledig in de verbruiksprijs is doorgerekend. De prijs aan de pomp steeg relatief minder sterk dan de prijs voor ruwe olie. Hoewel de oliemaatschappijen de prijsverhogingen niet direct konden doorrekenen maakten ze toch veel winst door de waardestijging van hun voorraden.

Tot eind 1990 was het Belgisch indexcijfer van de consumptieprijzen in sterkere mate gevoelig voor olieprijschommelingen dan in de ons omliggende landen. Uit het gezinsbudgetonderzoek van 1987-1988 blijkt evenwel dat ook in België het aandeel van de petroleumprodukten in het gezinsbudget sterk is teruggelopen. Doordat de weging die in de basisperiode werd vastgesteld behouden blijft tot aan de volgende hervorming kunnen na verloop van tijd produkten die in prijs daalden zonder dat het verbruik ervan toenam een te hoge weging in het indexcijfer krijgen. Dit kan voorkomen worden door frequente hervormingen of door jaarlijkse aanpassingen van de wegingscoëfficiënten zoals in Frankrijk het geval is.

TABEL- AANDEEL PETROLEUMPRODUKTEN IN HET INDEXCIJFER VAN DE CONSUMPTIEPRIJZEN,
INTERNATIONALE VERGELIJKING

In per duizend.

België voor en na de hervorming van januari 1991			
	weging 1981	weging 1988	
Autobrandstoffen en smeermiddelen	45,05	33,15	
Vloeibare brandstoffen	26,15	10,15	
Petroleumgassen	3,45	1,25	
Totaal	74,65	44,55	
Duitsland, Frankrijk en Nederland			
	Duitsland weging 1985	Frankrijk weging 1990	Nederland weging 1985
Autobrandstoffen en smeermiddelen	31,27	41,90	31,20
Vloeibare brandstoffen	16,24	9,50	2,00
Petroleumgassen	1,38	(*)	0,30
Totaal	48,89	51,40	33,50

(*) niet afzonderlijk gepubliceerd.

Andere invloeden van de Golfoorlog

De hogere olieprijs had tot gevolg dat de spilindex voor de ambtenaren 2 maanden vroeger dan verwacht overschreden werd, nl. in januari 1991 i.p.v. in maart 1991. Door de automatische indexaanpassingen kunnen externe invloeden de loonkosten doen toenemen. Dit automatisme bestaat niet bij onze concurrerende handelspartners.

Alhoewel het aandeel van petroleum in onze energievoorziening sedert de oliecrisissen in de jaren zeventig met een derde verminderde, nam het tekort op de energiebalans van 1990 fors toe. Hogere olieprijsen laten zich ook sterk voelen in energie-intensieve sectoren zoals staal en chemie.

Als gevolg van het Golfconflict werden in de meeste geïndustrialiseerde landen de inflatievooruitzichten voor 1991 naar boven aangepast en de verwachte groei licht ingekrompen.

Tijdens de begrotingscontrole van eind februari 1991 werd een financiële enveloppe van 3,5 miljard frank voor de gevolgen van de Golfoorlog opzijgezet. De Belgische regering kwam overeen om de kosten van het Belgisch militair optreden in de Golfregio en de Belgische hulp aan de Arabische frontlijnstaten binnen de begroting van de departementen zelf (Defensie en Binnenlandse Zaken) te verwerken.

De recente ontwikkeling van de petroleumprijzen buiten beschouwing gelaten hebben de grondstoffenprijzen en de energieprijzen weinig invloed gehad op de inflatieversnelling gedurende de laatste drie jaren. De versnelling van de loonstijging in de EEG was zorgwekkender (nominaal van 6 % in 1989 tot 7,5 % in 1990). De verslechtering van de inflatie ging samen met een lichte accentuering van de verschillen tussen de landen. Dit stelt vragen nu de eerste stap werd gezet naar een Europese Economische en Monetaire Unie, waarbij een convergentie van de nominale resultaten essentieel is. Ook de hoge bezettingsgraad van de productiecapaciteiten in de jaren 1988 en 1989 heeft de inflatie aangewakkerd. In de Gemeenschap (behalve voor de DBR) waren in 1990 de orderboekjes minder goed gevuld en zwakten dus aan de vraagzijde de inflatoire krachten af.

In de Verenigde Staten en Canada namen in 1990 de consumptieprijzen in dezelfde mate toe als in 1989 (+5 %). In de Verenigde Staten was naar het jaareinde toe wel een lichte versnelling tot 6 % merkbaar. Japan bleef eveneens op het vorig jaar bereikte stijgingstempo van 3 %. België loopt in de pas van Frankrijk met een inflatie van 3,5 %, terwijl Duitsland en Nederland met 2,7 % en 2,5 % gemakkelijker de negatieve gevolgen van de Golfcrisis konden opvangen. Het kan als een overwinning op economisch vlak beschouwd worden dat een conflict in een ander werelddeel onze economie niet meer kan destabiliseren.

Italië, waarvan de munt nu ook tot de normale marge van het Europees Monetair Systeem behoort, evenals Spanje dat onlangs tot het EMS toetrad (met een ruimere marge), hebben in 1990 op het vlak van inflatiebestrijding vooruitgang geboekt (+6,1 % in Italië en +6,7 % in Spanje). Toch blijft er voor die landen nog een lange weg af te leggen alvorens ze kunnen aansluiten bij de koplopers met een slechts half zo grote inflatie. In beide landen blijft de loondruk groot en in Italië bedraagt het overheidstekort nog meer dan 10 % van het BNP.

In het Verenigd Koninkrijk zette de forse inflatieversnelling van 1989 zich in 1990 verder door. In september 1990 werd een piek bereikt van 11 %. Het indexcijfer werd wel extra belast door de invoering van de poll tax (een gemeentebeasting voor financiering van lokale diensten) en door de stijging van de hypothecaire rentetarieven. Toch kan niet

TABEL 75- INFLATIEVERLOOP OESO

LANDEN	Wijziging in %, t/t-1.				
	1986	1987	1988	1989	1990
Verenigde Staten	1,9	3,6	4,1	4,8	5,5
Japan	0,4	- 0,2	0,5	3,0	3,1
Canada	4,2	4,3	4,0	5,0	4,8
Duitse Bondsrepubliek	- 0,2	0,3	1,1	3,0	2,7
Frankrijk	2,5	3,3	2,6	3,5	3,4
Verenigd Koninkrijk	3,4	4,3	4,8	7,8	9,4
Italië	5,9	4,7	5,0	6,5	6,1
België	1,3	1,6	1,2	3,1	3,5
Denemarken	3,8	3,9	4,5	4,7	2,6
Ierland	3,8	3,2	2,1	4,0	3,3
Luxemburg	0,3	- 0,1	1,5	3,3	3,7
Nederland	0,2	- 0,5	0,6	0,9	2,5
EEG	3,8	3,6	3,7	5,6	6,0
OESO Europa (a)	3,7	3,6	3,8	5,4	6,0
OESO Totaal (a)	2,6	3,2	3,6	4,8	5,4

(a) zonder Turkije.

BRON : OESO.

ontkend worden dat de inflatie is toegenomen als gevolg van hoge looneisen. In oktober 1990 trad het Verenigd Koninkrijk toe tot het EMS met een maximale afwijking van de spilkoers van 6 % met de bedoeling later tot de normale marge van 2,25 % te komen. Teneinde geen spanning in het EMS te veroorzaken zou de Britse inflatie snel tot een aanvaardbaar peil moeten worden teruggedrongen.

Portugal en, in nog belangrijkere mate, Griekenland blijven uitschieters in de EEG. In Portugal vervlakte de inflatie op het in 1989 bereikte hoge peil van 13 %, terwijl in Griekenland de inflatie van 14 % in 1989 opklom tot 20 % in 1990 als gevolg van het opgeven van het stabilisatieprogramma. In Griekenland kan de stijging voor één vijfde worden toegeschreven aan hogere indirecte belastingen. In Denemarken daarentegen ging er een dalende invloed uit van de indirecte belastingen.

4.3.2. BELGISCH PRIJSVERLOOP BLIJFT GEMATIGD

A. INDUSTRIELE PRIJZEN

In 1990 lagen de industriële prijzen 0,6 % hoger dan in 1989, tegen 5,7 % in het voorgaande jaar. De prijzen van de investeringsgoederen stegen nog met 2,7 % (+3,5 % in 1989). De prijzen van de intermediaire goederen namen nog slechts in geringe mate toe (+0,5), zonder de energieprodukten daalden de halffabrikaten met 1,7 % in prijs. De prijzen van de consumptiegoederen vertoonden in 1990 een status-quo. Indien de petroleumprodukten uit het algemeen indexcijfer worden verwijderd, namen de industriële prijzen in 1990 nauwelijks toe (+0,2 %).

Sectorieel beschouwd werd de basismetaalnijverheid geconfronteerd met forse prijsdalingen vooral in de sectoren non-ferrometalen, de ijzer en staalnijverheid, de draad- en walsprodukten als gevolg van de verzwakte internationale conjunctuur. Terwijl de cementsector op het prijsniveau van vorig jaar bleef, werden de bakstenen en de dakpannen als gevolg van de stormschade begin 1990 fors duurder. De chemische produkten werden in 1990 gemiddeld 3 % goedkoper. Vooral de chemische grondstoffen daalden in prijs, de verven en de cosmetische produkten werden nog duurder.

TABEL 76- PRIJSINDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIELE PRODUCTIE

				Wijziging in %, t/t-1.
OMSCHRIJVING	Weging (a)	1988	1989	1990
ALGEMEEN INDEXCIJFER	10 000,00	1,2	5,7	0,6
Indexcijfer zonder aardolieprodukten	8 856,50	2,1	4,7	0,2
Intermediaire goederen	5 846,60	1,0	7,1	0,5
Idem, zonder energie	3 234,60	4,3	7,0	- 1,7
Consumptiegoederen	3 039,40	1,4	4,3	- 0,1
Investeringsgoederen	1 114,00	1,7	3,5	2,7
Produkten van extractieve industrieën	173,50	- 3,3	5,2	4,9
Produkten van fabrieksindustrieën	8 311,50	1,6	6,7	0,0
Energie en water	2 757,00	- 4,8	7,6	4,4
Voedingswaren, dranken en tabak	2 558,00	1,7	4,5	- 1,5

(a) Wegingscoëfficiënt in per tienduizend.

BRON : MEZ (Administratie van de Handel).

De voedingsmiddelen daalden met 1,5 %. Vooral de oliën en vetten, het vlees en de melkprodukten werden goedkoper. De groenten- en fruitconserven namen in prijs toe. De industriële prijzen van de textielprodukten daalden met 4,3 %. Wol en vlas werden goedkoper, terwijl katoen en zijde nog in prijs toenamen.

B. LANDBOUWPRIJZEN

Het prijsindexcijfer van land- en tuinbouwprodukten van het Landbouw Economisch Instituut lag 3,9 % lager dan in 1989. Deze daling is vooral toe te schrijven aan de dierlijke landbouwprodukten die met 8 % in prijs daalden en de status-quo van de plantaardige produkten. De tuinbouwprodukten werden bijna 9 % duurder.

De daling van de prijzen van de dierlijke landbouwprodukten kan o.m. verklaard worden door de daling van de vleesconsumptie in de OESO-landen, het goedkoper vlees uit het voormalig Oost-Duitsland en het verlies van Irak als goede klant van de EEG. Op de markt van het varkensvlees was het aanbod in het eerste halfjaar evenwel aanzienlijk gedaald als gevolg van de varkenspestepidemie in België wat ertoe heeft geleid dat de prijzen tot eind juli uitermate hoog zijn geweest. Daarna kwam er een stijging van de invoer uit de voormalige DDR met een prijsdaling tot gevolg.

TABEL 77- MARKTPRIJZEN VAN LAND- EN TUINBOUWPRODUKTEN EN INDEX VAN DE AANKOOPPRIJZEN VAN PRODUKTIEMIDDELEN

OMSCHRIJVING	Wijziging in %, t/t-1.		
	1988	1989	1990
ALGEMEEN INDEXCIJFER	- 0,5	10,0	- 3,9
<i>Landbouwprodukten</i>	0,7	12,5	- 6,9
- plantaardige produkten	- 1,0	3,2	- 0,1
- dierlijke produkten	1,0	14,1	- 8,1
<i>Tuinbouwprodukten</i>	- 4,8	0,7	8,7
- groenten	- 13,2	- 2,0	6,3
- fruit	21,2	10,8	22,9
- niet-eetbare produkten	- 1,1	- 1,8	0,8
INDEX VAN DE AANKOOPPRIJZEN	1,2	3,2	- 1,5

BRON : Ministerie van Landbouw, L.E.I.

C. CONSUMPTIEPRIJZEN

Onder invloed van de Golfcrisis trad vanaf september 1990 een plotse heropflakking van de algemene prijsstijging op. Nadat midden 1990 de inflatie nog rond het 3 %-niveau schommelde, beliep de prijsstijging eind 1990 4 %. De consumptieprijzen lagen in 1990 gemiddeld 3,5 % hoger dan in 1989.

De onderliggende inflatie (zonder energie en voeding) vertoonde minder schommelingen dan het algemeen indexcijfer, maar nam toch licht toe van 2,7 % in januari 1990 tot 3,2 % in december 1990. Vanaf januari 1991 krijgen de voedingsmiddelen en de energieprodukten een lagere weging in het indexcijfer.

Bij de voedingsmiddelen werd een groot brood op 1 februari 1990 2 BEF duurder en voor 1 januari 1991 werd terug een verhoging van 1,5 BEF toegestaan. De consument betaalde voor zijn vleeswaren in 1990 gemiddeld 4,6 % meer dan in 1989. Vis werd goedkoper (-1,4 %). Verse groenten en vers fruit stegen met respectievelijk 8 en 12 % in prijs. De aanhoudende droogte deed grote delen van de groentenooft mislukken en veroorzaakte zelfs een prijsstijging van de groentenconserven en diepvriesgroenten. Ook de aardappelen bleven duur. Koffie werd 13 % goedkoper.

TABEL 78- CONSUMPTIEPRIJZEN

Wijziging in %, t/t-1.

GROEPEN	Weging (a)	1988	1989	1990
ALGEMEEN INDEXCIJFER	1 000,00	1,2	3,1	3,5
Onderliggende inflatie (b)	652,25	2,2	2,7	2,9
VOEDINGSWAREN EN DRANKEN	221,45	0,0	3,1	3,7
NIET-VOEDINGSWAREN	427,95	1,1	3,4	3,5
DIENSTEN	286,60	1,5	2,6	3,2
HUISHUUR	64,00	3,6	3,7	3,2
Voeding, dranken en tabak	233,10	0,0	3,3	4,0
Kleding en schoeisel	82,25	3,9	3,1	3,0
Huur en bijkomende lasten, verwarming en verlichting	195,75	0,3	3,4	3,8
Meubelen, huishoudelijke apparaten, gereedschappen, dagelijks onderhoud	94,50	1,4	2,0	1,9
Lichamelijke verzorging en sanitaire uitgaven	39,95	1,6	2,5	3,8
Vervoer en verkeer	154,50	0,8	4,5	4,3
Kultuur en ontspanning	81,65	1,5	1,5	2,3
Overige goederen en diensten	118,30	2,5	2,8	3,1

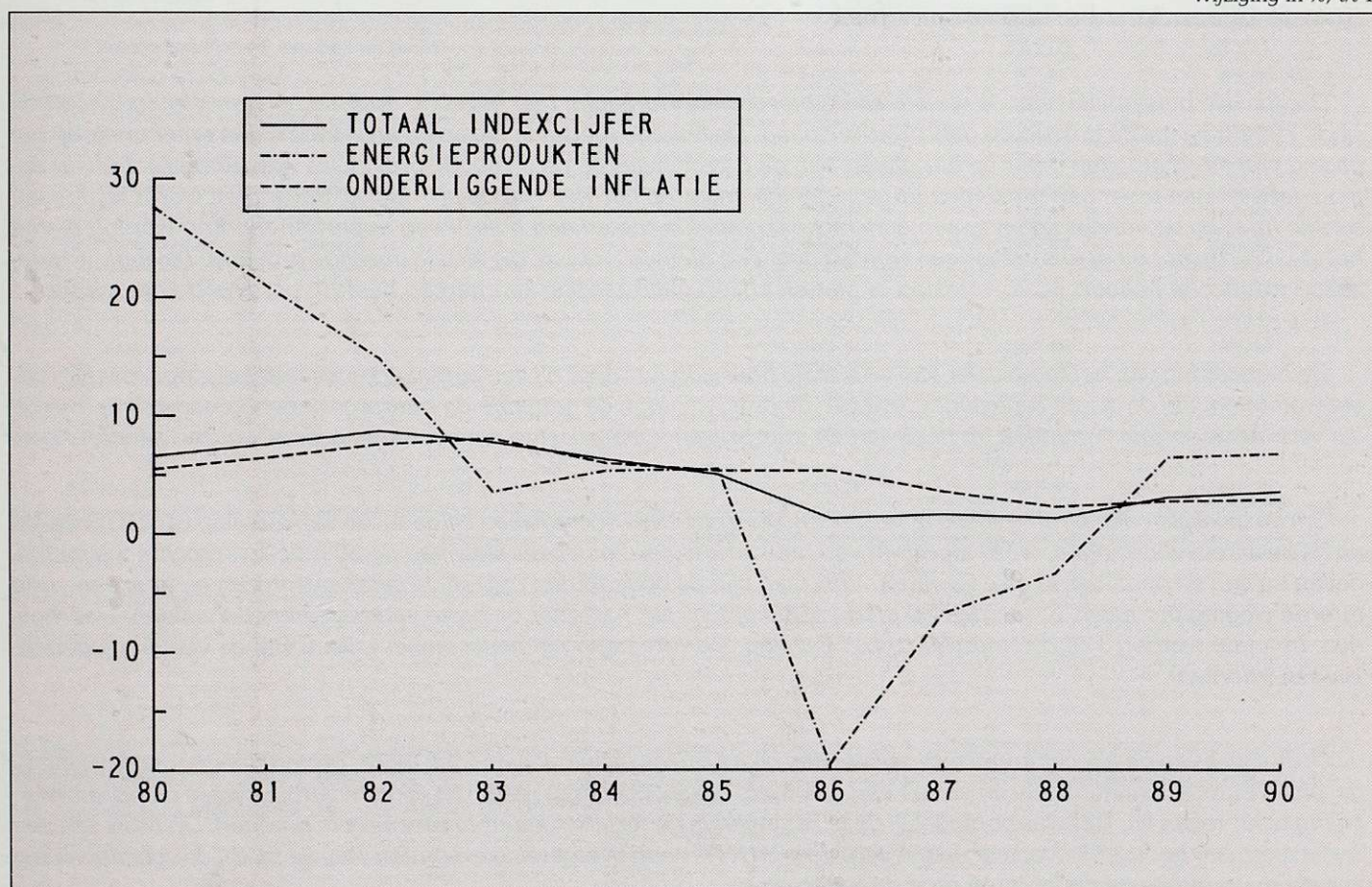
(a) Wegingscoëfficiënt in per duizend.

BRON : MEZ, Administratie van de Handel.

(b) Indexcijfer zonder voeding en energie.

GRAFIEK 38- CONSUMPTIEPRIJZEN 1980-1990

Wijziging in %, t/t-1.

BRON : MEZ.

NIEUWE BEREKENING VAN DE CONSUMPTIEPRIJZEN (*)

Bij loononderhandelingen in België is voor de vakverenigingen de automatische loonindexering een verworven recht. Het meetinstrument zelf moet nochtans op geregelde tijdstippen aan nieuwe ontwikkelingen aangepast worden om de werkelijke prijsontwikkeling zo nauwkeurig mogelijk te blijven volgen.

De hervorming van januari 1991 behield de algemene berekeningswijze zoals vastgelegd bij de hervorming van juni 1976. Wel worden een groter aantal artikelen door de centrale dienst en niet meer door de indexagenten gevolgd. Dit is onder meer het geval voor de wagens, de kranten en de tijdschriften. Voor de toeristische reizen naar het buitenland werd een nieuw staal gemaakt. De administratie heeft samen met de Indexcommissie voor de 429 getuigen van het nieuwe indexcijfer duidelijke definities opgesteld. De door de indexagenten op te nemen prijzen zijn de prijzen, alle taken inbegrepen, die voor een contante aankoop worden betaald door de consument die van geen enkele bijzondere voorwaarde geniet. De prijsvermindering wordt in aanmerking genomen vanaf de eerste dag van het promotionele aanbod, indien dit aanbod minstens één dag geldig is, het produkt van goede kwaliteit is en in voldoende hoeveelheid beschikbaar is.

Een nieuwe wegingsstructuur werd vastgelegd op basis van de resultaten van het gezinsbudgetonderzoek, georganiseerd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek gedurende de periode mei 1987 tot mei 1988. De huishoudens kregen de opdracht om al de ontvangsten en uitgaven gedurende een volledig jaar op te tekenen in de daartoe verstrekte maandelijkse huishoudboekjes. Voor de berekening van de resultaten konden 3 315 huishoudens in aanmerking genomen worden. Uit het onderzoek blijkt dat de gezinsuitgaven voor horeca, reizen en lichaamsverzorging sterk zijn toegenomen en dat het aandeel van de voedingsmiddelen, de meubelen en de olieprodukten daalden.

Enkele bijzondere berekeningswijzen

Doordat de huurprijzen van de sociale en de niet-sociale woningen niet dezelfde evolutie hebben gevolgd, heeft de sinds 1984 toegepaste procedure gebreken vertoond. De huidige methode berekent deze indexcijfers niet meer op het niveau van de lokaliteiten maar op het niveau van de 8 provincies en de 3 pseudo-provincies voor Brabant. De vervanging gebeurt niet meer aan het nationaal gemiddelde, maar op het vlak van de provincies. Bovendien wordt bij de niet-sociale huur bij de vervanging nog een onderscheid gemaakt tussen een huis of een appartement. Een woning die uit het staal verdwijnt moet dus vervangen worden door een nieuwe woning, die zich in dezelfde provincie bevindt, tot eenzelfde woonzone behoort (stad, voorstad of platteland) en gelijkaardige kenmerken heeft (type, grootte en comfort).

De berekening van het indexcijfer van de sociale huur gebeurt door bij een aantal erkende maatschappijen voor sociale woningen, die de meest representatieve van de provincie zijn, de gemiddelde huurprijs te berekenen van de werkelijk verhuurde sociale woningen op basis van de huurprijzen zonder lasten die aan de huurders worden aangerekend.

Om de moeilijkheden bij de wagens te vermijden, die sinds 1984 voortvloeien uit de snelle vernieuwing van de modellen en de kwaliteitswijzigingen, werd afgestapt van het jaarlijks hernieuwbaar staal van de 50 meest verkochte wagenmodellen en van de opnames in elke localiteit. Voortaan zijn de opgenomen prijzen de catalogusprijzen en er is een vaste interne weging per merk. Er werden 20 merken, die tijdens het basisjaar de beste verkoopcijfers behaalden, weerhouden. In totaal worden 175 commerciële types gevolgd. De vervanging gebeurt op het niveau van de veel homogenere klassen (merken).

Op het vlak van de telecommunicatie volstonden de tot nu toe gevolgde getuigen (bijdrage voor telefoonabonnement, gesprek vanuit abonneetoestel en vanuit een openbare telefooncel) niet meer om op volwaardige wijze de prijsontwikkeling weer te geven. Het was onmogelijk de wijzigingen in de tariefstructuur in rekening te brengen. Op basis van een onderzoek naar het telefoonverkeer, uitgevoerd door de RTT, werd overgeschakeld op een nieuwe methode voor de raming van de gemiddelde telefoonkosten voor de gebruiker.

Voor produkten waarvan het aanbod naast seizoenschommelingen, eveneens van allerlei toevallige omstandigheden afhankelijk is, zoals het geval is voor verse groenten, vers fruit en snijbloemen, werd de basisperiode uitgebreid tot het gemiddelde van de jaren 1987, 1988 en 1989. Voor de aardappelen die het hele jaar door aangeboden en verbruikt worden, blijft één enkel jaar als basisperiode behouden. Voor de berekening van het indexcijfer worden de gemiddelde prijzen van de opnamemaand in een bepaalde localiteit vergeleken met de gemiddelde prijzen in de overeenkomstige maand van het basisjaar of basisjaren.

De afvlakkingsmethode met behulp van een voortschrijdend gemiddelde over drie maanden, die van toepassing was op de globale indexcijfers voor verse groenten en fruit, wordt afgeschaft. Deze afvlakking was een maatregel die werd genomen ingevolge de grote droogte van 1976.

Teneinde voor de toepassing van de indexeringsclausules een doorlopende reeks te kunnen maken en de invloed van de uiteenlopende ontwikkeling sedert 1988 van de vorige en de nieuwe berekeningswijze te beperken, bepaalde de Nationale Arbeidsraad de coëfficiënt die moet worden gebruikt om het oude indexcijfer (basis 1981 = 100) naar het nieuwe om te rekenen op 0,7392.

TABEL- WEGINGSCOEFFICIENTEN PER CATEGORIEN EN GROEPEN

	In duizendsten.		
	Basis 1974-1975	Basis 1981	Basis 1988
CATEGORIEEN			
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	264,20	233,10	201,15
2. Kleding en schoeisel	96,10	82,25	85,80
3. Huur, verwarming en verlichting	151,40	195,75	194,00
4. Meubelen en huishoudelijke apparaten	104,60	94,50	78,50
5. Medische verzorging	39,80	39,95	49,00
6. Transport en communicatie	142,10	154,50	164,95
7. Cultuur en ontspanning	76,10	81,65	83,55
8. Overige goederen en diensten	125,70	118,30	143,05
GROEPEN			
I. Voedingsmiddelen	251,50	221,45	189,85
II. Niet-voedingsmiddelen	427,90	427,95	396,75
III. Diensten	270,60	286,60	341,65
IV. Huur	50,00	64,00	71,75
TOTAAL	1 000,00	1 000,00	1 000,00

BRON : MEZ, Administratie van de Handel, Dienst voor het Indexcijfer.

(*) Voor een uitgebreidere beschrijving, evenals de gebruikte formules, zie de brochure: «Het nieuwe indexcijfer der consumptieprijzen, basis 1988 = 100» opgemaakt door de Dienst voor het Indexcijfer van het Ministerie van Economische Zaken, De Motstraat 24 - 26, 1040 Brussel (tel. 02/233.61.11).

De alcoholhoudende dranken en de pils in de café werden merkbaar duurder, door de verhoging van de accijnzen op het bier vanaf 1 april 1990. In oktober 1990 verhoogde de prijs voor een pakje sigaretten van 25 stuks met 1 frank tot 85 frank. De prijzen van kleding en schoeisel stegen in dezelfde mate als het voorgaande jaar met respectievelijk 3,3 % en 1,7 %.

De kosten voor huisvesting, verwarming en verlichting lagen in 1990 3,8 % hoger dan in 1989. De kosten voor verwarming en verlichting lagen gemiddeld 4,4 % hoger dan het voorgaande jaar. In het vierde kwartaal beliep de jaarstijging reeds 7,9 % als gevolg van de Golfcrisis. De electriciteitstarieven namen in 1990 gemiddeld met 3,1 % toe, de gasprijzen stegen met 5 % en de prijzen van de vloeibare brandstoffen met 9,6 % (+ 27 % in het laatste kwartaal van 1990). De vaste brandstoffen (steenkolen) werden 1 % goedkoper.

De meubelen stegen met 1,4 % in prijs in 1990, de verwarmingsapparaten en huishoudtoestellen met 1,8 %. De geneesmiddelen, de therapeutische apparaten en de dokterstarieven stegen ongeveer 2,5 % in prijs. Het verblijf in een verpleeginrichting werd 10,7 % duurder.

De forse stijging voor vervoer en verkeer (+ 4,3 %) is het gevolg van de prijsstijging van de uitgaven i.v.m. het gebruik van persoonlijke voertuigen (vooral benzine) (+ 5,8 %) en de prijsstijging van de nieuwe auto's (+ 2,8 %) en de taxi's (+ 3,5 %). Het trein- en stadsvervoer werd in 1990 niet duurder.

